CAII PLINII
SECUNDI
HISTORIÆ NATURALIS
LIBRI XXXVII.

Ex Recognitione

JOANNIS HARDUINI

Et

GABRIELIS BROTERII.

Cum Notis Selectioribus.

TOMUS VI.

VENETIIS MDCCLXXXV
Apud Thomam Bettinelli

Cum Facultate ac Privilegio.

C. PLINII SECUNDI NATURALIS HISTORIÆ

LIBER XXIV.

Medicinæ ex arboribus silvestribus.

I. 1. NE silvæ quidem, horridiorque naturæ facies, medicinis carent, sacra illa parente rerum omnium, nusquam non remedia disponente homini, ut medicina fieret etiam solitudo ipsa: sed ad singula illius discordiæ atque concordiæ miraculis occursantibus. Quercus & olea tam pertinaci odio dissident, ut altera in alterius scrobe depactæ moriantur: quercus vero & juxta nucem juglandem. Pernicialia & brassicæ cum vite odia: ipsum olus, quo vitis fugatur, adversum cyclamino & origano arescit. Quin & annosas jam, & quæ sternantur ar-

bores, difficilius cædi, ac celerius inarescere tradunt, si prius manu, quam ferro, attingantur. Pomorum onera a jumentis statim sentiri: ac nisi prius ostendantur his, quamvis pauca portent, sudare illico. Ferulæ asinis gratissimo sunt in pabulo, ceteris vero jumentis præsentaneo veneno: qua de causa id animal Libero patri adsignatur, cui & ferula. Surdis etiam rerum sua cuique sunt venena, ac minimis quoque. Philyra coci & polline nimium salem cibi eximunt. Prædulcium fastidium sal temperat. Nitrosæ aut amaræ aquæ, polenta addita mitigantur, ut intra duas horas bibi possint. Qua de causa [a] in saccos vinarios additur polenta. Similis vis Rhodiæ cretæ, & argillæ nostrati. Concordia valent, cum pix oleo extrahitur, quando utrumque pinguis naturæ est. Oleum solum calci miscetur, quando utrumque aquas odit. Gummis [b] aceto facilius eluitur, atramentum aqua. Innumera præterea alia, quæ suis locis dicentur adsidue.

Hinc nata medicina. Hæc sola naturæ placuerat esse remedia parata vulgo, inventu facilia, ac sine impendio, & quibus vivimus. Postea fraudes hominum & ingeniorum capturæ officinas invenere istas, in quibus sua cuique homini venalis promittitur vita. Statim compositiones & mixturæ inexpli-

a) *& in s.* b) *Gummi.*

cabiles decantantur. Arabia atque India in remedia[a] æstimantur: ulcerique parvo medicina a Rubro mari imputatur: cum remedia vera quotidie pauperrimus quisque cœnet. Nam si ex horto petantur, aut herba vel frutex quæratur, nulla artium vilior fiat. Ita est profecto: magnitudo populi Romani perdidit ritus, vincendoque victi sumus. Paremus externis, & una artium Imperatoribus quoque imperaverunt. Verum de his alias plura.

II. 2. Loton herbam, itemque Ægyptiam eodem nomine, alias & Syrticam arborem, diximus suis locis. Hæc lotos, quæ faba Græca adpellatur a nostris, alvum baccis sistit. Ramenta ligni decocta in vino prosunt dysentericis, menstruis, vertigini, comitialibus. Cohibent & capillum. Mirum, his ramentis nihil esse amarius, fructuque dulcius. Fit & e scobe ejus medicamentum, ex aqua myrti decocta, subacta, & divisa in pastillos, dysentericis utilissimum, pondere Victoriati cum aquæ cyathis tribus.

III. 3. Glans intrita duritias, quas cacoethes vocant, cum salsa axungia sanat. Vehementiora sunt ligna, & in omnibus cortex ipse, corticique tunica subjecta. Hæc decocta juvat cœliacos. Dysentericis etiam illinitur, vel ipsa glans. Eademque resistit serpentium ictibus, rheumatismis, suppura-

a) *in medio æ.*

tionibus. Folia, & baccæ, vel cortex, vel succus decocti prosunt contra toxica. Cortex illinitur decoctus lacte vaccino, serpentis plagæ. Datur & ex vino dysentericis.

IV. 4. Eadem & ilici vis. Coccum ilicis vulneribus recentibus ex aceto imponitur. Epiphoris ex aqua, & oculis suffusis sanguine, instillatur. Est autem genus ex eo in Attica fere & Asia nascens, celerrime in vermiculum se mutans, quod ideo scolecion vocant, improbantque. Principalia ejus genera diximus.

V. Nec pauciora gallæ genera fecimus, solidam, perforatam: item albam, nigram, majorem, minorem. Vis omnium similis. Optima Commagena. Excrescentia in corpore tollunt. Prosunt gingivis, uvæ, oris exulcerationi. Crematæ & vino[a] exstinctæ, cœliacis, dysentericis illinuntur. Paronychiis ex melle, & unguibus scabris, pterygiis, ulceribus manantibus, condylomatis, vulneribus, quæ phagedænica vocantur. In vino autem decoctæ auribus instillantur, oculis illinuntur: adversus eruptiones, & panos cum aceto. Nucleus commanducatus dentium dolorem sedat: item intertrigines, & ambusta. Immaturæ ex his ex aceto potæ, lienem consumunt. Eædem crematæ, & aceto salso exstinctæ, menses sistunt, vulvasque procidentes fotu. Omnis capillos denigrat.

a) *in v.*

VI. Viscum e robore præcipuum diximus haberi, & quo conficeretur modo. Quidam contusum in aqua decoquunt, donec innatet. Quidam commanducantes acinos, exspuunt cortices. Optimum est, quod sine cortice est, quodque levissimum, extra fulvum, intus porraceum, quo nihil est glutinosius. Emollit, discutit tumores, siccat strumas. Cum resina & cera panos mitigat omnis generis. Quidam & galbanum adjiciunt, pari pondere singulorum: eoque modo & ad vulnera utuntur. Unguium scabritias expolit, si septenis diebus solvantur, nitroque colluantur. Quidam id religione efficacius fieri putant, prima Luna collectum e robore sine ferro. Si terram non attigit, comitialibus mederi. Conceptum feminarum adjuvare, si omnino secum habeant. Ulcera commanducato impositoque efficacissime sanari.

VII. Roboris pilulæ ex adipe ursino alopecias capillo replent. Cerri folia, & cortex, & glans, siccat collectiones suppurationesque: fluxiones sistit. Torpentes membrorum partes corroborat decoctum ejus fotu: cui & insidere expedit, siccandis adstringendisve partibus. Radix cerri adversatur scorpionibus.

VIII. Suberis cortex tritus, ex aqua calida potus, sanguinem fluentem ex utralibet parte sistit. Ejusdem cinis ex vino calido, sanguinem exscreantibus magnopere laudatur.

IX. 5. Fagi folia manducantur in gingivarum labiorumque vitiis. Calculis glandis fagineæ cinis illinitur: item cum melle alopeciis.

X. Cupressi folia trita serpentium ictibus imponuntur: & capiti cum polenta, si a sole doleat: item ramici: qua de causa & bibuntur. Testium quoque tumori cum cera illinuntur. Capillum denigrant ex aceto. Eadem trita cum duabus partibus panis mollis, & e vino amineo subacta, pedum ac nervorum dolores sedant. Pilulæ adversus serpentium ictus bibuntur, aut si ejiciatur sanguis: collectionibus illinuntur. Ramici quoque teneræ tusæ cum axungia & lomento, prosunt. Bibuntur ex eadem causa. Parotidi & strumæ cum farina imponuntur. Exprimitur succus tusis cum semine, qui mixtus oleo caliginem oculorum aufert. Item Victoriati pondere in vino potus illitusque cum fico sicca pingui, exemptis granis, vitia testium sanat, tumores discutit: & cum fermento strumas. Radix cum foliis trita potaque, vesicæ & stranguriæ medetur: & contra scorlangia[a]. Ramenta pota menses cient, phapionum[b] ictibus adversantur.

XI. Cedrus magna, quam cedrelaten vocant, dat picem, quæ cedria vocatur, dentium doloribus utilissimam. Frangit enim eos & extrahit: dolores

a) *phalangia*. b) *scorpionum*.

sedat. Cedri succus ex ea quomodo fieret, diximus, magni ad lumina usus, ni capiti dolorem inferret. Defuncta corpora incorrupta ævis servat, viventia corrumpit: mira differentia, cum vitam auferat spirantibus, defunctisque pro vita sit. Vestes quoque corrumpit, & animalia necat. Ob hæc[a] non censeam in anginis hoc remedio utendum: neque in cruditatibus, quod suasere aliqui, gustu. Dentes quoque colluere ex aceto in dolore timuerim, vel gravitati aut vermibus aurium instillare. Portentum est: quod tradunt, abortivum fieri in Venere, ante perfusa virilitate. Phthiriases perungere eo non dubitaverim, item porrigines. Suadent & contra venenum leporis marini bibere in passo. Facilius in elephantiasi illinunt[b]. Et ulcera sordida & excrescentia in iis auctores quidam, & oculorum albugines caliginesque inunxere eo: & contra pulmonis ulcera cyathum ejus sorbere jusserunt: item adversus tænias. Fit ex eo & oleum, quod pisselæon vocant, vehementioris ad omnia eadem usus. Cedri scobe serpentes fugari certum est: item baccis tritis cum oleo, si qui perungantur.

XII. Cedrides, hoc est, fructus cedri tussim sanant, urinam cient, alvum sistunt: utiles ruptis, convulsis, spasticis, stranguriæ, vulvis, admoti:

a) *hoc*. b) *illinatur*.

contra lepores marinos, eademque quæ supra: collectionibus, inflammationibusque.

XIII. De galbano diximus. Neque humidum neque aridum probatur, sed quale docuimus. Per se bibitur ad tussim veterem, suspiria, rupta, convulsa. Imponitur ischiadicis, lateris doloribus, panis, furunculis, corpori ab ossibus recedenti, strumis, articulorum nodis, dentium quoque doloribus. Illinitur & cum melle capitis ulceribus. Purulentis infunditur auribus cum rosaceo aut nardo. Odore comitialibus subvenit, & vulva strangulante, & in stomachi defectu. Abortus non exeuntes trahit adpositu vel suffitu: item ramis ellebori circumlitum atque subjectum. Serpentes nidore urentium fugari diximus. Fugiunt & perunctos galbano. Medetur & a scorpione percussis. Bibitur & in difficili partu fabæ magnitudine in vini cyatho: vulvasque conversas corrigit. Cum myrrha autem & in vino mortuos partus extrahit. Adversatur & venenis, maxime toxicis, cum myrrha, & in vino. Serpentes oleo & spondylio mixto tactu necat. Nocere urinæ existimatur.

XIV. 6. Similis Hammoniaci natura atque lacrymæ, probandæ, ut diximus: mollit, calfacit [a], discutit, dissolvit. Claritati visus in collyriis convenit. Pruritum, cicatrices, albugines oculorum tol-

a) *calefacit*.

lit. Dentium dolores sedat, efficacius accensum. Prodest dyspnoicis, pleuriticis, pulmonibus, vesicis, urinæ cruentæ, lieni, ischiadicis potum. Sic & alvum solvit. Articulis & podagræ cum pari pondere picis aut ceræ & rosaceo coctum. Maturat panos, extrahit clavos cum melle. Sic & duritias emollit. Lieni cum aceto & cera Cypria, vel rosaceo, efficacissime imponitur. Lassitudines perungi cum aceto & oleo, exiguoque nitro, utile[a].

XV. Et styracis naturam in peregrinis arboribus exposuimus. Placet præter illa, quæ diximus, maxime pinguis, purus, albicantibus fragmentis. Medetur tussi, faucibus, pectoris vitiis, vulvæ præclusæ, duritieve laboranti. Ciet menses potu, adposituve, alvum mollit. Invenio potu modico tristitiam animi resolvi, largiore contrahi. Sonitus aurium emendat infusum: strumas illitum, nervorumque nodos. Adversatur venenis, quæ frigore nocent: ideo & cicutæ.

XVI. Spondylion una demonstratum, infunditur capitibus phreneticorum, & lethargicorum: item capitis doloribus longis. Cum oleo vetere bibitur, & in jocinerum vitiis, morbo regio, comitialibus, orthopnoicis, vulvarum strangulatione: quibus & suffitu prodest. Alvum mollit. Illinitur ulceribus quæ serpunt[b] cum ruta. Flos auribus purulentis efficaci-

a) *u. est.* b) *serpentibus.*

ter infunditur. Sed succus cum exprimitur, integendus est, quoniam mire adpetitur a muscis & similibus. Radix derasa, & in fistulas conjecta, callum earum erodit. Auribus quoque instillatur cum succo. Datur & ipsa contra morbum regium, & in jocineris vitio, & vulvarum. Capillos crispos facit peruncto capite.

XVII. Sphagnos, sive sphacos, sive bryon, & in Gallia, ut indicavimus, nascitur, vulvis decocto insidentium utilis: item genibus & feminum tumoribus, mixtus nasturtio, & aqua salsa tritus. Cum vino autem ac resina sicca potus, urinam pellit celerrime. Hydropicos inanit, cum vino & juniperis tritus ac [a] potus.

XVIII. Terebinthi folia & radix collectionibus imponuntur. Decoctum eorum stomachum firmat. Semen in capitis dolore bibitur in vino, & contra difficultatem urinæ. Ventrem leniter emollit. Venerem excitat.

XIX. Piceæ, & laricis folia trita, & in aceto decocta, dentium dolori prosunt. Cinis corticum, intertrigini & ambustis. Potus alvum sistit, urinam movet. Suffitu vulvas corrigit. Piceæ folia privatim jocineri utilia sunt, drachmæ pondere in aqua mulsa pota. Silvas eas dumtaxat, quæ picis resinæque

a) &.

gratia radantur, utilissimas esse phthisicis, aut qui longa ægritudine non recolligant vires, satis constat: & illum cæli aera plus ita, quam navigationem Ægyptiam, proficere, plus quam lactis herbidos per montium æstiva potus.

XX. Chamæpitys Latine abiga vocatur propter abortus, ab aliis thus terræ: cubitalibus ramis, flore pinus & odore. Altera brevior, & incurvæ similis. Tertia eodem odore, & ideo nomine quoque, parvula, cauliculo[a] digitali, foliis scabris, exilibus, albis, in petris nascens. Omnes herbæ, sed propter cognationem nominis non differendæ. Prosunt adversus scorpionum ictus. Item jocineri illitæ cum palmis, aut cotoneis. Renibus & vesicæ, decoctum earum cum farina hordeacea. Morbo quoque regio, & urinæ difficultatibus, ex aqua decoctæ bibuntur. Novissima contra serpentes valet cum melle. Sic & adposita vulvas purgat. Sanguinem densatum extrahit pota. Sudores facit perunctis ea, peculiariter renibus utilis. Fiunt ex ea & hydropicis pilulæ, cum fico alvum trahentes. Lumborum dolorem Victoriati pondere in vino finit, & tussim recentem. Mortuos partus, ex aceto cocta, & pota, ejicere protinus dicitur.

XXI. Cum honore & pytiusa simili de causa di-

a) *c. crassitudine d.*

cetur, quam quidam in tithymali genere numerant. Frutex est similis piceæ, flore parvo purpureo. Bilem & pituitam per alvum detrahit radix, decocti hemina: aut seminis lingula[a] in balanis. Folia in aceto decocta, furfures cutis emendant: mammas quoque mixto rutæ decocto, & tormina, & serpentium ictus, & in totum collectiones incipientes.

XXII. Resinam e supra dictis arboribus gigni docuimus, & genera ejus & nationes in ratione vini, ac postea in arboribus. Summæ species duæ: sicca, & liquida. Sicca e pinu & picea fit: liquida e terebintho, larice, lentisco, cupresso. Nam & eæ ferunt in Asia & Syria. Falluntur, qui eamdem putant esse, e picea atque larice. Picea enim pinguem, & thuris modo succosam fundit: larix gracilem, ac mellei liquoris, virus redolentem. Medici liquida raro utuntur, & in ovo fere: e larice propter tussim ulceraque viscerum: nec pinea magnopere in usu: ceteris non nisi coctis. Et coquendi genera satis demonstravimus.

In arborum differentia placet terebinthina, odoratissima atque levissima: nationum, Cypria & Syriaca: utraque mellis Attici colore: sed Cypria carnosior, sicciorque. In sicco genere quærunt, ut sit candida, pura, perlucida. In omni autem, ut mon-

a) *ligula.*

tana potius, quam campestris: item Aquilonia potius, quam ab alio vento. Resolvitur resina ad vulnerum usus & malagmata, oleo: in potiones, amygdalis amaris. Natura in medendo contrahere vulnera, purgare, discutere collectiones: item pectoris vitia, terebinthina. Illinitur eadem calida membrorum doloribus, spasticisque in sole. Illinitur & totis corporibus, mangonum maxime cura, ad gracilitatem emendandam, spatiis ita laxantium cutem per singula membra, capacioraque ciborum facienda corpora. Proximum locum obtinet e lentisco. Inest ei vis &[a] adstringendi. Movet & ante ceteras urinam. Reliquæ ventrem molliunt, cruda concoquunt, tussim veterem sedant, vulvæ onera extrahunt etiam suffitæ. Privatim adversantur visco. Panos & similia, cum sevo taurino & melle sanant. Palpebras lentiscina commodissime replicat. Fractis quoque utilissima, & auribus purulentis: item in pruritu genitalium. Pinea capitis vulneribus optime medetur.

XXIII. 7. Pix quoque unde & quibus conficeretur modis, indicavimus: & ejus duo genera, spissum, liquidumque. Spissarum utilissima medicinæ Brutia, quoniam pinguissima & resinosissima utrasque præbet utilitates: ob id magis rutila, quam ceteræ. Id enim quod in hoc adjiciunt, e mascula

a) & abest.

arbore meliorem esse, non arbitror posse intelligi. Picis natura excalfacit, explet. Adversatur privatim cerastæ morsibus cum polenta: item anginæ cum melle, distillationibus & sternutamentis e[a] pituita. Auribus infunditur cum rosaceo: illinitur cum cera. Sanat lichenas, alvum solvit, exscreationes pectoris adjuvat ecligmate, aut illita tonsillis cum melle. Sic & ulcera purgat, explet. Cum uva passa & axungia, carbunculos purgat, & putrescentia ulcera: quæ vero serpunt, cum pineo cortice, aut sulphure. Phthisicis[b] cyathi mensura quidam dederunt, & contra veterem tussim. Rhagadas sedis & pedum, panosque, & ungues scabros emendat: vulvæ duritias & conversiones odore: item lethargicos. Strumas item cum farina hordeacea, & pueri impubis urina decocta ad suppurationem perducit. Et ad alopecias sicca pice utuntur. Ad mulierum mammas Brutia, ex vino subfervefacta cum polline farraceo, quam calidissimis impositis.

XXIV. Liquida pix, oleumque, quod pisselæon vocant, quemadmodum fieret, diximus. Quidam iterum decoquunt, & vocant palimpissam. Liquida anginæ perunguntur intus, & uva. Ad aurium dolores, claritatem oculorum, oris circumlitiones, suspiriosos, vulvas, tussim veterem, & crebras ex-

a) *a*. b) *P. etiam c.*

screationes pectoris, spasmos, tremores, opisthotonos, paralyses, nervorum dolores. Præstantissimum ad canum & jumentorum scabiem.

XXV. Est & pissasphaltos, mixta bitumini pice naturaliter ex Apolloniatarum agro. Quidam ipsi miscent, præcipuum ad scabiem pecorum remedium, aut si fetus mammas læserit. Maturum optimum ex eo, quod, cum fervet, innatat.

XXVI. Zopissam eradi navibus diximus cera marino sale macerata. Optima hæc a tirocinio navium. Additur autem in malagmata ad discutiendas collectiones.

XXVII. Teda decocta in aceto, dentium dolores efficaciter colluunt.

XXVIII. Lentisci ex arbore, & semen, & cortex, & lacryma urinam cient, alvum sistunt. Decoctum eorum ulcera quæ serpunt, fotu. Illinitur in humidis, & igni sacro: gingivas colluit. Folia dentibus in dolore atteruntur: mobiles decocto colluuntur. Capillum tinguunt. Lacryma sedis vitiis prodest, cum quid siccari excalfierive opus sit. Decoctum & e lacryma stomacho utile, ructum & urinam movens: quod & capitis doloribus cum polenta illinitur. Folia tenera oculis inflammatis illinuntur. Item mastiche lentisci replicandis palpebris, & ad extendendam cutem in facie, & smegmata adhibetur, & sanguinem rejicientibus, tussi veteri:

& ad omnia, quæ Hammoniaci vis. Medetur & adtritis partibus, sive oleo e semine ejus facto ceræque mixto, sive foliis, ex oleo decoctis, sive cum aqua virilia foveantur. Scio Democratem medicum in valetudine Considiæ M. Servilii Consularis filiæ, omnem curationem austeram recusantis, diu efficaciter usum lacte caprarum, quas lentisco pascebat.

XXIX. 8. Platani adversantur vespertilionibus. Pilulæ earum in vino potæ denariorum quatuor pondere, omnibus serpentium & scorpionum venenis medentur: item ambustis. Tusæ autem cum aceto acri, magisque scilliti, sanguinem omnem sistunt. Et lentiginem, & carcinomata, melaniasque veteres, addito melle emendant. Folia & cortex illinuntur collectionibus & suppurationibus, & decoctum eorum. Corticis autem in aceto, dentium remedium est: foliorum tenerrima in vino albo decocta, oculorum. Lanugo foliorum, & auribus & oculis inutilis. Cinis pilularum sanat ambusta igni vel frigore. Cortex e vino scorpionum ictus restinguit.

XXX. Fraxinus quam vim adversus serpentes haberet, indicavimus. Semen foliis ejus inest, quo medentur jocineris & lateris doloribus in vino: aquam, quæ subit cutem, extrahunt. Corpus obesum levant onere, sensim ad maciem reducentes, iisdem foliis cum vino tritis ad virium portionem, ita ut puero quinque folia tribus cyathis diluantur, robustioribus

septem

septem folia, quinis cyathis vini. Non omittendum, ramenta ejus & scobem a quibusdam cavenda prædici.

XXXI. Aceris radix contusa e vino jocineris doloribus efficacissime imponitur.

XXXII. Populi albæ uvarum in unguentis usum exposuimus. Cortex potus ischiadicis & stranguriæ prodest. Foliorum succus calidus aurium dolori. Virgam populi in mănu tenentibus intertrigo non metuitur[a]. Populus nigra efficacissima habetur, quæ in Creta nascitur. Comitialibus semen ex aceto utile. Fundit illa & resinam exiguam, qua utuntur ad malagmata. Folia podagris in aceto decocta imponuntur. Humor e cavis populi nigræ effluens, verrucas, papulasque ex adtritu ortas tollit. Populi ferunt & in foliis guttam[b], qua apes propolim faciunt. Gutta æque propoli ex aqua efficax.

XXXIII. Ulmi & folia, & cortex, & rami, vim habent spissandi, & vulnera contrahendi. Corticis utique interior tilia lepras sedat, & folia ex aceto illita. Corticis denarii pondus potum in hemina aquæ frigidæ, alvum purgat, pituitasque, & aquas privatim trahit. Imponitur & collectionibus lacryma, & vulneribus, & ambustis, quæ decocto fovere prodest. Humor in folliculis arboris hujus

a) *metuatur*. b) *g. ex q.*

nascens, cuti nitorem inducit, faciemque gratiorem præstat. Cauliculi foliorum primi, vino decocti, tumores sanant, extrahuntque per fistulas. Idem præstant & tiliæ corticis. Multi corticem commanducatum vulneribus utilissimum putant: folia trita aqua adspersa pedum tumori. Humor quoque e medulla, uti diximus, castratæ arboris effluens, capillum reddit capiti illitus, defluentesque continet.

XXXIV. Arbor tilia leniter tusa ad eadem fere utilis est, atque oleaster. Folia autem tantum in usu, & ad infantium ulcera in ore commanducata: decocta urinam cient: menses sistunt illita: sanguinem pota detrahunt.

XXXV. Sambucus habet alterum genus magis silvestre, quod Græci chamæacten, alii helion vocant, multo brevius. Utriusque decoctum in vino veteri foliorum, vel seminis, vel radicis, ad cyathos binos potum, stomacho inutile est, alvo detrahens aquam. Refrigerat etiam inflammationem, maxime recentis ambusti: & canis morsum cum polenta mollissimis foliorum illitis. Succus cerebri collectiones, privatimque membranæ, quæ circa cerebrum est, lenit infusus. Acini ejus infirmiores, quam reliqua, tinguunt capillum. Poti acetabuli mensura, urinam movent. Foliorum mollissima ex oleo & sale eduntur, ad pituitam bilemque detrahendam. Ad omnia efficacior, quæ minor. Radicis

ejus in vino decoctæ duo cyathi poti, hydropicos exinaniunt: vulvas emolliunt, has & foliorum decocta[a] insidentium. Caules teneri mitioris sambuci, in patinis cocti, alvum solvunt. Resistunt folia & serpentium ictibus in vino pota. Podagricis cum sevo hircino vehementer prosunt cauliculi illiti. Iidemque in aqua macerantur, ut ea sparsa pulices necentur. Foliorum decocto si locus spargatur, muscæ necantur. Boa adpellatur morbus papularum, cum rubent corpora: sambuci ramo verberatur. Cortex interior tritus, ex vino albo potus, alvum solvit.

XXXVI. Juniperus vel ante cetera omnia excalfacit, extenuat, cedro alias similis[b]. Et ejus duo genera: altera major, altera minor. Utraque accensa serpentes fugat. Semen stomachi, pectoris, lateris doloribus utile. Inflationes algoresque discutit: tusses concoquit & duritias. Illitum tumores sistit: item alvum, baccis ex vino nigro potis: item ventris tumores illitis. Miscetur & antidotis oxyporis. Urinas ciet. Illinitur & oculis in epiphoris. Datur convulsis, ruptis, torminibus, vulvis, ischiadicis cum vino albo potum pilulis quaternis, aut decoctis viginti in vino. Sunt, qui & perungant corpus e semine ejus in serpentium metu.

XXXVII. 9. Salicis fructus ante maturitatem in

a) *decoctum*. b) *c. adsimilis* absque *alias*.

araneam abit: sed si prius colligatur, sanguinem rejicientibus prodest. Corticis e ramis primis cinis, clavum & callum aqua mixta sanat. Vitia cutis in facie emendat, magis admixto succo suo. Est autem hic trium generum. Unum arbor ipsa exsudat gummium modo. Alterum manat in plaga, cum floret, exciso cortice trium digitorum magnitudine. Hic ad expurganda, quæ obstent oculis: item ad spissanda, quæ opus sunt, ciendamque urinam, & ad omnes collectiones intus extrahendas. Tertius succus est detruncatione ramorum a falce distillans. Ex his ergo aliquis cum rosaceo in calyce Punici calfactus auribus infunditur: vel folia cocta, & cum cera trita imponuntur: item podagricis. Cortice & foliis in vino decoctis foveri nervos utilissimum. Flos tritus cum foliis furfures purgat in facie. Folia contrita & pota intemperantiam libidinis coercent, atque in totum auferunt usum sæpius sumpta. Amerinæ nigræ semen cum spuma argenti pari pondere, a balneo illitum, psilothrum est.

XXXVIII. Non multum a salice vitilium usu distat vitex, foliorum quoque adspectu, nisi odore gratior esset. Græci lygon vocant, alii agnon, quoniam matronæ Thesmophoriis Atheniensium castitatem custodientes, his foliis cubitus sibi sternunt. Duo genera ejus: major in arborem salicis modo adsurgit: minor ramosa, foliis candidioribus lanugi-

nosis. Prima album florem mittit cum purpureo, quæ & [a] candida vocatur: nigra, quæ tantum purpureum. Nascuntur in palustribus campis. Semen potum vini quemdam saporem habet, & dicitur febres solvere: & cum unguntur oleo admixto, sudorem facere: sic & lassitudines dissolvere. Urinam cient, & menses. Caput tentant vini modo: nam & odor similis est. Inflationes pellunt in inferiora. Alvum sistunt: hydropicis, & lienibus perquam utiles. Lactis ubertatem faciunt. Adversantur venenis serpentium, maxime quæ frigus inferunt. Minor efficacior ad serpentes: bibitur seminis drachma in vino vel posca, aut duabus foliorum tenerrimorum. Et illinuntur utraque adversus araneorum morsus vel perunctis tantum: suffitu quoque aut substratu fugant venenata. Ad venerem impetus inhibent: eoque maxime phalangiis adversantur, quorum morsus genitale excitat. Capitis dolorem ex ebrietate sedant cum rosaceo flos tenerique cauliculi. Seminis decoctum vehementiorem capitis dolorem dissolvit fotu: & vulvam etiam suffitu vel adpositu purgat: alvum cum pulegio & melle potum. Vomicas panosque difficile concoquentes, cum farina hordeacea mollit. Lichenas & lentigines cum aphronitro & aceto semen sanat: & oris ulcera,

a) & abest.

& eruptiones, cum melle: testium, cum butyro & foliis vitium: rhagadas sedis, cum aqua illitum: luxata, cum sale, & nitro, & cera. Et semen, & folium additur in malagmata nervorum, & podagras. Semen instillatur in oleo decoctum capiti in lethargia, & phrenesi. Virgam, qui in manu habeant, aut in cinctu, negantur intertriginem sentire.

XXXIX. Ericen Græci vocant fruticem non multum a myrice differentem, colore rorismarini, & pæne folio. Hoc adversari serpentibus tradunt.

XL. Genista quoque vinculi usum præstat. Flores apibus gratissimi. Dubito an hæc sit, quam Græci auctores sparton adpellavere, cum ex ea lina piscatoria apud eos factitari docuerim: & numquid hanc designaverit Homerus, cum dixit navium sparta dissoluta. Nondum enim fuisse Africanum vel Hispanum spartum in usu, certum est: & cum sutiles fierent naves, lino tamen, non sparto, umquam sutas. Semen ejus, quod Græci eodem nomine adpellant, in folliculis, phaseolorum modo, nascens, purgat ellebori vice, drachma & dimidia pota in aquæ mulsæ cyathis quatuor jejunis. Rami similiter cum fronde in aceto macerati pluribus diebus, & tusi, succum dant ischiadicis utilem, cyathi unius potu. Quidam marina aqua macerare malunt, & infundere clystere. Perunguntur eodem succo ischiadici addito oleo. Quidam ad stranguriam

utuntur semine. Genista tusa cum axungia, genua dolentia sanat.

XLI. Myricen, quam ericen vocat Lenæus, similem scopis Amerinis dicit. Sanari ea carcinomata in vino decocta tritaque cum melle illita. Arbitrantur quidam hanc esse tamaricen: sed ad lienem præcipua est, si succus ejus expressus in vino bibatur. Adeoque mirabilem ejus antipathiam contra solum hoc viscerum faciunt, ut adfirment, si ea [a] alveis factis bibant sues, sine liene inveniri. Et ideo homini quoque splenico cibum potumque dant in vasis ex ea factis. Gravis auctor in medicina, virgam ex ea defractam, ut neque terram, neque ferrum attingeret, sedare ventris dolores adseveravit [b] impositam, ita ut tunica cinctuque corpori adprimeretur. Vulgus infelicem arborem eam adpellat, ut diximus, quoniam nihil ferat, nec seratur umquam.

XLII. Corinthus, & quæ circa est regio, bryam vocat, ejusque duo genera facit: silvestrem plane sterilem: alteram mitiorem. Hæc fert in Ægypto Syriaque etiam abundanter lignosum fructum, majorem galla, asperum gustu, quo medici utuntur vice gallæ, in compositionibus, quas antheras vocant. Et lignum autem, & flos, & folia, & cor-

a) *ex e.* b) *adseverat.*

tex in eosdem usus adhibentur, quamquam remiſsiora. Datur sanguinem rejicientibus cortex tritus, & contra profluvia ſeminarum, cœliacis quoque. Idem tusus impositusque collectiones omnes inhibet. Foliis exprimitur succus ad hæc eadem. Et in vino decoquuntur: ipsa vero adjecto melle gangrænis illinuntur. Decoctum eorum in vino potum, vel imposita cum rosaceo & cera sedant. Sic & epinyctidas sanant. Ad dentium dolorem auriumque, decoctum eorum salutare est: radix ad eadem similiter. Folia hoc amplius, ad ea, quæ serpunt imponuntur cum polenta. Semen drachmæ pondere adversus phalangia & araneos bibitur. Cum altilium vero pingui furunculis imponitur. Efficax & contra serpentium ictus, præterquam aspidum. Nec non morbo regio, phthiriasi, lendibusque, decoctum infusum prodest, abundantiamque mulierum sistit. Cinis arboris ad omnia eadem prodest. Ajunt, si bovis castrati urinæ immisceatur, in potu, vel in cibo, Venerem finiri. Carboque ex eo genere urina ea restinctus in umbra conditur: idem cum libeat accendere, resolvitur. Magi id & ex spadonis urina fieri tradiderunt.

XLIII. 10. Nec virga sanguinea felicior habetur. Cortex ejus interior cicatrices, quæ præsanavere, aperit.

XLIV. *Sileris* folia illita fronti capitis dolores

sedant. Ejusdem semen tritum, in oleo phthiriases coercet. Serpentes & hunc fruticem refugiunt: baculumque rustici ob id ex eo gerunt.

XLV. Ligustrum si eadem arbor est, quæ in Oriente cypros, suos in Europa usus habet. Succus ejus nervis, articulis, algoribus, folia ubique veteri ulceri cum salis mica, & oris exulcerationi[a] prosunt. Acini contra phthiriasin: item contra intertrigines, foliave. Sanant & gallinaceorum pituitas acini.

XLVI. Folia alni ex ferventi aqua certissimo remedio sunt tumori.

XLVII. Ederæ genera viginti demonstravimus. Natura omnium in medicina anceps. Mentem turbat, & caput purgat largius pota. Nervis intus nocet. Iisdem nervis adhibita foris prodest. Eadem natura, quæ aceto, ei est. Omnia genera ejus refrigerant. Urinam cient potu: capitis dolorem sedant, præcipue cerebro, continentique cerebrum membranæ, utiliter mollibus impositis foliis: cum aceto & rosaceo tritis & decoctis, addito postea rosaceo oleo. Illinuntur autem fronti: & decocto eorum fovetur os, caputque perungitur. Lieni & pota & illita prosunt. Decoquuntur & contra horrores febrium, eruptionesque pituitæ, aut in vino

a) *exulcerationibus.*

teruntur. Corymbi quoque poti vel illiti lienem sanant: jocinera autem illiti. Trahunt & menses adpositi. Succus ederæ tædia narium graveolentiamque emendat, præcipue albæ sativæ. Idem infusus naribus caput purgat, efficacius addito nitro. Infunditur etiam purulentis auribus, aut dolentibus cum oleo. Cicatricibus quoque decorem facit. Ad lienes efficacior albæ est, ferro calefactus: satisque est acinos sex in vini cyathis duobus sumi. Acini quoque ex eadem alba terni, in aceto mulso poti, tineas pellunt, in qua curatione ventri quoque imposuisse eos utile est. Ederæ, quam chrysocarpon adpellavimus, baccis auri coloris viginti, in vini sextario tritis, ita ut terni cyathi potentur, aquam quæ cutem subierit, urina educit Erasistratus. Ejusdem acinos quinque tritos in rosaceo oleo, calfactosque in cortice Punici, instillavit dentium dolori a contraria aure. Acini, qui croci succum habent, præsumpti potu a crapula tutos præstant: item sanguinem exscreantes, aut torminibus laborantes. Ederæ nigræ candidiores corymbi poti, steriles etiam viros faciunt. Illinitur decocta quæcumque in vino omnium ulcerum generi, etiamsi cacoethe sint. Lacryma ederæ psilothrum est, phthiriasinque tollit. Flos cujuscumque generis trium digitorum captu, dysentericos & alvum etiam emendat, in vino austero bis die potus. Et ambustis illinitur utiliter

cum cera. Denigrant capillum corymbi. Radicis succus in aceto potus, contra phalangia prodest. Hujus quoque ligni vase splenicos bibentes sanari invenio. Et acinos terunt, moxque comburunt, & ita illinunt ambusta, prius perfusa aqua calida. Sunt, qui & incidant succi gratia, eoque utantur ad dentes erosos: frangique tradunt, proximis cera munitis, ne lædantur. Gummim etiam in edera quærunt, quam ex aceto utilissimam[a] dentibus promittunt.

XLVIII. Græci vicino vocabulo cisthon adpellant fruticem majorem thymo, foliis ocimi. Duo ejus genera. Flos masculo rosaceus, feminæ albus. Ambo prosunt dysentericis & solutionibus ventris, in vino austero, ternis digitis flore capto, & similiter bis die poto: ulceribus veteribus & ambustis cum cera: & per se oris ulceribus. Sub his maxime nascitur hypocisthis, quam inter herbas dicemus.

XLIX. Cissos erythranos ab iisdem adpellatur similis ederæ, coxendicibus utilis e vino potus: item lumbis. Tantam vim acini ajunt, ut sanguinem urina detrahat. Item chamæcisson adpellant ederam, non attollentem se a terra. Et hæc contusa in vino acetabuli mensura lieni medetur. Folia ambustis cum axungia. Smilax quoque, qui & nicophoros cognominatur, similitudinem ederæ habet, tenuioribus

a) *quod — utilissimum.*

foliis. Coronam ex eo factam impari foliorum numero, ajunt capitis doloribus mederi. Quidam duo genera smilacis dixere. Alterum immortalitati proximum, in convallibus opacis, scandentem arbores, comantibus acinorum corymbis, contra venena [a] omnia efficacissimis, in tantum ut acinorum succo infantibus sæpe instillato, nulla postea venena nocitura sint. Alterum genus culta amare, & his gigni, nullius effectus. Illam esse smilacem priorem, cujus lignum ad aures sonare diximus. *Similem* huic aliqui clematida adpellaverunt, repentem per arbores, geniculatam & ipsam. Folia ejus lepras purgant. Semen alvum solvit acetabuli mensura, in aquæ hemina aut aqua mulsa. Datur ex eadem causa & decoctum ejus.

L. 11. Arundinis genera xxix demonstravimus, non aliter evidentiore illa naturæ vi, quam continuis his voluminibus tractamus. Siquidem arundinis radix contrita & imposita, filicis stirpem corpore extrahit: item arundinem filicis radix. Et quoniam plura genera fecimus, illa, quæ in Judæa Syriaque nascitur odorum unguentorumque causa, urinam movet cum gramine aut apii semine decocta. Ciet menstrua admota. Medetur convulsis duobus obolis pota, jocineri, renibus, hydropi, tussi etiam suffi-

a) *venenata.*

tu, *magisque* cum resina. Furfuribus ulcerumque manantibus cum myrrha decocta. Excipitur & succus ejus, fitque elaterio similis. Efficacissima autem in omni arundine, quæ proxima radici. Efficacia & genicula. Arundo Cypria, quæ donax vocatur, corticis cinere alopecias emendat: item putrescentia ulcera. Foliis ejus ad extrahendos aculeos utuntur: efficacibus & contra ignes sacros, collectionesque omnes. Vulgaris arundo extractoriam vim habet, & recens tusa non in radice tantum. Multum enim & ipsam arundinem valere tradunt. Medetur & luxatis, & spinæ doloribus radix in aceto illita. Eadem recens trita in vino pota, Venerem concitat. Arundinum lanugo illita[a] auribus, obtundit auditum.

LI. Cognata in Ægypto res est arundini papyrus, præcipuæ utilitatis, cum inaruit, ad laxandas siccandasque fistulas, & intumescendo ad introitum medicamentorum aperiendas. Charta, quæ fit ex ea, cremata, inter caustica est. Cinis ejus ex vino potus somnum facit: ipsa ex aqua imposita callum sanat.

LII. Ne in Ægypto quidem nascitur ebenus, ut docuimus: nec tractamus in medicina alienos orbes: non omittetur tamen propter miraculum. Scobem

a) *illata*, sph. ut videtur, Ed. Brot.

ejus oculis unice mederi dicunt: lignoque ad cotem trito cum passo, caliginem discutit. Ex aqua vero radice, albugines oculorum. Item tussim, pari modo dracunculi radicis adjecto cum melle. Ebenum medici & inter rodentia adsumunt.

LIII. Rhododendros ne nomen quidem apud nos invenit Latinum: rhododaphnen vocant, aut nerium. Mirum, ſolia ejus quadrupedum venenum esse, homini vero contra serpentes præsidium, ruta addita e vino pota. Pecus etiam, & capræ, si aquam biberint, in qua ſolia ea maduerint, mori dicuntur.

LIV. Nec rhus Latinum nomen habet, cum in usum pluribus modis veniat. Nam & herba est silvestris, ſoliis myrti, cauliculis brevibus, quæ tineas pellit; & frutex coriarius adpellatur, subrutilus, cubitalis, crassitudine digitali: cujus aridis ſoliis, ut malicorio, coria perficiuntur. Medici autem rhoicis utuntur ad contusa: item cœliacos, & sedis ulcera, aut quæ phagedænas vocant, trita cum melle, & illita cum aceto. Decoctum eorum instillatur auribus purulentis. Fit & stomatice decoctis ramis, ad eadem, quæ ex moris: sed efficacior admixto alumine. Illinitur eadem hydropicorum tumori.

LV. Rhus, qui erythros adpellatur, semen est hujus fruticis. Vim habet adstringendi refrigerandique. Adspergitur pro sale obsoniis. Alvos solvit, omnesque carnes cum silphio suaviores facit. Ulce-

ribus medetur manantibus cum melle: asperitati linguæ, percussis, lividis, desquamatis eodem modo. Capitis ulcera ad cicatricem celerrime perducit[a]. Feminarum abundantiam sistit cibo.

LVI. Alia res erythrodanus, quam aliqui ereuthodanum vocant, nos rubiam, qua tinguuntur lanæ, pellesque perficiuntur: in medicina urinam ciet: morbum regium sanat ex aqua mulsa, & lichenas ex aceto illita: ischiadicos[b] & paralyticos, ita ut bibentes laventur quotidie. Radix semenque trahunt menses, alvum sistunt, & collectiones discutiunt. Contra serpentes rami cum foliis imponuntur. Folia & capillum inficiunt. Invenio apud quosdam morbum regium sanari hoc frutice, etiamsi adalligatus spectetur tantum.

LVII. Distat ab eo, qui alysson vocatur, foliis tantum & ramis minoribus: nomen accepit, quod a cane morsos rabiem sentire non patitur, potus ex aceto adalligatusque. Mirum est quod additur, saniem conspecto omnino frutice eo siccari.

LVIII. Tinguentibus & radicula lanas præparat, quam struthion a Græcis vocari diximus. Medetur morbo regio & ipsa decocto ejus poto, item pectoris vitiis. Urinam ciet, alvum solvit, & vulvas purgat. Quamobrem aureum poculum medici

a) *p. & f.* b) *& i.*

vocant. Ea & ex melle prodest magnifice ad tussim, orthopnœæ cochlearis mensura. Cum polenta vero & aceto lepras tollit. Eadem cum panace & capparis radice calculos frangit, pellitque. Panos discutit, cum farina hordeacea & vino decocta. Miscetur & malagmatis, & collyriis, claritatis causa: sternutamento utilis inter pauca: lieni quoque ac jocineri. Eadem pota denarii unius pondere ex mulsa aqua, suspiriosos sanat. Sic & pleuriticos, & omnes lateris dolores, semen[a] ex aqua.

Apocynum frutex est folio ederæ, molliore tamen, & minus longis viticulis, semine acuto, diviso, lanuginoso, gravi odore. Canes & omnes quadrupedes necat in cibo datum.

LIX. Est & rosmarinum. Duo genera ejus. Alterum sterile, alterum cui & caulis, & semen resinaceum, quod cachrys vocatur. Foliis odor thuris. Radix vulnera sanat viridis imposita, & sedis procidentia, condylomata, & hæmorrhoidas. Succus & fruticis & radicis morbum regium, & ea, quæ repurganda sunt. Oculorum aciem exacuit. Semen ad vetera pectoris vitia datur potui. Et ad vulvas cum vino & pipere. Menses adjuvat. Podagris illinitur cum ærina farina. Purgat etiam lentigines, & quæ excalfacienda sunt, aut cum sudor quærendus,

a) *apocyni s. e. a. F.* Sed vid. not. ad h. l.

dus, illitum: item convulsis. Auget & lac in vino potum: item radix. Ipsa herba strumis cum aceto illinitur: ad tussim cum melle prodest.

LX. Cachrys multa genera habet, ut diximus. Sed hæc, quæ ex rore supra dicto nascitur, si fricetur, resinosa est. Adversatur venenis & venenatis, præterquam anguibus. Sudores movet, tormina discutit, lactis ubertatem facit.

LXI. Herba sabina, brathy adpellata a Græcis, duorum generum est: altera tamarici similis folio, altera cupresso. Quare quidam Creticam cupressum dixerunt. A multis in suffitus pro thure adsumitur: in medicamentis vero duplicato pondere eosdem effectus habere, quos cinnamum, traditur. Collectiones minuit, & nomas compescit. Illita ulcera purgat. Partus emortuos adposita extrahit, & suffitu. Illinitur igni sacro & carbunculis. Cum melle & vino pota, regio morbo medetur. Gallinacei generis pituitas fumo ejus herbæ sanari tradunt.

LXII. Similis herbæ huic sabinæ est selago adpellata. Legitur sine ferro dextra manu per tunicam, qua sinistra exuitur velut a furante, candida veste vestito, pureque lotis nudis pedibus, sacro facto prius quam legatur, pane vinoque. Fertur in mappa nova. Hanc contra omnem perniciem habendam prodidere Druidæ Gallorum, & contra omnia oculorum vitia fumum ejus prodesse.

LXIII. Iidem samolum herbam nominavere nascentem in humidis: & hanc sinistra manu legi a jejunis contra morbos suum boumque, nec respicere legentem: nec alibi, quam in canali, deponere, ibique conterere poturis.

LXIV. Gummium genera diximus. Ex his majores effectus melioris cujusque erunt. Dentibus inutiles sunt. Sanguinem coagulant, & ideo rejicientibus sanguinem prosunt: item ambustis, arteriæ vitiis. Inutilem urinam cient, amaritudines hebetant adstrictis ceteris. Quæ ex amygdala amara est, spissandique viribus efficacior, habet excalfactorias vires. Præponuntur autem prunorum, & cerasorum, ac vitium. Siccant illitæ & adstringunt: ex aceto vero infantium lichenas sanant. Prosunt & tussi veteri, quatuor obolis in mixto potis. Creduntur & colorem gratiorem facere, ciborumque adpetentiam, & calculosis prodesse cum passo potæ. Oculorum [a] vulnerum utilitatibus maxime conveniunt.

LXV. 12. Spinæ Ægyptiæ, sive Arabicæ laudes in odorum loco diximus: & ipsa spissat stringitque distillationes omnes, & sanguinis exscreationes, mensiumque abundantiam, etiamnum radice valentior.

LXVI. Spinæ albæ semen contra scorpiones au-

a) *o. & v.*

xiliatur. Corona ex ea imposita, capitis dolores minuit. Huic similis est spina illa, quam Græci acanthion vocant, minoribus multo foliis, aculeatis per extremitates, & araneosa lanugine obductis: qua collecta, etiam vestes quædam bombycinis similes fiunt in Oriente. Ipsa folia vel radices ad remedia opisthotoni bibuntur.

LXVII. Est & acacia e spina. Fit in Ægypto alba nigraque arbore, item viridi, sed longe melior e prioribus. Fit & in Galatia deterrima[a], spinosiore arbore. Semen omnium lenticulæ simile: minore est tantum & grano & folliculo. Colligitur autumno: ante collectum nimio validius. Spissatur succus ex folliculis aqua cælesti perfusis: mox in pila tusis exprimitur organis: tunc densatur in sole mortariis in pastillos. Fit & ex foliis minus efficax. Ad coria perficienda semine pro galla utuntur. Foliorum succus & Galaticæ acaciæ nigerrimus improbatur: item qui valde rufus. Purpurea aut leucophæa, & quæ facillime diluitur, vi summa ad spissandum refrigerandumque est, oculorum medicamentis ante alias utiles. Lavantur in eos usus pastilli ab aliis, torrentur ab aliis. Capillum tinguunt. Sanant ignem sacrum, ulcera quæ serpunt, & humida vitia corporis, collectiones, articulos contusos,

a) *tenerrima.*

perniones, pterygia. Abundantiam mensium in feminis sistunt, vulvamque, & sedem, procidentes. Item oculos, oris vitia, & genitalium.

LXVIII. 13. Vulgaris quoque hæc spina, ex qua cortinæ fulloniæ implentur, radicis usus habet. Per Hispanias quidem multi, & inter odores, & ad unguenta utuntur illa, aspalathum vocantes. Est sine dubio hoc nomine spina silvestris in Oriente (ut diximus) candida, magnitudine arboris justæ.

LXIX. Sed & frutex humilior, æque spinosus, in Nisyro, & Rhodiorum insulis, quem alii erysisceptrum, alii adipsatheon, sive diatiron [a] vocant. Optimus, qui minime ferulaceus, rubens, & in purpuram vergens, detracto cortice. Nascitur pluribus locis, sed non ubique odoratus. Quam vim haberet cælesti arcu in eum innixo, diximus. Sanat tetra oris ulcera & ozænas, genitalia exulcerata aut carbunculantia: item rhagadia: inflationes potu discutit, & strangurias. Cortex sanguinem reddentibus medetur. Decoctum ejus alvum sistit. Similia præstare silvestrem quoque putant.

LXX. Spina est adpendix adpellata, quoniam baccæ puniceo colore in ea adpendices vocantur. Hæ crudæ per se, & aridæ in vino decoctæ, alvum citam, ac tormina compescunt. Pyracanthæ baccæ contra serpentium ictus bibuntur.

a) *diacheton*.

LXXI. Paliurus quoque spinæ genus est. Semen ejus Afri zuram vocant, contra scorpiones efficacissimum: item calculosis & tussi. Folia adstrictoriam vim habent. Radix discutit panos, collectiones, vomicas: urinas trahit pota. Decoctum ejus potum in vino alvum sistit: serpentibus adversatur. Radix præcipue datur in vino.

LXXII. Agrifolia contusa addito sale, articulorum morbis prosunt: baccæ purgationi feminarum, cœliacis, dysentericis, ac cholericis. In vino potæ alvum sistunt. Radix decocta & illita extrahit infixa corpori. Utilissima est & luxatis, tumoribusque. Aquifolia arbor in domo aut villa sata, veneficia arcet. Flore ejus aquam glaciari Pythagoras tradit: item baculum ex ea factum, in quodvis animal emissum, etiamsi citra ceciderit defectu mittentis, ipsum per se [a] recubitu propius adlabi: tam præcipuam naturam inesse arbori. Taxi arboris fumus mures necat.

LXXIII. Nec rubos ad maleficia tantum genuit natura, ideoque & mora his, hoc est, vel hominibus cibos dedit. Vim habent siccandi, adstringendique: gingivis, tonsillis, genitalibus adcommodatissimi. Adversantur serpentium sceleratissimis, hæmorrhoidi & presteri, flos, aut mora. Scorpionum vul-

a) *sese.*

nera sine collectionum periculo inungunt, urinam cient. Caules eorum tunduntur teneri, exprimitur succus, mox sole cogitur in crassitudinem mellis, singulari remedio contra mala oris, oculorumque, sanguinem exscreantes, anginas, vulvas, sedes, cœliacos, potus aut illitus. Oris quidem vitiis etiam folia commanducata prosunt, & ulceribus manantibus, aut quibuscumque in capite illinuntur. Cardiacis vel sic per se imponuntur a mamma sinistra: item stomachi doloribus, oculisque procidentibus. Instillatur succus eorum & auribus. Sanat condylomata cum rosaceo cerato. Cauliculorum ex vino decoctum uvæ præsentaneum remedium est. Iidem per se in cibo sumpti cymæ modo, aut decocti in vino austero, labantes dentes firmant. Alvum sistunt, & profluvia sanguinis: dysentericis prosunt. Siccantur in umbra, ut cinis crematorum uvam reprimat. Folia quoque arefacta & contusa, jumentorum ulceribus utilia traduntur. Mora, quæ in his nascuntur, vel efficaciorem stomaticen præbuerint, quam sativa morus. Eadem compositione, vel cum hypocisthide tantum & melle bibuntur in cholera, & a cardiacis, & contra araneos. Inter medicamenta, quæ styptica vocant, nihil efficacius rubi [a] mora ferentis radice decocta in vino ad tertias partes, ut

a) *ruri.*

colluantur eo oris ulcera, & sedis foveantur: tantaque vis est, ut spongiæ ipsæ lapidescant.

LXXIV. Alterum genus rubi est, in quo rosa nascitur. Gignit pilulam castaneæ similem, præcipuo remedio calculosis. Alia est cynorrhoda, quam proximo dicemus volumine.

14. Cynosbaton alii cynapanxin[a], alii neurospaston, vocant: folium habet vestigio hominis simile. Fert & uvam nigram, in cujus acino nervum habet, unde neurospastos dicitur. Alia est a cappari, quam medici cynosbaton adpellaverunt. Hujus thyrsus, ad remedia splenis & inflationes, conditus ex aceto manditur. Nervus ejus cum mastiche Chia commanducatus os purgat.

Ruborum rosa alopecias cum axungia emendat. Mora capillum tinguunt cum omphacino oleo. Flos mori per messes colligitur. Candidus pleuriticis præcipuus ex vino potus, item cœliacis. Radix ad tertias decocta, alvum sistit, & sanguinem: item dentes collutos decocto. Eodem succo foventur sedis atque genitalium ulcera. Cinis e radice deprimit uvam.

LXXV. Idæus rubus adpellatus est, quoniam in Ida non alius nascitur. Est autem tenerior ac minor, rarioribus calamis innocentioribusque, sub arborum umbra nascens. Hujus flos cum melle epi-

a) *cynosbaston*.

phoris illinitur, & ignibus sacris: stomachicisque ex aqua bibendus datur. Cetera eadem præstat, quæ supra dicta.

LXXVI. Inter genera ruborum rhamnos adpellatur a Græcis, candidior & fruticosior. Is floret, ramos spargens rectis aculeis, non, ut ceteri, aduncis: foliis majoribus. Alterum genus est silvestre, nigrius, & quadamtenus rubens. Fert veluti folliculos. Hujus radice decocta in aqua fit medicamentum, quod vocatur Lycium. Semen secundas trahit. Alter ille candidior adstringit magis, refrigerat, collectionibus & vulneribus adcommodatior. Folia utriusque & cruda & decocta illinuntur cum oleo.

LXXVII. Lycium præstantius e spina fieri tradunt, quam & pyxacanthon Chironiam vocant, quales in Indicis arboribus diximus, quoniam longe præstantissimum existimatur Indicum. Coquuntur in aqua tusi rami, radicesque, summæ amaritudinis, æreo vase per triduum, iterumque exempto ligno, donec mellis crassitudo fiat. Adulteratur amaris succis, etiam amurca, ac felle bubulo. Spuma ejus ac flos quidam oculorum medicamentis additur. Reliquo succo faciem purgat, & psoras sanat, erosos angulos oculorum, veteresque fluxiones, aures purulentas, tonsillas, gingivas, tussim, sanguinis exscreationes, fabæ magnitudine devoratum: aut si

ex vulneribus fluat, illitum: rhagadas, genitalium ulcera, attritus, ulcera recentia, & serpentia, ac putrescentia. In naribus clavos, suppurationes. Bibitur & a mulieribus in lacte contra profluvia. Indici differentia, glebis extrinsecus nigris, intus rufis, cum fregeris, cito nigrescentibus. Adstringit vehementer cum amaritudine. Ad eadem omnia utile est, sed præcipue ad genitalia.

LXXVIII. Sunt qui & sarcocollam spinæ lacrymam putent, pollini thuris similem, cum quadam acrimonia dulcem, gumminosam[a]. Cum vino tusa sistit fluxiones: illinitur infantibus. Vetustate & hæc maxime nigrescit: melior, quo candidior.

LXXIX. Unum etiamnum arborum medicinis debetur nobile medicamentum, quod oporicen vocant. Fit ad dysentericos stomachique vitia, in congio musti albi, lento vapore decoctis malis cotoneis quinque cum suis seminibus, Punicis totidem, sorborum sextario, & pari mensura ejus, quod rhun Syriacon vocant, croci semuncia. Coquitur usque ad crassitudinem mellis.

LXXX. His subtexemus ea, quæ Græci communicatione nominum in ambiguo fecere, anne arborum essent.

15. Chamædrys herba est, quæ Latine trixago

a) *gummosam*.

dicitur. Aliqui eam chamæropem, alii Teucrion adpellavere. Folia habet magnitudine mentæ, colore & divisura quercus. Alii serratam, & ab ea serram inventam esse dixere, flore pæne purpureo. Carpitur prægnans succo in petrosis, adversus serpentium venena potu illituque efficacissima: item stomacho, tussi vetustæ, pituita in gula cohærescente[a], ruptis, convulsis, lateris doloribus. Lienem consumit, urinam & menses ciet. Ob id incipientibus hydropicis efficax, manualibus scopis ejus in tribus heminis aquæ decoctæ usque ad tertias. Faciunt & pastillos, terentes eam ex aqua, ad supra dicta. Sanat & vomicas, & vetera ulcera, vel sordida cum melle. Fit & vinum ex ea pectoris vitiis. Foliorum succus cum oleo caliginem oculorum discutit. Ad splenem ex aceto sumitur. Excalfacit perunctione.

LXXXI. Chamædaphne unico ramulo est, cubitali fere: folia tenuiora lauri folio. Semen rubens aduexum[b] foliis illinitur capitis doloribus recens. Ardores refrigerat: ad tormina cum vino bibitur. Menses succus ejus, & urinam ciet potu, partusque difficiles in lana adpositus.

LXXXII. Chamelæa similitudinem foliorum oleæ habet. Sunt autem amara, odorata, in petrosis, palmum altitudine non excedente. Alvum purgat:

a) *pituitæ — cohærescenti.* b) *adnixum.*

detrahit pituitam bilemque: foliis in duabus absinthii partibus decoctis, succoque eo cum melle poto. Foliis impositis & ulcera purgantur. Ajunt, si quis ante solis ortum eam capiat, dicatque ad albugines oculorum se capere, adalligata discuti id vitium: quoquo modo vero collectam jumentorum pecorumque oculis salutarem esse.

LXXXIII. Chamæsyce lentis folia habet, nihil se attollentia, in aridis petrosisque nascens. Claritati oculorum, & contra suffusiones utilissima, & cicatrices, caligines, nubeculas in vino cocta, inuncta. Vulvæ dolores sedat adposita in linteolo. Tollit & verrucas omnium generum illita. Prodest & orthopnoicis.

LXXXIV. Chamæcissos spicata est tritici modo, ramulis quinis fere, foliosa: cum floret, existimari potest alba viola, radice tenui: cujus bibunt ischiadici folia tribus obolis, in vini cyathis duobus, septem diebus, admodum amara potione.

LXXXV. Chamæleucen apud nos farfarum, sive farfugium vocant. Nascitur secus fluvios, folio populi, sed ampliore. Radix ejus imponitur carbonibus cupressi, atque is nidor per infurnibulum imbibitur in vetere tussi.

LXXXVI. Chamæpeuce laricis folio [a] similis, lumborum & spinæ doloribus propria est.

a) *foliis*.

Chamæcyparissos herba ex vino pota contra venena serpentium omnium scorpionumque pollet.

Ampeloprason in vinetis nascitur, foliis porri, ructu gravis. Contra serpentium ictus efficax. Urinam & menses ciet: eruptiones sanguinis per genitale inhibet potum impositumque. Datur & a partu mulieribus, & contra canis morsum.

Ea quoque, quæ stachys vocatur, porri similitudinem habet, longioribus foliis pluribusque, & odoris jucundi, colorisque in luteum inclinati. Pellit menstrua.

LXXXVII. Clinopodion, alii cleonicion, alii zopiron, alii ocymoides adpellant, serpyllo similem, surculosam, palmi altitudine[a], in petrosis, orbiculato foliorum ambitu, speciem lecti pedum præbentem[b]. Bibitur ad convulsa, rupta, strangurias, serpentium ictus. Item decoctæ succus.

LXXXVIII. Nunc subtexemus herbas mirabiles quidem, sed minus claras, nobilibus in sequentia volumina dilatis. Centunculum vocant nostri, foliis ad similitudinem capitis penularum, jacentem in arvis: Græci clematidem: egregii effectus ad sistendam alvum in vino austero. Item sanguinem sistit tritus cum oxymelitis aut aquæ calidæ cyathis quinque, denarii unius pondere: sic & ad secundas mulierum efficax:

a) *a. nascitur i. p.* b) *præbens.*

LXXXIX. Sed Græci clematidas & alias habent: unam, quam aliqui echiten vocant, alii laginem, nonnulli tenuem scammoniam: ramos habet bipedales, foliosos, non dissimiles scammoniæ, nisi quod nigriora minoraque sunt folia. Invenitur in vineis arvisque. Estur, ut olus, cum oleo ac sale: alvum ciet. Eadem a dysentericis cum lini semine ex vino austero sorbetur. Folia epiphoris imponuntur cum polenta, subposito udo linteolo. Strumas imposita ad suppurationem perducunt, deinde axungia adjecta percurant. Item hæmorrhoidas cum oleo viridi, phthisicos juvant cum melle. Lactis quoque ubertatem faciunt in cibis sumpta. Et infantibus illita capillum alunt. Ex aceto edentium Venerem stimulant.

XC. Est & alia clematis, Ægyptia cognomine, quæ ab aliis daphnoides, ab aliis polygonoides vocatur: folio lauri, longa tenuisque: adversus serpentes, ac privatim aspidas, ex aceto pota efficax.

XCI. 16. Ægyptus hanc maxime gignit: quæ & aron, de qua inter bulbos diximus, magnæ cum dracontio litis. Quidam enim eamdem esse dixerunt. Glaucias satu discrevit, dracontium silvestrem arum pronuntiando. Aliqui radicem aron adpellarunt, caulem vero dracontium, in totum alium, si modo hic est, qui apud nos dracunculus vocatur. Namque aros radicem nigram in latitudinem rotundam ha-

bet, multoque majorem, & qua manus impleatur. Dracunculus subrutilam, & draconis convoluti modo: unde & ei nomen.

XCII. Quin & ipsi Græci immensam posuere differentiam, semen dracunculi fervens mordaxque tradendo: tantumque ei virus, ut olfactum gravidis abortum inferat. Aron miris laudibus extulere: primum in cibis feminam præferentes, quoniam mas durior esset, & in coquendo lentior. Pectoris vitia purgare: & aridum in potione inspersum, aut ecligmate, urinam & menses ciere. Sic & in oxymelite potum stomacho: interaneisque exulceratis ex lacte ovillo bibendum: ad tussim, in cinere coctum ex oleo dedere. Alii coxere in lacte, ut decoctum biberetur. Epiphoris elixum imposuere: item sugillatis, tonsillis. Ex oleo hæmorrhoidum vitio infudere, lentigines ex melle illinentes. Laudavit Cleophantus & pro antidoto contra venena: pleuriticis, peripneumonicis, quo tussientibus modo: semen intritum cum oleo aut rosaceo infundens aurium dolori. Dieuches tussientibus, aut suspiriosis, & orthopnoicis, & pura exscreantibus, farina permixtum in pane cocto dedit. Diodotus phthisicis e melle ecligmate, & pulmonis vitiis, ossibus etiam fractis imposuit. Partus omnium animalium extrahit, naturæ circumlitum. Succus radicis cum melle Attico, oculorum caligines, ac stomachi vitia discutit,

tussim decocti jus cum melle. Ulcera omnium generum, sive phagedænæ sint, sive carcinomata, sive serpant, sive polypi in naribus, succus mire sanat. Folia ambustis prosunt ex vino & oleo cocta. Alvum inaniunt ex sale & aceto sumpta. Et luxatis cocta cum melle prosunt: item articulis podagricis cum sale, recentia vel sicca. Hippocrates utralibet ad collectiones cum melle imposuit. Ad menses trahendos seminis vel radicis drachmæ duæ in vini cyathis duobus sufficiunt. Eadem potio, si a partu non purgantur, & secundas trahit. Hippocrates & radicem ipsam adposuit. Dicunt & in pestilentia salutarem esse in cibis. Ebrietatem discutit. Serpentes nidore, cum crematur, privatimque aspidas fugat, aut inebriat, ita ut torpentes inveniantur. Perunctos quoque aro e laureo oleo fugiunt: Ideo & contra ictus dari potu in vino nigro putant utile. In foliis ari caseus optime servari traditur.

XCIII. Dracunculus, quem dixi, hordeo maturescente effoditur, Luna crescente. Omnino habentem serpentes fugiunt. Ideo percussis prodesse in potu ajunt majorem; ut & menses, si ferro non attingatur, sistat. Succus ejus & aurium dolori prodest.

Id autem, quod Græci dracontion vocant, triplici effigie demonstratum mihi est: foliis betæ, non sine thyrso, flore purpureo. Hoc est simile aro. Alii radice longa, veluti signata articulosaque, mon-

stravere: tribus omnino cauliculis: folia ejus ex aceto decoqui contra serpentium ictus jubentes. Tertia demonstratio fuit, folio majore, quam cornus, radice arundinea, totidem (ut adfirmabant) geniculata nodis, quot haberet annos, totidem esse folia. Hi ea ex vino vel aqua contra serpentes dabant.

XCIV. Est & aris, quæ in eadem Ægypto nascitur, similis aro, minor tantum minoribusque foliis, & utique radice, quæ tamen olivæ grandis magnitudinem implet: alba geminum caulem, altera unum tantum emittens. Medetur utraque ulceribus manantibus: item combustis, ac fistulis collyrio immisso. Nomas sistunt decocta earum in aqua, & postea tritarum rosaceo addito. Sed unum miraculum ingens, contacto genitali cujusque feminini sexus, animal in perniciem agi.

XCV. Myriophyllon, quod nostri millefolium vocant, caulis est tener, similis feniculo, plurimis foliis: unde & nomen accepit. Nascitur in palustribus, magnifici usus ad vulnera. Cum aceto bibitur ad difficultates urinæ & vesicæ, & suspiria, præcipitatisque ex alto. Efficacissima eadem ad dentium dolores. Etruria hoc nomine adpellat herbam in pratis tenuem a lateribus capillamenti modo foliosam, eximii usus ad vulnera: boum nervos abscisos[a]

vomere

a) *abscissos.*

vomere solidari ea, rursusque jungi addita axungia adfirmans.

XCVI. Pseudobunion napi folia habet, fruticans palmi altitudine. Laudatissima in Creta. Contra tormina atque stranguriam, laterum præcordiorumque dolores bibuntur rami ejus quini senive.

XCVII. Myrrhis, quam alii smyrrhizam, alii myrrham vocant, simillima est cicutæ, caule foliisque & flore, minor tantum, & exilior, cibo non insuavis. Ciet menstrua & partus cum vino. Ajunt eamdem potam in pestilentia salutarem esse. Subvenit & phthisicis in sorbitione. Aviditatem cibi facit. Phalangiorum morsus restringit. Ulcera quoque in facie aut capite succus ejus in aqua triduo maceratæ sanat.

XCVIII. Onobrychis folia habet lentis, longiora paulo, florem rubentem, radicem exiguam & gracilem. Nascitur circa fontes. Siccata in farinæ modum, & inspersa vino albo, strangurias finit. Alvum sistit. Succus ejus perunctis cum oleo sudores movet.

XCIX. 17. In promisso herbarum mirabilium, occurrit aliqua dicere & de magicis. Quæ enim mirabiliores sunt? Primi eas in nostro orbe celebravere Pythagoras atque Democritus, consectati magos. Coracesia & calycia [a] Pythagoras aquam glaciari tra-

a) *callicia*.

dit: quarum mentionem apud alios non reperio, nec apud eum alia de his.

C. Idem minyada adpellat, nomine alio corysidiam, cujus decocto in aqua succo, protinus sanari ictus serpentium, si foveantur, dicit. Eumdem effusum in herba, qui vestigio contigerint, aut forte respersi fuerint, insanabili leto perire, monstrifica prorsus natura veneni, præterquam contra venena.

CI. Ab eodem Pythagora aproxis adpellatur herba, cujus radix e longinquo concipiat ignes, ut naphtha, de qua in terræ miraculis diximus. Idem tradit: si qui morbi humano corpori acciderint florente brassica[a], quamvis sanatos admonitionem eorum sentire, quoties florere eam contigerit: & frumentum, & cicutam, & violam similem conditionem habere. Nec me fallit, hoc volumen ejus a quibusdam Cleemporo medico adscribi: Pythagoræ pertinax fama antiquitasque vindicant. Et idipsum auctoritatem voluminibus adfert, si quis alius curæ suæ opus, illo viro dignum judicavit: quod fecisse Cleemporum, cum alia suo & nomine ederet, quis credat?

CII. Democriti certe chirocmeta esse constat. At in his ille post Pythagoram magorum studiosissimus, quanto portentosiora tradit? Aglaophotin

a) *aproxi*.

herbam, quæ admiratione hominum propter eximium colorem acceperit nomen, in marmoribus Arabiæ nascentem Persico latere. Qua de causa & marmoritin[a] vocari. Magos utique ea uti, cum velint Deos evocare. Achæmenida, colore electri sine folio, nasci in Taradastilis[b] Indiæ, cujus radice in pastillos digesta, in dieque pota in vino, noxii per cruciatus nocte confiteantur omnia, per varias numinum imaginationes. Eamdem hippophobada adpellat, quoniam equæ præcipue caveant eam. Theonbrotion[c] xxx, schœnis a Choaspe nasci, pavonis picturis similem, odore eximio. Hanc autem a regibus Persarum comedi aut bibi contra omnia corporum incommoda, instabilitatemque mentis, eamdem semnion a potentiæ majestate adpellari. Aliam deinde adamantida, Armeniæ Cappadociæque alumnam. Hac admota leones resupinari cum hiatu laxo. Nominis causam esse, quod conteri nequeat. Arianidem in Arianis gigni, igneam colore: colligi, cum sol in Leone sit. Hujus tactu peruncta oleo ligna accendi. Therionarca in Cappadocia & Mysia nascente, omnes feras torpescere, nec nisi hyænæ urinæ adspersu recreari. Æthiopida in Meroe nasci. Ob id & Meroida adpellari, folio lactucæ, hydropicis utilissimam e mulso potam. Ophiusam in Ele-

a) *marmaritin*. b) *Tardistilis*. c) *Theombrotion*.

phantine ejusdem Æthiopiæ, lividam, difficilemque adspectu, qua pota terrorem minasque serpentium obversari, ita ut mortem sibi eo metu consciscant: ob id cogi sacrilegos illam bibere. Adversari autem ei palmeum vinum. Thalasseglen circa Indum amnem inveniri, quæ ob id nomine alio potamaucis [a] adpellatur: hac pota lymphari homines, obversantibus miraculis. Theangelida in Libano Syriæ, Dicte Cretæ montibus, & Babylone, & Susis Persidis nasci, qua pota magi divinent. Gelotophyllida in Bactris, & circa Borysthenen. Hæc si bibatur cum myrrha & vino, varias obversari species, ridendique finem non fieri, nisi potis nucleis pineæ nucis cum pipere, & melle in vino palmeo. Hestiatorida a convictu in Perside nominari: quoniam hilarentur illa. Eamdem protomediam, qua primatum apud reges obtineant. Casigneten, quoniam secum ipsa nascatur, nec cum ullis aliis herbis. Eamdem Dionysonymphadem, quoniam vino mire conveniat. Helianthes vocat in Themiscyrena regione & Ciliciæ montibus maritimis, folio myrti. Hac cum adipe leonino decocta, addito croco & palmeo vino, perungi magos & Persarum reges, ut fiat corpus adspectu jucundum. Ideo eamdem heliocallidem nominari. Hermesias ab eodem vocatur, ad liberos ge-

a) *potamantis*.

nerandos pulcros bonosque, non herba, sed compositio e nucleis pineæ nucis tritis cum melle, myrrha, croco, vino palmeo, postea admixto theombrotio & lacte, bibere generaturos jubet, & a conceptu puerperas partum nutrientes: ita fieri excellentes animo & forma, atque bonos. Harum omnium magica quoque vocabula ponit. Adjecit his Apollodorus adsectator ejus, herbam æschynomenen, quoniam adpropinquante manu folia contraheret. Aliam crocida, cujus tactu phalangia morerentur. Cratevas œnotheridem, cujus adspersu e vino feritas omnium animalium mitigaretur. Anacampserotem celeber arte grammatica paulo ante, cujus omnino tactu redirent amores, vel cum odio depositi. Et abunde sit hactenus adtigisse insignia magorum in his herbis, alio de his aptiore dicturis loco.

CIII. 18. Eriphiam multi prodidere. Scarabæum hæc in avena habet, sursum deorsum decurrentem cum sono hœdi, unde & nomen accepit. Hac ad vocem nihil præstantius esse tradunt.

CIV. Herba lanaria ovibus jejunis data, lactis abundantiam facit. Æque nota lactoris vulgo est, plena lactis, quod degustatum vomitiones concitat. Eamdem hanc aliqui esse dicunt, alii similem illi, quam militarem vocant, quoniam vulnus ferro factum, nullum non intra dies quinque sanat, ex oleo imposita.

CV. Celebratur autem & a Græcis stratiotes, sed ea in Ægypto tantum & inundatione Nili nascitur, aizoo similis, ni majora haberet folia. Refrigerat mire, & vulnera sanat ex aceto illita. Item ignes sacros, ac suppurationes. Sanguinem quoque, qui defluit a renibus, pota cum thure masculo mirifice sistit.

CVI. 19. Herba in capite statuæ nata, collectaque alicujus in vestis panno, & illigata[a] in lino rufo, capitis dolorem[b] confestim sedare traditur.

CVII. Herba quæcumque a rivis aut fluminibus ante solis ortum collecta, ita ut nemo colligentem videat, adalligata lævo brachio, ita ut æger quid sit illud ignoret, tertianas arcere traditur.

CVIII. Lingua herba nascitur circa fontes. Radix ejus combusta & trita cum adipe suis, (adjiciunt ut nigra sit & sterilis,) alopecias emendat ungentium in sole.

CIX. Cribro in limite adjecto, herbæ intus exstantes decerptæ adalligatæque gravidis, partus adcelerant.

CX. Herba, quæ gignitur supra fimeta ruris, contra anginas efficacissime pollet ex aqua pota.

CXI. Herba, juxta quam canes urinam fundunt, evulsa ne ferro adtingatur, luxatis celerrime medetur.

a) *adligata.* b) *dolores.*

CXII. Rumpotinum[a] arborem demonstravimus inter arbusta. Juxta hanc viduam vite nascitur herba, quam Galli rhodoram vocant: caulem habet virgæ ficulneæ modo geniculatum, folia urticæ in medio exalbida, eadem procedente tempore tota rubentia, florem argenteum: præcipua contra tumores, fervoresque, & collectiones, cum axungia vetere tusa, ita ut ferro non adtingatur: qui perunctus est, despuit ad suam dextram ter. Efficacius remedium esse ajunt, si tres quoque trium nationum homines perungant dextrorsus.

CXIII. Herba impia vocatur incana, rorismarini aspectu, thyrsi modo vestita atque capitata. Inde alii ramuli exsurgunt sua capitula gerentes: ob id impiam adpellavere, quoniam liberi super parentem excellant. Alii potius ita adpellatam, quod nullum animal eam adtingat, existimavere. Hæc inter duos lapides trita fervet, præcipuo adversus anginas succo, lacte & vino admixto. Mirum traditur, numquam ab eo morbo tentari, qui gustaverint. Itaque & suibus dari: quæque medicamentum id noluerint haurire, eo morbo interimi. Sunt, qui & in avium nidis inseri aliquid ex ea putent, atque ita non strangulari pullos avidius devorantes.

CXIV. Veneris pectinem adpellant a similitudi-

a) *Rumbotinum.*

ne pectinum, cujus radix cum malva tusa, omnia corpori infixa extrahit.

CXV. Veterno liberat, quæ exedum vocatur, Nodia herba, coriariorum officinis nota: ea mularis est aliis, aliisve nominibus. Nomas curat: efficacissimamque adversus scorpiones esse potam in vino aut posca reperio.

CXVI. Philanthropon herbam Græci adpellant hirsutam, quoniam vestibus adhærescat. Ex hac corona imposita capitis dolores sedat. Nam quæ canaria adpellatur lappa, cum plantagine & millefolio trita ex vino carcinomata sanat, ternis diebus soluta. Medetur & subus[a] effossa sine ferro, & addita in colluviem poturis, vel ex lacte ac vino. Quidam adjiciunt & fodientem dicere oportere: „ Hæc „ est herba argemon, quam Minerva reperit subus[a] „ remedium, qui de illa gustaverint ‟.

CXVII. Tordylon alii semen silis esse dixerunt: alii herbam per se, quam & syreon vocaverunt. Neque aliud de ea proditum invenio, quam in montibus nasci: combustam potu ciere menses, & pectoris exscreationes, efficaciore etiamnum radice: succo ejus ternis obolis hausto renes sanari: addi radicem ejus & in malagmata.

CXVIII. Gramen ipsum inter herbas vulgatissi-

a) *suibus*.

mum. Geniculatis serpit internodiis, crebroque ab his, & ex cacumine novas radices spargit. Folia ejus in reliquo orbe in exilitatem fastigantur. In Parnasso tantum ederacea specie, densius quam usquam fruticant, flore odorato candidoque. Jumentis herba non alia gratior, sive viridis, sive in feno siccata, cum detur adspersa aqua. Succum quoque ejus in Parnasso excipi tradunt propter ubertatem. Dulcis hic est. In vicem ejus in reliqua parte terrarum succedit decoctum ad vulnera conglutinanda, quod & ipsa herba tusa præstat, tueturque ab inflammationibus plagas. Decocto adjicitur vinum ac mel: ab aliquibus & thuris, & piperis, myrrhæque tertiæ portiones. Rursusque coquitur in æreo vase ad dentium dolores & epiphoras. Radix decocta in vino torminibus medetur, & urinæ difficultatibus, ulceribusque vesicæ. Calculos frangit. Semen vehementius urinam impellit. Alvum vomitionesque sistit. Privatim autem draconum morsibus auxiliatur. Sunt qui genicula novem, vel unius, vel e duabus tribusve herbis, ad hunc articulorum numerum involvi lana succida nigra jubeant, ad remedia strumæ, panorumve. Jejunum debere esse qui colligat: ita ire in domum absentis cui medeatur, supervenientique ter dicere, jejuno jejunum medicamentum dare, atque ita adalligare, triduoque id facere. Quod e graminum genere septem internodia habet,

efficacissime capiti contra dolores adalligatur. Quidam propter vesicæ cruciatus decoctum ex vino gramen ad dimidias a balineis bibi jubent.

CXIX. Sunt qui & aculeatum gramen vocent trium generum: cum in cacumine aculei sunt plurimum quini, dactylon adpellant: hos convolutos naribus inserunt, extrahuntque sanguinis ciendi gratia. Altero quod est aizoo simile, ad paronychia & pterygia unguium, & cum caro unguibus increvit, utuntur cum axungia: ideo dactylon adpellantes, quia digitis medeatur. Tertium genus dactyli, sed tenuis, nascitur in parietinis, aut tegulis. Huic caustica vis est. Sistit ulcera, quæ serpunt. Gramen capiti circumdatum, sanguinis e naribus fluxiones sistit. Camelos necare traditur in Babylonis regione, id quod juxta vias nascitur.

CXX. Nec feno Græco minor auctoritas, quod telin vocant, alii carphos: aliqui buceras, alii ægoceras, quoniam corniculis semen est simile, nos siliciam: quomodo sereretur, suo loco docuimus. Vis ejus siccare, mollire, dissolvere. Succus decocti feminarum pluribus malis subvenit, sive duritia, sive tumor, sive contractio sit vulvæ, foventur, insidunt: infusum quoque prodest. Furfures in facie extenuat. Spleni addito nitro decoctum & impositum medetur. Item ex aceto. Sic & jocineri decoctum. Diocles difficile parientibus semen ejus de-

dit acetabuli mensura tritum in novem cyathis sapæ, ut cum tertias partes biberint, calida lavarentur: & in balneo sudantibus dimidium ex relicto iterum dedit: mox a balneo reliquum, pro summo auxilio. Farinam feni Græci cum hordeo, aut lini semine decoctam aqua mulsa contra vulvæ cruciatus subjecit. Item imposuit imo ventri. Lepras, lentigines, sulphuris pari portione mixta farina curavit, nitro ante præparata cute, sæpius die illinens, perungique prohibens. Theodorus feno miscuit quartam partem purgati nasturtii acerrimo aceto ad lepras. Damon semen feni acetabuli dimidii mensura cum sapæ & aquæ novem cyathis ad menses ciendos dedit potu. Nec dubitatur, quin decoctum ejus utilissimum sit vulvis, interaneisque exulceratis: sicuti semen articulis atque præcordiis. Si vero cum malva decoquatur, postea addito mulso potus ante cetera vulvis interaneisque laudatur: quippe cum vapor quoque decocti plurimum prosit: alarumque etiam graveolentiam decoctum feni emendat. Farina porrigines capitis furfuresque cum vino & nitro celeriter tollit. In hydromelite autem decocta addita axungia genitalibus medetur: item pano, parotidi, podagræ, chiragræ, articulis, carnibusque, quæ recedunt ab ossibus: aceto vero subacta luxatis. Illinitur & lieni decocta in aceto & melle tantum. Carcinomata subacta ex vino purgat: mox addito

melle persanat. Sumitur & sorbitio e farina ad pectus exulceratum, longamque tussim. Diu decoquitur, donec amaritudo desinat. Postea mel additur. Nunc ipsa claritas herbarum dicetur.

C. PLINII SECUNDI NATURALIS HISTORIÆ

LIBER XXV.

Herbarum sponte nascentium naturæ & auctoritas.

I. 1. IPSA, quæ nunc dicetur, herbarum claritas, medicinæ tantum gignente eas tellure, in admirationem curæ priscorum diligentiæque animum agit. Nihil ergo intentatum inexpertumque illis fuit: nihil deinde occultatum, quodque non prodesse posteris vellent. At nos elaborata iis abscondere atque supprimere cupimus, & fraudare vitam etiam alienis bonis. Ita certe recondunt, qui pauca aliqua novere, invidentes aliis: & neminem docere, in

auctoritatem scientiæ est. Tantum ab excogitandis novis, ac juvanda vita mores absunt, summumque opus ingeniorum diu jam hoc fuit, ut intra unumquemque recte facta veterum perirent. At hercules singula quosdam inventa Deorum numero addidere: omnium utique vitam clariorem fecere cognominibus herbarum, tam benigne gratiam memoria referente. Non æque hæc cura eorum mira in his, quæ satu blandiuntur, aut cibo invitant: culmina quoque montium invia & solitudines abditas, omnisque terræ fibras scrutati invenere, quid quæque radix polleret, ad quos usus herbarum folia pertinerent, etiam quadrupedum pabulo intacta ad salutis usus vertentes.

II. 2. Minus hoc, quam par erat, nostri celebravere, omnium utilitatum & virtutum rapacissimi. Primusque & diu solus idem ille M. Cato, omnium bonarum artium magister, paucis dumtaxat adtigit[a], boum etiam medicina non omissa. Post eum unus illustrium tentavit C. Valgius eruditione spectatus, imperfecto volumine ad Divum Augustum, inchoata etiam præfatione religiosa, ut omnibus malis humanis illius potissimum Principis semper mederetur majestas.

III. Antea condiderat solus apud nos, (quod

a) *adtingit.*

equidem inveni,) Pompeius Lenæus, Magni libertus: quo primum tempore hanc scientiam ad nostros pervenisse animo adverto. Namque Mithridates, maximus sua ætate regum, quem debellavit Pompeius, omnium ante se genitorum diligentissimus vitæ fuisse argumentis, præterquam fama intelligitur. Uni ei excogitatum, quotidie venenum bibere præsumptis remediis, ut consuetudine ipsa innoxium fieret. Primo inventa genera antidoti, ex quibus unum etiam nomen ejus retinet. Illius inventum autumant, sanguinem anatum Ponticarum miscere antidotis, quoniam veneno viverent. Ad illum Asclepiadis medendi arte clari, volumina composita exstant, cum sollicitatus ex urbe Roma, præcepta pro se mitteret. Illum solum mortalium viginti duabus linguis locutum certum est, nec de subjectis gentibus ullum hominem per interpretem adpellatum ab eo annis LXI [a], quibus regnavit. Is ergo reliqua ingenii magnitudine medicinæ peculiariter curiosus, & ab omnibus subjectis, qui fuere pars magna terrarum, singula exquirens, scrinium commentationum harum & exemplaria, effectusque in arcanis suis reliquit. Pompeius autem omni regia præda potitus, transferre ea sermone nostro libertum suum Lenæum, grammaticæ artis, jussit: vi-

a) LVI.

tæque ita profuit non minus, quam reipublicæ victoria illa.

IV. Præter hos Græci auctores medicinæ prodidere, quos suis locis diximus. Ex his Cratevas, Dionysius, Metrodorus, ratione blandissima, sed qua nihil pæne aliud, quam rei difficultas intelligatur. Pinxere namque effigies herbarum, atque ita subscripsere effectus. Verum & pictura fallax est, & coloribus tam numerosis, præsertim in æmulatione naturæ, multum degenerat transcribentium sors varia. Præterea parum est singulas earum ætates pingi, cum quadripartitis varietatibus anni faciem mutent.

V. Quare ceteri sermone eas tradidere: aliqui ne effigie quidem indicata, & nudis plerumque nominibus defuncti, quoniam satis videbatur potestates vimque demonstrare quærere volentibus. Nec est difficile cognitu. Nobis certe, exceptis admodum paucis, contigit reliquas contemplari scientia Antonii Castoris, cui summa auctoritas erat in ea arte nostro ævo, visendo hortulo ejus, in quo plurimas alebat, centesimum ætatis annum excedens, nullum corporis malum expertus, ac ne ætate quidem memoria aut vigore concussis. Neque aliud mirata magis antiquitas reperietur. Inventa jampridem ratio est prænuntians horas, non modo dies ac noctes, Solis Lunæque defectuum. Durat tamen tradita per-

suasio in magna parte vulgi, veneficiis & herbis id cogi, eamque num feminarum scientiam prævalere. Certe quid non replevere fabulis Colchis Medea, aliæque, in primis Itala Circe, Diis etiam adscripta? unde arbitror natum, ut Æschilus e vetustissimis in poetica, refertam Italiam herbarum potentia, proderet; multique Circeios, ubi habitavit illa, magno argumento etiamnum durante in Marsis a filio ejus orta gente, quos esse domitores serpentium constat. Homerus quidem primus doctrinarum & antiquitatis parens, multus alias in admiratione Circes, gloriam herbarum Ægypto tribuit: cum etiam, quæ rigatur, Ægyptus illa non esset, postea fluminis limo invecta. Herbas certe Ægyptias a regis uxore traditas suæ Helenæ plurimas narrat, ac nobile illud nepenthes, oblivionem tristitiæ veniamque adferens, & ab Helena utique omnibus mortalibus propinandum.

Primus autem omnium, quos memoria novit, Orpheus de herbis curiosius aliqua prodidit. Post eum Musæus & Hesiodus polion herbam in quantum mirati sunt, diximus. Orpheus & Hesiodus suffitiones commendavere. Homerus & alias nominatim herbas celebrat, quas suis locis dicemus. Ab eo Pythagoras clarus sapientia, primus volumen de earum effectu composuit, Apollini, Æsculapioque, & in totum Diis immortalibus inventione & origine

adsignata. Composuit & Democritus, ambo peragratis Persidis, Arabiæ, Æthiopiæ, Ægyptique magis. Adeoque ad hæc adtonita antiquitas fuit, ut adfirmaverit[a] etiam incredibilia dictu.

Xanthus historiarum auctor, in prima earum tradit, occisum draconis catulum revocatum ad vitam a parente, herba, quam balin nominat: eademque Thylonem, quem draco occiderat, restitutum saluti. Et Juba in Arabia herba revocatum ad vitam hominem tradit. Dixit Democritus, credidit Theophrastus, esse herbam, cujus contactu illatæ ab alite, quam retulimus, exsiliret cuneus a pastoribus arbori adactus: quæ etiam si fide carent, admirationem tamen implent: coguntque confiteri, multum esse, quod vero supersit. Inde & plerosque ita video existimare, nihil non herbarum vi effici posse, sed plurimarum vires esse incognitas: quorum in numero fuit Herophilus clarus medicina, a quo ferunt dictum, quasdam fortassis etiam calcatas prodesse. Observatum certe est inflammari vulnera ac morbos superventu eorum, qui pedibus iter confecerint.

VI. Hæc erat antiqua medicina, quæ tota migrabat in Græciæ linguas. Sed quare non plures noscantur, causa est, quod eas agrestes literarumque ignari experiuntur, ut qui soli inter illas vi-

a) *adfirmaret.*

vant: præterea securitas quærendi, obvia medicorum turba. Multis etiam inventis nomina desunt, sicut illi, quam retulimus in frugum cura, scimusque defossam in angulis segetis præstare, ne qua ales intret. Turpissima causa raritatis, quod etiam qui sciunt, demonstrare nolunt, tamquam ipsis periturum sit, quod tradiderint aliis. Accedit ratio inventionis anceps. Quippe etiam in repertis, alias invenit casus, alias (ut vere dixerim) Deus.

Insanabile ad hosce annos fuit rabidi canis morsus, pavorem aquæ, potusque omnis adferens odium. Nuper cujusdam militantis in Prætorio mater vidit in quiete, ut radicem silvestris rosæ, quam cynorrhodon vocant, blanditam sibi adspectu pridie in fructecto, mitteret filio bibendam: in Lacetania res gerebatur, Hispaniæ proxima parte: casuque accidit, ut milite a morsu canis incipiente aquas expavescere, superveniret epistola orantis ut pareret religioni: servatusque est ex insperato, & postea quisquis auxilium simile tentavit. Alias apud auctores cynorrhodi una medicina erat: spongiolæ, quæ in mediis spinis ejus nascitur, cinere cum melle, alopecias capitis expleri[a]. In eadem provincia cognovi in agro hospitis nuper ibi repertum dracunculum adpellatum caulem, pollicari crassitudine,

a) *impleri.*

versicoloribus viperarum maculis, quem ferebant contra omnium morsus esse remedio: alium, quam quos in priore volumine ejusdem nominis diximus: sed huic alia figura aliudque miraculum exserentis se terra ad primas serpentium vernationes, bipedali fere altitudine, rursusque cum iisdem in terram condentis: nec omnino occultato eo adparet serpens: vel hoc per se satis officioso naturæ munere, si tantum præmoneret, tempusque formidinis demonstraret.

3. Nec bestiarum solum ad nocendum scelera sunt, sed interim aquarum quoque ac locorum. In Germania trans Rhenum castris a Germanico Cæsare promotis, maritimo tractu fons erat aquæ dulcis solus, qua pota intra biennium dentes deciderent, compagesque in genibus solverentur. Stomacacen medici vocabant, & sceloturben[a], ea mala. Reperta auxilio est herba, quæ vocatur brittanica[b] non nervis modo & oris malis salutaris, sed contra anginas quoque, & contra serpentes. Folia habet oblonga nigra, radicem nigram. Succus ejus exprimitur & ex radice. Florem vibones vocant: qui collectus prius, quam tonitrua audiantur, & devoratus, securos in totum reddit. Frisii, qua castra erant, nostris demonstravere illam: mirorque nomi-

a) *sceletyrben*. b) *britanica*.

nis causam: nisi forte confines Oceano Britanniæ, velut propinquæ, dicavere. Non enim inde adpellatam eam, quoniam ibi plurima nasceretur, certum est, etiamnum Britannia libera.

VII. Fuit quidem & hic quondam ambitus, nominibus suis eas adoptandi, ut docebimus fecisse reges: tanta res videbatur, herbam invenire, vitam juvare, nunc fortassis aliquibus curam nostram frivolam quoque existimaturis: adeo deliciis sordent, etiam quæ ad salutem pertinent. Auctores tamen, quarum inveniuntur, in primis celebrare par est, effectu earum digesto in genera morborum. Qua quidem in reputatione misereri sortis humanæ subit, præter fortuita casusque, & quæ nomina omnis hora excogitat, ad millia morborum singulis mortalium timenda. Qui gravissimi ex his sint discernere, stultitiæ prope videri potest, cum suus cuique ad præsens quisque atrocissimus videatur. Et de hoc tamen judicavere ævi experimenta[a], asperrimos cruciatus esse calculorum a stillicidio vesicæ: proximum stomachi, tertium eorum, quæ in capite doleant: non ob alios fere morte concita. A Græcis & noxias herbas demonstratas miror equidem. Nec venenorum tantum: quoniam ea vitæ conditio est, ut mori plerumque etiam optimi portus sit: tradat-

a) *ævi experimenton.*

que M. Varro, Servium Clodium equitem Romanum magnitudine doloris in podagra coactum, veneno crura perunxisse, & postea caruisse sensu omni, æque quam dolore in ea parte corporis. Sed quæ fuit venia monstrandi, qua mentes solverentur, partus eliderentur, multaque similia? Ego nec abortiva dico, ac ne amatoria quidem, memor Lucullum Imperatorem clarissimum amatorio periisse: nec alia magica portenta, nisi ubi cavenda sunt aut coarguenda, in primis fide eorum damnata. Satis operæ fuit abundeque præstitum vitæ, salutares dixisse, ac postea inventas.

VIII. 4. Laudatissima herbarum est, Homero teste, quam vocari a Diis putat moly, & inventionem ejus Mercurio adsignat, contraque summa veneficia demonstrat. Nasci eam hodie circa Pheneum, & in Cyllene Arcadiæ tradunt, specie illa Homerica, radice rotunda nigraque, magnitudine cepæ, folio scillæ: effodi autem difficulter. Græci auctores florem ejus luteum pinxere, cum Homerus candidum scripserit. Inveni e peritis herbarum medicis, qui & in Italia nasci eam diceret, adferrique Campania mihi aliquot diebus effossam inter difficultates saxeas, radicis xxx pedes longæ, ac ne sic quidem solidæ, sed abruptæ.

IX. Ab ea maxima auctoritas herbæ est, quam dodecatheon vocant, omnium Deorum majestatem

commendantes. In aqua potam omnibus morbis mederi tradunt. Folia ejus septem, lactucis simillima, exeunt a lutea radice.

X. Vetustissima inventu Pæonia est, nomenque auctoris retinet, quam quidam pentorobon adpellant, alii glycysidem. Hæc quoque difficultas est, quod eadem aliter alibi nuncupantur. Nascitur opacis montibus, caule inter folia digitorum quatuor, ferente in cacumine veluti Græcas nuces quatuor aut quinque. Inest iis semen copiosum, rubrum, nigrumque. Hæc medetur & Faunorum in quiete ludibriis. Præcipiunt eruere noctu, quoniam si picus Martius videat, tuendo in oculos impetum faciat.

XI. Panaces ipso nomine omnium morborum remedia promittit, numerosum & Diis inventoribus adscriptum. Unum quippe Asclepion cognominatur, quoniam is filiam Panaceam adpellavit. Succus coactus ferulæ, qualem diximus, radice multi corticis & salsi. Hac evulsa scrobem repleri vario genere frugum religio est, ac terræ piamentum. Ubi, & quonam fieret modo, & quale maxime probaretur, inter peregrina docuimus. Id quod e Macedonia adfertur, bucolicon vocant, armentariis sponte erumpentem succum excipientibus: hoc celerrime evanescit. Et in aliis autem generibus improbatur maxime nigrum ac molle. Id enim argumento est cera adulterati.

XII. Alterum genus Heraclion vocant, & ab Hercule inventum tradunt: alii origanum Heracleoticum silvestre, quoniam est origano simile, radice inutili: de quo origano diximus.

XIII. Tertium panaces Chironion cognominatur ab inventore. Folium ejus lapatho simile, majus tamen & hirsutius. Flos aureus, radix parva. Nascitur pinguibus locis. Hujus flos efficacissimus, eoque amplius, quam supra dicta, prodest.

XIV. Quartum genus panacis ab eodem Chirone repertum, centaurion cognominatur: sed & Pharnaceon, in controversia inventionis, a Pharnace rege deductum. Seritur hoc, longioribus, quam cetera, foliis, & serratis. Radix odorata in umbra siccatur, vinoque gratiam adjicit. Hujus genera duo fecere, alterum lævis folii, alterum tenuius.

XV. Heracleon siderion & ipsum ab Hercule inventum est, caule tenui digitorum quatuor altitudine, flore Puniceo, foliis coriandri. Juxta lacus & amnes invenitur, omniaque vulnera ferro illata efficacissime sanat.

XVI. Est Chironis inventum ampelos, quæ vocatur Chironia, de qua diximus inter vites, sicuti de herba, cujus inventio adsignatur Minervæ.

XVII. Herculi eam quoque adscribunt, quæ Apollinaris, apud Arabas altercum: apud Græcos vero hyoscyamos adpellatur. Plura ejus genera:

unum nigro semine, floribus pæne purpureis, spinosum. Talis nascitur in Galatia. Vulgare autem candidius est, & fruticosius, altius papavere. Tertii semen irionis semini simile: & omnia insaniam gignentia, capitisque vertigines. Quartum genus molle, lanuginosum, pinguius ceteris, candidi seminis, in maritimis nascens; hoc recepere medici. Item rufi seminis. Nonnumquam autem candidum rufescit, si non ematuruit, improbaturque. Et alioqui nullum, nisi cum inaruit, legitur. Natura vini, ideoque mentem capûtque infestans. Usus seminis & per se, & succo expresso. Exprimitur separatim, & caulibus foliisque: utuntur & radice, temeraria in totum (ut arbitror) medicina. Quippe etiam foliis constat mentem corrumpi, si plura quam quatuor bibantur. Etiam antiqui in vino febrem depelli arbitrabantur. Et oleum fit ex semine, ut diximus, quod ipsum auribus infusum tentat mentem. Mireque, ut contra venenum, remedia prodidere his, qui id bibissent, & ipsum pro remediis: adeo nullo omnia experiendi fine, ut cogerentur etiam venena prodesse.

XVIII. 5. Linozostis, sive parthenion, Mercurii inventum est: ideo apud Græcos Hermupoan multi vocant eam, apud nos omnes Mercurialem. Duo ejus genera: masculus, & femina, quæ efficacior, caule cubitali, interdum ramoso in cacumine,

ocimo angustioribus foliis, geniculis densis, alarum cavis multis, semine in geniculis dependente: feminæ copioso, mari juxta genicula stante, rariori ac brevi, contortoque: feminæ, soluto & candido. Folia maribus nigriora, feminis candidiora: radix supervacua, prætenuis. Nascuntur in campestribus cultis. Mirum est, quod de utroque eorum genere proditur, ut mares gignantur, hunc facere: ut feminæ, illam. Hoc contingere, si a conceptu succus protinus bibatur in passo, edanturve folia decocta ex oleo & sale, vel cruda ex aceto. Quidam decoquunt eam in novo fictili cum heliotropio, & duabus aut tribus spicis, donec decoquatur. Decoctum dari jubent, & herbam ipsam in cibo, altero die purgationis mulieribus per triduum, quarto die à balneo coire eas. Hippocrates miris laudibus in mulierum usu prædicavit has: ad hunc modum medicorum nemo novit. Ille eas vulvæ cum melle, vel rosaceo, vel irino, vel lirino admovit: item ad ciendos menses secundasque. Hoc idem præstare potu fotuque dixit. Instillavit auribus olidis succum, inunxitque cum vino vetere. Alvo folia imposuit, epiphoris, stranguriæ, & vesicæ. Decoctum ejus dedit cum myrrha & thure. Alvo quidem solvendæ, vel in febri decoquitur quantum manus capiat in duobus sextariis aquæ ad dimidias: bibitur sale & melle admixto: necnon cum ungula suis, aut

gallinaceo decoctum salubrius. Purgationis causa putavere aliqui utramque dandam, sive cum malva decoctum. Thoracem purgant, bilem detrahunt, sed stomachum lædunt. Reliquos usus dicemus suis locis.

XIX. Invenit & Achilles discipulus Chironis, qua vulneribus mederetur, quæ ob id Achilleos vocatur. Hac sanasse Telephum dicitur. Alii primum æruginem invenisse, utilissimam emplastris, ideoque pingitur a cuspide decutiens eam gladio in vulnus Telephi. Alii utroque usum medicamento volunt. Aliqui & hanc panacem heracleon, alii sideritin, & apud nos millefoliam vocant, cubitali scapo, ramosam, minutioribus quam feniculi foliis vestitam ab imo. Alii fatentur quidem illam vulneribus utilem, sed veram Achilleon esse scapo cæruleo pedali, sine ramis, ex omni parte singulis foliis rotundis eleganter vestitam. Alii quadrato caule, capitulis marrubii, folio quercus. Hanc etiam præcisos nervos glutinare faciunt. Alii sideritin in maceriis nascentem, cum teratur, fœdi odoris. Etiamnum aliam similem huic, sed candidioribus foliis & pinguioribus, tenuioribus cauliculis, in vineis nascentem. Aliam vero binûm cubitorum, ramulis exilibus, triangulis, folio filicis, pediculo longo, betæ semine, omnes vulneribus præcipuas. Nostri eam, quæ est latissimo folio, scopas regias[a] vocant. Medetur anginis suum.

a) *scopam regiam.*

XX. Invenit & Teucer eadem ætate Teucrion, quam quidam hemionion vocant, spargentem juncos tenues, folia parva, asperis locis nascentem, austero sapore, numquam florentem: neque semen gignit. Medetur lienibus. Constatque sic inventam: cum exta super eam projecta essent, adhæsisse lieni, eumque exinanisse. Ob id a quibusdam splenion vocatur. Narrant, sues, qui radicem ejus ederint, sine splene inveniri. Quidam ramis hyssopi surculosam, folio fabæ, eodem nomine adpellant, & colligi florentem adhuc jubent: adeo florere non dubitant: maximeque ex Ciliciis & Pisidiæ montibus laudant.

XXI. Melampodis fama, divinationis artibus nota est. Ab hoc adpellatur * unum ellebori genus Melampodion. Aliqui pastorem eodem nomine invenisse tradunt, capras purgari pasto illo animadvertentem, datoque lacte earum sanasse Prœtidas furentes. Quamobrem de omnibus ejus generibus dici simul convenit. Prima duo sunt, candidum & nigrum. Hoc radicibus tantum intelligi tradunt plerique. Alii folia nigri, platano similia, sed minora, nigrioraque & pluribus divisuris scissa: albi, betæ incipientis: hæc quoque nigriora, & canalium dorso rubescentia. Utraque caule palmi ferulaceo,

*) *apellatur*, sph. Ed. Broc.

bulborum tunicis convoluto, radice fimbriata ceparum modo. Nigro equi, boves, sues necantur: itaque cavent id, cum candido vescantur. Tempestivum esse tradunt messibus. Plurimum autem nascitur in Oeta monte: & optimum uno ejus loco circa Pyram. Nigrum ubique provenit, sed melius in Helicone, qui mons & aliis laudatur herbis. Candidum probatur Oetæum: secundum Ponticum: tertio loco Eleaticum, quod in vitibus nasci ferunt: quarto Parnassium, quod adulteratur Ætolico, ex vicino. Nigrum ex his Melampodion vocant, quo & domos suffiunt, purgantque, spargentes & pecora, cum precatione sollemni: hoc & religiosius colligitur. Primum enim gladio circumscribitur. Dein qui succisurus est, ortum spectat: & precatur, ut id liceat sibi concedentibus Diis facere, observatque aquilæ volatus: fere enim secantibus interest: & si prope advolavit, moriturum illo anno qui succidat, augurium est. Nec album facile colligitur, caput adgravans, maxime nisi præsumatur allium, & subinde vinum sorbeatur, celeriterque fodiatur. Nigrum alii ectomon vocant, alii polyrrhizon: purgat per inferna: candidum autem vomitione, causasque morborum extrahit: quondam terribile, postea tam promiscuum, ut plerique studiorum gratia ad pervidenda acrius, quæ commentabantur, sæpius sumptitaverint. Carneadem responsurum Ze-

nonis libris: Drusum quoque apud nos, tribunorum popularium clarissimum, (cui ante omnes plebs stans plausit, optimates vero bellum Marsicum imputavere:) constat hoc medicamento liberatum comitiali morbo in Anticyra insula. Ibi enim tutissime sumitur, quoniam (ut diximus) sesamoides admiscent. Italia veratrum vocat. Farina eorum per se, & mixta radicula, qua lanas diximus lavari, sternumentum facit, amboque somnum. Leguntur autem tenuissimæ radices brevesque, ac velut decurtatæ etiam hæ. Nam summa, quæ est crassissima, cepis similis, canibus tantum datur purgationis causa. Antiqui radicem cortice quam carnosissimo seligebant, quo tenuior eximeretur medulla. Hanc humidis spongiis opertam, turgescentemque acu in longitudinem findebant. Deinde fila in umbra siccabant, iis utentes: nunc ramulos ipsos ab radice quam gravissimi corticis ita dant. Optimum, quod acre gustu fervensque, in frangendo pulverem emittit. Durare vim ejus xxx annis ferunt.

XXII. Nigrum medetur paralyticis, insanientibus, hydropicis, dum citra febrim, podagris veteribus, articulariis morbis. Trahit ex alvo[a] bilem, pituitasque. Ex aqua datur ad leniter molliendam alvum, plurimum drachma, modice quatuor obolis.

a) *T. alvum, & b.*

Miscuere aliqui & scammoneam, sed tutius salem. In dulcibus datum copiosius periculum infert: oculorum caliginem fotu discutit: ob id quidam & inunxere trito. Strumas, suppurata, duritias concoquit & purgat: item fistulas, tertia die exemptum. Verrucas tollit cum squamis æris & sandaracha. Hydropicorum ventri imponitur cum farina hordeacea & vino. Pecorum & jumentorum pituitas sanat, surculo per aurem trajecto, & postero die eadem hora exempto. Scabiem quadrupedum cum thure aut cera, ac pice, vel cum pisselæo.

XXIII. Album optimum, quod celerrime movet sternumenta: sed multum terribilius nigro, præcipue si quis adparatum poturorum apud antiquos legat, contra horrores, strangulatus, intempestivas somni vires, singultus infinitos aut sternumenta, stomachi dissolutiones, tardiores vomitus aut longiores, exiguos aut nimios. Quippe alia dare soliti, quæ concitarent vomitiones, ipsumque elleborum extraherent medicamentis, aut clysteribus: sæpe etiam sanguine venis emisso. Jam vero & cum prospere cedat, terribili visu, variis coloribus vomitionum & post vomitiones observatione alvi, balinearum dispensatione, totius corporis cura, antecedente omnia hæc magno terrore famæ. Namque tradunt absumi carnem, si coquatur una. Sed antiquorum vitium erat, quod propter hos metus parcius dabant:

cum celerius erumpat, quo largius sumitur. Themison binas non amplius drachmas datavit: sequentes & quaternas dedere, claro Herophili præconio, qui elleborum fortissimi ducis similitudini æquabat. Concitatis enim intus omnibus, ipsum in primis exire. Præterea mirum inventum est, quod incisum forficulis, ut diximus, cribrant: cortex remanet, hoc inaniunt: medulla cadit, hæc in nimia purgatione data vomitiones sistit.

XXIV. Cavendum est felici quoque cura, ne nubilo die detur: quippe impetibiles cruciatus exsistunt. Nam æstate potius, quam hieme dandum, non est in dubio. Corpus septem diebus ante præparandum cibis acribus, abstinentia vini, quarto & tertio die vomitionibus, pridie cœnæ abstinentia. Album & in dulci datur, aptissime vero in lente aut pulte. Nuper invenere, dissectis raphanis inserere elleborum, rursusque comprimere raphanos, ut transeat vis, atque eo lenimento dare. Reddi post quatuor fere horas incipit. Totum opus septenis peragitur horis. Medetur ita morbis comitialibus, ut diximus, vertigini, melancholicis, insanientibus, lymphaticis, elephantiasi albæ, lepris, tetano, tremulis, podagricis, hydropicis, incipientibusque tympanicis[a], stomachicis, spasticis cynicis, ischiadicis, quar-

a) *tympaniticis.*

quartanis, quæ aliter non desinant, tussi veteri, inflationibus, torminibus redeuntibus.

XXV. Vetant dari senibus & pueris: item mollis ac feminei corporis animive, exilibus aut teneris: & feminis minus quam viris. Item timidis, aut si exulcerata sint præcordia, vel tumeant: minime sanguinem exscreantibus, causariis vel latere, vel faucibus. Medetur extra corporis, eruptionibus pituitæ cum axungia salsa illitum: item suppurationi veteri. Mures polentæ admixtum necat. Galli sagittas in venatu elleboro tinguunt, circumcisoque vulnere teneriorem sentiri carnem adfirmant. Muscæ quoque necantur albo trito, & cum lacte sparso. Eodem & phthiriasis emendatur.

XXVI. 6. Ipsi Mithridati Cratevas adscripsit unam Mithridatiam vocatam. Huic folia duo a radice acantho similia. Caulis inter utraque sustinens roseum florem.

XXVII. Alteram Lenæus, scordotin, sive scordion, ipsius manu adscriptam, magnitudine cubitali, quadrangulo caule, ramosam quernæ similitudine, foliis lanuginosis: reperitur in Ponto, campis pinguibus humidisque, gustus amari. Est & alterius generis, latioribus foliis, mentastro similis, plurimosque utraque ad usus per se, & inter alia in antidotis.

XXVIII. Polemoniam, alii Philetæriam, a cer-

tamine regum inventionis adpellant. Cappadoces autem chiliodynamam, radice crassa, exilibus ramis, quibus in summis corymbi dependent, nigro semine: cetero rutæ similis. Nascitur in montuosis.

XXIX. Eupatoria quoque regiam auctoritatem habet, caulis lignosi, nigricantis, hirsuti, cubitalis, & aliquando amplioris, foliis per intervalla quinquefolii, aut cannabis, per ambitum incisis quinquepartito, nigris & ipsis, plumosisque: radice supervacua. Semen dysentericis in vino potum auxiliatur unice.

XXX. Centaurio curatus dicitur Chiron, cum Herculis excepti hospitio pertractanti arma, sagitta excidisset in pedem: quare aliqui Chironion vocant. Folia sunt lata & oblonga, serrato ambitu, densa ab radice, caules ternûm cubitorum, geniculati. In his capita ceu papaverum. Radix vasta, rubescens, tenera fragilisque, ad bina cubita, madida succo, amara cum quadam dulcedine. Nascitur in collibus pingui solo. Laudatissima in Arcadia, Elide, Messenia, Pholoe, & Lycia: & in Alpibus vero, plurimisque aliis locis. In Lycia quidem & ex ea Lycium faciunt. Vis in vulneribus tanta, ut cohærescere etiam carnes tradant, si coquantur simul. In usu radix tantum duabus drachmis bibenda, quibus dicetur: si febris sit, in aqua trita, ce-

teris in vino. Medetur & iisdem morbis decoctæ succus.

XXXI. Est alterum centaurion cognomine lepton, minutis foliis, quod aliqui libadion vocant, quoniam secundum fontes nascitur, origano simile, angustioribus & longioribus foliis, anguloso caule paululum alto, fruticante, flore lychnidis, radice tenui & supervacua, succo efficax. Ipsa herba autumno legitur, succus e fronde. Quidam caules concisos madefaciunt diebus XVIII, atque ita exprimunt. Hoc centaurion nostri fel terræ vocant, propter amaritudinem summam. Galli exacon, quoniam omnia mala medicamenta potum e corpore exigat per alvum.

XXXII. Tertia est centauris, cognomine triorchis. Qui eam secat, rarum est, ut non vulneret sese. Hæc succum sanguineum mittit. Theophrastus defendi eam, impugnarique colligentes tradit a triorche accipitrum genere, a quo & nomen accepit. Imperiti confundunt hæc omnia, & primo generi adsignant.

XXXIII. 7. Clymenus a rege herba adpellata est, ederæ foliis, ramosa, caule inani, articulis præcincta, odore gravi, & semine ederæ, silvestribus & montuosis nascens. Quibus morbis pota medeatur, dicemus. Sed hic indicandum est, dum medeatur, sterilitatem pota etiam viris fieri. Græci plantagini similem esse dixerunt, caule quadrato,

folliculis cum semine inter se[a] implexis, velut in polyporum cirris. Et succus autem in usu, vi summa in refrigerando.

XXXIV. Gentianam invenit Gentius rex Illyriorum, ubique nascentem, in Illyrico tamen præstantissimam, folio fraxini, sed magnitudine lactucæ, caule tenero, pollicis crassitudine, cavo & inani, ex intervallis foliato, trium aliquando cubitorum, radice lenta, subnigra, sine odore: aquosis montibus Subalpinis plurima. Usus in radice & succo. Radicis natura est excalfactoria, sed prægnantibus non bibenda.

XXXV. Invenit & Lysimachus herbam Lysimachiam, quæ ab eo nomen retinet, celebrata Erasistrato. Folia habet salicis viridia, florem purpureum, fruticosa, ramulis erectis, odore acri: gignitur in aquosis. Vis ejus tanta est, ut jumentis discordantibus jugo imposita, asperitatem cohibeat.

XXXVI. Mulieres quoque hanc gloriam adfectavere, in quibus Artemisia uxor Mausoli, adoptata herba, quæ antea parthenis vocabatur. Sunt, qui ab Artemide Ilithyia cognominatam putant, quoniam privatim medeatur feminarum malis. Est autem absinthii modo fruticosa, majoribus foliis, pinguibusque. Ipsius duo genera: altera latioribus foliis, altera tenera tenerioribus[b], & non nisi in maritimis nascens. Sunt, qui in mediterraneis eodem

a) *sese*. b) *tenuioribus*.

nomine adpellent, simplici caule, minimis foliis, floris copiosi, erumpentis cum uva maturescit, odore non injucundo, quam quidam *botryn, alii ambrosiam vocant. Talis in Cappadocia nascitur.

XXXVII. Nymphæa nata traditur Nympha zelotypia erga Herculem mortua. Quare heracleon vocant aliqui, alii rhopalon, a radice clavæ simili. Ideoque eos, qui biberint eam duodecim diebus, coitu genituraque privari. Laudatissima in Orchomeno & Marathone. Bœoti madon vocant, qui & semen edunt. Nascitur in aquosis, foliis magnis, in summa aqua, & aliis ex radice prodeuntibus, flore lilio simili, & cum defloruit, capite papaveris, tenui caule: secatur autumno. Radix nigra in sole siccatur, adversaturque alvinis. Est & alia nymphæa in Thessalia, amne Peneo, radice alba, capite luteo, rosæ magnitudine.

XXXVIII. Invenit & patrum nostrorum ætate rex Juba, quam adpellavit Euphorbiam, medici sui nomine. Frater is fuit Musæ, a quo Divum Augustum conservatum indicavimus. Iidem fratres instituere a balineis frigida multa corpora adstringere. Antea non erat mos, nisi calida tantum lavari, sicut apud Homerum etiam invenimus. Sed Jubæ volumen quoque exstat de ea herba, & clarum præconium. Invenit eam in monte Atlante: specie

*) *quidem*, sph. Ed. Brot.

thyrsi, foliis acanthinis. Vis tanta est, ut e longinquo succus excipiatur: incisæ conto, subditis excipulis ventriculo hœdino, humor lactis videtur effluere: siccatus cum coiit, thuris effigiem habet. Qui colligunt, clarius vident. Contra serpentes medetur, quacumque parte percussa: vertice inciso, & medicamento addito. Ibi Gætuli, qui legunt, hœdino lacte adulterant: sed discernitur igni. Id enim, quod sincerum non est, fastidiendum odorem habet. Multum infra hunc succum est, qui in Gallia fit ex herba chamelæa, granum cocci ferente. Fractus Hammoniaco similis est, etiam levi gustu os accensum diu detinens, & magis ex intervallo, donec fauces quoque siccet.

XXXIX. 8. Celebravit & Themison medicus vulgarem herbam plantaginem, tamquam inventor, volumine de ea edito. Duo ejus genera. Minor angustioribus foliis & nigrioribus, linguæ pecorum simillimis, caule anguloso, in terram inclinato, in pratis nascens. Altera major, foliis laterum modo inclusa: quæ quia septena sunt, quidam eam heptapleuron vocavere. Hujus & caulis cubitalis est, & angulosus[a]. Nascitur in humidis multo efficacior. Vis mira in siccando densandoque corpore, cauterii vicem obtinens. Nulla res æque sistit fluxiones, quas Græci rheumatismos vocant.

a) *c. e. & napi similis.*

XL. Jungitur huic buglossos, boum linguæ *similis*, cui præcipuum, quod in vinum dejecta, animi voluptates auget: & vocatur euphrosynum.

XLI. Jungitur & cynoglossos, caninas imitans linguas, topiariis operibus gratissima. Ajuntque, quæ tres thyrsos seminis emittit, ejus radicem potam ex aqua ad tertianas prodesse: quæ quatuor, ad quartanas. Est alia similis ei, quæ ferat lappas minutas: ejus radix pota ex aqua, ranis & serpentibus adversatur.

XLII. Est & buphthalmus[a], similis boum oculis, folio feniculi, circa oppida nascens, fruticosa caulibus, qui & manduntur decocti. Quidam cachlam vocant. Hæc cum cera scirrhomata discutit.

XLIII. Invenere herbas & universæ gentes. Scythia primum eam, quæ Scythice vocatur, circa Bœotiam nascens, prædulcem alias, utilissimamque ad ea, quæ spasmata vocant. Magna & ea commendatio, quod in ore eam habentes, famem sitimque non sentiunt.

XLIV. Idem præstat apud eosdem hippace dicta, quod in equis quoque eumdem effectum habeat. Traduntque his duabus herbis Scythas etiam in duodenos dies durare in fame sitique.

XLV. Ischæmonem Thracia invenit, qua ferunt

a) *buphthalmos*.

sanguinem sisti, non aperta modo vena, sed etiam præcisa. Serpit e terra milio similis, foliis asperis & lanuginosis, farcitur in nares. Quæ in Italia nascitur, & sanguinem eadem adalligata sistit.

XLVI. Vettones in Hispania eam, quæ Vettonica dicitur in Gallia, in Italia autem serratula, a Græcis cestros, aut psychotrophon, ante cunctas laudatissima. Exit anguloso caule, cubitorum duûm, a radice spargens folia fere lapathi, serrata, semine purpureo. Folia siccantur in farinam plurimos ad usus. Fit vinum ex ea & acetum, stomacho & claritati oculorum. Tantumque gloriæ habet, ut domus, in qua sata sit, tuta existimetur a piaculis omnibus.

XLVII. In eadem Hispania inventa sic Cantabrica, per Divi Augusti tempora a Cantabris reperta. Nascitur ubique caule junceo pedali, in quó sunt flosculi oblongi, veluti calathi: in his semen perquam minutum. Nec alias defuere Hispaniæ herbis exquirendis, ut in quibus etiamnum hodie in numeroso & lætiore convictu, potionem e centum herbis mulso additis, credidere saluberrimam suavissimamque: nec quisquam genera earum jam novit aut multitudinem: numerus tamen constat in nomine.

XLVIII. Nostra ætas meminit herbam in Marsis repertam. Nascitur in Æquicolis circa vicum Ner-

vesiæ: vocatur consiligo. Prodest, ut demonstrabimus suo loco, deploratis in phthisi.

XLIX. Invenit nuper & Servilius Democrates e primis medentium, quam adpellavit iberida, quamquam ficto nomine, inventioni ejus adsignato carmine. Nascitur maxime circa vetera monumenta parietinasque, & inculta itinerum. Floret semper folio nasturtii, caule cubitali, semine tam parvo, ut vix adspici possit. Radici odor nasturtii. Usus æstate efficacior, & recenti tantum. Tunditur difficulter. Coxendicibus & articulis omnibus cum axungia modica utilissima, viris plurimum quaternis horis, feminis minus dimidio adalligata, ut deinde in balineis descendatur in calidam, & postea oleo ac vino corpus perungatur: diebusque vicenis interpositis idem fiat, si qua admonitio doloris supersit. Hoc modo rheumatismos omnes sanat occultos. Imponitur non in ipsa inflammatione, sed imminuta.

L. Animalia quoque invenere herbas, in primisque chelidoniam. Hac enim hirundines oculis pullorum in nido restituunt visum, ut quidam volunt, etiam erutis oculis. Genera ejus duo: major fruticosa caule, folio pastinacæ erraticæ ampliore, ipsa altitudine duûm cubitorum. Colos albicans, flos luteus. Minori folia ederæ rotundiora, minus candida. Succus croci mordax, semen papaveris. Florent adventu hirundinum, discessu marcescunt. Florentibus

succus exprimitur, & in æreo vase cum melle Attico leniter cinere ferventi decoquitur, singulari remedio contra caligines oculorum. Utuntur & per se succo in collyriis, quæ chelidonia adpellantur ab ea.

LI. Invenerunt & canes canariam, qua fastidium deducunt, eamque in nostro conspectu mandunt, sed ita ut numquam intelligatur quæ sit: etenim depasta cernitur. Notata est hæc animalis hujus malignitas in alia herba major. Percussus enim a serpente mederi quadam sibi dicitur: sed illam homine inspectante non decerpit.

LII. Simplicius cervæ monstravere elaphoboscon, de qua diximus. Item seseli enixæ a partu.

LIII. Dictamnum ostendere (ut indicavimus) vulneratæ, pastu statim decidentibus telis. Non est alibi, quam in Creta, ramis prætenue, pulegio simile, fervens & acre gustu: foliis tantum utuntur. Flos nullus[a], aut semen, aut caulis. Radix tenuis ac supervacua. Et in Creta autem non spatiose nascitur: mireque capris expetitur. Pro eo est & pseudodictamnum, multis in terris nascens, folio simile, ramulis minoribus, a quibusdam chondris vocatum. Minoris effectus statim intelligitur. Dictamnum enim minima portione accendit os. Qui legere eam, in ferula vel arundine condunt, præ-

a) *n. ei a.*

ligantque, ne potentia evanescat. Sunt, qui dicant, utramque nasci multifariam, sed deteriores in agris pinguibus; veram quidem dictamnum non nisi in asperis. Est & tertium genus dictamnum vocatum, sed neque facie, neque effectu simile, folio sisymbrii, ramis majoribus, præcedente persuasione illa, quidquid in Creta nascitur, infinito præstare ceteris ejusdem generis alibi genitis: proxime quod in Parnasso. Alioqui herbiferum esse & Pelium montem in Thessalia, & Telethrium in Eubœa, & totam Arcadiam ac Laconicam tradunt. Arcades quidem non medicaminibus uti, sed lacte circa ver, quoniam tunc maxime succis herbæ turgeant, medicenturque ubera pascuis. Bibunt autem vaccinum, quoniam boves omnivoræ fere sunt in herbis. Potentia earum per quadrupedes etiamnum duobus claris exemplis manifesta fit. Circa Abderam, & limitem, qui Diomedis vocatur, equi pasti inflammantur rabie: circa Potnias vero & asini.

LIV. Inter nobilissimas aristolochiæ nomen dedisse gravidæ videntur, quoniam esset ἀρίστη λεχοῦσαις. Nostri malum terræ vocant, & quatuor genera ejus servant. Unum tuberibus radicis rotundis, foliis inter malvam & ederam, nigrioribus mollioribusque. Alterum masculæ, radice longa quatuor digitorum longitudine, baculi crassitudine. Tertium longissimæ tenuitatis, vitis novellæ, cujus sit præ-

cipua vis, quæ clematitis vocatur, ab aliis Cretica. Omnes colore buxeo, caulibus parvis, flore purpureo. Ferunt bacculas parvas, ut capparis. Valent radice tantum. Est & quæ plistolochia vocatur, quarti generis, tenuior, quam proxime dicta, densis radicis capillamentis, junci plenioris crassitudine. Hanc quidam*polyrrhizon cognominant. Odor omnium medicatus, sed oblongæ radici tenuiorique gratior. Carnosi enim est corticis, unguentis quoque nardinis conveniens. Nascuntur pinguibus locis & campestribus. Effodere eas messibus tempestivum: ita desquamato terreno servantur. Maxime tamen laudatur Pontica: & in quocumque genere ponderosissima quæque medicinis aptior. Rotunda contra serpentes. Oblonga tamen in summa gloria est, si modo a conceptu admota vulvis in carne bubula, mares figurat, ut traditur. Piscatores Campaniæ radicem eam, quæ rotunda est, venenum terræ vocant, coramque nobis contusam immixta calce, in mare sparsere: advolant pisces cupiditate mira, statimque exanimati fluitant. Quæ polyrrhizos cognominatur, convulsis, contusis, ex alto præcipitatis, radice pota ex aqua, utilissima esse traditur: semine pleuriticis & nervis: confirmare, excalfacere, eadem satyrion esse.

LV. Verum & effectus earum ususque dicendi

*) *quidem*, sph. Ed. Brot.

sunt: ordiendumque a malorum omnium pessimo, id est, serpentium ictu. Medentur ergo Brittanica herba, panacisque generum omnium radix e vino, Chironii flos & semen potum, illitumve ex vino & oleo: privatimque, quæ cunila bubula adpellatur: Polemonia vel Philetæria radicis drachmis quatuor ex mero: teucria, sideritis, scordotis ex vino, privatim ad angues, potæ & illitæ, sive succo, sive folio, sive decocto: centaurii majoris radix drachma in vini albi cyathis tribus: Gentiana præcipue adversus angues, duabus drachmis cum pipere & ruta, vini cyathis sex, sive viridis, sive sicca. Et Lysimachiæ odorem fugiunt. Datur ex vino percussis chelidonia. Morsibus imponitur Vettonica præcipue, cui vis tanta perhibetur, ut inclusæ circulo ejus serpentes, ipsæ sese interimant flagellando. Datur ad ictus semen ejus denarii pondere cum tribus cyathis vini: vel farina drachmis tribus sextario aquæ imponitur. Cantabrica, dictamnum, aristolochia: radicis drachma in vini hemina sæpius bibenda. Prodest & illita ex aceto: similiter plistolochia. Quin & omnino suspensa supra focum fugat e domibus serpentes.

LVI. 9. Argemonia quoque, radice ejus denarii pondere in vini cyathis tribus pota. Plura de ea convenit dici, ceterisque, quæ primum nominabuntur: in eo autem genere medendi primum no-

minari quamque, in quo maxime valebit. Folia habet, qualia anemone, divisa apii modo, caput in cauliculo papaveris silvestris, item radicem. Succum croci colore acrem & acutum. Nascitur & in arvis apud nos. Nostri tria genera ejus faciunt, & id demum probant, cujus radix thus redoleat.

LVII. Agaricon ut fungus nascitur in arboribus circa Bosporum, colore candido. Datur obolis quatuor contritum cum binis cyathis aceti mulsi. Id quod in Gallia nascitur, infirmius habetur. Præterea mas spissior, amariorque. Hic & capitis dolores facit. Femina solutior, initio gustu dulcis, mox in amaritudinem transit.

LVIII. Echios utriusque generis: pulegio similis foliis coronata, drachmis duabus ex vini cyathis quatuor datur. Item altera, quæ lanugine distinguitur spinosa, cui & capitula viperæ similia sunt; hæc ex vino & aceto. Quidam echion personatam vocant, cujus folio nullum est latius, grandes lappas ferentem. Hujus radicem decoctam ex aceto dant potui. Hyoscyamum contusum cum foliis ex vino datur peculiariter contra aspidas.

LIX. Nulla tamen Romanæ nobilitatis plus habet, quam hierabotane. Aliqui peristereona, nostri verbenacam vocant. Hæc est, quam legatos ferre ad hostes indicavimus. Hac Jovis mensa verritur, domus purgantur lustranturque. Genera ejus duo

sunt: *foliosa*, quam feminam putant: mas rarioribus *foliis*. Ramuli utriusque plures, tenues, cubitales, angulosi. Folia minora, quam quercus, angustioraque, divisuris majoribus, flos glaucus, radix longa, tenuis. Nascitur ubique in planis aquosis. Quidam non distinguunt, sed unum omnino genus faciunt, quoniam eosdem effectus habeat. Utraque sortiuntur Galli, & præcinunt responsa. Sed magi utique circa hanc insaniunt. Hac perunctos impetrare quæ velint, febres abigere, amicitias conciliare, nullique non morbo mederi. Colligi circa Canis ortum debere, ita ut ne Luna aut Sol conspiciat, favis ante & melle terræ ad piamentum datis. Circumscriptam ferro effodi sinistra manu, & in sublime tolli. Siccari in umbra separatim folia, caulem, radicem. Ajuntque, si aqua spargatur triclinium, qua maduerit, lætiores convictus fieri. Adversus serpentes conteritur ex vino.

LX. Est similis verbasco herba, quæ sæpe fallit pro ea capta, foliis minus candidis, cauliculis pluribus, flore luteo. Hæc abjecta blattas in se contrahit, ideoque Romæ blattaria vocatur.

LXI. Lemonium succum lacteum mittit, concrescentem gummi modo, humidis locis. Datur denarii pondus in vino.

LXII. Quinquefolium nulli ignotum est, cum etiam fraga gignendo commendetur: Græci vocant

pentapetes, sive pentaphyllon. Cum effoditur, rubram habet radicem. Hæc inarescens, nigrescit & angulosa fit. Nomen a numero foliorum habet. Et ipsa herba incipit & desinit cum vite. Adhibetur & purgandis domibus.

LXIII. Adversus serpentes bibitur & ejus radix, quæ sparganion vocatur, ex vino albo.

LXIV. Dauci genera quatuor fecit Petronius Diodotus, quæ persequi nihil attinet, cum sint differentiæ duæ: probatissimi in Creta, mox in Achaia, & in siccis ubicumque nati, feniculi similitudine, candidioribus foliis & minoribus hirsutisque. Caule pedali recto, radice suavissimi gustus & odoris. Hoc in saxosis nascitur[a] meridianis. Reliqua genera ubique nascuntur terrenis collibus limitibusque, nec nisi pingui solo, foliis coriandri, caule cubitali, capitibus rotundis, sæpe pluribus quam ternis, radice lignosa, & cum inaruit, supervacua. Semen hujus cumino simile: prioris, milio: album, acre, odoratum omnibus, & fervens. Secundum priore vehementius est, ideoque parce sumi debet. Si jam maxime tertium genus facere libeat, est simile staphylino, quod pastinacam erraticam adpellant, semine oblongo, radice dulci. Omnia hæc & hieme & æstate sunt intacta quadrupedi, nisi post abortus.

a) *nascitur* abest.

abortus. Ex aliis usus seminis: ex Cretico, radicis *est*: magis ad serpentes bibitur e vino drachma una. Datur & quadrupedibus percussis.

LXV. Therionarca alia quam magica, & in nostro orbe nascitur fruticosa, foliis subviridibus, flore roseo: serpentes necat: cuicumque admota feræ & hæc torporem adfert.

LXVI. Persolata, quam nemo ignorat; Græci vero arcion vocant, folia habet majora etiam cucurbitis & hirsutiora, nigrioraque & crassiora, radicem albam & grandem. Hæc ex vino bibitur denariorum duûm pondere.

LXVII. Item cyclamini radix contra serpentes omnes. Folia habet minora, quam edera, nigrioraque & tenuiora, sine angulis: in quibus albicant maculæ. Caule exiguo, inani, floribus purpureis, radice lata, ut rapum videri possit, cortice nigro. Nascitur in umbrosis: a nostris tuber terræ vocatur: in omnibus serenda domibus, si verum est, ubi sata sit nihil nocere mala medicamenta: amuletum vocant. Narrant & ebrietatem repræsentari addita in vinum. Radix siccata, scillæ modo concisa, reponitur: decoquitur eadem ad crassitudinem mellis. Suum tamen venenum ei est: traduntque, si prægnans radicem transgrediatur, abortum fieri.

LXVIII. Est & altera cyclaminos cognomine cissanthemos, geniculatis caulibus, supervacuis, a

priore distans, circa arbores se volvens, acinis ederæ, sed mollibus, flore candido, specioso, radice supervacua. Acini tantum in usu, gustu acri, sed lenti. Siccantur in umbra, tusique dividuntur in pastillos.

LXIX. Mihi & tertia cyclaminos demonstrata est, cognomine chamæcissos, uno omnino folio, radice ramosa, qua pisces necantur.

LXX. Sed inter primas celebratur peucedanum, laudatissimum in Arcadia, mox Samothrace. Caulis ei tenuis, longus, feniculo similis, juxta terram foliosus, radice nigra, crassa, gravi odore, succosa: gignitur in montibus opacis: foditur exitu autumni. Placent tenerrimæ & altissimæ radices: hæ conciduntur in quaternos digitos osseis cultellis, funduntque succum in umbra, capite prius & naribus rosaceo perunctis, ne vertigo sentiatur. Et alius succus invenitur caulibus adhærens, incisisque manat. Probatur crassitudine mellea, colore rufo, odore suaviter gravi, fervens gustu. Et hic in usu, & radix, & decoctum ejus, plurimis medicamentis. Succo tamen efficacissimo, qui resolvitur amaris amygdalis, aut ruta: bibiturque contra serpentes, & ex oleo perunctos tuetur.

LXXI. 10. Ebuli quoque, quem nemo ignorat, fumo fugantur serpentes.

LXXII. Privatim adversatur scorpionibus pole-

moniæ radix, vel adalligata tantum: item phalangio, ac ceteris minoribus venenatis. Scorpionibus aristolochia: agaricum obolis quatuor in vini mixti cyathis totidem. Verbenaca & phalangio cum vino aut posca: item quinquefolium, daucum.

LXXIII. Verbascum Græci phlomon vocant. Genera habet prima duo: album, in quo mas intelligitur: alterum nigrum, in quo femina. Tertium genus non nisi in silvis invenitur. Sunt folia brassicæ latiora, pilosa, caulis erectus, cubitali amplior. Semen nigrum inutile. Radix una, crassitudine digiti. Nascuntur & in campestribus. Silvestri folia elelisphaci, alta, ramis lignosis.

LXXIV. Sunt & phlomides duæ hirsutæ, rotundis foliis, humiles. Tertia lychnitis vocatur, ab aliis thryallis, foliis ternis, aut cum plurimum quaternis, crassis, pinguibusque, ad lucernarum lumina aptis. Ajunt in foliis ejus, quam feminam diximus, ficus omnino non putrescere. Distingui genera hæc pæne supervacuum est, cum sint omnia ejusdem effectus. Contra scorpiones bibitur radix cum ruta ex aqua, magna amaritudine, sed effectu pari.

LXXV. Thelyphonon herba ab aliis scorpion vocatur, propter similitudinem radicis, cujus tactu moriuntur scorpiones. Itaque contra eorum ictus bibitur. Scorpionem mortuum si quis elleboro candido linat, revivescere ajunt. Thelyphonon omnem qua-

drupedem necat, imposita verendis radice: folio quidem intra eumdem diem, quod est simile cyclamino. Ipsa geniculata nascitur in opacis. Scorpionibus adversatur & Vettonicæ succus, ac plantaginis.

LXXVI. Sunt & ranis venena, rubetis maxime: vidimusque Psyllos in certamine patinis candefactas admittentes, ocyore etiam quam aspidum pernicie. Auxiliatur eis phrynion in vino pota. Aliqui neurada adpellant, alii poterion, floribus parvis, radicibus multis, nervosis, bene olentibus.

LXXVII. Item alisma, quam alii damasonion, alii lyron adpellant. Folia erant plantaginis, nisi angustiora essent, & magis laciniosa, convexaque in terram, alias etiam venosa similiter, caule simplici & tenui, cubitali, capite thyrsi, radicibus densis, tenuibus, ut veratri nigri, acribus, odoratis, pinguibus. Nascitur in aquosis. Alterum genus ejusdem in silvis, nigrius, majoribus foliis. Usus in radice utriusque adversus ranas & lepores marinos, drachmæ pondere in vini potu. Lepori marino adversatur & cyclaminos. Veneni vim canis quoque rabidi morsus habent, contra quos erit cynorrhodum, de quo diximus. Plantago ad omnes bestiarum morsus pota atque illita prodest: Vettonica ex mero vetere.

LXXVIII. Peristereos vocatur, caule alto, fo-

liato, cacumine in alios caules se spargens, columbis admodum familiaris, unde & nomen. Hanc habentes negant latrari a canibus.

LXXIX. Proxima his malis venena sunt, quæ sibimetipsi homines excogitant. Contra hæc omnia magicasque artes erit primum illud Homericum moly, dein Mithridation, & scordotis, & centaurium. Potu omnia mala medicamenta exigit per alvum Vettonicæ semen in mulso aut passo, vel farinæ drachma in vini veteris cyathis IV. Vomere cogendi, atque iterum bibere. Iis, qui quotidie gustent eam, nulla nocitura mala medicamenta tradunt. Poto veneno aristolochia subvenit eadem mensura, qua contra serpentes: quinquefolii succus: agaricum, postquam vomuerint, denarii pondere ex aquæ mulsæ cyathis tribus.

LXXX. Antirrhinon vocatur, sive anarrhinon, sive lychnis agria, similis lino, radice nulla, flore hyacinthi, semine vituli narium. Et hoc perunctos venustiores fieri, nec ullo malo medicamento lædi posse aut veneno, si quis in brachiali habeat, arbitrantur magi.

LXXXI. Similiter ea, quam eupliam[a] vocant, traduntque ea perunctos commendatioris esse famæ. Artemisiam quoque secum habentibus negant noce-

a) *eupleam.*

re mala medicamenta, bestiamve ullam, ne solem quidem. Bibitur & hæc ex vino adversus opium. Adligata privatim potens traditur, potave adversus ranas.

LXXXII. Pericarpum bulbi genus est. Duæ ejus species: cortice rubro alterum, alterum * nigro papaveri simile. Sed vis major quam priori: utrique autem excalfaciendi. Ideo contra cicutam dantur: contra quam & thus, & panaces, Chironium præcipue. Hoc & contra fungos.

LXXXIII. 11. Verum & generatim membratimque singulis corporum morbis remedia subtexemus, orsi a capite.

Alopecias emendat nymphææ & heracliæ [a] radix, si una tritæ illinantur. Polithrix distat a callitriche, quod juncos albos habet, & folia plura, majoraque. Frutice quoque major est: defluentem capillum confirmat & densat.

LXXXIV. Item lingulaca circa fontes nascens, cujus radix admixta combusta teritur cum adipe suis nigræ. Id quoque excipitur, ut ejus sit suis quæ numquam peperit. Sol deinde plurimum confert illitæ. Similis usus est cyclamini radicis. Porriginem veratri radix tollit in oleo decocta, vel in aqua. Capitis dolori medetur panacis omnium generum ra-

*) Iteratum hoc verbum oscitanter omissum est in Ed. Brot.
a) *n. & cicutæ r.*

dix in oleo contrita: aristolochia, & iberis adalligata hora, vel diutius, si pati possit, comitante balinei usu. Medetur & daucum. Purgat autem cyclaminos cum melle in nares addita: & ulcera capitis sanat illita. Medetur & peristereos.

LXXXV. Cacalia sive leontice vocatur, semen margaritis minutis simile, dependens inter folia grandia, in montibus fere. Hujus grana quindecim in oleo macerantur, atque ita adverso capillo caput ungitur.

LXXXVI. Fit & ex callitriche sternutamentum [a]. Folia sunt lenticulæ: caules junci tenuis similes: radice minima. Nascitur in opacis & humidis, gustatu fervens.

LXXXVII. Hyssopum in oleo contritum phthiriasi resistit, & prurigini in capite. Est autem optimum Cilicium e Tauro monte, dein Pamphylium, ac Smyrnæum: stomacho contrarium. Purgat cum fico sumptum per inferna, cum melle vomitionibus. Putant & serpentium ictibus adversari, tritum cum melle & sale & cumino.

LXXXVIII. Lonchitis non (ut plerique existimaverunt) eadem est quæ xiphion, aut phasganion, quamquam cuspidi similis semine. Habet enim folia porri, rubentia ad radicem, & plura, quam in cau-

a) *sternumentum*.

le, capitula, personis comicis similia, parvam exserentibus linguam, radicibus prælongis. Nascitur in sitientibus.

LXXXIX. E diverso xiphion, & phasganion in humidis: cum primum exit, gladii præbet speciem, caule duûm cubitorum, radicis ad nucis avellanæ figuram fimbriatæ, quam effodi ante messes oportet, siccari in umbra. Superior pars ejus cum thure trita, æquo pondere admixto vino, ossa fracta e capite extrahit: aut si quid in corpore suppurat, vel si calcata sunt ossa serpentis: eadem contra venena efficax.

Caput in dolore veratro, vel oleo, vel rosaceo decocto tritoque ungi convenit: peucedano ex oleo vel rosaceo, & aceto. Tepidum hoc prodest & doloribus, qui plerumque ex dimidia parte capitis sentiuntur, & vertigini. Perungunt & radice ejus sudoris causa eliciendi, quoniam caustica vis ei est.

XC. Psyllion alii cynoides, alii crystallion, alii Sicelicon, alii cynomyiam adpellant, radice tenui, supervacua, sarmentosum, fabæ granis in cacuminibus, foliis canino capiti non dissimilibus, semine autem pulici, unde & nomen: hoc in baccis, ipsa herba in vineis invenitur. Vis ei ad refrigerandum & discutiendum ingens. Semen in usu. Fronti imponitur in dolore & temporibus, ex aceto & rosaceo aut posca. Ad cetera illinitur acetabuli men-

sura sextario aquæ: densat se ac contrahit: tunc terere, & crassitudinem illinire oportet cuicumque dolori, & collectioni, inflammationique. Et vulneribus capitis medetur aristolochia, fracta extrahens ossa, & in alia quidem parte corporis, sed maxime capite: similiter plistolochia. Rhyssellium[a] est non dissimile apio. Hujus radix commanducata purgat capitis pituitas.

XCI. 12. Oculorum aciem centaurio majore putant adjuvari, si addita aqua foveantur. Succo vero minoris cum melle, culices, nubeculas, obscuritatem discuti, cicatrices extenuari: albugines quidem etiam jumentorum sideriti. Jam chelidonia supra dictis omnibus mire medetur. Panacis radicem cum polenta epiphoris imponunt. Hyoscyami semen bibunt, obolo, tantumdem meconii adjicientes, vinumque, ad epiphoras inhibendas. Adjungunt & Gentianæ succum, quem collyriis quoque acrioribus pro meconio miscent. Facit claritatem & euphorbium inunctis. Instillatur plantaginis succus lippitudini. Caligines aristolochia discutit. Iberis adalligata capiti cum quinquefolio, epiphoras, & si qua in oculis vitia sunt, emendat. Verbascum epiphoris imponitur. Peristereos ex rosaceo vel aceto. Ad hypochysin & caliginem, cyclaminon in pastillos diluunt. Peuce-

a) *Thysselium.*

dani succum, ut diximus, ad claritatem & caligines, cum meconio & rosaceo. Psyllion illinitum[a] fronti epiphoras suspendit.

XCII. 13. Anagallida aliqui corchoron vocant. Duo genera ejus: mas flore phœniceo, femina cæruleo, non altiores palmo: frutice tenero, foliis pusillis, rotundis, in terra jacientibus: nascuntur in hortis & aquosis. Prior floret cærulea. Utriusque succus oculorum caliginem discutit cum melle, & ex ictu cruorem, & argema rubens, magis cum Attico melle inunctis. Pupillas dilatat: & ideo hoc inunguntur ante, quibus paracentesis fit. Jumentorum quoque oculis medentur. Succus caput purgat per nares infusus, ita ut deinde vino colluatur. Bibitur & contra angues succi drachma in vino. Mirum, quod pecora feminam vitant. At si decepta similitudine (flore enim tantum distant) degustavere, statim eam, quæ asyla adpellatur, in remedio quærunt: ea a nostris ferus oculus vocatur. Præcipiunt aliqui effossuris, ante solis ortum, priusquam quidquam aliud loquantur, ter salutare eam, tum sublatam exprimere: ita præcipuas esse vires. De euphorbii succo satis dictum est. Lippitudini, si tumor erit, absinthium cum melle tritum, itemque Vettonicæ farina conveniet.

a) *illitam*.

XCIII. Ægilopas sanat herba eodem nomine, quæ in hordeo nascitur, tritici folio, semine contrito cum farina permixta impositaque, vel succo. Exprimitur hic e caule foliisque prægnantibus, dempta spica, & in trimestri farina digeritur in pastillos.

XCIV. Aliqui & mandragora utebantur: postea abdicatus in hac curatione est. Epiphoris (quod certum est) medetur, & oculorum dolori, radix tusa cum rosaceo & vino. Nam succus multis oculorum medicamentis miscetur. Mandragoram, alii Circæum vocant. Duo ejus genera: candidus, qui & mas: niger, qui femina existimatur, angustioribus foliis, quam lactucæ, hirsutis & caulibus, radicibus binis ternisve rufulis, intus albis, carnosis tenerisque, pæne cubitalibus. Ferunt mala avellanarum nucum magnitudine, & in his semen ceu pirorum. Album hoc alii arsena, alii morion, alii hippophlomon vocant. Hujus folia alba, quam alterius latiora, ut lapathi sativæ. Cavent effossuri contrarium ventum, & tribus circulis ante gladio circumscribunt: postea fodiunt ad occasum spectantes. Succus fit & e malis, & caule, deciso cacumine, & radice punctis aperta, aut decocta: utilis hæc vel surculo. Concisa quoque in orbiculos servatur in vino. Succus non ubique invenitur, sed ubi potest, circa vindemias quæritur. Odor gravis ei: sed radicis, & mali gravior. Ex albo mala matura in umbra sic-

cantur. Succus ex iis sole densatur: item radicis tusæ, vel in vino nigro ad tertias decoctæ. Folia servantur in muria efficacius, alias recentium succus pestis est: sic quoque noxiæ vires. Gravedinem etiam adferunt olfactu: quamquam mala in aliquibus terris manduntur, nimio tamen odore obmutescunt ignari. Potu quidem largiore etiam moriuntur. Vis somnifica pro viribus bibentium. Media potio cyathi unius. Bibitur & contra serpentes, & ante sectiones punctionesque, ne sentiantur. Ob hæc satis est aliquibus somnum odore quæsisse. Bibitur & pro elleboro duobus obolis in mulso. Efficacius elleborum ad vomitiones, & ad bilem nigram extrahendam.

XCV. Cicuta quoque venenum est publica Atheniensium pœna invisa, ad multa tamen usus non omittendi. Semen habet noxium. Caulis autem & viridis estur a plerisque & in patinis. Lævis hic & geniculatus, ut calami, nigricans, altior sæpe binis cubitis, in cacuminibus ramosus: folia coriandri teneriora, gravi odoratu: semen aneso crassius: radix concava, nullius usus. Semini & foliis refrigeratoria vis: quos enecat, incipiunt algere ab extremitatibus corporis. Remedio est, priusquam perveniat ad vitalia, vini natura excalfactoria. Sed in vino pota, irremediabilis existimatur. Succus exprimitur foliis floribusque, tunc enim maxime tempestivus est. Semine trito expressus, & sole densatus in pastillos

necat sanguine spissando. Hæc altera vis. Et ideo sic necatorum maculæ in corporibus adparent. Ad resolvenda medicamenta utuntur illo pro aqua. Fit ex eo ad refrigerandum stomachum malagma. Præcipuus tamen ad cohibendas epiphoras æstivas, oculorumque [a] dolores sedandos circumlitus. Miscetur collyriis, & alios omnes rheumatismos cohibet. Folia quoque tumorem omnem, doloremque, & epiphoras sedant. Anaxilaus auctor est, mammas a virginitate illitas, semper staturas. Quod certum est, lac puerperarum mammis imposita exstinguit; Veneremque testibus circa pubertatem illita. Remedia liberationi, quibus bibenda censetur, non equidem præceperimus. Maxima vis natæ Susis Parthorum, mox Laconicæ, Creticæ, Asiaticæ. In Græcia vero Megaricæ, deinde Atticæ.

XCVI. Crethmos agrios gramias tollit oculorum impositus, tumorem quoque polenta addita.

XCVII. Nascitur vulgo molybdæna, id est, plumbago, etiam in arvo, folio [b] lapathi, crassa radice, hispida. Hac commanducata si oculus subinde elingatur, plumbum (quod est genus vitii) ex oculo tollitur.

XCVIII. Capnos prima, quam pedes gallinaceos vocant, nascens in parietinis & sepibus, ramis tenuissimis, sparsisque, flore purpureo, viridis, suc-

a) *oculorum*. b) *folia*.

co caliginem discutit: itaque in medicamenta oculorum additur.

XCIX. Similis & nomine & effectu, sed alia est capnos fruticosa, prætenera, foliis coriandri, cineracei coloris, flore purpureo. Nascitur in hortis & segetibus hordeaceis. Claritatem facit inunctis oculis, delacrymationemque, ceu fumus: unde nomen. Eadem evulsas palpebras renasci prohibet.

C. Acoron iridis folia habet, angustiora tantum, & longiore pediculo, radices nigras, minusque venosas: cetero & has similes iridis, gustu acres, odore non ingratas, ructu faciles. Optimæ Ponticæ, dein Galaticæ, mox Creticæ. Sed primæ in Colchide juxta Phasin amnem, & ubicumque in aquosis. Recentibus virus majus quam vetustis. Creticæ candidiores Ponticis. Siccantur utribus in umbra digitalibus frustis. Necnon inveniuntur, qui oxymyrsinæ radicem acoron vocant, ideoque quidam hanc acoron agrium vocare malunt. Vis ei ad calfaciendum, extenuandumque efficax; contra suffusiones & caligines oculorum succo ejusdem poto, contraque serpentes.

CI. Cotyledon parvula herba, cauliculo tenero pusillo, pingui folio & concavo, ut coxendices: nascitur in maritimis petrosisque, viridis, radice olivæ modo rotunda. Oculis medetur succo. Est aliud genus ejusdem, sordidis foliis, latioribus densioribus-

que *circa* radicem velut oculum cingentibus, asperrimi gustus, longiore caule, sed pergracili. Usus *ejus* ad eadem, quæ iris.

CII. Aizoi duo genera. Majus in fictilibus vasculis seritur, quod aliqui buphthalmum vocant, alii zoophthalmon, alii stergethron, quod amatoriis conveniat: alii hypogeson, quoniam in subgrundiis fere nascitur. Sunt, qui ambrosiam potius vocant, & qui amerimnon: Itali sedum magnum, aut oculum, aut digitellum. Alterum minusculum, quod erithales vocant, alii trithales, quia ter floreat: alii chrysothales, aliqui isoetes: sed aizoum utrumque, quoniam viret semper, aliqui sempervivum. Majus cubiti altitudinem excedit, crassitudine plusquam pollicari. Folia cacumine linguæ similia, carnosa, pinguia, larga succo, latitudine pollicari, alia in terram convexa, alia stantia, ita ut ambitu effigiem imitentur oculi. Quod minus est, in muris parietinisque nascitur, & tegulis: fruticosum a radice, & foliosum usque ad cacumen: foliis angustis, mucronatis, succosis, palmo alto caule: radix inutilis.

CIII. Huic similis est, quam Græci andrachnen agriam vocant, Itali illecebram, pusillis, latioribus foliis, breviori cacumine. Nascitur in petris, & colligitur cibi causa. Omnium harum vis eadem, refrigerare & adstringere. Medentur epiphoris folia imposita, vel succus inunctis. Purgat enim ul-

cera oculorum, expletque, & ad cicatricem perducit: palpebras deglutinat. Eædem capitis doloribus medentur, succo vel folio temporibus illitis. Adversantur phalangiorum ictibus: aconito vero majus aizoum præcipue. A scorpionibus quoque habentem id feriri negant.

Medentur & aurium dolori. Item succus inunctus hyoscyami modice: item Achilleæ, & minoris centaurii, & plantaginis: peucedani cum rosaceo & meconio: acori succus cum rosa. Omnis autem strigili calefactus infunditur. Cotyledon etiam purulentis, & cum medulla cervina calefacta. Ebuli radicis tritæ succus linteo colatus, mox in sole densatus, & cum opus sit, rosaceo dilutus & calefactus, parotidas sanat. Verbenaca quoque: item plantago: item sideritis, cum axungia vetere.

CIV. Narium ozænas emendat aristolochia cum cypero.

CV. Dentibus remedio sunt panacis radix commanducata, præcipue Chironiæ, item succus collutis: radix hyoscyami ex aceto manducata, item Polemoniæ. Commanducantur & plantaginis radices, aut colluuntur in aceto decoctæ succo. Et folia sunt utilia, vel si sanguine gingivæ putrescant, vel sanguinis sit rejectio*. Semen ejusdem apostemata, &

colle-

*) v. s. s. r. temere prætermissa sunt in Ed. Brot.

collectiones gingivarum sanat. Et aristolochia gingivas dentesque confirmat. Verbenaca cum radice commanducata, & decocta ex vino aut aceto succus collutus. Item quinquefolii radices, decoctæ ad tertias vino aut aceto. Prius vero quam decoquantur, aqua marina aut salsa lavantur. Decoctum diu tenendum in ore. Quidam cinere quinquefolii fricare malunt. Et verbasci radix decoquitur in vino ad colluendos dentes. Et hyssopo colluuntur, & peucedani succo, cum meconio: vel radicum anagallidis magis feminæ succo, ab altera nare, quam doleat, infuso.

CVI. Erigeron a nostris vocatur senecio. Hanc si ferro circumscriptam effodiat aliquis, tangatque ea dentem, & alternis ter despuat, ac reponat in eumdem locum, ita ut vivat herba, ajunt dentem eum postea non doliturum. Herba est trixaginis specie & mollitia, cauliculis subrubicundis. Nascitur[a] in tegulis, & in muris. Nomen hoc Græci dederunt, quia vere canescit. Caput ejus numerosa dividitur lanugine (qualis est spinæ) inter divisuras exeunte. Quare eam Callimachus acanthida adpellat, alii pappum. Nec deinde Græcis de ea constat. Alii erucæ foliis esse dixerunt, alii roboris, sed minoribus multo. Radice alii supervacua, alii nervis utili, alii potu strangulante. E diverso quidam re-

a) *N. & i.*

gio morbo cum vino dederunt, & contra omnia vesicæ vitia: item cordis & jocineris. Renibus extrahere arenam dixere. Ischiadicis drachmam cum oxymelite ab ambulatione propinavere: torminibus quoque in passo utilissimam: præcordiis etiam cibo ex aceto eam prædicantes, serentesque in hortis. Nec defuere, qui & alterum genus facerent, nec quale esset, demonstrarent, contra serpentes in aqua bibendam, edendamque comitialibus dantes. Nos eam Romanis experimentis per usus digeremus. Lanugo ejus cum croco & exiguo aquæ frigidæ trita illinitur epiphoris: tosta cum mica salis, strumis.

CVII. Ephemeron folia habet lilii, sed minora, caulem parem, florem cæruleum, semen supervacuum, radicem unam digitali crassitudine, dentibus præcipuam, concisam in aceto decoctamque, ut tepido colluantur. Et ipsa etiam radix mobiles sistit. In[a] cavis & exesis imprimitur. Chelidoniæ radix ex aceto trita continetur ore. Erosis veratrum nigrum imponitur: mobiles utralibet decocta in aceto firmantur.

CVIII. Labrum Venereum vocant in flumine nascentem. Est ei vermiculus, qui circa dentes necatur, aut cavis dentium cera includitur. Cavendum, ne avulsa herba terram tangat.

a) *In* abest.

CIX. Ranunculum vocamus, quem Græci batrachion. Genera ejus quatuor. Unum pinguioribus, quam coriandri, foliis, & ad latitudinem malvæ accedentibus, colore livido, caule albo, gracili, & radice alba. Nascitur in limitibus humidis & opacis. Alterum foliosius, pluribus foliorum incisuris, altis caulibus. Tertium minimum est, gravi odore, flore aureo. Quartum simile huic, flore lacteo[a]. Omnibus vis caustica, si cruda folia imponantur: pusulasque, ut ignis, faciunt. Ideo ad lepras & psoras eis utuntur, & ad tollenda stigmata: causticisque omnibus miscent. Alopeciis imponunt, celeriter removentes. Radix in dolore commanducata diutius, rumpit dentes. Eadem sicca concisa, sternutamentum est. Nostri herbarii strumeam vocant, quoniam medetur strumis, & panis, parte in fumo suspensa. Creduntque ea rursus sata, rebellare, quæ curaverint, vitia: quo scelere & plantagine utuntur. Oris ulcera intus succus plantaginis emendat, & folia radicesque commanducata, vel si rheumatismo laboret os. Ulcera fœtoremque quinquefolium: ulcera psyllium.

CX. Composita quoque ad fœtorem, vel maxime pudendum vitium, trademus. Ergo folia myrti & lentisci pari pondere, gallæ Syriacæ dimidium

a) *luteo*. Sed vid. not. ad h. l.

pondus, simul terere, & vino vetusto sparsa mandere matutino, ex usu est. Vel ederæ baccas cum casia & myrrha, pari pondere ex vino. Naribus utilissimum est dracontii semen contritum ex melle, etiamsi carcinomata in his sint. Sugillata hyssopo emendantur. Stigmata in facie mandragoras illitus delet.

C. PLINII SECUNDI NATURALIS HISTORIÆ

LIBER XXVI.

Medicinæ ex herbis per genera morborum.

I. 1. SENSIT & facies hominum novos, omnique ævo priore incognitos, non Italiæ modo, verum etiam universæ prope Europæ, morbos: tunc quoque non tota Italia, nec per Illyricum Galliasve aut Hispanias magnopere vagatos, aut alibi, quam Romæ, circaque: sine dolore quidem illos, ac sine pernicie vitæ, sed tanta fœditate, ut quæcumque mors præferenda esset.

II. Gravissimum ex his lichenas adpellavere Græco nomine: Latine, quoniam a mento fere orieba-

tur, joculari primum lascivia, (ut est procax natura multorum in alienis miseriis,) mox & usurpato vocabulo, mentagram: occupantem in multis totos utique vultus, oculis tantum immunibus, descendentem vero & in colla pectusque ac manus, fædo cutis furfure.

III. Non fuerat hæc lues apud majores patresque nostros. Et primum Tiberii Claudii Cæsaris principatu medio irrepsit in Italiam, quodam Perusino Equite Romano, Quæstorio scriba, cum in Asia adparuisset, inde contagionem ejus importante. Nec sensere id malum feminæ, aut servitia, plebesque humilis, aut media: sed proceres veloci transitu osculi maxime: fœdiore multorum, qui perpeti medicinam toleraverant, cicatrice, quam morbo. Causticis namque curabatur: ni usque in ossa corpus exustum esset, rebellante tædio. Adveneruntque ex Ægypto genitrice talium vitiorum medici, hanc solam operam adferentes, magna sua præda. Siquidem certum est, Manilium Cornutum e Prætoriis legatum Aquitanicæ provinciæ, H-S CC elocasse in eo morbo curandum sese. Acciditque sæpius, ut nova contra genera morborum gregatim sentirentur. Quo mirabilius quid potest reperiri? aliqua gigni repente vitia terrarum in parte certa, membrisque hominum certis, vel ætatibus, aut etiam fortunis, tamquam malo eligente, hæc in pueris

grassari, illa in adultis: hæc proceres sentire, illa pauperes.

IV. L. Paullo, Q. Marcio Censoribus, primum in Italiam carbunculum venisse, Annalibus conscriptum est, peculiare Narbonensis provinciæ malum: quo duo Consulares obiere condentibus hæc nobis eodem anno, Julius Rufus, & Q. Lecanius Bassus, ille medicorum inscientia sectus: hic vero pollici[a] lævæ manus evulso acu ab semetipso, tam parvo vulnere, ut vix cerni posset. Nascitur in occultissimis corporum partibus, & plerumque sub lingua, duritia rubens vari modo, sed nigricans capite: alias livida, corpus intendens, neque intumescens, sine dolore, sine pruritu, sine alio quam somni indicio, quo gravatos in triduo aufert: aliquando & horrorem adferens, circaque pusulas parvas, rarius febrem: stomachum faucesque cum invasit, ocyssime exanimans.

V. Diximus elephantiasin ante Pompeii Magni ætatem non accidisse in Italia, & ipsam a facie sæpius incipientem in nare prima[b] veluti lenticula: mox inarescente per totum corpus, maculosa, variis coloribus, & inæquali cute, alibi crassa, alibi tenui, dura alibi, ceu scabie aspera: ad postremum vero nigrescente, & ad ossa carnes adprimente,

a) *pollice*. b) *primum*.

intumescentibus digitis in pedibus manibusque. Ægypti peculiare hoc malum: & cum in reges incidisset, populis funebre. Quippe in balineis solia temperabantur humano sanguine ad medicinam eam. Et hic quidem morbus celeriter in Italia restinctus est: sicut & ille, quem gemursam adpellavere prisci, inter digitos pedum nascentem, etiam nomine obliterato.

VI. Id ipsum mirabile, alios desinere in nobis, alios durare, sicuti colum. Tiberii Cæsaris principatu irrepsit id malum. Nec quisquam id prior Imperatore ipso sensit, magna civitatis ambage, cum edicto ejus excusantis valetudinem, legeretur nomen incognitum. Quid hoc esse dicamus, aut quas Deorum iras? Parum enim erant homini certa morborum genera, cum supra ccc essent, nisi etiam nova timerentur? Neque ipsi autem homines pauciora sibi opera sua negotia important.

2. Hæc apud priscos erant, quæ memoramus, remedia, medicinam ipsa quodammodo rerum natura faciente, & diu fuere. Hippocratis certe, qui primus medendi præcepta clarissime condidit, referta herbarum mentione invenimus volumina: nec minus Dioclis Carystii, qui secundus ætate famaque exstitit: item Praxagoræ, & Chrysippi, ac deinde Erasistrati: Herophilo quidem, quamquam subtilioris sectæ conditori, ante omnes celebratam rationem

eam, paulatim usu efficacissimo rerum omnium magistro, peculiariter utique medicinæ, ad verba garrulitatemque defendente. Sedere namque in his[a] scholis auditioni operatos gratius erat, quam ire per solitudines, & quærere herbas alias aliis diebus anni.

VII. 3. Durabat tamen antiquitas firma, magnasque confessæ rei vindicabat reliquias, donec Asclepiades ætate Magni Pompeii orandi magister, nec satis in arte ea quæstuosus, ut ad alia, quam forum, sagacis ingenii, huc se repente convertit: atque (ut necesse erat, homini, qui nec id egisset, nec remedia nosset, oculis usuque percipienda) torrenti ac meditata quotidie oratione blandiens omnia abdicavit; totamque medicinam ad causam revocando, conjecturæ fecit: quinque res maxime communium auxiliorum professus, abstinentiam cibi, alias vini, fricationem corporis, ambulationem, gestationes: quæ cum unusquisque semetipsum sibi præstare posse intelligeret, faventibus cunctis, ut essent vera, quæ facillima erant, universum prope humanum genus circumegit in se, non alio modo, quam si cælo emissus advenisset.

VIII. Trahebat præterea mentes artificio mirabili, vinum promittendo ægris, dandoque tempestive, tum frigidam aquam. Et quoniam causas morborum scrutari prior Herophilus instituerat, vini

a) *his in.*

rationem illustraverat Cleophantus apud priscos, ipse cognominari se frigida danda præferens, ut auctor est M. Varro, alia quoque blandimenta excogitabat, jam suspendendo lectulos, quorum jactatu aut morbos extenuaret, aut somnos adliceret: jam balineas avidissima hominum cupidine instituendo, & alia multa dictu grata atque jucunda: magna auctoritate: nec minore fama, cum occurrisset ignoto funeri relato homine ab rogo atque servato, ne quis levibus momentis tantam conversionem factam existimet. Id solum possumus indignari, unum hominem e levissima gente, sine opibus ullis orsum, vectigalis sui causa, repente leges salutis humano generi dedisse, quas tamen postea abrogavere multi. Asclepiadem adjuvere multa, in antiquorum cura nimis anxia & rudia, ut obruendi ægros veste, sudoresque omni modo ciendi: nunc corpora ad ignes torrendi, solesve adsiduo quærendi, in urbe nimbosa, immo vero tota Italia imperatrice: tum primum pensili balinearum usu ad infinitum blandientem. Præterea in quibusdam morbis medendi cruciatus detraxit, ut in anginis, quas curabant in fauces organo demisso. Damnavit merito & vomitiones, tunc supra modum frequentes. Arguit & medicamentorum potus stomacho inimicos, quod est magna ex parte vetitum. Itaque nos in primis quæ sunt stomacho utilia signamus.

IX. 4. Super omnia adjuvere eum magicæ vanitates, in tantum evectæ, ut abrogare herbis fidem cunctis possent. Æthiopide herba amnes ac stagna siccari conjectu, tactu clausa omnia aperiri. Achæmenide conjecta in aciem hostium trepidare agmina, ac terga vertere. Latacen dari solitam a Persarum rege legatis, ut quocumque venissent, omnium rerum copia abundarent, ac multa similia. Ubinam istæ fuere, cum Cimbri Teutonique terribili Marte ularent, aut cum Lucullus tot reges magorum paucis legionibus sterneret? Curve Romani duces primam semper in bellis commerciorum habuere curam? Cur [a] Cæsaris miles ad Pharsaliam famem sensit, si abundantia omnis contingere unius herbæ felicitate poterat? Non satius fuit Æmilianum Scipionem Carthaginis portas herba patefacere, quam machinis claustra per tot annos quatere? Siccentur hodie Meroide Pomptinæ paludes, tantumque agri suburbanæ reddatur Italiæ. Nam quæ apud eumdem Democritum invenitur compositio medicamenti, quo pulcri bonique & fortunati gignantur liberi, cui umquam Persarum regi tales dedit? Mirum esset profecto, hucusque provectam credulitatem antiquorum, saluberrimis ortam initiis: si in ulla re modum humana ingenia novissent, atque

a) C. *hercule* C.

non hanc ipsam medicinam ab Asclepiade repertam, suo loco probaturi essemus evectam ultra magos etiam. Sed hæc est omni in re animorum conditio, ut a necessariis orsa primo, cuncta pervenerint ad nimium. Igitur demonstratarum priore libro herbarum reliquos effectus reddemus: adjiciemus, ut quasque ratio dictaverit.

X. Sed in lichenis remediis, atque tam fœdo malo, plura undique acervabimus, quamquam non paucis jam demonstratis. Medetur ergo plantago trita, quinquefolium, radix albuci ex aceto, ficulni caules aceto decocti, hibisci radix cum glutino & aceto acri decocta ad quartas. Defricantur etiam pumice, ut rumicis radix trita ex aceto illinatur, & flos visci cum calce subactus. Laudatur & tithymali cum resina decoctum. Lichen vero herba omnibus his præfertur, inde nomine invento. Nascitur in saxosis, folio uno ad radicem lato, caule uno parvo, longis foliis dependentibus. Hæc delet & stigmata. Teritur cum melle. Est aliud genus lichenis, petris totum inhærens, ut muscus, qui & ipse illinitur. Hic & sanguinem sistit vulneribus instillatus, & collectiones illitus. Morbum quoque regium cum melle sanat ore illito, & lingua. Qui ita curantur, salsa lavari jubentur, ungi oleo amygdalino, hortensiis abstinere. Ad lichenas & thapsiæ radice utuntur trita cum melle.

XI. Anginæ argemonia medetur sumpta ex vino: hyssopum cum vino decoctum & gargarizatum: peucedanum cum coagulo vituli marini æquis partibus. Proserpinaca cum muria ex mænis & oleo trita, vel sub lingua habita. Item succus de quinquefolio, potus cyathis tribus. Hic & omnibus faucium vitiis medetur gargarizatus: verbascum privatim tonsillis in aqua potum.

XII. 5. Strumis plantago: chelidonia cum melle & axungia: quinquefolium: radix persolatæ, item cum axungia, operitur folio suo imposita. Item artemisia: radix mandragoræ ex aqua. Sideritis latifolia[2], clavo sinistra manu circumfossa adalligatur, custodienda sanatis, ne rursus sata diro herbariorum scelere (ut in quibusdam) rebellet: quod in his, quos artemisia sanaverit, prædici reperio: item in his, quos plantago. Damasonion, quæ & alcea vocatur, sub solstitio collecta, imponitur ex aqua cælesti, folium tritum, vel radix cum axungia tusa, ita ut imposita folio suo operiatur. Sic & ad omnes cervicis dolores, tumoresque quacumque in parte.

XIII. Bellis in pratis nascitur, flore albo, aliquatenus rubente. Hanc cum artemisia illitam, efficaciorem esse produnt.

XIV. Condurdum herba solstitialis, flore rubro,

2) *lata folia*. Mox: *adalligantur*.

suspensa in collo, comprimere dicitur strumas. Item verbenaca, cum plantagine. Digitorum vitiis omnibus, & privatim pterygiis, quinquefolium medetur.

XV. In pectoris vitiis vel gravissimum est tussis: huic medetur panacis radix in vino dulci. Succus hyoscyami etiam sanguinem exscreantibus: nidor quoque accensi tussientibus. Item scordotis mixto nasturtio, & resina, cum melle tusa arida. Facit & per se faciles exscreationes. Item centaurium majus, vel sanguinem rejicientibus: cui vitio & plantaginis succus medetur. Et Vettonica obolis tribus in aqua, contra purulentas, contraque cruentas exscreationes. Persolatæ radix drachmæ pondere, cum pineis nucleis undecim. Peucedani succus, pectoris doloribus, & acorum subvenit, & ideo antidotis miscetur. Tussi daucum: item Scythica herba. Ea demum omnibus pectoris vitiis, tussi, & purulenta exscreantibus, obolis tribus in passo.

6. Totidem verbascum, cujus est flos aureus. Tanta huic vis est, ut jumentis etiam non tussientibus modo, sed ilia quoque trahentibus, auxilietur potu: quod & de Gentiana reperio. Radix cacaliæ commanducata, & in vino madefacta, non tussi tantum, sed & faucibus prodest. Hyssopi quinque rami cum duobus rutæ & ficis tribus decocti thoracem purgant.

XVI. Tussim sedat bechion, quæ & tussilago dicitur. Duo ejus genera. Silvestris ubi nascitur, subesse aquas credunt: & hoc habent signum aquileges. Folia sunt majuscula, quam ederæ, quinque aut septem, subalbida a terra, superne pallida, sine caule, sine flore, sine semine, radice tenui. Quidam eamdem esse bechion & alio nomine chamæleucen putant. Hujus aridæ cum radice fumus per arundinem haustus & devoratus, veterem sanare dicitur tussim: sed in singulos haustus passum gustandum est..

XVII. Altera a quibusdam salvia adpellatur, similis verbasco: conteritur ea & colata calefit, atque ita ad tussim laterisque dolores bibitur: contra scorpiones eadem & dracones marinos efficax. Contra serpentes quoque ex oleo perungi ea prodest. Hyssopi fasciculus cum quadrante mellis decoquitur ad tussim.

XVIII. 7. Lateris & pectoris doloribus verbascum cum ruta ex aqua: Vettonicæ farina bibitur ex aqua callida.

Stomachum corroborat scordotis succus: centaurium, Gentiana ex aqua potæ. Plantago aut per se sumpta in cibo, aut cum lente, alicæve sorbitione. Vettonica alias gravis stomacho, vitia tamen sanat pota, vel foliis commanducata. Item aristolochia pota: agaricum manducatum siccum, ut ex intervallo

merum sorbeatur: nymphæa heraclia illita: peucedani succus. Psyllion ardoribus imponitur: vel cotyledon trita[a] polenta, vel aizoum.

XIX. Molon scapo est striato, foliis mollibus, parvis, radice IV digitorum, in qua extrema allii caput est. Vocatur a quibusdam syron. Ex vino stomacho, & dyspnϾ medetur: centaurium majus ecligmate: plantago succo vel cibo: Vettonicæ tusæ pondo libra, mellis Attici semuncia, ex aqua calida quotidie bibentibus. Aristolochia, vel agaricon, obolis ternis ex aqua calida, aut lacte asini pota. Cissanthemos ad orthopnœas bibitur: item hyssopum & asthmaticis. Peucedani succus in jocineris doloribus, & pectoris laterisque, si febres non sint. Sanguinem quoque exspuentibus subvenit agaricum, Victoriati pondere tritum, &[b] in mulsi quinque cyathis datum. Idem & amomon facit.

Jocineri privatim Teucria bibitur recens, drachmis IV in poscæ hemina: Vettonicæ drachma una in aqua calida cyathis tribus: ad cordis vitia, in frigidæ cyathis duobus. Quinquefolii succus jocineris, & pulmonis vitiis, sanguinemque rejicientibus, & cuicumque sanguinis vitio intus occurrit. Jocineri anagallides mire prosunt. Capnon herbam qui edere, bilem per urinam reddunt. Acoron jocineri medetur, thoraci quoque, & præcordiis.

XX.

a) *t. cum p.* b) *&* abest.

XX. Ephedra, ab aliis anabasis vocata, nascitur ventoso fere tractu, scandens arborem & ex ramis propendens, folio nullo, cirris numerosa, qui sunt junci geniculati, radice pallida. Datur ex vino nigro austero trita ad tussim, suspiria, tormina, & sorbitione facta, in qua vinum addi convenit. Item Gentiana madefacta pridie contrita denarii pondere in vini cyathis tribus.

XXI. Geum radiculas tenues habet, nigras, bene olentes. Medetur non modo pectoris doloribus, aut lateris, sed & cruditates discutit, jucundo sapore. Verbenaca vero omnibus visceribus medetur, lateribus, pulmonibus, jocineribus, thoraci. Peculiariter autem pulmonibus, & quos ab his phthisis tentat, radix herbæ consiliginis, quam nuper inventam diximus: suum quidem & pecoris omnis remedium præsens est pulmonum vitio, vel trajecta tantum in auricula. Bibi debet ex aqua, haberique in ore adsidue sub lingua. Superficies ejus herbæ an sit in aliquo usu, adhuc incertum est. Renibus prodest plantaginis cibus, Vettonicæ potus, agaricum potum, ut in tussi.

XXII. Tripolium in maritimis nascitur saxis, ubi adludit unda, neque in mari, neque in sicco, folio isatis crassiore, palmo alto, in mucrone diviso, radice alba odorata, crassa, calidi gustus. Datur he-

paticis in farre decocta. Hæc herba eadem videtur quibusdam, quæ polium, de qua suo loco diximus.

XXIII. Gromphæna, alternis viridibus roseisque per caulem foliis, in posca sanguinem rejicientibus medetur.

XXIV. Jocineri autem herba malundrum, nascens in segete ac pratis, flore albo odorata. Ejus cauliculus conteritur ex vino vetere.

XXV. Item herba chalcetum e vineis contrita imponitur. Faciles præstat vomitiones radix Vettonicæ, ellebori modo, IV drachmis in passo aut mulso. Hyssopum tritum cum melle utilius, præsumpto nasturtio aut irione.

Molemonium denarii pondere. Est & silybo lacteus succus, qui densatus in gummi, sumitur cum melle supra dicto pondere: præcipueque bilem trahit. Rursus sistunt vomitionem cuminum silvestre, Vettonicæ farina: sumuntur ex aqua. Abstergunt fastidia, cruditatesque digerunt, daucum, Vettonicæ farina ex aqua mulsa, plantago decocta caulium modo. Singultus hemionium sedat: item aristolochia. Suspiria clymenos. Pleuriticis & peripneumonicis centaurium majus: item hyssopum bibitur. Pleuriticis peucedani succus.

XXVI. Halus autem, quam Galli sic vocant, Veneti coteneam, medetur lateri: item renibus,

convulsisque & ruptis. Similis est cunilæ bubulæ, cacuminibus thymo, dulcis, & sitim sedans, radicis alibi albæ, alibi nigræ.

XXVII. Eosdem effectus in lateris doloribus habet chamærops, myrteis circa caulem geminis foliis, capitibus Græculæ rosæ, ex vino pota. Ischiadicos dolores & spinæ levat agaricum potum, ut in tussi. Item stœchadis, aut Vettonicæ farina ex aqua mulsa.

XXVIII. 8. Plurimum tamen homini negotii alvus exhibet, cujus causa major pars mortalium vivit. Alias enim cibos non transmittit, alias non continet, alias non capit, alias non conficit. Eoque mores venere, ut homo maxime cibo pereat. Pessimum corporum vas instat, ut creditor, & sæpius die adpellat. Hujus gratia præcipue avaritia expetit[a]: huic luxuria conditur: huic navigatur ad Phasin: huic profundi vada exquiruntur. Et nemo vilitatem ejus æstimat, consummationis fœditate. Ergo numerosissima est circa hanc medicinæ opera.

Sistit eam scordotis recens, drachma cum vino trita, vel decocta potu. Polemonia quoque & dysentericis ex vino datur: verbasci radix pota ex aqua duorum digitorum magnitudine: nymphææ heracliæ semen cum vino potum: radix superior e xi-

a) *expetitur.*

phio, drachmæ pondere ex aceto. Semen plantaginis in vino tritum, vel ipsa ex aceto cocta, aut alica ex succo ejus sumpta. Item cum lenticula cocta, vel aridæ farina inspersa potioni cum papavere tosto & trito, vel succus infusus, aut succus Vettonicæ, in vino ferro calefacto. Eadem cœliacis in vino austero datur: his & iberis imponitur, ut dictum est. Tenesmo radix nymphææ heracliæ e vino bibitur: psyllium in aqua: acori radicis decoctum. Aizoi succus alvum sistit, & dysenterias, & tineas rotundas pellit. Symphyti radix dysenterias sistit: item dauci. Aizoum foliis contritis ex vino torminibus resistit. Alceæ siccæ farina torminibus pota cum vino.

XXIX. Astragalus folia habet longa incisuris multis, obliqua circa radices, caules tres aut quatuor foliorum plenos, florem hyacinthi, radices villosas, implicatas, rubras, præduras. Nascitur in petrosis, apricis, & iisdem nivalibus, sicut Pheneo Arcadiæ. Vis ei ad spissanda corpora. Alvum sistit radix in vino pota: quo fit ut moveat urinam repercusso liquore, sicut pleraque, quæ alvum sistunt. Sanat & dysentericos in vino rubro tusa. Difficile autem tunditur. Eadem gingivarum suppurationi utilissima est fotu. Colligitur exitu autumni, cum folia amisit: siccatur in umbra.

XXX. Et ladano sistitur alvus utroque: quod in

segetibus nascitur, contuso & cribrato: bibitur ex aqua mulsa: item nobili e vino. Ledon adpellatur herba, ex qua ladanum fit in Cypro, barbis caprarum adhærescens. Nobilius in Arabia. Fit jam & in Syria atque Africa, quod toxicon vocant. Nervos enim in arcu circumdatos lanis trahunt, adhærescente roscida lanugine. Plura de eo diximus inter unguenta. Hoc gravissimum odore est, durissimumque[a] tactu. Plurimum enim terræ colligit: cum probetur maxime purum, odoratum, molle, viride, resinosum. Natura ei molliendi, siccandi, concoquendi, somnum alliciendi. Capillum fluentem cohibet, nigritiamque custodit. Auribus cum hydromelite aut rosaceo infunditur. Furfures cutis & manantia ulcera sale addito sanat. Tussim veterem cum styrace sumptum. Efficacissimum ad ructus.

XXXI. Alvum sistit & chondris, sive pseudodictamnum.

Hypocisthis, orobethron quibusdam dicta, malo granato immaturo similis. Nascitur, ut diximus, sub cistho, unde nomen. Hæc arefacta in umbra sistit alvum ex vino austero nigroque utraque. Duo enim genera ejus, candida & rufa. Usus in succo: spissat, siccat. Et rufa magis stomachi rheumatismos emendat. Pota tribus obolis, sanguinis exscrea-

a) *durissimum t.*

tiones, cum amylo. Dysenterias pota, & infusa. Item verbenaca ex aqua data, aut carentibus febre ex vino amineo cochlearibus quinque additis in cyathos tres vini.

XXXII. Laver quoque nascens in rivis condita & cocta torminibus medetur.

XXXIII. Potamogeton vero ex vino dysentericis etiam & cœliacis, similis betæ foliis: minoribus tantum hirsutioribusque, paulum supereminens extra aquam. Usus in foliis: refrigerant, spissant: peculiariter cruribus vitiosis utilia, & contra ulcerum nomas, cum melle vel aceto. Castor hanc aliter noverat, tenui folio velut equinis setis, thyrso longo & lævi, in aquosis nascentem. Radice sanabat strumas & duritias. Potamogeton adversatur & crocodilis: itaque secum habent eam, qui venantur. Alvum sistit & Achillea.

Eosdem effectus præstat & statice septem caulibus veluti rosæ capita sustinens.

XXXIV. Ceratia uno folio, radice nodosa magna, in cibo cœliacis & dysentericis medetur.

Leontopodion, alii leuceoron, alii doripetron, alii thorybetron vocant, cujus radix alvum sistit, purgatque bilem, in aquam mulsam addito pondere denariorum duorum. Nascitur in campestri & gracili solo. Semen ejus potum, lymphatica somnia facere dicitur.

Lagopus sistit alvum e vino pota, aut in febri ex aqua. Eadem inguini adalligatur in tumore. Nascitur in segetibus. Multi super omnia laudant ad deploratos dysentericos quinquefolium, decoctis in lacte radicibus potis: & aristolochiam Victoriati pondere in cyathis vini tribus. Quæ ex supradictis calida sumentur, hæc candente ferro temperari aptius erit.

E diverso purgat alvum succus centaurii minoris drachma in hemina aquæ cum exiguo salis & aceti, bilemque detrahit. Majore tormina discutiuntur. Vettonica alvum solvit drachmis quatuor, in hydromelitis cyathis novem. Item euphorbium, vel agaricum, drachmis duabus cum sale modico potum ex aqua, aut in mulso obolis tribus. Solvit & cyclaminos ex aqua pota, aut balanis subditis: item chamæcissi balanus. Hyssopi manipulus decoctus ad tertias cum sale, pituitas trahit illitus, vel contritus cum oxymelite & sale: pellitque ventris animalia. Pituitam & bilem detrahit peucedani radix.

XXXV. Alvum purgat anagallis ex aqua mulsa: item epithymon, qui est flos e thymo, satureiæ simili. Differentia, quod hic herbaceus est, alterius thymi albus: quidam hippopheon vocant: stomacho minus utilis, vomitiones minus movet: sed tormina & inflationes discutit. Sumitur & ecligmate ad pe-

ctoris vitia cum melle, & aliquando iride. Alvum solvit, a quatuor drachmis ad sex cum mellis exiguo salisque & aceti. Quidam aliter epithymum tradunt sine radice nasci, tenue, similitudine pallioli, rubens: siccari in umbra, bibi ex aqua acetabuli parte dimidia, detrahere pituitam bilemque. Alvum leniter solvit & nymphæa in vino austero.

XXXVI. Solvit & pycnocomon, erucæ foliis crassioribus, & acrioribus, radice rotunda, lutei coloris, terram olente, caule quadrangulo, modico, tenui, flore ocimi. Invenitur in saxosis locis. Radix ejus in aqua mulsa denariorum duûm pondere, & alvum, & bilem, & pituitam exinanit. Semen somnia tumultuosa facit, una drachma in vino potum. Et panos discutit.

XXXVII. Detrahit bilem polypodion, quam nostri filiculam vocant: similis enim est filici. Radix in usu, pilosa, coloris intus herbacei, crassitudine digiti minimi, acetabulis cavernosa, ceu polyporum cirrhi, subdulcis, in petris nascens, aut sub arboribus vetustis. Exprimitur succus aqua madefactæ: ipsa minute concisa inspergitur oleri, vel betæ, vel malvæ, vel salsamento: aut cum pulticula coquitur ad alvum vel in febri leniter solvendam. Detrahit bilem & pituitam, stomachum offendit. Aridæ farina indita naribus polypum consumit. Florem & semen non fert.

XXXVIII. Scammonium quoque dissolutionem stomachi facit, bilem detrahit, alvum solvit, præterquam si adjiciantur aloes drachmæ duæ obolis ejus duobus. Est autem succus herbæ ab radice ramosæ pinguibus foliis, triangulis, albis, radice crassa, madida, nauseosa. Nascitur pingui & albo solo. Radix circa Canis ortum excavatur, ut in ipsam[a] confluat succus: qui sole siccatus, digeritur in pastillos. Siccatur & ipsa, vel cortex. Laudatur natione Colophonium, Mysium, Prienense: specie autem nitidum, & quam simillimum taurino glutini, fungosum tenuissimis fistulis, cito liquescens, virus redolens, gumminosum[b], linguæ tactu lactescens, quam levissimum, cum diluitur albescens. Hoc evenit & adulterino, quod fit ervi farina, & tithymali marini succo, in Judæa fere: quod etiam strangulat sumptum. Deprehenditur gustu: Tithymalus enim linguam excalfacit. Usus bimo: nec ante, nec postea utili. Dedere & per se ex aqua mulsa & sale quaternis obolis. Sed utilissime cum aloe, ita ut incipiente purgatione mulsum bibatur. Fit & decoctum radicis in aceto ad crassitudinem mellis, quo lepræ illinuntur, & caput ungitur in dolore cum oleo.

XXXIX. Tithymalum nostri herbam lactariam

a) *ipsa*. b) *cumminosum*.

vocant, alii lactucam caprinam: narrantque lacte ejus inscripto corpore, cum inaruerit, si cinis inspergatur, adparere literas, & ita quidam adulteras adloqui maluere quam codicillis. Genera ejus multa. Primus cognominatur characias, qui & masculus existimatur, ramis digitali crassitudine, rubris, succosis, quinque aut sex, cubitali longitudine: a radice foliis pæne oleæ, in cacuminibus coma junci. Nascitur in asperis maritimis. Legitur semen autumno, cum coma: siccatum sole tunditur, & reponitur. Succus vero incipiente pomorum lanugine, defractis ramulis, excipitur farina ervi, aut ficis, ut cum iis arescat. Quinas autem guttas singulis excipi satis est. Traduntque etiam toties purgari hydropicos fico sumpta, quot guttas lactis exceperit. Succus cum colligitur, ne attingat oculos cavendum est. Fit & e foliis tusis priore minus efficax. Fit & decoctum e ramis. Est semen in usu cum melle decoctum ad catapotia solvendæ alvi gratia. Semen & dentium cavis cera includitur. Colluuntur & radicis decocto e vino aut oleo. Illinunt & lichenas succo: bibuntque eum, ut purgent vomitione & alvo soluta, alias stomacho inutilem. Trahit pituitam sale adjecto in potu, bilem aphronitro. Si per alvum purgari libeat, in posca: si vomitione, in passo aut aqua mulsa. Media potio tribus obolis datur. Ficos a cibo sumpsisse me-

lius est. Fauces urit leniter: est enim tam ferventis naturæ, ut per se extra corpori impositum, pusulas ignium modo faciat, & pro caustico in usu sit.

XL. Alterum genus tithymali myrsiniten vocant: alii caryiten: foliis myrti acutis & pungentibus, sed mollioribus: & ipsum in asperis nascens. Colliguntur comæ ejus hordeo turgescente, siccatæque in umbra diebus novem in sole inarescunt. Fructus non pariter maturescit, sed pars anno sequente, & nux vocatur. Inde cognomen Græci dedere. Demetitur cum messium maturitate, lavaturque, dein siccatur, & datur cum papaveris nigri duabus partibus, ita ut sit totum acetabuli modus: minus hic vomitionibus, quam superior, ceteri item. Aliqui sic & folium ejus dedere, nucem vero ipsam in mulso, aut passo, vel cum sesama. Trahit bilem & pituitam per alvum. Oris ulcera sanat. Ad nomas oris folium cum melle estur.

XLI. Tertium genus tithymali paralium vocatur, sive tithymalis folio rotundo, caule palmum alto, ramis rubentibus, semine albo, quod colligitur incipiente uva, & siccatum teritur, sumiturque acetabuli mensura ad purgationes.

XLII. Quartum genus helioscopion adpellant, foliis porcilacæ, ramulis stantibus a radice quatuor aut quinque, rubentibus, semipedali altitudine, succi plenis. Hoc circa oppida nascitur, semine albo,

columbis gratissimo. Nomen accipit, quoniam capita cum sole circumagit. Trahit bilem per inferna in oxymelite dimidio acetabulo: ceteri usus, qui characiæ.

XLIII. Quintum cyparissian vocant, propter foliorum similitudinem, caule gemino aut triplici nascentem in campestribus: cui eadem vis, quæ helioscopio aut characiæ.

XLIV. Sextum platyphyllon vocant: alii corymbiten, alii amygdaliten a similitudine. Nec ullius latiora sunt folia. Pisces necat, alvum solvit, radice, vel foliis, vel succo in mulso, aut aqua mulsa drachmis quatuor. Detrahit privatim aquas.

XLV. Septimum dendroiden cognominant, alii cobion, alii leptophyllon, in petris nascens, comosissimum ex omnibus maxime, cauliculis rubentibus, & semine copiosissimum: ejusdem effectus, cujus characias.

XLVI. Apios ischas, sive raphanos agria, juncos duos, sive tres spargit in terra rubentes, foliis rutæ: radix cepæ, sed amplior: quare quidam raphanum silvestrem vocant. Intus habet mammam candidam, extra cortices nigros. Nascitur in montuosis asperis, aliquando &[a] herbosis. Effoditur vere, tusaque in fictili mergitur, dejectoque quod su-

a) *& in h.*

pernatat, reliquus succus purgat utraque parte, sesquiobolo in aqua mulsa. Sic & hydropicis datur acetabuli mensura. Inspergitur & aridæ radicis farina potioni, ajuntque superiorem partem ejus vomitione biles extrahere: inferiorem, per alvum, aquas.

XLVII. Tormina discutit quodcumque panaces, & Vettonica, præterquam a cruditate: peucedani succus & inflationes, ructus gignens: item acori radix, daucumve, si lactucæ modo sumatur. Ladanum Cyprium potum interaneorum vitiis occurrit: item Gentianæ farina, ex aqua tepida fabæ magnitudine. Plantago mane sumpta duabus lingulis[a], & tertia papaveris in vini cyathis quatuor non veteris. Datur & in somnum euntibus, addito nitro vel polenta, si multo post cibum detur. Colo infunditur hemina succi, vel in febri.

XLVIII. Agaricum potum obolis tribus in vini veteris cyatho uno, lieni medetur: & panacis omnium generum radix in mulso. Sed Teucria præcipue, pota arida & decocta quantum manus capiat, in aceti heminis tribus. Ad vulnus illinitur eadem cum aceto: aut si tolerari non possit, ex ficu vel aqua. Polemonia bibitur ex vino. Vettonica drachma in oxymelitis cyathis tribus. Aristo-

a) *linguis*.

lochia, ut contra serpentes Argemonia septem diebus in cibo sumpta lienem consumere dicitur: agaricum in aceto mulso obolis duobus. Nymphææ heracliæ radix e vino pota, & ipsa consumit. Cissanthemus, drachma bis die sumpta, in vini albi cyathis duobus per dies XL lienem dicitur paulatim emittere per urinam. Prodest & hyssopum cum fico decoctum. Lonchitidis radix decocta, priusquam semen emittat. Peucedani quoque radix decocta & lieni & renibus. Lien acori potu consumitur. Præcordiis & ilibus utilissimæ radices. Clymeni semen potum diebus triginta pondere denarii in vino albo. Vettonicæ farina ex melle & aceto scillite pota. Radix lonchitidis in aqua, & Teucrium illinitur. Item scordium cum cera, agaricum cum farina feni Græci.

XLIX. Vesicæ malis, contraque calculos, gravissimis cruciatibus, ut diximus, auxilio est Polemonia ex vino pota: item agaricum. Plantago radice vel foliis potis ex passo. Vettonica[a], ut in jocinere diximus: item ramici, pota atque illita: eadem ad strangurias efficacissima. Ad calculos quidam Vettonicam & verbenacam & millefolium æquis portionibus, ex aqua, pro singulari remedio bibere suadent. Stranguriis discuti & dictamno certum est.

a) *Et V.*

Item quinquefolio decocto ad tertias in vino: hoc & enterocelicis dari atque illini, utilissimum est. Xiphii quoque radix superior urinam ciet infantibus. Enterocelicis datur ex aqua, & illinitur vesicæ vitiis. Peucedani succus infantium ramici: & umbilicis eminentibus psyllion illinitur. Urinam cient anagallides, acorique radicis decoctum, vel ipsa trita potaque: & omnia vesicæ vitia sanat. Et calculos herba & radix cotyledonis. Itemque genitalium inflammationem omnem, pari pondere caulis, & seminis, & myrrhæ. Ebulum teneris cum foliis tritum, ex vino potum, calculos pellit: impositum testes sanat. Erigeron quoque cum farina thuris & vino dulci, testium inflammationes sanat. Symphyti radix illita enterocelas cohibet: genitalium nomas hypocisthis alba. Artemisia quoque datur contra calculos ex vino dulci, & ad stranguriam. Dolores vesicæ sedat ex vino nymphææ heracliæ radix.

L. Eadem vis crethmo ab Hippocrate admodum laudatæ. Est autem inter eas, quæ eduntur silvestrium herbarum. Hanc certe apud Callimachum adponit rustica illa Hecale: speciesque est batis hortensiæ. Caulis unus palmum altus, semen ferens odoratum, ceu libanotidis rotundum, siccatum rumpitur: habet intus nucleum candidum, quem aliqui cachryn vocant. Folio pingui, albicante veluti olivæ, crassiore, & salso gustu: radices digiti crassi-

tudine tres aut quatuor. Nascitur in maritimis petrosis. Estur crudum coctumve cum olere, odorati saporis & jucundi. Servatur etiam in muria: præcipui usus ad stranguriam, folio, vel caule, vel radice ex vino. Colorem quoque corporis gratiorem facit: verum æquo largior inflationes. Alvum solvit decocto, urinamque, & a renibus humorem trahit. Sic & alceæ[a] siccæ farina in vino pota, stranguriam tollit, efficacius addito dauco. Lieni quoque utilis. Adversus serpentes bibitur. Jumentis quoque in pituita, aut stranguria hordeo inspersa succurrit.

LI. Anthyllion est lenti simillima, quæ in vino pota vesicas vitiis liberat, sanguinem sistit. Altera est anthyllis, chamæpityos similis, flore purpureo, odore gravi, radice intubi.

LII. Vel magis medetur[b] cepæa, similis porcilacæ, nigriore radice, sed inutili, nascens in litoribus arenosis, gustu amara. In vino cum asparagi radice vesicæ plurimum prodest.

LIII. Eadem præstat hypericon, quam alii chamæpytin, alii corion adpellant, oleraceo frutice, tenui, cubitali, rubense, folio rutæ, odore acri, semine in siliqua nigro, maturescente cum hordeo. Natura semini spissandi: alvum sistit: urinam ciet: vesicæ cum vino bibitur.

LIV.

a) *althææ.* b) *medetur* abest. Mox: *portulacæ.*

LIV. Est aliud hypericon, quod alii corin adpellant, folio tamaricis, & sub ea nascitur, sed pinguioribus foliis & minus rubentibus, odoratum, palmo altius, suave, leniter acutum. Vis semini excalfactoria: & ideo inflationem facit: sed stomacho non inutile: præcipuum ad stranguriam, si exulcerata non sit vesica. Medetur & pleuriticis ex vino potum.

LV. Vesicæ autem callithrix trita simul cum cumino, & data ex vino albo. Verbenaca quoque cum foliis decocta ad tertias, vel radix ejus e mulso calido calculos ejicit.

Item perpressa, quæ Aretii & in Illyrico nascitur, in aqua decocta e tribus heminis ad unam, & pota. Trifolium ex vino sumptum. Et chrysanthemum. Anthemum quoque calculos ejicit, parvis a radice foliis quinis, caulibus longis duobus flore roseo: radices tritæ per se, ceu laver crudum.

LVI. Silaus nascitur glareosis & perennibus rivis, cubitalis apii similitudine. Coquitur, ut olus acidum, magna utilitate vesicæ: quæ si scabiem sentiat, panacis radice sanatur, aliter inutile vesicis. Calculos pellit malum erraticum, radicis libra in vini congio decocta ad dimidias: inde heminæ sumuntur per triduum. Reliquum ex vino cum sio: urtica marina, & daucum, & plantaginis semen ex vino.

LVII. Et herba Fulviana trita ex vino, (& hæc nomen inventoris habet, nota tractantibus) urinas ciet.

LVIII. Scordion testium tumores sedat. Hyoscyamum genitalibus medetur: peucedani succus ex melle, & semen, stranguriæ: agaricum obolis tribus in vini veteris cyatho uno: trifolii radix drachmis duabus in vino: dauci una drachma, vel seminis. Ischiadici & semine & foliis erythrodani tritis sanantur: panace poto: & infricata Polemonia, aristolochiæ decocto folii. Agarico quidem & nervus, qui platys adpellatur, & humerorum dolor sanatur, obolis tribus in vini veteris cyatho uno poto. Quinquefolium ischiadicis & bibitur & imponitur. Item scammonia decocta cum hordei farina. Semen hyperici utriusque bibitur ex vino. Sedis vitia & attritus celerrime sanat plantago: condylomata quinquefolium: sedem eversam cyclamini radix ex aceto. Anagallidum cærulea procidentiam sedis retro agit: e diverso rubens proritat. Cotyledon condylomata & hæmorrhoidas mire curat. Testium tumores acori radix decocta in vino, tritaque, & illita. Intertrigines negat fieri Cato, absinthium Ponticum secum habentibus.

9. Alii adjiciunt & pulegium: quod jejunus qui legerit, si post se adliget, inguinis dolores prohibet, aut sedat cœptos.

LIX. Inguinalis (quam quidam argemonem vocant) passim in vepribus nascens, ut prosit inguibus, in manu tantum habenda est.

LX. Panos sanat panaces cum melle: plantago cum sale: quinquefolium: persolatæ radix, ut in strumis: item damasonium: verbascum cum sua radice tusum, vino adspersum, folioque involutum, & ita in cinere calfactum, ut imponatur calidum. Experti adfirmavere, plurimum referre, si virgo imponat nuda, jejuna jejuno, & manu supina tangens dicat: „Negat Apollo pestem posse crescere, cui „nuda virgo restinguat“: atque ita retrorsa manu ter dicat, totiesque despuant ambo. Medetur & radix mandragoræ ex aqua: radicis scamoniæ decoctum cum melle: sideritis cum adipe vetere: vel Chrysippea cum ficis pinguibus: & hæc ab inventore habet nomen.

LXI. 10. Venerem in totum adimit, ut diximus, nymphæa heraclia: eadem semel pota, in XL dies. Insomnia quoque Veneris a jejuno pota, & in cibo sumpta. Illita quoque radix genitalibus, inhibet non solum Venerem, sed & adfluentiam genituræ, ob id corpus alere vocemque dicitur. Adpetentiam Veneris facit radix e xiphio superior, data potu in vino. Item quam crethmon agrion adpellant: & horminos agrios cum polenta contrita.

LXII. Sed inter pauca mirabilis est orchis her-

ba: sive serapias, foliis porri, caule palmeo, flore purpureo, gemina radice, testiculis simili: ita ut major, sive (ut aliqui dicunt) durior, ex aqua pota excitet libidinem: minor, sive mollior, e lacte caprino inhibeat. Quidam folio scillæ esse dicunt, læviore ac minore, caule spinoso. Radices sanant oris ulcera: thoracis pituitas, alvum sistunt e vino potæ. Concitatricem vim habet satyrion. Duo ejus genera: una longioribus foliis, quam oleæ, caule quatuor digitorum, flore purpureo, radice gemina ad formam hominis testium, alternis annis intumescente ea ac residente. Altera satyrios orchis cognominatur, & femina esse creditur. Distinguitur internodiis & ramosiore frutice, radice fascinis utili. Nascitur fere juxta mare. Hæc tumores, & vitia partium earum cum polenta illita sedat, vel per se. Superioris radix in lacte ovis colonicæ data, nervos intendit: eadem ex aqua remittit.

LXIII. Græci satyrion, foliis lilii rubri, minoribus, & tribus non amplius e terra exeuntibus tradunt, caule lævi, cubitali, nudo, radice gemina: cujus inferior pars & major mares gignat, superior ac minor feminas. Et aliud genus satyrii erythraicon adpellant, semine viticis majore, lævi: duræ radicis, cortice rubro, intus album includi, sapore subdulce, fere in montuosis inveniri. Venerem etiamsi omnino manu teneatur radix, stimulari: adeo

si bibatur in vino austero. Arietibus quoque & hircis segnioribus in potu dari. Et a Sarmatis, equis ob adsiduum laborem pigrioribus in coitu, quod vitium prosedamum vocant. Vim ejus restinguit aqua mulsa, aut lactuca sumpta. In totum quidem Græci, cum concitationem hanc volunt significare, satyrion adpellant: sic & catægin cognominantes, & thelygonon, & arrhenogonon, quarum semen testium simile est. Tithymali quoque ramorum medullam habentes ad Venerem proniores fieri dicuntur. Prodigiosa sunt, quæ circa hoc tradidit Theophrastus, auctor alioqui gravis, septuageno coitu durasse libidinem contactu herbæ cujusdam, cujus nomen genusque non posuit.

LXIV. Sideritis adalligata varices minuit, & sine dolore persanat. Podagræ morbus rarior solebat esse non modo patrum avorumque memoria, verum etiam nostra, peregrinus & ipse. Nam si Italiæ fuisset antiquitus, Latinum nomen invenisset. Insanabilis non est credendus: quippe quoniam & in multis sponte desiit, & in pluribus cura. Medentur panacis radices, cum uva passa: succus hyoscyami cum farina, vel semen: scordion ex aceto: iberis, ut dictum est. Verbenaca cum axungia trita, cyclamini radix, cujus decoctum & pernionibus prodest. Podagras refrigerat radix e xiphio, semen e psyllio, cicuta cum lithargyro aut axungia, aizoum

in primo impetu podagræ rubentis, hoc est, calidæ. Utrilibet vero convenit erigeron cum axungia, plantaginis folia trita addito sale modico, argemonia tusa ex melle. Medetur & verbenaca illita, aut si pedes macerentur in aqua, in qua decocta sit.

LXV. Et lappago, similis anagallidi, nisi esset ramosior, ac pluribus foliis aspera, rugosa, asperioris succi, gravis odoris: quæ talis est, mollugo vocatur. Similis, sed asperioribus foliis, asperugo. Superioris succus expressus pondere XI denariorum in vini cyathis duobus quotidie sumitur.

LXVI. Præcipue vero liberat eo malo phycos thalassion, id est, fucus marinus, lactucæ similis, qui conchyliis substernitur: non podagræ modo, sed omnibus articulorum morbis impositus, priusquam exarefiat. Tria autem genera ejus: latum, & alterum longius, quadamtenus rubens: tertium crispis foliis, quo in Creta vestes tinguunt: omnia ejusdem usus. Nicander ea & adversus serpentes in vino dedit. Salutare est & semen ejus herbæ, quam psyllion adpellavimus, madefactum aqua, admixtis in heminam seminis, resinæ Colophoniæ cochlearibus duobus, thuris uno. Laudantur & mandragoræ folia cum polenta tusa.

11. Talis vero tumentibus limus aquaticus cum oleo subactus mire prodest. Articulis succus e centaurio minore. Idem nervis utilissimus. Item cen-

tauris. Vettonica nervis discurrentibus per scapulas, humeris, spinæ, lumbis, pota, ut in jocinere. Articulis quinquefolium impositum. Mandragoræ folia cum polenta, vel radix recens tusa cum cucumere silvestri, vel decocta in aqua. Digitorum in pedibus rimis polypodii radix. Articulis succus hyoscyami cum axungia: amomi succus cum decocto: item centunculus decocta, vel muscus recens ex aqua obligatus, donec inarescat.

Item lappæ boariæ radix e vino pota. Cyclaminos decocta in aqua perniunculos curat, omniaque alia frigoris vitia. Perniunculos & cotyledon cum axungia: folia ex batrachio: epithymi succus. Clavos pedum extrahit ladanum cum castoreo: verbenaca ex vino.

LXVII. Nunc peractis malis, quæ membratim sentiuntur, dicemus de his, quæ totis corporibus grassantur. Remedia autem hæc communia invenio. Ante omnes potandam dodecatheum, de qua diximus: deinde panacis omnium generum radices, peculiariter longinquis morbis, & semen interaneorum vitiis. Ad omnes vero corporis dolores succum e scordio: item Vettonicæ, quæ pota colorem plumbeum corporis privatim emendat, gratioremque reducit.

LXVIII. Geranion aliqui myrrhin: alii myrtidan[a]

a) *merthryda.*

adpellant. Similis est cicutæ, foliis minutioribus, & caule brevior, rotunda, saporis, & odoris jucundi. Nostri sic eam tradunt. Græci foliis candidioribus paulo quam malvæ, caulibus tenuibus, pilosis, ramosam ex intervallis, binûm palmorum, & in his foliis, inter quæ in cacuminibus capitula sint gruum. Alterum genus foliis anemones, divisuris longioribus, radice mali modo rotunda, dulci, reficientibus se ab imbecillitate utilissima: & fere talis vera est. Bibitur contra phthisin drachma in vini cyathis tribus bis die. Item contra inflationes: & cruda idem præstat. Succus radicis auribus medetur. Opisthotonicis semen drachmis quatuor cum pipere & myrrha potum. Phthisin sanat & plantaginis succus, si bibatur, & ipsa decocta. In cibo cum sale & oleo, & a somno matutino, refrigerat. Eadem datur his, quos atrophos vocant, interpositis diebus. Vettonica vero phthisicis, ecligmate cum melle, fabæ magnitudine: agaricum potum duobus obolis in passo, vel daucon cum centaurio majore in vino. Phagedænis (quod nomen sine modo esurientium est, & alias ulcerum) tithymali medentur cum sesamis sumpti.

LXIX. Inter mala universi corporis vigiliæ sunt plerisque. Harum remedio monstratur panaces, clymenos, aristolochia, & odore, & perunctio capite: aizoum, sive sedum, si involutum panno ni-

gro, ignorantis pulvino subjiciatur: & onothera[a], sive onuris, hilaritatem adferens in vino, amygdalaceo folio, flore roseo, fruticosa, longa radice, & cum siccata est, vinum olente. Hæc in potu data feras quoque mitigat.

Cruditates, quæ nauseam faciunt, digerit Vettonica. Eadem pota a cœna concoctionem facit, in oxymelitis cyathis tribus drachmæ pondere: & crapulam discutit. Item agaricum post cibum in aqua calida potum. Paralysin Vettonica sanare dicitur: item iberis, ut dictum est. Eadem & torpentibus membris prodest: item argemonia, omnia, quæ periclitentur secari, discutiendo.

LXX. Comitiales sanant panacis, quam Heraclion diximus, radices potæ cum coagulo vituli marini, ita ut sint panacis tres partes: plantago pota: Vettonicæ in oxymelite drachma, vel agaricum obolis tribus: folia quinquefolii ex aqua. Sanat & archezostis, sed anno pota. Sanat & baccharis radix arida in pulverem contrita, cyathis tribus cum coriandri uno in aqua calida. Et centunculus trita in aceto, aut melle, aut in aqua calida: verbenaca ex vino pota: hyssopi baccæ ternæ contritæ, & in aqua potæ diebus sedecim: peucedanum cum coagulo vituli marini æquis portionibus potum:

a) *œnotheras.*

quinquefolii contrita folia ex vino pota diebus xxxi. Vettonicæ farina pondere x, iii cum aceti scillitici cyatho, mellis Attici uncia: scammonium obolis duobus cum castorei drachmis quatuor.

LXXI. Febres frigidas leviores facit agaricum potum in calida aqua: tertianas sideritis cum oleo: item ladanum, quod in segetibus nascitur, contusum: plantago ex aqua mulsa, duabus horis ante accessionem pota binis drachmis: vel succus radicis madefactæ vel tusæ: vel ipsa radix trita in aqua ferro calfacta. Quidam ternas radices in tribus cyathis aquæ dedere. Iidem in quartanis & quaternas fecerunt. Buglosso inarescente, si quis medullam e caule eximat, dicatque ad quem liberandum febri id faciat, & adliget ei septem folia ante accessionem, ajunt febri[a] liberari. Item Vettonicæ drachmam, in aquæ mulsæ cyathis tribus: vel agaricum, maxime in his febribus, quæ cum horrore veniant. Quinquefolii folia quidam terna tertianis dedere, quaterna quartanis, plura ceteris: alii omnibus, tres obolos cum pipere ex aqua mulsa. Verbenaca quidem & jumentorum febribus in vino medetur: sed in tertianis a tertio geniculo incisa, quartanis a quarto. Bibitur & semen hyperici utriusque in quartanis, & horroribus. Vettonicæ farina, quæ omnes

a) *a. a febre l.*

horrores coercet. Item panaces, adeo excalfactoria natura, ut per nivem ituris bibere id perungique eo præcipiant. Et aristolochia perfrictionibus resistit.

LXXII. Phreneticos somnus sanat, qui contingit peucedano ex aceto capiti infuso, anagallidum succo. E diverso lethargicos excitare labor est: hoc præstante, (ut perhibent) ex aceto naribus tactis peucedani succo. Contra insanias Vettonica bibitur. Carbunculos rumpit panaces. Sanat Vettonicæ farina ex aqua, aut brassica cum thure, frequenti potu calidæ: vel e carbone in conspectu restincto[a], favilla, digito sublata & illita: vel plantago tusa.

LXXIII. Tithymalus characias hydropicos sanat: plantago in cibo, cum prius panem siccum ederint sine potu: Vettonica drachmis duabus in duobus cyathis vini aut mulsi: vel agaricum, vel semen lochitidis duabus lingulis[b] ex aqua potum: psyllion ex vino: anagallidum succus: cotyledonis radix e mulso: ebuli recentis radix, excussa tantum, nec colluta, quod duo digiti comprehendant, ex vini veteris calidi hemina: trifolii radix drachmis duabus ex vino: tithymalum, platyphyllon cognomine: semen hyperici, quod coris adpellatur.

Acte, quam quidam esse ebulum putant, radice contrita in vini cyathis tribus, si febris absit, vel

a) *exstincto.* b) *linguis.*

semine ex vino nigro. Item verbenaca, fasciculo manus plenæ decocta in aqua ad dimidias.

Præcipue tamen chamæactes succus aptissimus creditur. Eruptiones pituitæ emendant plantago, cyclamini radix e melle: ebuli folia trita, & e vetere vino imposita etiam boam sanant, id est, rubentes papulas. Pruriginem succus strychni illitus.

LXXIV. Igni sacro medetur aizoum: folia trita cicutæ: mandragoræ radix. Secatur in asses ut cucumis: primoque super mustum suspenditur, mox in fumo: dein tunditur in vino aut aceto. Prodest & vino myrteo fovere: mentæ sextans, vivi sulphuris uncia, ex aceto simul trita: fuligo ex aceto. Ignis sacri plura sunt genera, inter quæ medium hominem ambiens, qui zoster adpellatur, & enecat, si cinxerit. Medetur plantago cum creta Cimolia, & peristereos per se: radix persolatæ. Aliis, quæ serpunt, cotyledonis radix cum mulso, aizoum, succus linozostis ex aceto.

LXXV. 12. Radix polypodii illita luxatis medetur. Doloremque & tumores tollunt semen psyllii, folia plantaginis tusa, sale modico addito: verbasci semen ex vino decoctum & contritum: cicuta cum axungia. Folia ephemeri tuberibus tumoribusque illinuntur, quæ etiamdum discuti possunt.

LXXVI. Morbum regium in oculis præcipue mirari est, tenuitatem illam densitatemque tunica-

rum felle subeunte. Hippocrates a septimo die in febre mortiferum signum esse docuit. Nos scimus vixisse aliquos etiam ab hac desperatione. Fit vero & citra febres, impugnaturque centaurio majore (ut diximus) poto, Vettonica, agarici obolis tribus ex vini veteris cyatho: item verbenacæ folio, obolis tribus ex vini calidi hemina quatriduo. Sed celerrime quinquefolii succus medetur tribus cyathis potus cum sale & melle. Cyclamini radix drachmis tribus bibitur in loco calido, & a perfrictionibus tuto: sudores enim felleos movet. Folia tussilaginis ex aqua: semen linozostis utriusque inspersum potioni, vel cum absinthio aut cicere decoctum: hyssopi baccæ cum aqua potæ: lichen herba, si cum sumitur, cetero olere abstineatur: polythrix in vino data, struthion in mulso.

LXXVII. Passim & in quacumque parte maxima incommoda nascuntur, qui furunculi vocantur, mortiferum aliquando malum confectis corporibus. Remedio sunt pycnocomi folia trita cum polenta, si nondum caput fecerint. Discutiunt & folia ephedri illita.

LXXVIII. Fistulæ quoque in omni parte serpunt, medicorum vitio male sectis corporibus. Auxilio est centaurium minus, collyriis cum melle decocto additis: plantaginis succus infusus: quinquefolium cum sale & melle: ladanum cum castoreo:

cotyledon cum medulla cervina calefacta & imposita: verbasci radicis medulla collyrii tenuitate in fistulam additur: vel aristolochiæ radix, vel succus tithymali.

LXXIX. Collectiones inflammationesque sanant argemoniæ folia illita. Duritias & collectiones omnes verbenaca, vel quinquefolium decoctum in aceto: verbasci folia vel radix, hyssopum e vino impositum: acori radix, decocto ejus herbæ foventibus: aizoum. Item quæ contusa sint, duritiasque & sinus corporis, illecebra. Omnia infixa corpori extrahunt, folia tussilaginis, daucum, semen leontopodii tritum in aqua cum polenta. Suppurationibus imponuntur pycnocomi folia trita cum polenta, vel semen, item orchis. Vitia, quæ sint in ossibus, satyrii radice imposita, efficacissime sanari dicuntur. Nomæ & collectiones omnes fuco maris, priusquam inarescat. Et alceæ radix collectiones discutit.

LXXX. Ambusta sanantur plantagine, arctio, ita ut cicatrix fallat. Folia ejus in aqua decocta & contrita illinuntur: radices cyclamini cum aizoo: herba ipsa hyperici, quod corion adpellavimus.

LXXXI. Nervis & articulis convenit plantago trita cum sale: argemonia tusa ex melle. Peucedani succo perunguntur spastici, tetanici. Nervorum duritiæ ægilops succo, doloribus erigeron ex aceto illinitur. Epithymo spasticis, & opisthotonicis pe-

rungui: semine hyperici, quod coris vocatur, idemque bibere prodest. Phrynion dicitur etiam abscisos[a] sanare nervos, si confestim imponatur trita vel mansa. Spasticis, tremulis, opisthotonicis, alceæ radix bibitur ex aqua mulsa. Sic & rigores excalfacit.

LXXXII. Sanguinis profluvium sistit herbæ pæoniæ semen rubrum. Eadem & in radice vis. Clymenos vero, si ore sanguis rejiciatur, sive e naribus, sive alvo fluat, sive feminarum utero. Item Lysimachia pota vel illita, vel naribus indita: item plantaginis semen: quinquefolium potum & illitum: cicutæ semen in nares, si inde fluat, tritum ex aqua inditum: aizoum, astragali radix: sistit & ischæmon, & Achillea.

LXXXIII. 13. Equisetum hippuris a Græcis dicta, & in pratis vituperata nobis, (est autem pilus terræ, equinæ setæ similis) lienes cursorum exstinguit decocta fictili novo ad tertias, quantum vas capiat, & per triduum heminis pota: unctis esculentis ante diem unum interdicitur. Græcorum varia circa hanc opinio. Alii pinus foliis similem, nigricantem, eodem nomine adpellant, vim ejus admirabilem tradentes, sanguinis profluvia vel tacto tantum ea homine sisti. Alii hippurin, alii ephe-

a) abscissos.

dron, alii anabasin vocant. Traduntque juxta arbores nasci, & scandentem eas dependere comis junceis multis nigris, ut est equorum cauda, geniculatis ramulis, folia habere pauca, tenuia, exigua. Semen rotundum, simile coriandro, radice lignosa: nasci in arbustis maxime. Vis ejus spissare corpora. Succus sanguinem e naribus fluentem inclusus sistit: item alvum. Medetur dysentericis in vino dulci, potus cyathis tribus. Urinam ciet: tussim, orthopnœam sanat: item rupta, & quæ serpunt. Intestinis & vesicæ folia bibuntur. Enterocelem cohibet. Faciunt & aliam hippurin, brevioribus & mollioribus comis, candidioribusque, perquam utilem ischiadicis, & vulneribus ex aceto impositam, propter sanguinem sistendum.

Et nymphæa trita plagis imponitur. Peucedanum cum semine cupressi bibitur, si sanguis per os redditus est, fluxitve ab infernis. Sideritis tantam vim habet, ut quamvis recenti gladiatoris vulneri illigata, sanguinem claudat: quod facit & ferulæ cinis, vel carbo: fungus vero etiam efficacius, qui secundum radicem ejus nascitur.

LXXXIV. Per nares autem fluenti, & cicutæ semen tritum ex aqua inditumque, efficax habetur: item stephanomelis ex aqua. Vettonicæ farina e lacte caprino pota, sistit ex ubere fluentem: plantagoque contusa. Ejusdem succus vomentibus sangui-

nem

nem datur. Ad erraticum autem radix persolatæ cum axungia vetere illita probatur.

LXXXV. Ruptis, convulsisque, ex alto dejectis, centaurium majus, Gentianæ radix trita vel decocta, vel succus Vettonicæ, & hoc amplius a vocis aut lateris contentionibus: panaces, scordion, aristolochia, pota: agaricum item contusis & eversis potum duobus obolis in mulsi cyathis tribus: aut si febris sit, in aqua mulsa: verbascum, cujus flos similis auro est: acori radix, aizoum omne, sed majoris succus efficacissime: item symphyti radicis decoctum: daucum crudum. Erysithales est flore luteo, foliis acanthi: bibitur e vino: item chamærops: & in sorbitione irio, vel plantago omnibus modis.

LXXXVI. Item phthiriasi, (qua Sulla Dictator consumptus est, nascunturque in sanguine ipso hominis animalia exesura corpus,) resistitur uvæ taminiæ succo, aut veratri, cum oleo perunctis corporibus. Taminia quidem in aceto decocta, etiam vestes eo tædio liberat.

LXXXVII. 14. Ulcera multorum sunt generum, ac multis modis curantur. Panacis omnium generum radix e vino calido illinitur manantibus. Siccat privatim, quam Chironiam diximus. Cum melle trita tubera aperit: ulceribusque, quæ serpunt, deploratis auxilio est, cum æris flore vino

temperato, omnibus modis, vel flore, vel semine, vel radice. Eadem cum polenta vetustis vulneribus prodest. Heraclion quoque siderion, Apollinaris, psyllium, tragacantha, scordotis cum melle purgat. Farina ejus carnes excrescentes per se insparsa consumit. Polemonia ulcera, quæ cacoethe vocant, sanat: centaureum majus insparsum vel illitum, item minoris coma decocta vel trita, vetera quoque ulcera purgat & persanat. Folliculi clymeni recentibus plagis imponuntur. Illinitur autem Gentiana ulceribus, quæ serpunt, radice tusa vel decocta in aqua ad mellis crassitudinem, vel succo: vulneribus, ex ea factum Lycium. Lysimachia recentibus plagis medetur. Plantago omnium generum ulceribus, peculiariter feminarum, senum, & infantium. Igni emollita melior, & cum cerato[a], crassa ulcerum labra purgat, nomas sistit. Tritam suis foliis integere oportet. Suppurationes, collectiones, sinus ulcerum, chelidonia quoque siccantur: vulnera adeo, ut etiam pro spodio utantur. Eadem jam desperatis cum axungia imponitur. Dictamnum pota sagittas pellit, & alia tela extrahit illita. Bibitur ex aquæ cyatho foliorum obolo. Proxime pseudodictamnum. Utraque etiam suppurationes discutit. Aristolochia quoque putria ulcera exest: sordida ex-

a) *ceroto*.

purgat cum melle, vermesque extrahit: item clavos in ulcere natos, & infixa corpori omnia, præcipue sagittas, & ossa fracta cum resina. Cava vero ulcera explet per se. Et cum iride recentia vulnera ex aceto. Vetera ulcera verbenaca, quinquefolium cum sale & melle. Radices persolatæ, vulneribus ferro illatis recentibus imponuntur: folia veteribus. Cum axungia utrumque: & suo folio operitur. Damasonium, ut in struma: folia verbasci ex aceto aut vino. Peristereos ad omnia genera, vel callosorum putrescentiumque ulcerum facit. Manantia nymphææ heracliæ radix sanat. Item cyclamini radix vel per se, vel ex aceto, vel cum melle. Eadem & contra steatomata efficax, sicut ad ulcera manantia hyssopum: item peucedanum, cui ad recentia vulnera vis tanta est, ut squamam ossibus extrahat. Præstant hoc & anagallides, cohibentque, quas vocant nomas, & rheumatismos. Utiles & recentibus plagis, sed præcipue senum corpori. Cum cerato[a] apostemata & ulcera tetra, folia mandragoræ recentia: radix vulnera cum melle aut oleo: cicuta cum siligine mixta mero: aizoum herpetas quoque & nomas, ac putrescentia, sicut erigeron verminosa: recentia autem vulnera astragali radix: & vetera quoque ulcera purgat hypocisthis utraque.

a) *ceroto.*

Leontopodii semen tritum in aqua, & cum polenta illitum, spicula sagittarum extrahit: item pycnocomi semen. Tithymalus characias succo gangrænas, phagedænas, putria, vel decocto ramorum cum polenta & oleo: orchis radices hoc amplius, & cacoethe ex aceto cum melle, siccæ & recentes: per se onothera efferantia sese ulcera sanat. Scythæ vulnera scythice curant. Ad carcinomata, argemonia ex melle efficacissima est. Vulneribus præsanatis asphodeli radix decocta, ut diximus, trita cum polenta & illita: quibuscumque vero Apollinaris. Astragali radix in pulverem trita humidis ulceribus prodest: item callithrix decocta in aqua. Privatim vero iis, quæ calceamento facta sint, verbenaca, nec non & Lysimachia contrita, ac nymphæa arida infriata. Polythrix inveteratis iisdem utilior.

LXXXVIII. Polycnemon cunilæ bubulæ similis est, semine pulegii, surculosa, multis geniculis, corymbo odorato, acri & dulci odore: ferro factis vulneribus commanducata imponitur, quinto die solvitur. Symphyton ac cicatricem celerrime perducit: item sideritis. Hæc imponitur ex melle. Verbasci semine ac foliis ex vino decoctis ac tritis omnia corpori infixa extrahuntur: item mandragoræ foliis cum polenta: cyclamini radicibus cum melle. Trixaginis folia in oleo contrita iis maxime adhibentur ulceribus, quæ serpunt: & alga in melle trita. Vetto-

nica ad carcinomata, & melanias veteres, addito sale.

LXXXIX. Verrucas tollit argemonia ex aceto, vel batrachii radix, quæ & ungues scabros aufert. Linozostidis utriusque folia, vel succus illitus. Tithymali omnes genera verrucarum omnium[a]: item omnia pterygia, varosque tollunt. Cicatrices cum elegantia ad colorem reducit ladanum. Artemisiam & elelisphacum adligatas qui habeat viator, negatur lassitudinem sentire.

XC. 15. Muliebribus morbis medetur maxime in universum pæoniæ herbæ semen nigrum ex aqua mulsa. Eadem & in radice vis menses ciet: panacis semen cum absinthio menses & sudores: scordotis potu & illitu. Vettonica drachma in vini cyathis tribus bibitur contra omnia vulvarum vitia, aut quæ a partu fiunt. Menses nimios sistit Achillea imposita, & decoctum ejus insidentibus. Mammis imponitur hyoscyami semen ex vino: locis radix e cataplasmate: & mammis etiam chelidonia. Secundas morantes, vel partus emortuos, radices panacis adpositæ extrahunt. Ipsum panaces in vino potum vulvas purgat, adpositumque cum melle. Polemonia pota ex vino, secundas pellit: nidore corrigit vulvas. Centaurei minoris succus potu, fotuque men-

a) *omnia.*

ses ciet. Item majoris radix, in vulvæ doloribus iisdem modis prodest. Derasa vero & adposita, extrahit partus emortuos. Plantago adponitur in lana in dolore vulvæ: in strangulatu bibitur. Sed præcipua dictamno vis est. Menses ciet, partus emortuos vel transversos ejicit: bibitur ex aqua foliorum obolo, adeo ad hæc efficax, ut ne in cubiculum quidem prægnantium inferatur. Nec potu tantum, sed & illitu, & suffitu valet. Proxime pseudodictamnum. Sed menses ciet cum mero decoctum pondere denarii. Pluribus tamen modis aristolochia prodest: nam & menses & secundas ciet, & emortuos partus extrahit, myrrha & pipere additis, pota, vel subdita. Vulvas quoque procidentes inhibet fotu, vel suffitu[a], vel subjectu, maxime tenuis. Strangulatum ab his, mensiumque difficultatem, agaricum tribus obolis in vini veteris cyatho potum, emendat: peristereos adposita in adipe suillo recenti: anthirrinon cum rosaceo & melle. Item adposita nymphææ Thessalæ radix, dolori medetur. In vino nigro pota profluvia inhibet. E diverso ciet cyclamini radix pota & adposita. Et vesicæ insidentium decocto medetur. Secundas pota cissanthemos pellit, vulvam sanat. E xiphio radix superior menses ciet, drachma ex aceto pota. Peucedanum strangu-

a) *vel suffitu* desunt.

latus vulvæ nidore ustum recreat: menses albos præcipue psyllium drachma in cyathis tribus aquæ mulsæ ciet: semen mandragoræ potum vulvam purgat. Menses ciet succus adpositus, & emortuos partus. Nimia rursus profluvia sistit semen cum vivo sulphure: contra facit batrachion potu vel cibo, ardens alias (ut diximus) cruda. Sed cocta commendatur sale, & oleo, & cumino. Daucum & menses & secundas potu facillime pellit. Ladanum suffitu corrigit vulvas: dolori earum exulceratisque imponitur. Emortua scammonium pellit, potum vel adpositum. Menses ciet hypericum utrumque, adpositum. Ante alia vero (ut Hippocrati videtur) crethmos e vino, semine vel radice: cortice trahit & secundas: succurrit & strangulationibus ex aqua pota: item radix e geranio peculiariter secundis, inflationibusque vulvarum conveniens: purgat hippuris pota & adposita vulvas. Polygonus pota menses ciet, & alceæ[a] radix. Folia plantaginis pellunt, item agaricum ex aqua mulsa. Artemisia vulvæ medetur trita, ex oleo irino, aut fico, aut cum myrrha adposita. Ejusdem radix pota in tantum purgat, ut partus enectos extrahat. Menses & secundas ciet ramorum decoctum insidentibus: item folia pota drachma. Ad eadem omnia prosunt vel impo-

a) *althææ*.

sita ventri, immo cum farina hordeacea. Acoron quoque utile est interioribus feminarum morbis, & conyza utraque, & crethmos. Et anthyllides duæ vulvis utilissimæ, torminibusque, secundarum moræ, in vino potæ. Callithrix fotu locis medetur, albugines in capite tollit, capillos inficit oleo trita. Geranion in vino albo potum, hypocisthis in rubro, profluvium sistunt. Hyssopum suffocationes laxat. Radix verbenacæ pota ex aqua, ad omnia in partu aut ex partu mala, præstantissima est. Peucedano quidam miscent in vino nigro semen cupressi contritum. Nam semen psyllii defervefactum in aqua, cum intepuit, epiphoras omnes uteri lenit. Symphyton tritum in vino nigro evocat menses. Partus adcelerat scordotis pota, drachma succi in aqua mulsa cyathis quatuor: dictamni folia præclare dantur ex aqua. Constat unius oboli pondere, vel si mortui sint in utero infantes, protinus reddi sine vexatione puerperæ. Similiter prodest pseudodictamnum, sed tardius: cyclaminos adalligata: cissanthemos pota: item vettonicæ farina ex aqua mulsa.

XCI. Arsenogonon & thelygonon herbæ sunt habentes uvas floribus oleæ similes, pallidiores tamen, semen album papaveris modo. Thelygoni potu feminam concipi narrant. Arsenogonon ab ea semine oleæ, nec alio distat. Hujus potu mares generari perhibentur, si credimus. Alii utramque ocimo si-

milem tradunt. Arsenogoni autem semen geminum esse testibus simile.

XCII. Mammarum vitiis aizoum, quod digitellum adpellavimus, unice medetur. Erigeron ex passo mammas uberiores facit: sonchum in farre coctum. Quæ vero mastos vocatur, illita, pilos mammarum e partu nascentium aufert: testas[a] in facie, aliaque cutis vitia emendat. Gentiana, nymphæa Heraclia illita; cyclamini radix, maculas omnes. Caca liæ grana mixta ceræ liquidæ extendunt cutem in facie, erugantque: vitia omnia acori radix emendat.

XCIII. Capillum Lysimachia flavum facit: denigrat hypericon, quod & corion vocatur.

Item ophrys herba denticulato oleri similis: foliis duobus. Nigritiam dat & Polemonia, in oleo decocta. Psilothrum nos quidem in muliebribus medicamentis tractamus: verum jam & viris est in usu. Efficacissimum autem habetur archezostis: item tithymali succo, vel in sole cum oleo illito crebro, vel evulsis pilis. Quadrupedum scabiem sanat hyssopum ex oleo, suum anginas peculiariter sideritis. Verum & reliqua genera herbarum reddamus.

a) *a. & 1.*

C. PLINII SECUNDI NATURALIS HISTORIÆ

LIBER XXVII.

Reliqua herbarum genera, & medicinæ.

I. 1. CRescit profecto apud me certe tractatu ipso admiratio antiquitatis: quantoque major copia herbarum dicenda restat, tanto magis adorare priscorum in inveniendo curam, in tradendo benignitatem subit. Nec dubie superata hoc modo posset videri etiam rerum naturæ ipsius munificentia, si humani operis esset inventio. Nunc vero Deorum fuisse eam adparet, aut certe divinam[a], etiam cum homo inveniret: eamdemque omnium parentem & genuisse hæc, & ostendisse, nullo vitæ

a) *divinum.*

miraculo majore, si verum fateri volumus. Scythicam herbam a Mæotis paludibus, & euphorbiam e monte Atlante ultraque Herculis columnas: & ipso rerum naturæ defectu, parte alia Brittanicam[a] ex Oceanis insulis extra terras positis, itemque Æthiopidem ab exusto sideribus axe: alias præterea aliunde ultro citroque humanæ saluti in toto orbe portari, immensa Romanæ pacis majestate, non homines modo diversis inter se terris, gentibusque, verum etiam montes & excedentia in nubes juga, partusque eorum & herbas quoque invicem ostentante. Æternum quæso Deorum sit munus istud. Adeo Romanos, velut alteram lucem, dedisse rebus humanis videntur.

II. 2. Sed antiquorum curam diligentiamque quis possit satis venerari, cum constet omnium venenorum ocyssimum esse aconitum: & tactis quoque genitalibus feminini sexus animalium eodem die inferre mortem? Hoc fuit venenum, quo interemptas dormientes a Calpurnio Bestia uxores M. Cæcilius accusator objecit. Hinc illa atrox peroratio ejus in digitum. Ortum fabulæ narravere, e spumis Cerberi canis, extrahente ab inferis Hercule, ideoque apud Heracleam Ponticam, ubi monstratur is ad inferos aditus, gigni. Hoc quoque tamen in usus

a) *Britannicam.*

humanæ salutis vertere: scorpionum ictibus adversari, experiendo datum in vino calido. Ea est natura ut hominem occidat, nisi invenerit, quod in homine perimat. Cum eo solo colluctatur, velut pari intus invento. Sola hæc pugna est, cum venenum in visceribus reperit: mirumque, exitialia per se ambo cum sint, duo venena in homine commoriuntur, ut homo supersit. Immo vero etiam ferarum remedia antiqui prodiderunt, demonstrando quomodo venenata quoque ipsa sanarentur. Torpescunt scorpiones aconiti tactu, stupentque pallentes, & vinci se confitentur. Auxiliatur his elleborum album, tactu resolvente: ceditque aconitum duobus malis, suo & omnium. Quæ si quis ullo forte ab homine excogitari potuisse credit, ingrate Deorum munera intelligit. Tangunt carnes aconito, necantque gustatu earum pantheras: nisi hoc fieret, repleturas illos situs. Ob id quidam pardalianches adpellavere. At illas statim liberari morte, excrementorum hominis gustu, demonstratum. Quod certe casu repertum quis dubitet? & quoties fiat etiam nunc ut novum nasci? quoniam feris ratio & usus inter se tradi non possit.

3. Hic ergo casus, hic est ille, qui plurima in vita invenit Deus. Hoc habet nomen, per quem intelligitur eadem & parens rerum omnium & magistra natura, utraque conjectura pari, sive ista

quotidie feras invenire, sive semper scire judicemus. Pudendumque rursus, omnia animalia, quæ sint salutaria ipsis, nosse, præter hominem. Sed majores oculorum quoque medicamentis aconitum misceri saluberrime promulgavere, aperta professione malum quidem nullum esse sine aliquo bono. Fas ergo nobis erit, qui nulla diximus venena, monstrare quale sit aconitum, vel deprehendendi gratia. Folia habet cyclamini aut cucumeris, non plura quatuor, ab radice leniter hirsuta. Radicem modicam cammaro similem marino. Quare quidam cammaron adpellavere, alii thelyphonon, ex qua diximus causa. Radix incurvatur paulum scorpionum modo, quare & scorpion aliqui adpellavere. Nec defuere, qui myoctonon adpellare mallent, quoniam procul & e longinquo odore mures necat. Nascitur in nudis cautibus, quas aconas nominant. Et ideo aconitum aliqui dixere, nullo juxta, ne pulvere quidem nutriente. Hanc aliqui rationem nominis attulere. Alii, quoniam vis eadem in morte esset, quæ cotibus ad ferri aciem deterendam, statimque admota velocitas sentiretur.

III. 4. Æthiopis folia habet phlomo similia, magna & multa, & hirsuta ab radice. Caulem quadrangulum, scabrum, similem arctio, multis concavum alis: semen ervo simile, candidum, geminum: radices numerosas, longas, plenas, molles, gluti-

nosas gustu. Siccæ nigrescunt, duranturque, ut cornua videri possint. Præter Æthiopiam nascuntur & in Ida monte Troadis, & in Messenia. Colliguntur autumno, siccantur in sole aliquot diebus, ne situm sentiant. Medentur vulvis potæ in vino albo, ischiadicis, pleuriticis, faucibus scabris, decoctæ potu dantur. Sed quæ ex Æthiopia venit eximia est, atque illico prodest.

IV. Ageraton ferulacea est, duorum palmorum altitudine, origano similis, flore bullis aureis. Hujus ustæ nidor urinam ciet, vulvasque purgat, tanto magis insidentibus. Causa nominis, quoniam diutissime non marcescit.

V. Aloe scillæ similitudinem habet, major & pinguioribus foliis, ex obliquo striata. Caulis ejus tener est, rubens medius, non dissimilis antherico: radice una, ceu palo, in terram demissa: gravi odore, gustu amara. Laudatissima ex India adfertur, sed nascitur & in Asia: non tamen ea utuntur, nisi ad vulnera recentibus foliis: mirifice enim conglutinat, vel succo. Ob id in turbinibus cadorum eam serunt, ut aizoum majus. Quidam & caulem ante maturitatem seminis incidunt succi gratia, aliqui & folia. Invenitur & per se lacryma adhærens. Ergo pavimentandum, ubi sata sit, censent, ut lacryma non absorbeatur. Fuere, qui traderent in Judæa super Hierosolyma metallicam ejus natu-

ram: sed nulla magis improba est, neque alia nigrior est, aut humidior. Erit ergo optima pinguis ac nitida, rufi coloris, friabilis, ac jocineris modo coacta, facile liquescens. Improbanda nigra & dura, arenosa quoque, quæ & gustu intelligitur. Gummi adulteratur, & acacia. Natura ejus spissare, densare, & leniter calfacere: usus in multis, sed principalis alvum solvere, cum pæne sola medicamentorum, quæ id præstant, confirmet etiam stomachum, adeo non infestet ulla vi contraria. Bibitur drachma: ad stomachi vero dissolutionem, in duobus cyathis aquæ tepidæ vel frigidæ, cochlearis mensura, bis terve in die ex intervallis, ut res exigit. Purgationis etiam causa plurimum tribus drachmis. Efficacior, si pota ea sumatur cibus. Capillum fluentem continet cum vino austero, capite in sole contra capillum perunćto. Dolorem capitis sedat temporibus & fronti imposita ex aceto & rosaceo, dilutiorque infusa. Oculorum vitia omnia sanari ea convenit: privatim prurigines & scabiem genarum: item insignita ac livida, illita cum melle, maxime Pontico. Tonsillas, gingivas, & omnia oris ulcera. Sanguinis exscreationes, si modicæ sint, drachma ex aqua: si minus, ex aceto pota. Vulnerum quoque sanguinem, & undecumque fluentem sistit per se, vel ex aceto. Alias etiam est vulneribus utilissima, ad cicatricem perducens. Eadem

inspergitur exulceratis genitalibus virorum, condylomatis, rimisque sedis alias ex vino, alias ex passo, alias sicca per se, ut exigit mitiganda curatio, aut coercenda. Hæmorrhoidum quoque abundantiam leniter sistit. Dysenteriæ infunditur. Et si difficilius concoquantur cibi, bibitur a cœna modico intervallo. Et in regio morbo tribus obolis ex aqua. Devorantur & pilulæ cum melle decocto, aut resina terebinthina, ad purganda interiora. Digitorum pterygia tollit. Oculorum medicamentis lavatur, ut quod sit arenosissimum subsidat. Aut torretur in testa, pennaque subinde versatur, ut possit æqualiter torreri.

VI. Alcea folia habet similia verbenacæ, quæ aristereon cognominatur, caules tres aut quatuor, foliorum plenos, florem rosæ, radices albas, cum plurimum sex, cubitales, obliquas. Nascitur in pingui solo, nec sicco. Usus radicis ex vino vel ex aqua dysentericis, alvo citæ, & ruptis convulsis.

VII. Alypon cauliculus est molli capite, non dissimilis betæ, acre gustatu ac lentum, mordensque vehementer & accendens. Alvum solvit in aqua mulsa, addito sale modico. Minima potio duarum drachmarum, media quatuor, maxima sex: ea purgatione quibus datur e gallinaceo jure.

VIII. Alsine, quam quidam myosoton adpellant, nascitur in lucis, unde & alsine dicta est. In-

cipit

cipit a media hieme, arescit æstate media: cum prorepit, musculorum aures imitatur foliis. Sed aliam docebimus esse, quæ justius myosotis vocetur. Hæc eadem erat, quæ helxine, nisi minor minusque hirsuta esset. Nascitur in hortis, & maxime in parietibus. Cum teritur, odorem cucumeris reddit. Usus ejus ad collectiones inflammationesque: & in eadem omnia, quæ helxine, sed infirmius. Epiphoris peculiariter imponitur: item verendis, ulceribusque cum farina hordeacea. Succus ejus auribus infunditur.

IX. Androsaces herba est alba, amara sine foliis, folliculos in cirris habens, & in his semen: nascitur in maritimis Syriæ maxime. Datur hydropicis drachmis duabus tusa aut decocta in aqua, vel aceto, vel vino. Vehementer enim urinas ciet. Datur & podagricis illiniturque. Idem effectus & seminis.

X. Androsæmon, sive (ut alii adpellavere) ascyron, non absimile est hyperico, de qua diximus, cauliculis majoribus, densioribusque, & magis rubentibus. Folia alba rutæ figura: semen papaveris nigri. Comæ tritæ sanguineo succo manant. Odor eis resinosus. Gignitur in vineis. Fere medio autumno effoditur, suspenditurque. Usus ad purgandam alvum tusæ cum semine, potæque matutino, vel a cœna, duabus drachmis in aqua mulsa, vel vino, vel aqua pura, totius potionis sextario. Tra-

hit bilem: prodest ischiadi maxime. Sed postera die capparis radicem resinæ permixtam devorare oportet drachmæ pondere, iterumque quatridui intervallo eadem facere: a purgatione autem ipsa robustiores vinum bibere, infirmiores aquam. Imponitur & podagris, & ambustis, & vulneribus, cohibens sanguinem.

XI. Ambrosia vagi nominis est, & circa alias herbas fluctuati: unam habet certam, densam, ramosam, tenuem, trium fere palmorum, tertia parte radice breviore, foliis rutæ circa imum caulem. In ramulis semen est uvis dependentibus, odore vinoso: qua de causa botrys a quibusdam vocatur, ab aliis artemisia. Coronantur illa Cappadoces. Usus ejus ad ea, quæ discuti opus sit.

XII. Anonin quidam ononida malunt vocare, ramosam, similem feno Græco, nisi fruticosior hirsutiorque esset, odore jucunda, post ver spinosa. Estur etiam muria condita. Recens vero margines ulcerum erodit. Radix decoquitur in posca dolori dentium. Eadem cum melle pota, calculos pellit. Comitialibus datur in oxymelite decocta ad dimidias.

XIII. Anagyros, quam aliqui acopon vocant, fruticosa est, gravis odore, flore oleris: semen in corniculis non brevibus gignit, simile renibus, quod durescit per messes. Folia collectionibus imponuntur, difficulterque parientibus adalligantur, ita ut

a partu statim auferantur. Quod si emortuus hæreat, & secundæ mensesque morentur, drachma bibuntur in passo folia. Sic & suspiriosis dantur: & in vino vetere ad phalangiorum morsus. Radix discutiendis concoquendisque adhibetur. Semen commanducatum vomitiones facit.

XIV. Anonymos non inveniendo nomen invenit. Adfertur e Scythia, celebrata Hicesio, non parvæ auctoritatis medico: item Aristogitoni: in vulneribus præclara, ex aqua tusa & imposita: pota vero, mammis præcordiisque percussis: item sanguinem exscreantibus. Putavere & bibendam vulneratis. Fabulosa arbitror, quæ adjiciuntur: recente ea, si uratur, ferrum aut æs ferruminari.

XV. 5. Aparinen aliqui omphacocarpon, alii philanthropon vocant, ramosam, hirsutam, quinis senisve in orbem circa ramos foliis per intervalla. Semen rotundum, durum, concavum, subdulce. Nascitur in frumentario agro, aut hortis pratisve, asperitate etiam vestium tenaci. Efficax contra serpentes, semine poto ex vino drachma: & contra phalangia. Sanguinis abundantiam ex vulneribus reprimunt folia imposita: succus auribus infunditur.

XVI. Arction aliqui arcturum vocant: similis est verbasco foliis, nisi quod hirsútiora sunt: caule longo, molli, semine cumini. Nascitur in petrosis, radice tenera, alba, dulcique. Decoquitur in vino

ad dentium dolorem, ita ut contineatur ore decoctum. Bibitur propter ischiada & stranguriam: e vino ambustis imponitur, & pernionibus. Foventur eadem cum radice semine trito in vino.

XVII. Asplenon[a] sunt qui hemionion vocant, foliis trientalibus multis, radice limosa, cavernosa, sicut filicis, candida, hirsuta: nec caulem, nec florem, nec semen habet. Nascitur in petris, parietibusque opacis, humidis: laudatissima in Creta. Hujus foliorum in aceto decocto per dies xxx[b] poto lienem absumi ajunt: & illinuntur autem: eadem sedante singultus. Non danda feminis, quoniam sterilitatem facit.

XVIII. Asclepias folia ederæ habet, ramos longos, radices numerosas, tenues, odoratas: floris virus grave, semen securidacæ. Nascitur in montibus. Radices torminibus medentur, & contra serpentium ictus, non solum potu, sed etiam illitu.

XIX. Aster ab aliquibus bubonion adpellatur, quoniam inguinum præsentaneum remedium est. Cauliculus foliis oblongis duobus aut tribus: in cacumine capitula stellæ modo radiata. Bibitur & adversus serpentes. Sed ad inguinum medicinam, sinistra manu decerpi jubent, & juxta cinctus adligari. Prodest & coxendicis dolori adalligata.

a) *Asplenum*. b) xl.

XX. Ascyron & ascyroides similia sunt inter se, & hyperico: sed majores habet ramos, quod ascyroides vocatur, ferulaceos, omnino rubentes: capitulis parvis, luteis. Semen in calyculis pusillum, nigrum, resinosum. Comæ tritæ velut cruentant. Qua de causa quidam hanc androsæmon vocavere. Usus seminis ad ischiadicos, poti duabus drachmis in hydromelitis sextario. Alvum solvit, bilem detrahit. Illinitur & ambustis.

XXI. Aphaca tenuia admodum folia habet: pusillo altior lenticula est. Siliquas majores fert, in quibus terna aut quaterna semina sunt nigriora, madidiora, & minora lenticula[a]. Nascitur in arvis. Natura ei ad spissandum efficacior, quam lenti: reliquo usu eosdem effectus habet. Stomachi alvique fluxiones sistit semen decoctum.

XXII. Alcibion qualis esset herba, apud auctores non reperi. Sed radicem ejus & folia trita, ad serpentis morsum imponi & bibi: folia, quantum manus capiat, trita cum vini meri cyathis tribus, aut radicem drachmarum trium pondere cum vini eadem mensura.

XXIII. Alectorolophos, quæ apud nos crista dicitur, folia habet similia gallinacei cristæ, plura, caulem tenuem, semen nigrum in siliquis. Utilis

a) *n. & madidiora l.* absque *minora.*

tussientibus cocta cum faba fresa, melle addito: & caligini oculorum. Solidum semen conjicitur in oculum, nec turbat, sed in se caliginem contrahit. Mutat colorem, sed ex nigro albicare incipit, & intumescit, ac per se exit.

XXIV. 6. Alum nos vocamus, Græci symphyton petræum, simile cunilæ bubulæ, foliis parvis, ramis tribus aut quatuor a radice, cacuminibus thymi, surculosum, odoratum, gustu dulce, salivam ciens, radice longa rutila. Nascitur in petris, ideo petræum cognominatum: utilissimum lateribus, renibus, torminibus, pectori, pulmonibus, sanguinem rejicientibus, faucibus asperis. Bibitur radix trita, & in vino decocta, & aliquando superlinitur. Quin & commanducata sitim sedat, præcipueque pulmonem refrigerat. Luxatis quoque imponitur, & contusis: lenit interanea. Alvum sistit cocta in cinere, detractisque folliculis trita cum piperis novem granis, & ex aqua pota. Vulneribus sanandis tanta præstantia est, ut carnes quoque, dum coquuntur, conglutinet addita: unde & Græci nomen imposuere. Ossibus quoque fractis medetur.

XXV. 7. Alga rufa, & scorpionum ictibus.

XXVI. Actæa gravi foliorum odore, caulibus asperis geniculatis, semine nigro, ut ederæ, baccis mollibus, nascitur in opacis & asperis, aquosisque. Datur acetabulo pleno interioribus feminarum morbis.

XXVII. Ampelos agria vocatur herba, foliis duris cineracei coloris, qualem in satis diximus, viticulis longis, callosis, rubentibus, qualiter flos, quem Jovis flammam adpellavimus in violis: fert semen simile Punici mali[a] acinis. Radix ejus decocta in aquæ cyathis ternis, additis vini Coi cyathis duobus, alvum solvit leniter, ideoque hydropicis datur. Vulvæ vitia & cutis in facie mulierum emendat. Ischiadicos quoque uti hac herba prodest, tusa cum foliis, & illita cum succo suo.

XXVIII. Absinthii genera plura sunt[b]: Santonicum adpellatur a Galliæ civitate: Ponticum a Ponto, ubi pecora pinguescunt illo, & ob id sine felle reperiuntur: neque aliud præstantius: multoque Italicum amarius, sed medulla Pontici dulcis. De usu ejus convenit dicere, herbæ facillimæ, atque inter paucas utilissimæ, præterea sacris populi Romani celebratæ peculiariter. Siquidem Latinarum feriis quadrigæ certant in Capitolio, victorque absinthium bibit: credo, sanitatem præmio dari honorifice arbitratis majoribus. Stomachum corroborat, & ob hoc sapor ejus in vina transfertur, ut diximus. Bibitur & decoctum aqua, ac postea nocte & die refrigeratum sub dio, decoctis sex drachmis foliorum cum ramis suis in cælestis aquæ sextariis

a) *s. P. m. simile a.* b) *s. p.*

tribus: oportet & salem addi. Vetustissime in usu est. Bibitur & madefacti dilutum: ita enim adpelletur hoc genus. Diluti ratio, ut (quisquis fuerit modus aquæ) tegatur per triduum. Tritum raro in usu est, sicut & succus expressi. Exprimitur autem, cum primum semen turgescit, madefactum aqua triduo recens, aut siccum septem diebus. Deinde coctum in æneo vase ad tertias, x heminis in aquæ sextariis XLV, iterumque percolatum lente coquitur ad crassitudinem mellis, qualiter ex minore centaureo quæritur succus. Sed hic absinthii inutilis stomacho capitique est, cum sit ille decocti saluberrimus. Namque adstringit stomachum bilemque detrahit, urinam ciet, alvum emollit, & in dolore sanat: ventris animalia pellit, malaciam stomachi & inflationes discutit cum sili & nardo Gallico, aceto exiguo addito. Fastidia absterget: concoctiones adjuvat. Cruditates detrahit cum ruta, & pipere, & sale. Antiqui purgationis causa dabant, cum marinæ aquæ veteris sextario, seminis sex drachmis, cum tribus salis, & mellis cyatho. Efficacius purgat duplicato sale. Diligenter autem teri debet, propter difficultatem. Quidam & in polenta dedere supra dictum pondus, addito pulegio: alii pueris in fico sicca, ut amaritudinem fallerent. Thoracem purgat cum iride sumptum. In regio morbo crudum bibitur cum apio, aut adianto. Adversus inflationes,

calidum paulatim sorbetur ex aqua: jocineris causa cum Gallico nardo: lienis, cum aceto, aut pulte, aut fico sumitur. Adversatur fungis ex aceto: item visco: cicutæ ex vino, & muris aranei morsibus, draconi marino, scorpionibus. Oculorum claritati multum confert. Epiphoris cum passo imponitur, sugillatis cum melle. Aures decoctum ejus vaporis suffitu sanat: aut si manent sanie, cum melle tritum. Urinam ac menses cient tres quatuorve ramuli, cum Gallici nardi radice una, cyathis aquæ VI. Menses privatim cum melle sumptum, & in vellere adpositum. Anginis subvenit cum melle & nitro. Epinyctidas ex aqua sanat: vulnera recentia, prius quam aqua tangantur, impositum: præterea capitis ulcera. Peculiariter ilibus imponitur, cum Cypria cera, aut cum fico. Sanat & pruritus. Non est dandum in febri. Nauseam maris arcet in navigationibus potum: inguinum tumorem in ventrali habitum. Somnos adlicit olfactum, aut inscio sub capite positum. Vestibus insertum tineas arcet. Culices ex oleo perunctis abigit: & fumo, si uratur. Atramentum librarium ex diluto ejus temperatum, literas a musculis tuetur. Capillum denigrat absinthii cinis, unguento rosaceoque permixtus.

XXIX. Est & absinthium marinum, quod quidam Seriphium vocant, probatissimum in Taposiri Ægypti. Hujus ramum Isiaci præferre sollemne

habent. Angustius priore, minusque amarum, stomacho inimicum, alvum mollit, pellitque animalia interaneorum. Bibitur cum oleo & sale, aut in farinæ trimestris sorbitione dilutum. Coquitur, quantum manus capiat, in aquæ sextario ad dimidias.

XXX. 8. Balloten alio nomine porrum nigrum Græci vocant, herbam fruticosam, angulosis caulibus nigris, hirsutis foliis vestientibus, majoribus quam porri, & nigrioribus, graveolentibus. Vis ejus efficax adversus canis morsus, ex sale foliis tritis impositæ: item ad condylomata, coctis cinere, in folio oleris. Purgat & sordida ulcera cum melle.

XXXI. Botrys fruticosa herba est, luteis ramulis. Semen circa totos nascitur: folia cichorio similia. Invenitur in torrentium ripis. Medetur orthopnoicis. Hoc Cappadoces ambrosiam vocant, alii artemisiam.

XXXII. Brabyla spissandi vim habet cotonei mali modo: nec amplius de ea tradunt auctores.

XXXIII. Bryon marinum, herba sine dubitatione est, lactucæ foliis similis, rugosa veluti contracta, sine caule, ab una [a] radice exeuntibus foliis. Nascitur in scopulis maxime, testisque terra comprehensis. Præcipua siccandi ei spissandique vis, & collectiones omnes inflammationesque cohibendi,

a) *ab ima*. Sed vid. not. ad h. l.

præcipue podagræ, & quidquid refrigerare opus sit.

XXXIV. Bupleuri semen ad ictus serpentium dari reperio, foverique plagas decocta ea herba, adjectis foliis mori aut origani.

XXXV. Catanancen Thessalam herbam, qualis sit, a nobis describi supervacuum est, cum sit usus ejus ad amatoria tantum. Illud non ab re est dixisse ad detegendas magicas vanitates, electam ad hunc usum conjectura, quoniam arescens contraheret se ad speciem unguium milvi exanimati. Eadem ex causa & cemos silebitur a nobis.

XXXVI. Calsa duorum generum est. Una similis aro. Nascitur in arationibus. Colligitur antequam inarescat, ususque eosdem habet, quos arum. Bibitur quoque radix hujus ad exinaniendas alvos, mensesque mulierum: item caulis cum foliis in leguminibus decoctus, sanat tenesmon.

XXXVII. Alterum genus ejus quidam anchusam vocant, alii rhinochisiam. Folia lactucæ longiora, plumosa, radice rubra, quæ ignes sacros cum flore polentæ sanat imposita: jocineris autem vitia, in vino albo pota.

XXXVIII. Circæa strychno sativo similis est, flore nigro, pusillo, parvo semine, ut milii, nascente in quibusdam corniculis, radice semipedali, triplici ferme, aut quadruplici, alba, odorata, gustus calidi. Nascitur in apricis saxis. Diluitur in

vino, bibiturque ad dolorem vulvæ & vitia. Macerari oportet in sextariis tribus quadrantem radicis tusæ, noctem & diem. Trahit eadem potio & secundas: semine lac minuitur, in vino aut mulsa aqua poto.

XXXIX. Cirsion cauliculus est tener * duûm cubitorum, triangulo similis, foliis spinosis circumdatus. Spinæ molles sunt. Folia bovis linguæ similia, minora, subcandida & in cacumine capitula purpurea, quæ solvuntur in lanugines. Hanc herbam radicemve ejus adalligatam, dolores varicum sanare tradunt.

XL. Cratæogonon spicæ tritici simile est, multis calamis ex una radice emicantibus: multorumque geniculorum. Nascitur in opacis, semine milii, vehementer aspero gustu: quod si bibant ex vino ante cœnam tribus obolis in cyathis aquæ totidem, mulier ac vir, ante conceptum diebus XL virilis sexus partum futurum ajunt. Est & alia cratæogonos, quæ thelygonos vocatur. Differentia intelligitur lenitate gustus. Sunt, qui florem cratæogoni bibentes mulieres intra XL diem concipere tradant. Eadem sanant ulcera vetera nigra cum melle: explent sinus ulcerum, & atropha carnosiora faciunt: purulenta expurgant: panos discutiunt, podagras

*) *tener* male abesse puto in Ed. Brot.

collectionesque omnes leniunt, peculiariter mammarum. Theophrastus arboris genus intelligi voluit cratægon, sive cratægona, quam Itali aquifoliam vocant.

XLI. Crocodilion chamæleonis herbæ nigræ figuram habet, radice longa, æqualiter crassa, odoris asperi. Nascitur in sabuletis. Pota sanguinem per nares pellit copiosum crassumque, atque ita lienem consumere dicitur.

XLII. Cynosorchin aliqui orchin vocant, foliis oleæ, mollibus, ternis per semipedem longitudinis in terra stratis, radice bulbosa, oblonga, duplici ordine, superiore, quæ durior est, & inferiore, quæ mollior. Eduntur ut bulbi cocti, in vineis fere inventæ. Ex his radicibus si majorem edant viri, mares generari dicunt: si minorem feminæ, alterum sexum. In Thessalia molliorem in lacte caprino viri bibunt ad stimulandos coitus, duriorem vero ad inhibendos. Adversantur alter alteri.

XLIII. Chrysolachanum in pineto, lactucæ simile nascitur. Sanat nervos incisos, si confestim imponatur. Et aliud genus chrysolachani traditur, flore aureo, foliis oleris. Coctum estur, ut olus molle. Herba hac adalligata morbum regium habentibus, ita ut spectari ab his possit, sanari id malum traditur. De chrysolachano nec satis dici scio, nec plura reperio. Namque & hoc vitio laboravere proxi-

mi utique herbarii nostri, quod ipsi notas velut vulgares, strictim, & nominibus tantum indicavere: tamquam coagulo terræ alvum sisti, stranguriam dissolvi, si bibatur ex vino aut aqua.

XLIV. Cuculi folia trita cum aceto, serpentium ictibus & scorpionum mederi. Quidam hanc alio nomine strumum adpellant, alii Græce strychnon: acinos habet nigros. Ex his cyathus succi cum mulsi duobus, medetur lumbis: item capitis dolori cum rosaceo infusus. Ipsa strumis illita.

XLV. Peculiaris est Alpinis maxime fluminibus conferva, adpellata a conferruminando, spongia aquarum dulcium verius, quam muscus aut herba, villosæ densitatis atque fistulosæ. Curatum ea scio, omnibus fere ossibus confractis, prolapsum ex arbore alta putatorem, circumdata universo corpori, aquam suam adspergentibus[a], quoties inaresceret, raroque, nec nisi deficientem herbam mutationis causa resolventibus, convaluisse vix credibili celeritate.

XLVI. 9. Cocco Cnidio[b] color cocci, magnitudo grano piperis major, vis ardens. Itaque in pane devoratur ne adurat, cum gulam transit. Huic vis præsentanea contra cicutam.

XLVII. Sistit alvum dipsacos: folia habet lactucæ, bullasque spinosas in dorsi medio, caulem duûm

a) *inspergentibus*. b) *Gnidio*.

cubitorum, iisdem spinis horridum, genicula ejus binis foliis amplectentibus, concavo alarum sinu, in quo substitit ros salsus. In cacumine capitula sunt echinata spinis. Nascitur in aquosis. Sanat rimas sedis. Item fistulas decocta in vino radice, usque dum sit crassitudo ceræ, ut possit in fistulas collyrium mitti. Item verrucas omnium generum. Quidam & alarum, quas supra diximus, succum illinunt his.

XLVIII. Dryopteris filici similis, in arboribus nascitur, tenui foliorum subdulcium incisura, radice hirsuta. Vis ei caustica est. Ideo psilothrum est radix tusa: illinitur enim, usque dum sudores evocet: iterumque, & tertio, ita ne sudor ablnatur.

XLIX. Dryophonon similis herba est, cauliculis tenuibus, cubitalibus, circumdatis utrimque foliis pollicari amplitudine, qualia oxymyrsines, sed candidioribus mollioribusque, flore candido sambuci. Edunt cauliculos decoctos. Semine vero ejus pro pipere utuntur.

L. Elatine folia habet helxinæ, pusilla, pilosa, rotunda, semipedalibus ramulis quinis senisve a radice statim foliosis. Nascitur in segetibus, acerba gustu, & ideo oculorum fluxionibus efficax, foliis cum polenta tritis & impositis, subdito linteolo. Eadem cum lini semine cocta sorbitionis usu dysenteria liberat.

LI. Empetros, quam nostri calcifragam vocant, nascitur in montibus maritimis, fere in saxo: quo propius mari fuerit, minus salsa est, potaque bilem trahit, ac pituitas: quo longius magisque terrena, amarior sentitur. Trahit aquam. Sumitur autem in jure aliquo, aut in hydromelite. Vetustate vires perdit. Recens urinas ciet decoctum in aqua vel tritum, calculosque frangit. Qui fidem promisso huic quærunt, adfirmant lapillos, qui subserve-fiant una, rumpi.

LII. Epipactis, ab aliis elleborine vocatur, parva herba, exiguis foliis, jocineris vitiis utilissima, & contra venena pota.

LIII. Epimedion caulis est non magnus, ederæ foliis denis atque duodenis, numquam florens, radice tenui, nigra, gravi odore. Nascitur in humidis, & huic spissandi refrigerandique natura, feminis cavenda. Folia in vino trita virginum mammas cohibent.

LIV. Enneaphyllon, longa folia novena habet, causticæ naturæ. Imponitur lana circumdatum, ne urat latus: continuo enim pusulas excitat, lumborum doloribus, & coxendicum utilissimum.

LV. Filicis duo genera, nec florem habent, nec semen. Pterin Græci vocant, alii blechnon, cujus ex una radice complures exeunt filices, bina etiam cubita excedentes longitudine, non graves odore.

Hanc

Hanc marem existimant. Alterum genus thelypterin Græci vocant, alii nymphæam pterin. Est autem singularis, atque non fruticosa, brevior, molliorque, & densior, foliis ad radicem canaliculata. Utriusque radice sues pinguescunt. Folia utriusque lateribus pinnata, unde nomen Græci imposuere. Radices utrique longæ in obliquum, nigræ, præcipue cum inaruere. Siccari autem eas sole oportet. Nascuntur ubique, sed maxime frigido solo. Effodi debent Vergiliis occidentibus. Usus radicis in trimatu tantum, neque antea, neque postea. Pellunt interaneorum animalia: ex his tænias cum melle: cetera ex vino dulci triduo potæ. Utraque stomacho inutilissima. Alvum solvit: primo bilem trahens, mox aquam: melius tænias cum scammonii pari pondere. Radix ejus duûm obolorum pondere ex aqua, post unius diei abstinentiam bibitur, melle prægustato contra rheumatismos. Neutra danda mulieribus, quoniam gravidis abortum, ceteris sterilitatem facit. Farina earum ulceribus tetris inspergitur: jumentorum quoque cervicibus. Folia cimicem necant: serpentem non recipiunt. Ideo substerni utile est in locis suspectis: ustæ etiam fugant nidore. Fecere medici hujus quoque herbæ discrimen. Optima Macedonica est, secunda Cassiopica.

LVI. Femur bubulum adpellatur herba, nervis & ipsa utilis, recens in aceto ac sale trita.

LVII. Galeopsis, aut, ut alii, galeobdolon, vel galion, caulem & folia habet urticæ læviora, & quæ gravem odorem trita reddant: flore purpureo. Nascitur circa sepes ac semitas ubique. Folia caulesque duritias & carcinomata sanant, ex aceto, trita & imposita: item strumas. Panos & parotidas discutiunt. Ex usu est & decoctæ succo fovere. Putrescentia quoque & gangrænas sanat cum sale.

LVIII. Glaux antiquitus eugalacton vocabatur, cytiso & lenticulæ foliis similis: aversa candidiora. Rami in terram serpunt quini senive, admodum tenues ab radice. Flosculi purpurei exeunt. Invenitur juxta mare. Coquitur in sorbitione similaginis, ad excitandam ubertatem lactis. Eam qui hauserint, balineis uti convenit.

LIX. 10. Glaucion in Syria & Parthia nascitur, humilis herba, densis foliis, fere papaveris, *minoribus* tamen sordidioribusque, odoris *tetri*, gustus amari cum adstrictione. Granum *habet* crocei coloris. Hoc in olla fictili luto circumlitum, in clibanis calefaciunt: deinde exempto succum exprimunt ejusdem nominis: usus est & succi & foliorum, si terantur, adversus epiphoras, quæ universæ uno impetu cadunt. Hinc temperatur collyrium, quod medici diaglaucion vocant. Lactis quoque ubertas intermissa restituitur. Sumitur ejus rei causa ex aqua.

LX. Glycyside, quam aliqui pæoniam, aut pentorobon vocant, caulem habet duûm cubitorum, comitantibus duobus aut tribus, subrutilum, cute lauri: folia qualia isatis, pinguiora, rotundioraque & minora: semen in siliquis, aliud grano rubente, aliud nigro. Duo autem genera sunt. Femina existimatur, cujus radicibus ceu balani longiores circiter octo aut sex adhærent. Mas plures habet, quoniam non una radice nixus est, palmi altitudine, candidaque: gustu[a] adstringit. Feminæ folia myrrham redolent, & densiora sunt. Nascuntur in silvis. Tradunt noctu effodiendas, quoniam pico Martio impetum in oculos faciente, interdiu periculosum sit. Radix vero cum effodiatur, periculum esse, ne sedes procidat. Magna id vanitate ad ostentationem rei fictum arbitror. Usus in his diversus. Rubra enim grana rubentes menses sistunt, xv fere pota in vino nigro. Nigra grana vulvis medentur, ex passo aut vino totidem pota. Radix omnes ventris dolores sedat in vino, alvumque purgat: sanat opisthotonum, morbum regium, renes, vesicam: arteriam autem & stomachum decocta in vino: alvumque sistit: estur etiam contra malum mentis: sed in medendo quatuor drachmæ satis sunt. Grana nigra auxiliantur & suppressionibus nocturnis,

a) *Ea g.*

in vino pota, quo dictum est numero. Stomachi vero erosionibus, & esse ea, & illinire prodest. Suppurationes quoque discutiuntur: recentes nigro semine, veteres rubro. Utrumque auxiliatur a serpente percussis: & pueris contra calculos, incipiente stranguria.

LXI. Gnaphalion alii chamæzelon vocant, cujus foliis albis mollibusque pro tomento utuntur: sane & similia sunt. Datur in vino austero ad dysenteriam: ventris solutiones mensesque mulierum sistit. Infunditur autem tenesmo. Illinitur & putrescentibus ulcerum.

LXII. Gallidragam vocat Xenocrates leucacantho similem, palustrem & spinosam, caule ferulaceo, alto, cui summo capite inhæret simile ovo. In hoc crescente æstate[a] vermiculos nasci tradunt, quos pyxide conditos adalligari cum pane brachio ad eam partem, qua dens doleat, mireque illico dolorem tolli. Valere non diutius anno, & ita si terram non attigerit[b].

LXIII. Holcus in saxis nascitur siccis. Aristas habet in cacumine, tenui culmo, quale hordeum restibile. Hæc circa caput adligata, vel circa lacertum, educit e corpore aristas. Quidam ob id aristidam vocant.

a) *ætate*. Sed vid. not. ad h. l. b) *attigerint*.

LXIV. Hyoseris[a] intubo similis, sed minor, & tactu asperior; vulneribus contusa præclare medetur.

LXV. Holosteon sine duritia est, herba ex adverso adpellata a Græcis sicut fel dulce, tenuis usque in capillamenti speciem, longitudine quatuor digitorum, ceu gramen; foliis angustis, adstringens gustu. Nascitur in collibus terrenis. Usus ejus ad convulsa, rupta, in vino pota. Vulnera[b] quoque conglutinat. Nam & carnes coguntur, addita.

LXVI. Hippophæston nascitur in spinis, ex quibus fiunt æneæ fulloniæ, sine cauliculo, sine flore, capitulis tantum inanibus, & foliis parvis, multis, herbacei coloris, radiculas habens albas, molles. Succus earum exprimitur æstate, ad solvendam alvum, tribus obolis, maxime in comitialibus morbis, & tremulis, hydropicis. Contra vertigines, orthopnœas, paralyses incipientes.

LXVII. 11. Hypoglossa folia habet figura silvestris myrti, concava, spinosa, & in his ceu linguas, folio parvo exeunte de foliis. Capitis dolorem corona ex his imposita minuit.

LXVIII. Hypecoon in segetibus nascitur, foliis rutæ. Natura ejus eadem, quæ papaveris succo.

LXIX. Idææ herbæ folia sunt, quæ oxymyrsines; adhærent his velut pampini, in quibus flos.

a) *Hyosiris.* b) *Et v.*

Ipsa alvum, mensesque, & omnem abundantiam sanguinis sistit. Spissandi cohibendique naturam habet.

LXX. Isopyron aliqui phasiolon vocant, quoniam folium, quod est aneso simile, in pampinos torquetur. Capitula sunt in summo caule tenuia, plena seminis melanthii. Contra tussim, & cetera pectoris vitia, ex melle aut aqua mulsa; item jocineri utilissima.

LXXI. Lathyris folia habet multa lactucæ similia, tenuiora germina multa, in quibus semen tuniculis continetur, ut capparis: quæ cum inaruere, eximuntur grana piperis magnitudine, candida, dulcia, facilia purgatu. Hæc vicena in aqua pura aut mulsa pota hydropicos sanant. Trahunt & bilem. Qui vehementius purgari volunt, cum folliculis ipsis sumunt ea: nam stomachum lædunt. Itaque inventum est, ut cum pisce aut jure gallinacei sumerentur.

LXXII. Leontopetalon, alii rhapeion vocant, folio brassicæ, caule semipedali: alæ multæ, semen in cacumine, in siliquis, ciceris modo: radix rapo similis, grandis, nigra. Nascitur in arvis. Radix adversatur omnium serpentium generibus ex vino pota: nec alia res celerius proficit. Datur & ischiadicis.

LXXIII. Lycapsos longioribus, quam lactuca, est foliis, crassioribusque. Caule longo, hirsuto,

adgnatis multis cubitalibus, flore parvo, purpureo. Nascitur in campestribus. Illinitur cum farina hordeacea igni sacro. Sudores in febribus movet, succo aquæ calidæ admixto.

LXXIV. Inter omnes herbas lithospermo nihil est mirabilius. Aliqui ægonychon vocant, alii Diospyron, alii Heracleos. Herba quincuncialis fere, foliis duplo majoribus, quam rutæ, ramulis surculosis, crassitudine junci: gerit juxta folia singulas veluti barbulas, & earum in cacuminibus lapillos candore & rotunditate margaritarum, magnitudine ciceris, duritia vero lapidea. Ipsi, qua pediculis adhæreant, cavernulas habent, & intus semen. Nascitur & in Italia, sed laudatissimum in Creta. Nec quidquam inter herbas majore quidem miraculo adspexi. Tantus est decor, velut aurificum arte alternis inter folia candicantibus margaritis: tam exquisita difficultas lapidis ex herba nascentis. Jacere atque humi serpere auctores tradunt. Ego vulsam, non hærentem vidi. Iis[a] lapillis drachmæ pondere potis in vino albo calculos frangi, pellique constat, & stranguriam discuti. Neque in alia herbarum fides est visu statim, ad quam medicinam nata sit; ut ejus species etiam[b] sine auctore visu statim nosci possit.

a) *Illis.* b) *Est autem ejus species, ut etiam s.*

LXXV. Lapis vulgaris juxta flumina fert muscum siccum, canum. Hic fricatur altero lapide, addita hominis saliva: illo lapide tangitur impetigo. Qui tangit, dicit,

Φεύγετε κανθαρίδες, λύκος ἄγριος ὔμμε διώκει.

LXXVI. Limeum herba adpellatur a Gallis, qua sagittas in venatu tinguunt medicamento, quod venenum cervarium vocant. Ex hac in tres modios salivati additur, quantum in unam sagittam addi solet: ita offa demittitur boum faucibus in morbis. Adligari postea ad præsepia oportet, donec purgentur; insanire enim solent: si sudor insequitur, aqua frigida perfundi.

LXXVII. Leuce Mercuriali similis, nomen ex causa accepit, per medium folium candida linea transcurrente: quare mesoleucon quidam vocant. Succus ejus fistulas sanat: ipsa contrita, carcinomata. Fortassis eadem sit, quæ leucas adpellatur, contra omnia marina venena efficax. Speciem ejus auctores non tradunt, nec aliud, quam silvestrem latioribus foliis esse efficaciorem, hanc semine acriorem.

LXXVIII. Leucographis qualis esset, scriptum non reperi: quod eo magis miror, quoniam utilis proditur sanguinem exscreantibus, tribus obolis cum croco: item cœliacis: trita ex aqua & adposita, profluvio feminarum: oculorum quoque medicamen-

tis, & explendis ulceribus, quæ fiunt in teneris partibus corporis.

LXXIX. 12. Medion folia habet iridis sativæ, caulem tripedalem, & in eo florem grandem, purpureum, rotundum, semine minuto, radicem semipedalem. In saxis opacis nascitur. Radix drachmis duabus cum melle menses feminarum sistit, ecligmate per aliquot dies sumpto. Semen quoque in vino, tritum, contra abundantiam feminarum datur.

LXXX. Myosota, sive myosotis, lævis herba, caulibus pluribus ab una radice, aliquatenus rubentibus, concavis, ab imo foliis angustis, oblongis, dorso acuto, nigris, per intervalla adsidue geminatis, tenuibus cauliculis ex alis prodeuntibus, flore cæruleo. Radix digitali crassitudine multis capillamentis fimbriata. Vis ei septica & exulceratrix, ideoque ægilopas sanat. Tradunt Ægyptii, mensis, quem Thothi[a] vocant die xxviii[b] fere in Augustum mensem incurrente, si quis hujus herbæ succo inungatur mane priusquam loquatur, non lippiturum eo anno.

LXXXI. Myagros herba ferulacea est foliis similis rubiæ, tripedanea. Semen oleosum, quod & fit ex eo. Medetur oris ulceribus perunctis hoc succo.

a) *Thiatin*. b) xxvii.

LXXXII. Herba, quæ vocatur nyma[a], tribus ſoliis longis intubaceis, illita cicatrices ad colorem reducit.

LXXXIII. Natrix vocatur herba, cujus radix evulsa virus hirci redolet. Hac in Piceno a ſeminis abigunt, quos mira persuasione Fatuos vocant: ego species lymphantium hoc modo animorum esse crediderim, qui tali medicamento juventur.

LXXXIV. Odontitis inter ſeni genera est, cauliculis densis ab eadem radice, geniculatis, triangulis, nigris. In geniculis ſolia parva habet, longiora tamen quam polygonon. Semen in alis hordeo simile, ſlorem purpureum, pusillum. Nascitur in pratis. Decoctum cauliculorum ejus in vino austero, quantum manus capiat, dentium dolori medetur, ita ut contineatur ore.

LXXXV. Othonna in Syria nascitur, similis erucæ, perforatis crebro ſoliis, ſlore croci: quare quidam anemonem vocaverunt. Succus ejus oculorum medicamentis convenit. Mordet enim leniter & excalſacit, adstringitque siccando. Purgat cicatrices, & nubeculas, & quidquid obstat. Quidam tradunt lavari, atque ita siccatam digeri in pastillos.

LXXXVI. Onosma longa ſolia habet ſere ad tres digitos, in terra jacentia, tria, ad similitudi-

a) *nigina*.

nem anchusæ incisa, sine caule, sine flore, sine semine: prægnans si edat eam, aut supergradiatur, abortum facere dicitur.

LXXXVII. Onopordon si comederint asini, crepitus reddere dicuntur. Trahit urinas & menses: alvum sistit: suppurationes & collectiones discutit.

LXXXVIII. Osyris ramulos fert nigros, tenues, lentos: & in iis folia nigra, ceu lini: semenque in ramulis nigrum initio, dein colore mutato rubescens. Smegmata mulieribus faciunt ex his. Radicum decoctum potum, sanat arquatos. Eædem, priusquam maturescat semen, concisæ, & sole siccatæ, alvum sistunt. Post maturitatem vero collectæ, & in sorbitione decoctæ, rheumatismis ventris medentur, & per se tritæ ex aqua cælesti bibuntur.

LXXXIX. Oxys folia terna habet. Datur ad stomachum dissolutum. Edunt & qui enterocelen habent.

XC. Polyanthemum, quam quidam batrachion adpellant, caustica vi exulcerat cicatrices, & ad colorem reducit. Eademque vitiligines concorporat.

XCI. Polygonon Græci vocant, quam nos sanguinariam: non attollitur a terra, foliis rutæ, semine graminis: succus ejus infusus naribus supprimit sanguinem: & potus cum vino, cujuslibet partis profluvium exscreationesque cruentas inhibet. Qui plura genera polygoni faciunt, hanc marem intelli-

gi volunt, adpellarique a multitudine seminis, aut densitate fruticis calligonon. Alii polygonaton, a frequentia geniculorum: alii theuthalida, alii carcinethron, alii clema, multi myrtopetalon. Nec non inveniuntur, qui hanc feminam esse dicunt: marem autem majorem, minusque nigram, & geniculis densiorem, semine sub omnibus foliis turgescentem. Quocumque hæc modo se habeant, vis earum est spissare ac refrigerare. Semina alvum solvunt: largius sumpta urinam cient, rheumatismos cohibent: qui si non fuere, non prosunt. Stomachi fervori folia imponuntur: vesicæ dolori illinuntur, & ignibus sacris. Succus & auribus purulentis instillatur, & oculorum dolori per se. Dabatur & in febribus ante accessiones duobus cyathis in tertianis, quartanisque præcipue: item cholericis, dysentericis, & in solutione stomachi. Tertium genus oreon vocatur, in montibus nascens, arundini teneræ simile, uno caule, densis geniculis & in se infarctis[a], foliis autem piceæ, radicis supervacuæ, inefficacius quam superiora. Peculiare ischiadicis. Quartum genus silvestre adpellatur, pæne arboris modo frutex, radice lignosa, stirpe cedri rubicundo: ramis sparti, binûm palmorum, nigris geniculorum ternis quaternisve articulis. Huic quoque spissandi natura,

a) *fractis*.

sapor mali cotonei. Decoquitur in aqua ad tertias, aut aridi farina inspergitur & oris ulceribus & attritis partibus. Propter gingivarum vero vitia commanducatur. Nomas sistit, omniaque, quæ serpunt, aut difficilem cicatricem habent. Privatim vero sanat a nive facta ulcera. Herbarii & ad anginas utuntur illa: & in capitis dolore coronam ex ea imponunt: & contra epiphoras collo circumdant. In tertianis quidam sinistra manu evulsam adalligant: adeo contra profluvia sanguinis, nec ullam magis aridam, quam polygonum, servant.

XCII. Pancration aliqui scillam pusillam adpellare malunt, foliis albi lilii, longioribus crassioribusque, radice bulbi magni, colore rufo. Alvum solvit succo, cum farina ervi sumpto: ulcera purgat. Hydropicis splenicisque cum melle datur. Alii decoquunt eam, donec aqua dulcis fiat: eaque effusa radicem terentes digerunt in pastillos sole siccatos: & postea utuntur ad capitis ulcera, & cetera, quæ repurganda sunt. Item ad tussim, quantum tribus digitis adprehenderint, in vino dantes, & ad lateris dolores, aut peripneumonicis ecligmate. Dant & propter ischiada in vino bibendum, & propter tormina, mensesque ciendos.

XCIII. Peplis, quam aliqui sycen, alii meconion, alii mecona aphrode vocant, ex una radice tenui fruticat, foliis rutæ paulo latioribus, semine

sub foliis rotundo, minore quam candidi papaveris. Inter vites fere colligitur messibus: siccaturque cum fructu suo, subjectis, in quæ excidat. Hoc poto alvus solvitur, bilis ac pituita detrahitur. Media potio est acetabuli mensura, in aquæ mulsæ heminis tribus. Et cibis inspergitur obsoniisque ad molliendam alvum.

XCIV. Periclymenos fruticat & ipsa, ex intervallo duo folia habens, subcandida, mollia. In cacumine autem semen inter folia durum, & quod difficile vellatur. Nascitur in arvis ac sepibus, convolvens se adminiculis quibuscumque. Semen ejus[a] umbra siccatum tunditur & in pastillos digeritur. Hi resoluti dantur in vini albi cyathis tribus, tricenis diebus ad lienem: eumque urina cruenta, aut per alvum absumit: quod intelligitur a decimo statim die. Urinam cient, & folia decocta: quæ & orthopnoicis prosunt. Partum quoque adjuvant, secundasque pellunt pota simili modo.

XCV. Pelecinum in segetibus diximus nasci, fruticosam cauliculis, foliis ciceris. Semen in siliquis fert, corniculorum modo aduncis, ternis quaternisve, quale gith novimus, amarum, stomacho utile. Additur in antidota.

XCVI. Polygala palmi altitudinem petit, in caule summo foliis lenticulæ, gustu adstricto, quæ pota lactis abundantiam facit.

a) *in v.*

XCVII. Poterion, aut (ut alii vocant) phrynion, vel neurada, large fruticat, spinis retorrida, lanugine spissa, foliis parvis, rotundis, ramulis longis, mollibus, lentis, tenuibus, flore longo, herbacei coloris: seminis nulli usus, sed gustu acuto & odorato. Invenitur in aquosis collibus. Radices habet duas aut tres, binûm cubitorum in altitudine, nervosas, candidas, firmas. Circumfoditur autumno: præciso frutice dat succum gummi similem. Radix mira vulneribus sanandis traditur, præcipueque nervis vel præcisis illita. Decoctum quoque ejus cum melle potum dissolutiones nervorum, & infirmitates, & incisuras juvat.

XCVIII. Phalangites, a quibusdam phalangion vocatur, ab aliis leucanthemon, vel (ut in quibusdam exemplaribus invenio) leucacantha. Ramuli sunt ei numquam pauciores duobus, in diversa tendentes: flos candidus: lilio rubro similis, semine nigro, lato, ad lenticulæ dimidiæ figuram, multo tenuiore, radice tenui herbacei coloris. Hujus folio, vel flore, vel semine auxiliantur contra scorpionum, phalangiorumque, & serpentium ictus: item contra tormina.

XCIX. Phyteuma quale sit, describere supervacuum habeo, cum sit usus ejus tantum ad amatoria.

C. Phyllon a Græcis vocatur herba in saxosis montibus, femina magis herbacei coloris, caule te-

nui, radice parva, semine rotundo, papaveri simili. Hæc sui sexus facit partus: mares autem mas semine tantum differens, quod est incipientis olivæ. Utrumque bibitur in vino.

CI. Phellandrion nascitur in palustribus, folio apii. Bibitur semen ejus propter calculos & vesicæ incommoda.

CII. Phalaris thyrsum habet longum, tenuem, ceu calamum, in summo florem inclinatum: semen simile sesamæ. Et hoc calculos frangit, potum ex vino vel aceto cum melle & lacte. Idem & vitia vesicæ sanat.

CIII. Polyrrhizon folia habet myrti, radices multas. Hæ tusæ dantur in vino contra serpentes: prosunt & quadrupedibus.

CIV. Proserpinaca herba vulgaris est, eximii adversus scorpiones remedii. Eadem contrita, addita muria & oleo e mænis, anginam eximie curari tradunt. Præterea & in quantalibet lassitudine recreari defessos, etiam cum obmutuerint, si subjiciatur linguæ. Si devoretur, vomitionem sequi salutarem.

CV. Rhacoma adfertur ex his, quæ supra Pontum sunt, regionibus. Radix costo nigro similis, minor & rufior paulo, sine odore, calfaciens gustu & adstringens. Eadem trita vini colorem reddit, ad crocum inclinantem. Illita collectiones inflammationesque sedat: vulnera sanat: epiphoras

ocu-

oculorum sedat ex passo illita: insignita cum melle, & alia liventia ex aceto. Farina ejus inspergitur contra cacoethe, & sanguinem rejicientibus drachmæ pondere in aqua. Dysentericis etiam & cœliacis, si febri carent, in vino: sin aliter, ex aqua. Facilius teritur, nocte antecedente madefacta. Datur & decoctum ejus bibendum duplici mensura ad rupta, convulsa, contusis, ex sublimi devolutis. Si pectoris sint dolores, additur piperis aliquid & myrrhæ: si dissolutio stomachi, ex frigida aqua sumitur: sic & in tussi vetere, ac purulentis exscreationibus: item hepaticis, splenicis, ischiadicis: ad renum vitia, suspiria, orthopnœas. Arteriæ scabritias sanat ex passo, tribus obolis potis trita, aut decoctum ejus. Lichenas quoque ex aceto imposita sanat. Bibitur contra inflationes, & perfrictiones, febres frigidas, singultus, tormina, asperitates, capitis gravitates, melancholicas vertigines, lassitudinum dolores, & convulsiones.

CVI. Circa Ariminum nota est herba, quam resedam vocant. Discutit collectiones, inflammationesque omnes: qui curant ea, addunt hæc verba:
„ Reseda, morbos reseda: scisne, scisne quis hic
„ pullus [a] egerit radices? nec caput, nec pedes ha-
„ beant “. Hæc ter dicunt, totiesque despuunt.

a) *pullos*. Mox: *egerit?* r.

CVII. Stœchas in insulis tantum ejusdem nominis gignitur, odorata herba, coma hyssopi, amara gustu. Menses ciet potu: pectoris dolores levat. Antidotis quoque miscetur.

CVIII. 13. Solanum Græci strychnon vocant, ut tradit Cornelius Celsus. Huic vis reprimendi refrigerandique.

CIX. Smyrnion caulem habet apii, folia latiora, & maxime circa stolones multos, quorum a sinu exsiliunt pinguia, ad terram infracta, odore medicato, & cum quadam acrimonia jucundo, colore in luteum languescente, capitibus caulium orbiculatis, ut apii[a]: semine rotundo, nigro, quod arescit incipiente æstate. Radix quoque odorata, gustu acri mordet, succosa, mollis. Cortex ejus foris niger, intus pallidus. Odor myrrhæ habet qualitatem: unde & nomen. Nascitur & in saxosis collibus, & in terrenis. Usus ejus excalfacere, extenuare[b]. Urinam & menses cient folia & radix. Semen alvum sistit. Radix collectiones & suppurationes non veteres, item duritias discutit illita. Prodest & contra phalangia ac serpentes, admixto cachry aut polio, aut melissophyllo, in vino pota: sed particulatim, quoniam universitate vomitionem movet. Qua de causa aliquando cum ruta datur. Medetur tussi

a) *anethi*. b) *extenuare* abest.

& *orthopnœæ* semen, vel radix: item thoracis, aut lienis, aut renum; aut vesicæ vitiis. Radix autem ruptis, convulsis. Partus quoque adjuvat, & secundas pellit. Datur & ischiadicis cum crethmo in vino. Sudores ciet & ructus: ideo inflationem stomachi discutit. Vulnera ad cicatricem perducit. Exprimitur & succus radici utilis feminis, & thoracis præcordiorumque desideriis: calfacit enim &[a] concoquit, & purgat. Semen peculiariter hydropicis datur potu: quibus & succus illinitur, & malagmata[b]e cortice arido. Et ad obsonia utuntur cum mulso & oleo, & garo, maxime in elixis carnibus.

Sinon concoctiones facit, sapore simillima piperi. Eadem in dolore stomachi efficax.

CX. Telephion porcilacæ[c] similis est & caule & foliis. Rami a radice septeni octonive fruticant, foliis crassis, carnosis. Nascitur in cultis, & maxime inter vites. Illinitur lentigini, & cum inaruit, deteritur. Illinitur & vitiligini, ternis fere mensibus, senis horis noctis aut diei: postea farina hordeacea illinitur. Medetur & vulneribus & fistulis.

CXI. Trichomanes adianto similis est, exilius modo, nigriusque, foliis lenticulæ densis, amaris, adversis inter se. Decoctum ejus strangurias sanat in vino albo potum, addito cumino rustico. Illitum cohibet capillos defluentes: aut si effluxerint, re-

a) *&* deest. b) *melagmate.* c) *portulacæ.*

parat. Alopeciasque densat tritum, & in oleo illitum. Sternumenta quoque gustatu movet.

CXII. Thalitruum folia coriandri habet pinguiora paulo: caulem papaveris. Nascitur ubique, præcipue in campestribus. Medentur ulceribus folia cum melle.

CXIII. Thlaspi duorum generum est: angustis foliis digitali longitudine & latitudine, in terram versis, in cacumine divisis, cauliculo semipedali, non sine ramis: peltarum specie, semine incluso lenticulæ effigie, nisi quod infringitur, unde nomen. Flos albicat. Nascitur in semitis & sepibus. Semen asperi gustus, bilem & pituitam utrimque extrahit. Modus sumendi, acetabuli mensura. Prodest & ischiadicis infusum, donec sanguinem trahat. Menses quoque ciet, sed partus necat. Alterum *thlaspi*, aliqui Persicum napy vocant, latis foliis, radicibus magnis, & ipsum utile ischiadicorum infusioni. Prodest & inguinibus utrumque. Præcipitur, ut qui colligit, dicat sumere se contra inguina, & contra omnes collectiones, & contra vulnera, unaque manu tollat.

CXIV. Trachinia herba qualis sit, non traditur. Credo & falsum esse promissum Democriti. Portentosum enim est adalligatam triduo absumere lienes.

CXV. Tragonis, sive tragion; nascitur in Cre-

tæ tantum insulæ maritimis, junipero similis, & semine, & folio, & ramis. Succus ejus lacteus in gummi spissatus, vel semen, impositione spicula e corpore ejicit: tunditur recens & cum vino illinitur, aut siccæ farina cum melle. Eadem lactis abundantiam facit: mammisque unice medetur.

CXVI. Est & alia herba tragos, quam aliqui scorpion vocat, semipedem alta, fruticosa, sine foliis, pusillis racemis rubentibus, grano tritici, acuto cacumine, & ipsa in maritimis nascens. Hujus ramorum x, aut XII cacumina trita ex vino pota cœliacis, dysentericis, sanguinem exscreantibus, mensiumque abundantiæ auxiliantur.

CXVII. Est & tragopogon, quem alii comen vocant, caule parvo, foliis croci, radice longa, dulci, super caulem calyce lato, nigro. Nascitur in asperis, sine usu.

CXVIII. Et de herbis quidem memoria digna hactenus[a] accepimus, aut comperimus. In fine earum admonere non ab re judicamus, alias aliis[b] virium ætates esse. Longissimo tempore durat elaterium, ut diximus: chamæleon niger XL annis: centaureum non ultra XII, Peucedanum sex[c]. Aristolochia ac vitis silvestris anno in umbra servantur. Et animalium quidem exterorum nullum aliud ra-

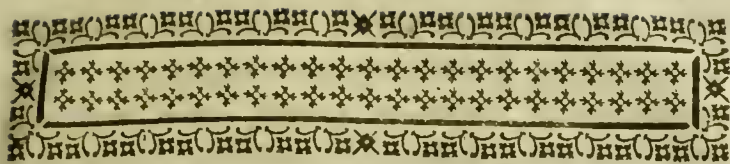
a) *b. aut a.* b) *aliis alias.* c) *& a.*

dices a nobis dictas attingit, excepta sphondyle[a], quæ omnes persequitur. Genus id serpentis est.

CXIX. Ne illud quidem dubitatur, omnium radicum vim effectusque minui, si fructus prius maturescant; item seminum, ante radice propter succum incisa. Resolvitur autem omnium vis consuetudine: & desinunt prodesse, cum opus est, quæ quotidie in usu fuere, æque quam nocere. Omnes vero herbæ vehementiores effectu viribusque sunt in frigidis locis, & in aquiloniis: item siccis.

CXX. Sunt & gentium differentiæ non mediocres: sicut accepimus de tineis lumbricisque, inesse Ægypti, Arabiæ, Syriæ, Ciliciæ populis: e diverso Græciæ, Phrygiæ omnino non innasci. Minus id mirum, quam quod in confinio Atticæ Bœotiæque Thebanis innascuntur, cum absint Atheniensibus. Quæ contemplatio aufert rursus nos ad ipsorum animalium naturas, ingenitasque iis vel certiores morborum omnium medicinas. Rerum enim[b] omnium parens, nullum animal ad hoc tantum ut pasceretur, aut alia satiaret, nasci voluit: artesque salutares inseruit & visceribus, quippe cum surdis etiam rebus insereret[c]. Tum vero illa animæ auxilia præstantissima ex anima alia esse voluit, contemplatione ante cuncta mirabili.

a) *spondyle*. b) *Enimvero r.* c) *inseruerit*.

C. PLINII SECUNDI NATURALIS HISTORIÆ

LIBER XXVIII.

Medicinæ ex animalibus.

I. 1. DICTÆ erant naturæ omnium rerum[a], inter cælum ac terram nascentium, restabantque, quæ ex ipsa tellure fodiuntur, si non herbarum ac fruticum tractata remedia auferrent transversos, ex ipsis animalibus quæ sanantur, reperta majore medicina. Qui ergo dixerimus herbas, & florum imagines, ac pleraque inventu rara ac difficilia, iidem tacebimus quid in ipso homine prosit homini, ceteraque genera remediorum inter nos viventia? Cum præsertim, nisi carenti doloribus morbisque vita ipsa

a) *o. r. n.*

pœna fiat. Minime vero: omnemque insumemus operam, licet fastidii periculum urgeat: quando ita decretum est, minorem gratiæ, quam utilitatum vitæ, respectum habere. Quin immo externa quoque, & barbaros etiam ritus indagabimus. Fides tantum auctores adpellet. Quamquam & ipsi consensu prope judicata eligere laboravimus, potiusque curæ rerum, quam copiæ institimus. Illud admonuisse perquam necessarium est, dictas jam a nobis naturas animalium, & quæ cujusque essent inventa: (neque enim minus profuere medicinas reperiendo, quam prosunt præbendo:) nunc quæ in ipsis auxilientur indicari, neque illic in totum omissa. Itaque hæc esse quidem alia, illis tamen connexa.

II. Incipiemus autem ab homine, ipsum sibi exquirentes, immensa statim difficultate obvia. Sanguinem quoque gladiatorum bibunt, ut bibentibus procul sint [a] comitiales morbi: quod spectare facientes in eadem arena feras quoque horror est. At hercule illi ex homine ipso sorbere efficacissimum putant calidum spirantemque, & una ipsam animam ex osculo vulnerum; cum plagis ne ferarum quidem admoveri ora fas sit humana. Alii medullas crurum quærunt, & cerebrum infantium. Nec pauci apud Græcos, singulorum viscerum membrorumque etiam

a) *ut viventibus poculis c.*

sapores dixere, omnia persecuti usque ad resegmina unguium. Quasi vero sanitas videri possit, feram ex homine fieri, morboque dignum in ipsa medicina: egregia hercule frustratione, si non prosit. Adspici humana exta nefas habetur, quid mandi? Quis ista invenit ostenta? Tecum enim res erit, eversor juris humani, monstrorumque artifex, qui primus ea condidisti: credo, ne vita tui oblivisceretur. Quis invenit singula membra humana mandere? qua conjectura inductus? Quam potest medicina ista originem habuisse? Quis veneficia innocentiora effecit, quam remedia? Esto. Barbari externique ritus invenerint, etiamne Græci suas fecere has artes? Exstant commentationes Democriti, ad alia noxii hominis e capite ossa plus prodesse: ad alia, amici & hospitis. Jam vero vi interempti dente gingivas in dolore scarificari, Apollonius efficacissimum scripsit: Miletus, oculorum suffusiones felle hominis sanari. Artemon calvaria interfecti, neque cremati, propinavit aquam e fonte noctu comitialibus morbis. Ex eadem suspendio interempti catapotia fecit, contra canis rabiosi morsus Antæus. Atque etiam quadrupedes homines sanavere, contra inflationes boum, perforatis cornibus inserentes ossa humana: ubi homo occisus esset, aut crematus, siliginem quæ pernoctasset, suum morbis dando. Procul a nobis nostrisque literis absint ista. Nos auxilia

dicemus, non piacula: sicubi lactis puerperarum usus mederi poterit[a], sicubi saliva, tactusve corporis, ceteraque similia. Vitam quidem non adeo expetendam censemus, ut quoquo modo trahenda sit. Quisquis es talis, æque moriere, etiam cum obscenus vixeris, aut nefandus. Quapropter hoc primum quisque in remediis animi sui habeat: ex omnibus bonis, quæ homini tribuit natura, nullum melius esse tempestivâ morte: idque in ea optimum, quod illam sibi quisque præstare poterit.

III. 2. Ex homine remediorum primum maximæ quæstionis, & semper incertæ est, valeantne aliquid verba & incantamenta carminum. Quod si verum est, homini acceptum ferri oportere conveniat[b]. Sed viritim sapientissimi cujusque respuit fides. In universum vero omnibus horis credit vita, nec sentit. Quippe victimas cædi sine precatione non videtur referre, aut[c] Deos rite consuli. Præterea alia sunt verba impetritis, alia depulsoriis, alia commentationis. Vidimusque certis precationibus obsecrasse summos magistratus: & ne quid verborum prætereatur, aut præposterum dicatur, de scripto præire aliquem: rursusque alium custodem dari qui adtendat: alium vero præponi, qui faveri linguis jubeat: tibicinem canere, ne quid aliud ex-

a) *potuit.* b) *conveniet.* c) *nec D.*

audiatur: utraque memoria insigni, quoties ipsæ diræ obstrepentes nocuerint, quotiesve precatio erraverit, sic repente extis adimi capita vel corda, aut geminari victima stante. Durat immenso exemplo Deciorum patris filiique, quo se devovere, carmen. Exstat Tucciæ Vestalis incestæ precatio, qua usa aquam in cribro tulit, anno Urbis DCIX. Boario vero in foro Græcum Græcamque defossos, aut aliarum gentium, cum quibus tum res esset, etiam nostra ætas vidit. Cujus sacri precationem, qua solet præire Quindecimvirûm collegii magister, si quis[a] legat, profecto vim carminum fateatur, ea omnia adprobantibus octingentorum triginta annorum eventibus. Vestales nostras hodie credimus nondum egressa Urbe mancipia fugitiva retinere in loco precatione: cum si semel recipiatur ea ratio, & Deos preces aliquas exaudire, aut illis moveri verbis, confitendum sit. De tota conjectatione[b] prisci quidem nostri perpetuo talia prodidere, difficillimumque ex his, etiam fulmina elici, ut suo loco docuimus.

IV. L. Piso primo Annalium auctor est, Tullum Hostilium regem ex Numæ libris eodem, quo illum, sacrificio Jovem cælo devocare conatum, quoniam parum rite quædam fecisset, fulmine ictum.

a) *si qui.* b) *conjectione.*

Multi vero magnarum rerum fata & ostenta verbis permutari. Cum in Tarpeiò fodientes delubro fundamenta, caput humanum invenissent, missis ob id ad se[a] legatis, Etruriæ celeberrimus vates Olenus Calenus præclarum id fortunatumque cernens, interrogatione in suam gentem transferre tentavit, scipione prius determinata templi imagine in solo ante se: HOC ERGO DICITIS ROMANI? HIC TEMPLUM JOVIS OPTIMI MAXIMI FUTURUM EST: HIC CAPUT INVENIMUS: constantissima Annalium adfirmatione, transiturum fuisse fatum in Etruriam, ni præmoniti a filio vatis legati Romani respondissent: NON PLANE HIC, SED ROMÆ INVENTUM CAPUT DICIMUS. Iterum id accidisse tradunt, cum in fastigium ejusdem delubri præparatæ quadrigæ fictiles in fornace crevissent: & iterum simili modo retentum augurium. Hæc satis sint, exemplis ut adpareat, ostentorum vires & in nostra potestate esse: ac prout quæque accepta sint, ita valere.

In Augurum certe disciplina constat, neque diras, neque ulla auspicia pertinere ad eos, qui quamque rem ingredientes, observare se ea negaverint: quo munere divinæ indulgentiæ majus nullum est. Quid? non & legum ipsarum in duodecim tabulis verba sunt? QUI FRUGES EXCANTASSET. Et alibi:

a) *a se.*

Qui malum carmen incantasset. Verrius Flaccus auctores ponit, quibus credat, in oppugnationibus ante omnia solitum a Romanis sacerdotibus evocari Deum, cujus in tutela id oppidum esset: promittique illi eumdem, aut ampliorem apud Romanos cultum. Et durat in Pontificum disciplina id sacrum: constatque ideo occultatum, in cujus Dei tutela Roma esset, ne qui hostium simili modo agerent.

Defigi quidem diris deprecationibus nemo non metuit. Huc pertinet ovorum, ut exsorbuerit quisque, calyces, cochlearumque, protinus frangi, aut eosdem cochlearibus perforari. Hinc Theocriti apud Græcos, Catulli apud nos, proximeque Virgilii incantamentorum amatoria imitatio. Figlinarum opera multi rumpi credunt tali modo: non pauci etiam serpentes ipsas recanere: & hunc unum illis esse intellectum, contrahique Marsorum cantu, etiam in nocturna quiete. Etiam parietes incendiorum deprecationibus conscribuntur. Neque est facile dictu, externa verba atque ineffabilia abrogent fidem validius an Latina inopinata, & quæ irridicula [a] videri cogit animus, semper aliquid immensum exspectans, ac dignum Deo movendo, immo vero quod numini imperet. Dixit Homerus, profluvium sanguinis vul-

a) *ridicula.*

nerato femine Ulyssem inhibuisse carmine: Theophrastus, ischiadicos sanari. Cato prodidit luxatis membris carmen auxiliare; M. Varro podagris. Cæsarem Dictatorem post unum ancipitem vehiculi casum, ferunt semper, ut primum consedisset, id quod plerosque nunc facere scimus, carmine ter repetito securitatem itinerum aucupari solitum.

V. Libet hanc partem singulorum quoque conscientia coarguere. Cur enim primum anni incipientis diem lætis precationibus invicem faustum ominamur? Cur publicis lustris etiam nomina victimas ducentium prospera legimus? Cur & fascinationibus adoratione peculiari occurrimus alii, Græcam Nemesin invocantes: cujus ob id Romæ simulacrum in Capitolio est, quamvis Latinum nomen non sit? Cur ad mentionem defunctorum, testamur memoriam eorum a nobis non sollicitari? Cur impares numeros ad omnia vehementiores credimus: idque in febribus dierum observatione intelligitur? Cur ad primitias pomorum, hæc vetera esse dicimus, alia nova optamus? Cur sternuentes[a] salutamus? quod etiam Tiberium Cæsarem, tristissimum (ut constat) hominum, in vehiculo exegisse tradunt. Et aliqui nomine quoque consalutare religiosius putant. Quin & absentes tinnitu aurium præsentire

a) *sternutamentis*.

sermones de se, receptum est. Attalus adfirmat, scorpione viso, si quis dicat DUO, cohiberi, nec vibrare ictus. Et quoniam scorpio admonuit, in Africa nemo destinat aliquid, nisi præfatus Africam. In ceteris vero gentibus, Deos[a] obtestatur, ut velint. Nam si mensa adsit, anulum ponere tralatitium videmus. Quin etiam multas religiones pollere manifestum est. Alius saliva post aurem digito relata, sollicitudinem animi propitiat. Pollices, cum faveamus, premere etiam proverbio jubemur. In adorando dexteram ad osculum referimus, totumque corpus circumagimus: quod in lævum fecisse, Galliæ religiosius credunt. Fulgetras poppysmis adorare, consensus gentium est.

Incendia inter epulas nominata, aquis sub mensas profusis abominamur. Recedente aliquo ab epulis, simul verri solum: aut bibente conviva, mensam vel repositorium tolli, inauspicatissimum judicatur. Servii Sulpicii principis viri commentatio est, quamobrem mensa linquenda non sit: nondum enim plures, quam convivæ numerabantur. Nam sternumento revocari ferculum mensamve, si non postea gustetur aliquid, inter diras habetur, aut omnino non esse. Hæc instituere illi, qui omnibus negotiis horisque interesse credebant Deos: & ideo placatos

a) *D. ante o.*

etiam vitiis nostris reliquerunt. Quin & repente conticescere convivium adnotatum est, non nisi in pari præsentium numero: isque famæ labor est, ad quemcumque eorum pertinens. Cibus etiam e manu prolapsus reddebatur, utique per mensas, vetabantque munditiarum causa deflare. Et sunt condita auguria, quid loquenti cogitantive id acciderit: inter exsecratissima, si Pontifici accidat dicis[a] causa epulanti. In mensa utique id reponi, adolerique ad Larem, piatio est. Medicamenta, priusquam adhibeantur, in mensa forte deposita, negant prodesse. Ungues resecari nundinis Romanis tacenti, atque a digito indice, multorum pecuniæ religiosum est. Capillum vero contrectari contra defluvia ac dolores capitis XVII Luna, atque XXIX. Pagana lege in plerisque Italiæ prædiis cavetur, ne mulieres per itinera ambulantes torqueant fusos, aut omnino detectos ferant, quoniam adversetur id omnium spei, præcipueque frugum. M. Servilius Nonianus princeps civitatis, non pridem in metu lippitudinis, priusquam ipse eam nominaret, aliusve ei prædiceret, duabus literis Græcis P & A, chartam inscriptam, circumligatam lino, subnectebat collo: Mucianus ter Consul, eadem observatione viventem muscam in linteolo albo: his remediis carere ipsos lip-

a) *Ditis*.

lippitudine prædicantes. Carmina quædam exstant contra grandines, contraque morborum genera, contraque ambusta, quædam etiam experta: sed prodendo obstat ingens verecundia, in tanta animorum varietate. Quapropter de his, ut libitum cuique fuerit, opinetur.

VI. 3. Hominum monstrificas naturas & veneficos adspectus diximus in portentis gentium, & multas animalium proprietates, quæ repeti supervacuum est. Quorumdam hominum tota corpora prosunt, ut ex his familiis, quæ sunt terrori serpentibus, tactu ipso levant percussos, suctuve modico. Quorum e genere sunt Psylli, Marsique, & qui Ophiogenes vocantur in insula Cypro: ex qua familia legatus Evagon nomine, a Consulibus Romæ in dolium serpentium conjectus experimenti causa, circummulcentibus linguis miraculum præbuit. Signum ejus familiæ est, si modo adhuc durat, vernis temporibus odoris virus. Atque eorum sudor quoque medebatur, non modo saliva. Nam in insula Nili Tentyri nascentes tanto sunt crocodilis terrori, ut vocem quoque eorum fugiant. Horum omnium generum in sua repugnantia interventum quoque mederi constat: sicuti adgravari vulnera introitu eorum, qui umquam fuerint serpentium, canisve dente læsi. Iidem gallinarum incubitus, pecorum fetus, abortu vitiant. Tantum remanet vi-

rus, excepto semel malo, ut venefici fiant venena passi. Remedio est, ablui prius manus eorum, aquaque illa eos, quibus medearis, inspergi. Rursus a scorpione aliquando percussi, numquam postea a crabronibus, vespis, apibusve feriuntur. Minus miretur hoc qui sciat, vestem a tineis non attingi, quæ fuerit in funere: serpentes ægre præterquam læva manu extrahi: e Pythagoræ inventis non temere fallere, impositivorum nominum imparem vocalium numerum, clauditates, oculive orbitatem, ac similes casus dextris adsignare partibus, parem lævis.

4. Ferunt difficiles partus statim solvi, cum quis tectum, in quo sit gravida, transmiserit lapide, vel missili, ex his, qui tria animalia singulis ictibus interfecerint, hominem, aprum, ursum. Probabilius id facit hasta velitaris, evulsa e corpore hominis, si terram non attigerit. Eosdem enim illata effectus habet. Sic & sagittas corpore eductas, si terram non attigerint, subjectas cubantibus, amatorium esse, Orpheus & Archelaus scribunt. Quin & comitialem morbum sanari cibo e carne feræ occisæ eodem ferro, quo homo interfectus sit. Quorumdam partes medicæ sunt, sicuti diximus de Pyrrhi regis pollice. Et Elide solebat ostendi Pelopis costa, quam eburneam adfirmabant. Nævos in facie tondere, religiosum habent etiam nunc multi.

VII. Hominum vero in primis jejunam salivam contra serpentes præsidio esse, docuimus. Sed & alios efficaces ejus usus recognoscat vita. Despuimus comitiales morbos, hoc est, contagia regerimus. Simili modo & fascinationes repercutimus, dextræque clauditatis occursum. Veniam quoque a Deis spei alicujus audaciores petimus, in sinum spuendo. Etiam eadem ratione terna despuere deprecatione, in omni medicina mos est, atque ita effectus adjuvare: incipientes furunculos ter præsignare jejuna saliva. Mirum dicemus, sed experimento facile: si quem pœniteat ictus eminus cominusve illati, & statim exspuat mediam in manum, qua percussit, levatur illico percussus a pœna. Hoc sæpe delumbata quadrupede adprobatur, statim a tali remedio correcto animalis ingressu. Quidam vero adgravant ictus, ante conatum simili modo saliva in manu ingesta. Credamus ergo lichenas leprasque jejunæ illitu adsiduo arceri: item lippitudines, matutina quotidie velut inunctione: carcinomata, malo terræ subacto: cervicis dolorem, saliva jejuni dextera manu ad dextrum poplitem relata, læva ad sinistrum: si quod animal aurem intraverit, & inspuatur, exire. Inter amuleta est editæ quemque urinæ inspuere: similiter in calciamentum dextri pedis, antequam induatur: item cum quis transeat locum, in quo aliquod periculum adierit. Marcion Smyrnæus, qui

de simplicibus effectibus scripsit, rumpi scolopendras marinas sputo tradit: item rubetas, aliasque ranas; Opilius, serpentes, si quis in hiatum earum exspuat. Salpe, torporem sedari quocumque membro instupente, si quis in sinum exspuat: aut si superior palpebra saliva tangatur. Nos si hæc & illa credamus rite fieri: extranei interventu, aut si dormiens spectetur infans, a nutrice terna adspui: quamquam illos religione tutatur & Fascinus, Imperatorum quoque, non solum infantium custos, qui Deus inter sacra Romana a Vestalibus colitur; & currus triumphantium, sub his pendens, defendit medicus invidiæ: jubetque eosdem respicere [a] similis medicina linguæ, ut sit exorata a tergo Fortuna gloriæ carnifex.

VIII. Morsus hominis inter asperrimos quoque numeratur. Medentur sordes ex auribus: ac ne quis miretur, etiam scorpionum ictibus, serpentiumque, statim impositæ. Melius e percussi auribus prosunt: ita & redivias [b] sanari. Serpentium vero ictum, contusi dentis humani farina.

IX. Capillus puerorum, qui primum decisus est, podagræ impetus dicitur levare circumligatus: & in totum impubium impositus. Virorum quoque capillus, canis morsibus medetur ex aceto: & capitum

a) *recipere.* b) *reduvias.*

vulneribus ex oleo aut vino. Si credimus, a revulso cruci, quartanis. Combustus æque capillus, carcinomati. Pueri qui primus ceciderit dens, ut terram non attingat, inclusus in armillam, & adsidue in brachio habitus, muliebrium locorum dolores prohibet. Pollex in pede præligatus proximo digito, tumores inguinum sedat. In manu dextra duo medii lino leviter colligati, destillationes atque lippitudines arcent. Quin & ejectus lapillus calculoso, adligatusque supra pubem levare ceteros dicitur, ac jocineris etiam dolores: ac celeritatem partus facere. Addidit Granius, efficaciorem ad hoc esse ferro exemptum. Partus adcelerat vicinos, ex quo quæque conceperit, si cinctu suo soluto feminam cinxerit, dein solverit, adjecta precatione, se vinxisse, eumdem & soluturum, atque abierit.

X. Sanguine ipsius hominis, ex quacumque parte emisso, efficacissime anginam illini tradunt Orpheus & Archelaus: item ora, comitiali morbo lapsorum: exsurgere enim protinus. Quidam, si pollices pedum pungantur, exque his guttæ referantur in faciem: aut si virgo dextro pollice attingat: hac conjectura censentes virgines carnes edendas. Æschines Atheniensis excrementorum cinere anginis medebatur, & tonsillis, uvisque, & carcinomatis. Hoc medicamentum vocabat botryon. Multa genera morborum primo coitu solvuntur, primoque feminarum

mense. Aut si hoc non contingit, longinqua fiunt, maximeque comitiales. Quin & a serpente ac scorpione percussos coitu levari produnt: verum feminas Venere ea lædi. Oculorum vitia fieri negant, nec lippire eos, qui cum pedes lavant, aqua inde ter oculos tangant.

XI. Immatura morte raptorum manu, strumas, parotidas, guttura, tactu sanari adfirmant. Quidam vero cujuscumque defuncti, dumtaxat sui sexus, læva manu aversa. Et e ligno fulgure icto, rejectis post terga manibus demorderi aliquid, & ad dentem qui doleat, admoveri, remedio esse produnt. Sunt, qui præcipiant dentem suffiri dente hominis sui sexus; & eum, qui caninus vocetur, insepulto exemptum adalligari. Terram e calvaria, psilothrum esse palpebrarum tradunt. Herba vero, si qua ibi genita sit, commanducata, dentes cadere. Ulcera non serpere osse hominis circumscripta. Alii e tribus puteis pari mensura aquas miscent, & prolibant novo fictili: reliquum dant in tertianis accessu febrium bibendum. Iidem in quartanis fragmentum clavi a cruce, involutum lana, collo subnectunt: aut spartum e cruce: liberatoque condunt caverna, quam sol non attingat.

XII. Magorum hæc commenta sunt: ut cotem, qua ferramenta sæpe exacuta sint, subjectam ignari cervicalibus, de veneficio deficientis, evocare indi-

cium, ut ipse dicat quid sibi datum sit, & ubi, & quo tempore: auctorem tamen non nominare. Fulmine utique percusso, circumactum in vulnus hominem, loqui protinus constat. Inguinibus medentur aliqui, licium telæ detractum adligantes novenis septenisve nodis, ad singulos nominantes viduam aliquam, atque ita inguini adalligantes. Licio & clavum aliudve, quod quis calcaverit, adligatum ipsos jubent gerere, ne sit dolori vulnus. Verrucas avellunt a vicesima Luna, in limitibus supini ipsam intuentes, ultra caput manibus porrectis, & quidquid adprehendere, eo fricantes. Clavum corporis, cum cadit stella, si quis distringat, vel cito sanari ajunt, cardinibus ostiorum aceto adfuso: lutum fronti illitum, capitis dolorem sedare: item laqueum suspendiosi circumdatum temporibus. Si quid e pisce hæserit faucibus, in aquam demissis frigidam pedibus, cadere. Si vero ex aliis ossibus, impositis capiti ex eodem vase[a] ossiculis. Si panis hæreat, ex eodem in utramque aurem addito pane.

XIII. Quin & sordes hominis in magnis fecere remediis quæstuosorum gymnasia Græcorum: quippe ea strigmenta molliunt, calfaciunt, discutiunt, complent, sudore & oleo medicinam facientibus. Vulvis inflammatis, contractisque admoventur. Sic & menses

a) *osse* vel *pisce*.

cient: sedis inflammationes & condylomata leniunt: item nervorum dolores, luxata, articulorum nodos. Efficaciora ad eadem, strigmenta a balineis, & ideo miscentur suppuratoriis medicamentis. Nam illa, quæ sunt e ceromate, permixta cœno, articulos tantum molliunt, calfaciunt, discutiunt efficacius: sed ad cetera minus valent. Excedit fidem impudens cura, qua sordes virilitatis contra scorpionum ictus singularis remedii, celeberrimi auctores clamant. Rursus in feminis, quas infantium alvo editas in utero ipso, contra sterilitatem subdi censent: meconium vocant. Immo etiam ipsos gymnasiorum rasere parietes: & illæ quoque sordes excalfactoriam vim habere dicuntur: panos discutiunt. Ulceribus senum puerorumque, & desquamatis ambustisve illinuntur.

XIV. Eo minus omitti convenit ab animo hominis pendentes medicinas. Abstinere cibo omni, aut potu, alias vino tantum aut carne, alias balineis, cum quid eorum postulet valetudo, in præsentissimis remediis habetur. His remediis adnumeratur exercitatio, intentio vocis, ungui, fricari cum ratione. Vehemens enim fricatio spissat, lenis mollit: multa adimit corpus, auget modica. In primis vero prodest ambulatio, gestatio & ea pluribus modis. Equitatio stomacho & coxis utilissima: phthisi navigatio: longis morbis locorum mutatio. Item som-

no mederi sibi, aut lectulo, aut rara vomitione. Supini cubitus oculis conducunt, at proni tussibus, in latera adversum destillationes. Aristoteles & Fabianus plurimum somniari circa ver & autumnum tradunt, magisque supino cubitu, at prono nihil. Theophrastus celerius concoqui dextri lateris incubitu; difficilius a supinis. Sol quoque remediorum maximum ab ipso sibi præstari potest, sicut linteorum strigiliumque vehementia: perfundere caput calida ante balinearum vaporationem, & postea frigida saluberrimum intelligitur. Item præsumere cibis, & interponere frigidam, ejusdemque potu somnos antecedere, & si libeat, interrumpere. Notandum, nullum aliud animal calidos potus sequi, ideoque non esse naturales. Mero ante somnos colluere ora, propter halitus: frigida matutinis impari numero ad cavendos dentium dolores: item posca oculos contra lippitudines, certa experimenta sunt: sicut totius corporis valetudini in varietate victus inobservata [a].

5. Hippocrates tradit non prandentium extra [b] celerius senescere. Verum id remediis cecinit, non epulis: quippe multo utilissima est temperantia in cibis. L. Lucullus hanc de se præfecturam servo dederat: ultimoque probro manus in cibis triumphali

a) *v. varietatem v. inobservatam.* b) *exta.*

seni dejiciebatur, vel in Capitolio epulanti, pudenda re, servo suo facilius parere, quam sibi.

XV. 6. Sternumenta pinna gravedinem emendant: & si quis mulæ nares, ut tradunt, osculo attingat: sternumenta & singultum. Ob hoc Varro suadet palmam alterna manu scalpere. Plerique[a] anulum e sinistra in longissimum dexteræ digitum transferre, aut in aquam ferventem manus immergere. Theophrastus senes laboriosius sternuere dicit.

XVI. Venerem damnavit Democritus, ut in qua homo alius exsiliret ex homine. Est hercule raritas ejus utilior. Athletæ tamen torpentes restituuntur Venere: vox revocatur, cum e candida declinat in fuscam. Medetur & lumborum dolori, oculorum hebetationi, mente captis, ac melancholicis.

XVII. Adsidere gravidis, vel cum remedium alicui adhibeatur, digitis pectinatim inter se implexis, veneficium est: idque compertum tradunt Alcmena Herculem pariente. Pejus, si circa unum ambove genua. Item poplites alternis genibus imponi. Ideo hæc in conciliis ducum potestatumve fieri vetuere majores, velut omnem actum impedientes[b]. Vetuere & sacris, votisve, simili modo interesse. Capita autem aperiri adspectu magistratuum, non venerationis causa jussere, sed (ut Varro au-

a) *Plerisque.* b) *impedientia.*

ctor *est*) valetudinis, quoniam firmiora consuetudine ea fierent. Cum quid oculo inciderit, alterum comprimi prodest. Cum aqua dextræ auriculæ, sinistro pede exsultare, capite in dextrum humerum devexo: invicem e diversa aure. Si tussim concitet saliva, in fronte ab alio adflari. Si jacet uva, a vertice morsu alterius suspendi. In cervicis dolore poplites fricare, aut cervicem in poplitum. Pedes in humo deponi, si nervi in his cruribusve tendantur in lectulo. Aut si in læva parte id accidat, sinistræ plantæ pollicem dextra manu adprehendi. Item e diverso. Extremitates corporis vel aurium perstringi contra horrores corporis, sanguinemve narium immodicum. Lino vel papyro principia genitalium: femur medium, ad cohibenda urinæ profluvia. In stomachi solutione pedes pressare, aut manus in ferventem aquam dimittere. Jam & sermoni parci, multis de causis salutare est. Triennio Mæcenatem Melissum accepimus silentium sibi imperavisse, a convulsione reddito sanguine. Nam eversos, scandentesque ac jacentes, si quid ingruat, contraque ictus spiritum cohibere singularis præsidii est: quod inventum esse animalis docuimus. Clavum ferreum defigere, in quo loco primum caput defixerit corruens morbo comitiali, absolutorium ejus mali dicitur. Contra renum, aut lumborum, vesicæque cruciatus, in balinearum foliis pronos uri-

nam reddere mitigatorium habetur. Vulnera nodo Herculis præligare, mirum quantum ocyor medicina est. Atque etiam quotidiani cinctus tali nodo, vim quamdam habere utilem dicuntur: quippe cum Hercules eum prodiderit. Numerum quoque quaternarium Demetrius condito volumine, & quare quaterni cyathi sextariive non essent potandi. Contra lippitudinem retro aures fricare prodest, & lacrymosis oculis frontem. Augurium ex homine ipso est non timendi mortem in ægritudine, quamdiu oculorum pupillæ imaginem reddant.

XVIII. Magna & urinæ non ratio solum, sed etiam religio apud auctores invenitur, digesta in genera. Spadonum quoque ad fecunditatis beneficia. Verum ex his, quæ referre fas sit, impubium puerorum contra salivas aspidum, quas ptyadas vocant, quoniam venena in oculos hominum exspuant: contra oculorum albugines, obscuritates, cicatrices, argema, palpebras, & cum ervi farina contra adustiones: contra aurium pura, vermiculosque, si decoquatur ad dimidias partes cum porro capitato novo fictili. Vaporatio quoque ea menses feminarum ciet. Salpe fovet illa oculos firmitatis causa: illinit Sole usta, cum ovi albumine, efficacius struthiocameli, binis horis. Hac & atramenti lituræ obluuntur. Virilis podagris medetur, argumento fullonum, quos ideo tentari eo morbo negant. Veteri misce-

tur cinis ostreorum, adversus eruptiones in corpore infantium, & omnia ulcera manantia. Ea exesis, ambustis, sedis vitiis, rhagadiis & scorpionum ictibus illinitur. Obstetricum nobilitas non alio succo efficacius curari pronuntiavit corporum pruritus: nitro addito ulcera capitum, porrigines, nomas, præcipue genitalium. Sua cuique autem (quod fas sit dixisse) maxime prodest, confestim per se, canis morsui, echinorumque spinis inhærentibus, & in spongia lanisve imposita: aut adversus canis rabidi morsus, cinere ex ea subacto: contraque serpentium ictus. Nam contra scolopendras mirum proditur, vertice tacto urinæ suæ gutta, liberari protinus læsos.

XIX. Auguria valetudinis ex ea traduntur. Si mane candida, dein rufa sit: illo modo concoquere, hoc concoxisse significatur. Mala signa rubræ, pessima nigræ: mala bullantis, & crassæ: in qua quod subsidit, si album est, significat circa articulos, aut viscera dolorem imminere. Eadem viridis, morbum viscerum: pallida, bilis: rubens, sanguinis. Mala, & in qua veluti furfures, atque nubeculæ adparent. Diluta quoque alba vitiosa est: mortifera vero crassa, gravi odore: & in pueris tenuis ac diluta. Magi vetant ejus causa contra Solem Lunamque nudari, aut umbram cujusquam ab ipso [a] resper-

a) *ipsa.*

gi. Hesiodus juxta obstantia reddi suadet, ne Deum aliquem nudatio offendat. Osthanes contra mala medicamenta omnia promisit auxiliari, matutinis horis suam cuique instillatam in pedem.

XX. 7. Quæ ex mulierum corporibus traduntur, ad portentorum miracula accedunt, ut sileamus divisos membratim in scelera abortus, mensium piacula, quæque alia non obstetrices modo, verum etiam ipsæ meretrices prodidere. Capilli si crementur odore, serpentes fugari. Eodem odore vulvæ morbo strangulatas respirare. Cinere eo quidem, si in testa sint cremati, vel cum spuma argenti, scabritias oculorum ac prurigines emendari: item verrucas, & infantium ulcera cum melle. Capitis quoque vulnera, & omnium ulcerum sinus, addito melle ac thure. Panos, podagras, cum adipe suillo, sacrum ignem, sanguinemque sisti illito, & formicationes corporum.

XXI. De lactis usu convenit, dulcissimum esse mollissimumque, & in longa febre, cœliacisque utilissimum, maxime ejus, quæ jam infantem removerit. Et in malacia stomachi, in febribus, rosionibusque efficacissimum experiuntur. Item mammarum collectionibus cum thure, oculo ab ictu cruore suffuso, & in dolore, aut epiphoris, si immulgeatur, plurimum prodest: magisque cum melle & narcissi succo, aut thuris polline. Semperque in omni usu

efficacius ejus, quæ marem enixa sit: multoque efficacissimum ejus, quæ geminos mares: & si vino ipsa cibisque acrioribus abstineat. Mixto præterea ovorum candido liquore, madidaque lana frontibus impositum, fluxiones oculorum suspendit. Nam si rana saliva sua oculum adsperserit, præcipuum est remedium. Et contra morsum ejusdem bibitur, instillaturque. Eum, qui simul matris filiæque lacte inunctus sit, liberari omni oculorum metu in totam vitam adfirmant. Aurium quoque vitiis medetur, admixto modice oleo: aut si ab ictu doleant, anserino adipe tepefactum. Si odor gravior sit, ut plerumque fit longis vitiis, diluto melle lana includitur. Et contra morbum regium in oculis relictum, instillatur cum elaterio. Peculiariter valet potum contra venena, quæ data sunt e marino lepore, buprestique, &, ut Aristoteles tradit, dorycnion. Et contra insaniam, quæ facta sit hyoscyami potu. Podagris quoque jubent illini cum cicuta. Alii cum œsypo & adipe anserino: qualiter etiam vulvarum doloribus imponitur. Alvum etiam sistit potum, ut Rabirius scribit, & menses ciet. Ejus vero, quæ feminam enixa sit, ad vitia tantum in facie sananda prævalet. Pulmonum quoque incommoda lacte mulieris sanantur: cui si admisceatur impubis pueri urina, vel mel Atticum, omnia singulorum cochlearium mensura, murmura quoque aurium ejici inve-

nio. Ejus, quæ marem peperit lacte gustato, canes rabiosos fieri negant.

XXII. Mulieris quoque salivam jejunæ potentem dijudicant oculis cruentatis. Et si contra epiphoras, ferventes anguli oculorum subinde madefiant: efficacius, si cibo vinoque se pridie ea abstinuerit. Invenio & fascia mulieris adligato capite, dolores minui.

XXIII. Post hæc nullus est modus. Jam primum abigi grandines turbinesque contra fulgura, ipsa in mense connudata, sic averti violentiam cæli: in navigando quidem tempestates etiam sine menstruis. Ex ipsis vero mensibus, monstrificis alias, uti suo loco indicavimus, dira & infanda vaticinantur: e quibus dixisse non pudeat, si in defectus Lunæ Solisve congruat vis illa, irremediabilem fieri: non segnius & in silente Luna, coitusque tum maribus exitiales esse atque pestiferos. Purpuram quoque ab his eo tempore pollui. Tanto vim esse majorem. Quocumque autem alio menstruo, si nudatæ segetem ambiant, erucas, ac vermiculos, scarabæosque, ac noxia alia decidere. Metrodorus Scepsius in Cappadocia inventum prodit, ob multitudinem cantharidum. Ire ergo per media arva, retectis super clunes vestibus. Alibi servatur, ut nudis pedibus eant, capillo cinctuque dissoluto. Cavendum ne id oriente Sole faciant: sementem enim aresce-

re.

re. Item novellas vites ejus tactu in perpetuum lædi: rutam & ederas, res medicatissimas, illico mori. Multa diximus de hac violentia. Sed præter illa certum est, apes tactis alveariis fugere: lina, cum coquantur, nigrescere: aciem in cultris tonsorum hebetescere: æs contactum grave virus odoris accipere & æruginem, magis si decrescente Luna id accidat: equas, si sint gravidæ, tactas abortum pati. Quin & adspectu omnino, quamvis procul visas, si purgatio illa post virginitatem prima sit, aut in virgine ætatis sponte. Nam bitumen in Judæa nascens, sola hac vi superari filo vestis contactæ, docuimus. Ne igne quidem vincitur, quo cuncta: cinisque etiam ille, si quis adspergat lavandis vestibus, purpuras mutat, florem coloribus adimit, ne ipsis quidem feminis malo suo inter se immunibus. Abortum facit illitus, aut si omnino prægnans supergrediatur. Quæ Lais & Elephantis inter se contraria prodidere de abortivis, carbone e radice brassicæ, vel myrti, vel tamaricis in eo sanguine exstincto: item asinas non concipere tot annis, quot grana hordei contacta ederint: quæque alia nuncupavere monstrifica, aut inter ipsas pugnantia: cum hæc fecunditatem fieri iisdem modis, quibus illa sterilitatem, prænuntiaret, melius est non credere. Bytus Dyrrachenus hebetata adspectu specula recipere nitorem tradit, iisdem aversa rursus contuen-

tibus: omnemque vim talem resolvi, si mullum piscem secum habeant. Multi vero inesse etiam remedia tanto malo ajunt: podagras illini, strumas & parotidas, panos, sacros ignes, furunculos, epiphoras tractatu earum mulierum leniri. Lais & Salpe canum rabiosorum morsus, & tertianas quartanasque febres, menstruo in lana arietis nigri, argenteo brachiali incluso. Diotimus Thebanus, vel omnino vestis ita infectæ portiuncula, ac vel licio, brachiali inserta. Sotira obstetrix, tertianis quartanisque efficacissimum dixit plantas ægri subterlini: multoque efficacius ab ipsa muliere, & ignoranti. Sic & comitiales excitari. Icetidas medicus quartanas coitu finiri, incipientibus dumtaxat menstruis, spopondit. Inter omnes vero convenit, si aqua potusque formidetur a morsu canis supposita tantum calyci lacinia tali, statim metum eum discuti: videlicet prævalente sympathia illa Græcorum, cum rabiem canum ejus sanguinis gustatu incipere diximus. Cinere eo jumentorum omnium ulcera sanari certum est, addita caminorum farina & cera. Maculas autem e veste eas, non nisi ejusdem urina ablui. Cinerem per se rosaceo mixtum, feminarum præcipue, capitis sedare dolores illitum fronti. Asperrimamque vim profluvii ejus esse per se annis virginitate soluta. Id quoque convenit, quo nihil equidem libentius crediderim, tactis omnino men-

struo postibus, irritas fieri magorum artes generis vanissimi, ut æstimare licet. Ponam enim vel modestissimum e promissis eorum: ex homine siquidem resegmina unguium e pedibus manibusque cera permixta, ita ut dicatur tertianæ, vel quotidianæ, vel quartanæ febri remedium quæri, ante Solis ortum alienæ januæ adfigi jubent, ad remedia in iis morbis: quanta vanitate, si falsum est? quantave noxia, si transferunt morbos? Innocentiores ex his omnium digitorum resegmina unguium, ad cavernas formicarum abjici jubent, eamque, quæ prima cœperit trahere, correptam subnecti collo, ita discuti morbum.

XXIV. 8. Hæc sunt, quæ retulisse fas sit, ac pleraque ex iis non nisi honore dicto. Reliqua intestabilia & infanda, ut festinet oratio ab homine fugere. In ceteris claritates animalium aut operum sequemur. Elephanti sanguis præcipue maris, fluxiones omnes, quas rheumatismos vocant, sistit. Ramentis eboris cum melle Attico (ut ajunt) nubeculæ in facie, scobe paronychia tolluntur. Proboscidis tactu capitis dolor levatur, efficacius si & sternuat. Dextra pars proboscidis cum Lemnia rubrica adalligata, impetus libidinum stimulat. Sanguis & syntecticis prodest, jecurque comitialibus morbis.

XXV. Leonis adipes cum rosaceo cutem in fa-

cie custodiunt a vitiis, candoremque servant. Sanant & adusta nivibus, articulorumque tumores. Magorum vanitas perunctis eo adipe, faciliorem gratiam apud populos regesve promittit: præcipue tamen eo pingui, quod sit inter supercilia, ubi esse nullum potest. Similia dentis, maxime a dextra parte, villique e rostro inferiori, promissa sunt. Fel aqua addita, claritatem oculis inunctis facit: & cum adipe ejusdem, comitiales morbos discutit, levi gustu, & ut protinus, qui sumpsere, cursu id digerant. Cor in cibo sumptum, quartanis medetur: adeps cum rosaceo quotidianis febribus. Perunctos eo bestiæ fugiunt. Resistere etiam insidiis videtur.

XXVI. Cameli cerebrum arefactum, potumque ex aceto, comitialibus morbis ajunt mederi: item fel cum melle potum: hoc & anginæ. Cauda arefacta solvi alvum: fimi cinere crispari capillum cum oleo. Et dysentericis prodest illitus cinis, potusque quantum tribus digitis capiatur, & comitialibus morbis. Urinam fullonibus utilissimam esse tradunt: itemque ulceribus manantibus: Barbaros eam servare quinquennio, & heminis pota ciere alvum. Setas e cauda contortas, & sinistro brachio adalligatas quartanis mederi.

XXVII. Hyænam Magi ex omnibus animalibus in maxima admiratione posuerunt, ut pote cui &

ipsi Magicas artes dederint, vimque, qua adliciat[a] ad se homines mente alienatos. De permutatione sexus annua vice diximus, ceteraque de monstrifica natura ejus: nunc persequemur quæcumque medicinis produntur. Præcipue pantheris terrori esse traditur, ut ne conentur quidem resistere: & aliquid e corio ejus habentem non adpeti. Mirumque dictu, si pelles utriusque contrariæ suspendantur, decidere pilos pantheræ. Cum fugiant venantem, declinare ad dextram, ut prætergressi hominis vestigia occupent. Quod si successerit, alienari mente, ac vel ex equo hominem decidere. At si in lævam detorserit, deficientis argumentum esse, celeremque capturam. Facilius autem capi, si cinctus suos venator, flagellumque imperitans equo septenis adligaverit nodis. Mox, ut est solers ambagibus vanitas Magorum, capi jubent Geminorum signum transeunte Luna, singulosque prope pilos servari. Capitis dolori adligatam cutem prodesse, quæ fuerit in capite ejus. Lippitudini fel illitum frontibus: aut ne omnino lippiatur, decoctum cum mellis Attici cyathis tribus, & croci uncia inunctum: sic & caligines discuti, & suffusiones. Claritatem excitari melius inveterato medicamento. Adservari autem in Cypria pyxide. Eodem sanari argema, scabritias,

a) *illiciat.*

excrescentia in oculis: item cicatrices. Glauconiata vero jocineris recentis inassati sanie, cum despumato melle inunctis. Dentes ejus dentium doloribus tactu prodesse vel adalligatos ordine: humeros humerorum & lacertorum doloribus. Ejusdem dentes, si de sinistra parte rostri eruti sint, illigatos pecoris aut capri pelle stomachi cruciatibus. Pulmones in cibo sumptos cœliacis. Ventriculis, cinerem cum oleo illitum. Nervis, medullas e dorso cum oleo vetere ac felle. Febribus quartanis, jecur degustatum ter ante accessiones. Podagris, spinæ cinerem cum lingua & dextro pede vituli marini, addito felle taurino, omnia pariter cocta atque illita hyænæ pelle. In eodem morbo prodesse & fel cum lapide Assio. Tremulis, spasticis, exsilientibus, & quibus cor palpitet, aliquid ex corde coctum mandendum, ita ut reliquæ partis cinis cum cerebro hyænæ illinatur. Pilos etiam auferri hac compositione illita, aut per se felle, evulsis prius, quos renasci non libeat. Sic & palpebris inutiles tolli. Lumborum doloribus carnes e lumbis edendas, illinendasque cum oleo. Sterilitatem mulierum emendari, oculo cum glycyrrhiza & anetho sumpto in cibo, promisso intra triduum conceptu. Contra nocturnos pavores umbrarumque terrorem, unus e magnis dentibus lino adligatus succurrere narratur. Furentes suffiri eodem, & circumligari ante pectus,

cum *adipe* renium, aut jocinere, aut pelle præcipiunt. Mulieri candida a pectore hyænæ caro, & pili septem, & genitale cervi, si illigentur dorcadis pelle, collo suspensa, continere partus promittuntur. Venerem stimulare genitalia ad sexus suos in melle sumpta, etiamsi viri mulierum coitus oderint. Quin immo totius domus concordiam, eodem genitali & articulo spinæ cum adhærente corio adservatis constare: hunc spinæ articulum, sive nodum, Atlantion vocant: est autem primus. In comitialium quoque remediis habent eum. Adipe accenso, serpentes fugari dicunt. Maxilla comminuta in aneso[a], & in cibo sumpta, horrores sedari. Eodem suffitu mulierum menses evocari. Tantumque est vanitatis, ut si ad brachium adligetur superioris rostri dextræ partis dens, jaculantium ictus deerraturos negent. Palato ejusdem arefacto, & cum alumine Ægyptio calfacto, ac ter in ore permutato, fœtores & ulcera oris emendari. Eos vero, qui linguam in calceamento sub pede habeant, non latrari a canibus. Sinistra parte cerebri naribus illita, morbos perniciosos mitigari, sive hominum, sive quadrupedum. Frontis corium fascinationibus resistere. Cervicis carnes, sive mandantur, sive bibantur arefactæ, lumborum doloribus. Nervis a

a) *aniso*.

dorso armisque, suffiendos nervorum dolores. Pilos rostri admotos mulierum labris amatorium esse. Jecur in potu datum, torminibus & calculis mederi. Jam cor in cibo potuve sumptum, omnibus doloribus corporum auxiliari: lienem lienibus: omentum, ulcerum inflammationibus cum oleo: medullas, doloribus spinæ & nervorum lassitudini. Renium nervos potos in vino cum thure, fecunditatem restituere ademptam veneficio. Vulvam cum mali Punici dulcis cortice in potu datam prodesse mulierum vulvæ. Adipe e lumbis suffiri difficulter parientes, & statim parere. E dorso medullam adalligatam contra vanas species opitulari. Spasticis, genitale e maribus suffitu. Item lippientibus, ruptis, & contra inflammationes: servatos pedes, tactu: lævos dextris partibus, dextros lævis. Sinistrum pedem superlatum parturienti, letalem esse: dextro illato facile eniti. Membranam quæ fel continuerit, cardiacis potam in vino, vel in cibo sumptam, succurrere: vesicam in vino potam, contra urinæ incontinentiam. Quæ autem in vesica inventa sit urina, additis oleo ac sesamo, & melle, haustam prodesse ægrimoniæ veteri. Costarum primam & octavam, suffitu ruptis salutarem esse: ex spina vero parturientibus ossa: sanguinem cum polenta sumptum, torminibus. Eodem tactis postibus, ubicumque magorum infestari artes, non elici Deos,

nec colloqui, sive lucernis, sive pelvi, sive aqua, sive pila, sive quo alio genere tententur. Carnes si edantur, contra canis rabidi morsus efficaces esse: etiamnum jecur efficacius. Carnes vel ossa hominis, si quæ in ventriculo occisæ inveniantur, suffitu podagris auxiliari. Si ungues inveniantur in his, mortem alicujus capientium significari. Excrementa sive ossa reddita, cum interimitur, contra magicas insidias pollere. Fimum, quod in intestinis inventum sit, arefactum, ad dysentericos valere potum: illitumque cum adipe anserino opitulari toto corpore læsis malo medicamento: a cane vero morsis adipem illitum, & corium substratum. Rursus tali sinistri cinere decocto cum sanguine mustelæ perunctos omnibus odio venire: idem fieri oculo decocto. Super omnia est, quod extremam fistulam intestini contra ducum, ac potestatum iniquitates commonstrant, & ad successus petitionum, judiciorumque ac litium eventus, si omnino tantum aliquis secum habeat. Ejusdem caverna sinistro lacerto adligata, si quis mulierem respiciat, amatorium esse tam præsens, ut illico sequatur. Ejusdem loci pilorum cinerem ex oleo illitum viris, qui sint probrosæ mollitiei, severos, non modo pudicos mores induere.

XXVIII. Proxime fabulosus est crocodilus, ingens quoque ille, cui vita in aqua terrâque communis. Duo enim genera eorum: illius e dextra

maxilla dentes adalligati dextro lacerto, coitus (si credimus) stimulant. Canini ejus dentes febres statas arcent thure repleti, sunt enim cavi; ita ne diebus quinque ab ægro cernatur, qui adalligaverit. Idem pollere & ventre exemptos lapillos, adversus febrium horrores venientes tradunt. Eadem de causa Ægyptii perungunt & adipe ægros suos.

Alter illi similis, multum infra magnitudine, in terra tantum, odoratissimisque floribus vivit. Ob id intestina ejus diligenter exquiruntur jucundo nidore referta. Crocodileam vocant, oculorum vitiis utilissimam, cum porri succo inunctis, & contra suffusiones vel caligines. Illita quoque ex oleo cyprino, molestias in facie enascentes tollit: ex aqua vero morbos omnes, quorum natura serpit in facie, nitoremque reddit. Lentigines tollit ac varos, maculasque omnes. Et contra comitiales morbos bibitur ex aceto mulso binis obolis. Adposita menses ciet. Optima, quæ candidissima, & friabilis, minimeque ponderosa: cum teratur, inter digitos fermentescens. Lavatur, ut cerussa. Adulterant amylo, aut Cimolia, sed maxime, qui captos oryza tantum pascunt. Felle inunctis oculis ex melle contra suffusiones, nihil utilius prædicant. Intestinis & reliquo corpore ejus suffiri vulva laborante salutare tradunt. Item velleribus circumdari vapore ejusdem infectis. Corii utriusque cinis ex aceto il-

litus *his* partibus, quas secari opus sit, aut nidor cremati, sensum omnem scalpelli aufert. Sanguis utriusque claritatem visus inunctis donat, & cicatrices oculorum emendat. Corpus ipsum excepto capite pedibusque, elixum manditur ischiadicis, tussimque veterem sanat, præcipue in pueris: item lumborum dolores. Habent & adipem, quo tactus pilus defluit. Hic perunctos, a crocodilis tuetur, instillaturque morsibus. Cor adnexum in lana ovis nigræ, cui nullus alius color incursaverit, & primo partu genitæ, quartanas abigere dicitur.

XXIX. Jungemus illis simillima & peregrina æque animalia: priusque chamæleonem, peculiari volumine dignum existimatum Democrito, ac per singula membra desecratum, non sine magna voluptate nostra, cognitis proditisque mendaciis Græcæ vanitatis. Similis & magnitudine est supra dicto crocodilo, spinæ tantum acutiore curvatura, & caudæ amplitudine distans. Nullum animal pavidius existimatur, & ideo versicoloris esse mutationis. Vis ejus maxima contra accipitrum genus. Detrahere enim supervolantem ad se traditur, & voluntarium præbere lacerandum ceteris animalibus. Caput ejus & guttur, si roboreis lignis accendantur, imbrium & tonitruum concursus facere, Democritus narrat: item jecur in tegulis ustum. Reliqua ad veneficia pertinentia quæ dicit, quamquam falsa existiman-

tes, omittemus, præterquam ubi irrisu coarguendum. Dextro oculo, si viventi eruatur, albugines oculorum cum lacte caprino tolli: lingua adalligata, pericula puerperii. Eumdem salutarem esse parturientibus, si sit domi: si vero inferatur, perniciosissimum. Linguam, si viventi adempta sit, ad judiciorum eventus pollere. Cor adversus quartanas illigatum nigra lana primæ tonsuræ. Pedem e prioribus dextrum, hyænæ pelle adalligatum sinistro brachio, contra latrocinia terroresque nocturnos pollere. Item dextram mamillam contra formidines, pavoresque. Sinistrum vero pedem torreri in furno cum herba, quæ æque chamæleon vocetur, additoque unguento in pastillos digeri: eos in ligneum vas conditos, præstare (si credimus) ne cernatur ab aliis qui habeat. Armum dextrum ad vincendos adversarios vel hostes valere, utique si abjectos ejusdem nervos calcaverit. Sinistrum humerum quibus monstris consecret, qualiter somnia quæ velis, & quibus velis, mittantur, pudet referre. Omnia ea dextro pede resolvi: sicut sinistro latere lethargos, quos fecerit dexter. Capitis dolores, insperso vino, in quo latus alterutrum maceratum sit, sanari. Feminis sinistri, vel pedis cineri si misceatur lac suillum, podagricos fieri illitis pedibus. Felle glaucomata & suffusiones corrigi prope creditur, tridui inunctione: serpentes fugari ignibus instillato: mu-

stelas contrahi in aquam conjecto: corpore vero illito detrahi pilos. Idem præstare narrant jecur, cum ranæ rubetæ pulmone illitum. Præterea jocinere amatoria dissolvi. Melancholicos autem sanari, si ex corio chamæleonis herbæ succus bibatur. Intestina & fartum eorum, cum id animal nullo cibo vivat, cum simiarum urina illita inimicorum januæ, odium omnium hominum his conciliare. Cauda flumina & aquarum impetus sisti, serpentes soporari. Eadem medicata cedro & myrrha, illigataque gemino ramo palmæ, percussam aquam discuti, ut quæ intus sint omnia adpareant: utinamque eo ramo contactus esset Democritus, quoniam ita loquacitates immodicas promisit inhiberi. Palamque est, virum alias sagacem & vitæ utilissimum, nimio juvandi mortales studio prolapsum.

XXX. Ex eadem similitudine est scincus, quem quidam terrestrem crocodilum esse dixerunt, candidior autem, & tenuiore cute. Præcipua tamen differentia dignoscitur a crocodilo, squamarum serie a cauda ad caput versa. Maximus Indicus, deinde Arabicus. Adferuntur salsi. Rostrum ejus & pedes in vino albo poti, cupiditates Veneris accendunt: utique cum satyrio & erucæ semine, singulis drachmis omnium, ac piperis duabus admixtis, ita ut pastilli singularum drachmarum bibantur: per se laterum carnes obolis binis cum myrrha & pipe-

re pari modo potæ, efficaciores ad idem creduntur. Prodest & contra sagittarum venena, ut Apelles tradit, ante posteaque sumptus. In antidota quoque nobilia additur. Sextius plus quam drachmæ pondere in vini hemina potum, perniciem adferre tradit. Præterea ejusdem decocti jus cum melle sumptum, Venerem inhibere.

XXXI. Est crocodilo cognatio quædam amnis ejusdem, geminique victus, cum hippopotamo, repertore detrahendi sanguinis, ut diximus. Plurimi autem super Saiticam præfecturam. Hujus corii cinis cum aqua illitus, panos sanat: adeps frigidas febres: item fimum suffitu. Dentes e parte læva dolores dentium, scarificatis gingivis. Pellis ejus e sinistra parte frontis in inguina adalligata, Venerem inhibet. Ejusdem cinis alopecias explet. Testiculi drachma ex aqua contra serpentes bibitur. Sanguine pictores utuntur.

XXXII. Peregrinæ sunt & lynces, quæ clarissime omnium quadrupedum cernunt. Ungues earum omnes cum corio exuri efficacissime in Carpatho insula tradunt. Hoc cinere poto propudia virorum: ejusdem adspersu, feminarum libidines inhiberi: item pruritus corporum: urina, stillicidia vesicæ. Itaque eam protinus terra pedibus adgesta obruere traditur. Eadem autem & jugulorum dolori monstratur in remedio. Hactenus de externis.

XXXIII. 9. Nunc revertemur ad nostrum orbem: primumque communia animalium remedia atque eximia dicemus: sicuti de lactis usu. Utilissimum cuique maternum. Concipere nutrices exitiosum est: hi sunt enim infantes, qui colostrati adpellantur, densato lacte in casei speciem. Est autem colostra, prima a partu spongiosa densitas lactis. Maxime autem alit quodcumque humanum, mox caprinum: unde fortassis fabulæ Jovem ita nutritum dixere. Dulcissimum ab[a] hominis camelinum, efficacissimum ex asinis. Magnorum animalium & corporum facilius redditur. Stomacho accommodatissimum caprinum, quoniam fronde magis, quam herba vescuntur. Bubulum medicatius. Ovillum dulcius & magis alit, stomacho minus utile, quoniam est pinguius. Omne autem vernum aquatius æstivo, & de novellis: probatissimum vero, quod in ungue hæret, nec defluit. Innocentius decoctum, præcipue cum calculis marinis. Alvus maxime solvitur bubulo. Minus autem inflat quodcumque decoctum.

Usus lactis ad omnia intus exulcerata, maxime renes, vesicam, interanea, fauces, pulmones: foris pruritum cutis, eruptiones pituitæ, post abstinentiam. Nam ut in Arcadia bubulum biberent phthi-

a) *ad*.

sici, syntecticique, & cachectæ, diximus in ratione herbarum. Sunt inter exempla, qui asininum bibendo liberati sint podagra, chiragrave. Medici speciem unam addidere lactis generibus, quod schiston adpellavere. Id fit hoc modo: fictili novo fervet caprinum maxime, ramisque ficulneis recentibus miscetur, additis totidem cyathis mulsi, quot sint heminæ lactis. Cum fervet, ne circumfundatur, præstat cyathus argenteus cum frigida aqua demissus, ita ne quid infundat: ablatum deinde igni, refrigeratione dividitur, & discedit serum a lacte. Quidam & ipsum serum jam mulso potentissimum, decoquunt ad tertias partes, & sub dio refrigerant. Bibitur autem efficacissime heminis per intervalla singulis, diebus quinis: melius a potu gestari. Datur comitialibus, melancholicis, paralyticis, in lepris, elephantiasi, articulariis[a] morbis.

Infunditur quoque lac contra rosiones a medicamentis factas. Et si urat dysenteria, decoctum cum marinis lapillis, aut cum ptisana hordeacea. Item ad rosiones intestinorum, bubulum aut ovillum utilius. Recens quoque dysentericis infunditur: ad colum autem, crudum: item vulvæ, & propter serpentium ictus: potisve pityocampes, buprestis, cantharidum, aut salamandræ venenis. Privatim bubu-

lum

a) *articularibus*.

lum *his*, qui Colchicon biberint, aut cicutam, aut dorycnium, aut leporem marinum: sicut asininum contra gypsum, & cerussam, & sulphur, & argentum vivum: item duræ alvo in febri. Gargarizatur quoque faucibus exulceratis utilissime. Et bibitur ab imbecillitate vires recolligentibus, quos atrophos vocant: in febri etiam, quæ careat dolore capitis. Pueris ante cibum, lactis asinini heminam dari, aut si exitus cibi rosiones sentirent, antiqui in arcanis habuerunt: si hoc non esset, caprini. Bubuli serum orthopnoicis prodest ante cetera, addito nasturtio. Inunguntur etiam oculi, in lactis heminis sesamæ additis drachmis quatuor tritis in lippitudine. Caprino lienes sanantur post bidui inediam tertia die edera pastis capris, per triduum poto sine alio cibo. Lactis usus alias contrarius capitis doloribus, hepaticis, splenicis, nervorum vitio, febres habentibus, vertigini, præterquam purgationis gratia, gravedini, tussientibus, lippis. *Suillum* utilissimum tenesmo, dysenteriæ, nec non phthisicis. Hoc & mulieribus saluberrimum qui dicerent, fuerunt.

XXXIV. De generibus caseorum diximus, cum de uberibus singulisque animalium membris diceremus. Sextius eosdem effectus equino, quos bubulo, tradit. Hunc vocant hippacen. Stomacho utiles, qui non sint salsi, id est, recentes. Veteres alvum sistunt, corpusque minuunt, stomacho utiliores: &

in totum salsa minuunt corpus, alunt mollia. Caseus recens cum melle, sugillata emendat, mollis alvum sistit. Sedat tormina pastillis in vino austero decoctis, rursusque in patina tostis cum melle. Sapron vocant, qui cum sale & sorbis siccis e vino tritus potusque medetur cœliacis. Genitalium carbunculis caprinus tritus & impositus: item acidus cum oxymelite. Maculis in balineo illitus oleo interlinitur.

XXXV. E lacte fit & butyrum, barbararum gentium lautissimus cibus, & qui divites a plebe discernat. Plurimum e bubulo, & inde nomen: pinguissimum ex ovibus. Fit & ex caprino, sed hieme, calfacto lacte: æstate, expresso tantum crebro jactatu in longis vasis, angusto foramine spiritum accipientibus sub ipso ore, alias præligato. Additur paululum aquæ, ut acescat. Quod est maxime coactum, in summo fluitat: id exemptum addito sale, oxygala vocatur[a]. Reliquum decoquunt in ollis. Ibi quod supernatat, butyrum est, oleosum natura. Quo magis virus resipit, hoc præstantius judicatur. Pluribus compositionibus miscetur inveteratum. Natura ejus adstringere, mollire, replere, purgare.

XXXVI. Oxygala fit & alio modo, acido lacte

a) *adpellant*.

addito in recens quod velis inacescere, utilissimum stomacho. Effectus dicemus suis locis.

XXXVII. Proxima in communibus adipi laus est, sed maxime suillo, apud antiquos etiam religiosius. Certe novæ nuptæ intrantes, etiamnum sollemne habent postes eo attingere. Inveteratur duobus modis, aut cum sale, aut sincerus: tanto utilior, quanto sit vetustior. Axungiam Græci etiam adpellavere jam in voluminibus suis. Neque est occulta virium causa, quoniam id animal herbarum radicibus vescitur. Itaque etiam fimo innumeri usus. Quamobrem non de alia loquimur sue: multo efficacior est femina[a], & quæ non peperit. Multo vero præstantior in apris est. Usus igitur axungiæ est ad emollienda, excalfacienda, discutienda, purgandaque. Medicorum aliqui admixto anseris adipe, taurorumque sevo & œsypo, ad podagras uti jubent. Si vero permanet dolor, cum cera, myrto, resina, pice. Sincera axungia medetur ambustis, vel nive: pernionibus autem cum hordei cinere & galla pari modo. Prodest & confricatis membris, itinerumque lassitudines & fatigationes levat. Ad tussim veterem recens decoquitur quadrantis pondere in vini cyathis tribus addito melle. Vetus etiam phthisin in pilulis sumpta sanat, quæ sine sale inveterata est.

a) *m. efficaciore f.*

Omnino enim non nisi ad ea, quæ purganda sint, aut quæ non sint exulcerata, salsa petitur. Quidam quadrantes axungiæ & mulsi in vini cyathis tribus decoquunt contra phthises, quarto quoque die picem liquidam in ovo sumi jubent, circumligatis lateribus, & pectoribus, & scapulis eorum, qui phthisin sentiunt. Tantaque est vis, ut genibus etiam adalligata, redeat in os sapor, eamque exspuere videantur. E sue, quæ non peperit, aptissime utuntur ad cutem mulieres. Contra scabiem vero, quivis, admixto jumentorum sevo, pro parte tertia, & pice, pariterque subfervefactis. Sincera partus in abortum vergentes nutrit, collyrii modo subdita. Cicatrices concolores facit cerussa admixta, vel argenti spuma. At cum sulphure, unguium scabritias emendat. Medetur & capillo fluenti; & ulceribus in capite mulierum cum gallæ parte quarta: & infumata pilis oculorum. Datur & phthisicis unciatim, cum vini veteris hemina decocta, donec tres unciæ e toto restent. Aliqui & mellis exiguum adjiciunt. Panis illinitur cum calce, item furunculis duritiæque mammarum. Rupta, &[a] convulsa, & spasmata[b], & luxata sanat. Clavos, & rimas, callique vitia, cum elleboro albo: parotidas admixta farina salsamentariæ testæ: quo genere proficit &

a) & abest. b) & s. desunt.

ad strumas. Pruritus & papulas in balineo perunctis tollit: alioque etiamnum modo podagricis[a] prodest mixto oleo vetere, contrito una sarcophago lapide, & quinquefolio tuso in vino, vel cum calce, vel cum cinere. Facit & peculiare emplastrum LXXV, X ponderi centum spumæ argenteæ mixtis, utilissimum contra inflammationes ulcerum. Adipe verrino inungi putant utile, quæque serpant, illinire cum resina. Antiqui maxime axibus vehiculorum perungendis, ad faciliorem circumactum rotarum utebantur: unde nomen: sic quoque utili medicina, cum illa ferrugine rotarum, ad sedis vitia virilitatisque. Et per se axungiam medici antiqui maxime probabant renibus detractam, exemptisque venis, aqua cælesti fricabant crebro, decoquebantque fictili novo sæpius, tum demum adservantes. Convenit salsam magis emollire, excalfacere, discutere, utilioremque esse vino lotam. Masurius palmam lupino adipi dedisse antiquos tradit. Ideo novas nuptas illo perungere postes solitas, ne quid mali medicamenti inferretur.

XXXVIII. Quæ ratio adipis, eadem in his, quæ ruminant sevi est, aliis modis, non minoris potentiæ. Perficitur omne exemptis venis aqua marina vel salsa lotum, mox in pila tusum, adspersa ma-

a) *podagris.*

rina. Crebro postea coquitur, donec odor omnis aboleatur. Mox adsiduo sole ad candorem reducitur. A renibus autem laudatissimum est. Si vero vetus revocetur ad curam, liquefieri prius jubent: mox frigida aqua lavari sæpius, dein liquefacere adfuso vino quam odoratissimo. Eodemque modo iterum ac sæpius coquunt, donec virus evanescat. Multi privatim sic taurorum, leonumque, ac pantherarum, & camelorum pinguia curari jubent. Usus dicetur suis locis.

XXXIX. Communis & ratio medullarum est. Omnes molliunt, explent, siccant, excalfaciunt. Laudatissima cervina, mox vitulina, dein hircina, & caprina. Curantur ante autumnum recentes lotæ, siccatæque in umbra: per cribrum dein liquatæ, per lintea exprimuntur, ac reponuntur in fictili, locis frigidis.

XL. Inter omnia autem communia animalium vel præstantissimi effectus fel est. Vis ejus excalfacere, mordere, scindere, extrahere, discutere. Minorum animalium subtilius intelligitur, & ideo ad oculorum medicamenta utilius existimatur. Taurino præcipua potentia, etiam in ære pellibusque colore aureo ducendis. Omne autem curatur recens præligato ore lino crasso, demissum in ferventem aquam semihora, mox siccatum sine sole, atque in melle conditum. Damnatur equinum, tantum in-

ter *venena*: ideo Flamini sacrorum equum tangere non licet, cum Romæ publicis sacris equus etiam immoletur.

XLI. Quin & sanguis eorum septicam vim habet. Item equarum, præterquam virginum, erodit, emarginat ulcera. Taurinus quidem recens inter venena est, excepta Ægyra. Ibi enim sacerdos Terræ vaticinatura, tauri sanguinem bibit prius quam in specum descendat. Tantum potest sympathia illa, de qua loquimur, ut aliquando religione, aut loco fiat. Drusus Tribunus plebei traditur caprinum bibisse, cum pallore & invidia veneni sibi dati insimulare Q. Cæpionem inimicum vellet. Hircorum sanguini tanta vis est, ut ferramentorum subtilitas non aliter acrius induretur, scabritia poliatur vehementius, quam lima. Non igitur & sanguis animalium inter communia dici potest, & ideo suis quisque dicetur effectibus.

XLII. Digeremus enim in mala singula usus, plurimumque contra serpentes. Exitio his esse cervos nemo ignorat, ut si quæ sunt, extractas cavernis mandentes. Nec vero ipsi spirantesque tantum adversantur, sed membratim quoque. Fugari eas nidore cornu eorum[a] si uratur, dictum est: at de[b] summo gutture ustis ossibus, congregari dicuntur.

a) *n. cornus*, *e.* b) *e s.*

Pelles ejusdem animalis substratæ, securos præstant ab eo metu somnos. Coagulum quoque ex aceto potum ab ictu: & si omnino tractatum sit, eo die non ferit serpens. Testes quoque ejus inveterati, vel genitale maris, salutariter dantur in vino: item venter, quem centipellionem vocant. Fugiunt & omnino dentem cervi habentes, aut medulla perunctos, sevove cervi tacta[a] aut vituli. Summis autem remediis præfertur hinnulei coagulum, matris utero exsecti, ut indicavimus. Sanguine quoque cervino, si una urantur dracontion, & cunilago, & anchusa lentisci ligno, contrahi serpentes tradunt. Dissipari deinde, si sanguine detracto adjiciatur pyrethrum.

Invenio apud auctores Græcos animal cervo minus, & pilo demum simile, quod ophion vocaretur. Sardiniam id tantum ferre solitam. Hoc interiisse arbitror, & ideo medicinas ex eo omitto.

10. Apri quoque cerebrum contra eas laudatur cum sanguine. Jecur etiam inveteratum cum ruta potum ex vino. Item adeps, cum melle resinaque. Simili modo verrinum jecur, & fellis dumtaxat fibra, x quatuor pondere, vel cerebrum in vino potum. Caprarum cornu vel pilis accensis, fugari serpentes dicunt, cineremque e cornu potum vel illi-

a) *tacta* abest.

tum contra ictus valere: item lactis haustus cum uva taminia, vel urinæ cum aceto scillite: caseum caprinum cum origano impositum, vel sevum cum cera. Millia præterea remediorum ex eo animali demonstrantur, sicut adparebit: quod equidem miror, cum febri negetur carere. Amplior potentia feris ejusdem generis, quod numerosissimum esse diximus. Alia vero & hircis. Democritus etiamnum effectus ejus auget, qui singularis natus sit. Fimo quoque caprarum in aceto decocto illini ictus serpentium placet, & recentis cinere in vino: atque in totum difficilius se recolligentes a serpentium ictu, in caprilibus optime convalescunt. Qui efficacius volunt mederi, occisæ capræ alvum dissectam cum fimo intus reperto statim illigant. Alii carnem recentem hœdorum pilo suffiunt, eodemque nidore fugant serpentes. Utuntur & pelle eorum recente ad plagas, carne & fimo equi in agro pasti, coagulo leporis ex aceto, contraque scorpionem & murem araneum. Ajunt autem non feriri leporis coagulo perunctos. A scorpione percussis, fimum capræ efficacius cum aceto decoctum auxiliatur: lardum jusque decocti potum his, qui buprestim hauserint.

Quinetiam si quis asino in aurem percussum a scorpione se dicat, transire malum protinus tradunt: venenataque omnia accenso ejus pulmone fu-

gere. Et fimo vituli suffiri percussos a scorpione prodest.

XLIII. Canis rabiosi morsu facta vulnera circumcidunt ad vivas usque partes quidam, carnemque vituli admovent, & jus ex eodem carnis decoctæ dant potui, aut axungiam cum calce tusam.

Hirci jecore imposito ne tentari quidem aquæ metu adfirmant.

Laudant & capræ fimum ex vino illitum: melis, & cuculi, & hirundinis decoctum & potum. Ad reliquos bestiarum morsus caprinum caseum siccum cum origano imponunt, & bibi jubent: ad hominis morsus carnem bubulam coctam, efficacius vituli, si non ante quintum diem solvant.

XLIV. Veneficiis rostrum lupi resistere inveteratum ajunt, ob idque villarum portis præfigunt. Hoc idem præstare & pellis e cervice solida existimatur: quippe tanta vis est animalis, præter ea, quæ retulimus, ut vestigia ejus calcata equis adferant torporem.

XLV. Iis, qui argentum vivum biberint, lardum remedio est. Asinino lacte poto venena restinguuntur, peculiariter si hyoscyamum potum sit, aut viscum, aut cicuta, aut lepus marinus, aut opocarpatum[a], aut pharicon, aut dorycnium, & si coa-

a) *opocarpathum*.

gulum *alicui* nocuerit: nam id quoque venenum est prima lactis coagulatione. Multos ejus & alios usus dicemus. Sed meminisse oportebit recenti utendum, aut non multo postea tepefacto. Nullum enim celerius evanescit. Ossa quoque asini confracta & decocta, contra leporis marini venenum dantur. Omnia eadem onagris efficaciora.

De equiferis non scripserunt Græci, quoniam terræ illæ non gignebant. Verumtamen fortiora omnia eadem, quam in equis intelligi debent. Lacte equino venena leporis marini, & toxica expugnantur.

Nec uros aut bisontes habuerunt Græci in experimentis, quamquam bove fero refertis Indiæ silvis: portione tamen eadem efficaciora omnia ex his credi par est. Sic quoque lacte bubulo cuncta venena expugnari tradunt, maxime supra dicta: & si ephemerum impactum sit: aut si cantharides datæ, vomitione omnia egeri: sic & caprino jure cantharidas. Contra ea vero, quæ exulceratione enecant, sevum vitulinum vel bubulum auxiliatur. Nam contra sanguisugas potas butyrum remedio est, cum aceto ferro calfacto: quod & per se prodest contra venena. Nam si oleum non sit, vicem ejus repræsentat. Multipedæ morsus cum melle sanat. Omasi quoque jure poto venena supra dicta expugnari putant, privatim vero aconita & cicutas: itemque

vitulino sevo. Caprinus caseus recens, his, qui viscum biberint: lac vero contra cantharidas remedio est, & contra ephemeri potum cum taminia uva. Sanguis caprinus decoctus cum medulla contra toxica venena sumitur: hœdinus contra reliqua. Coagulum hœdi contra viscum, & chamæleonem album, sanguinemque taurinum, contra quem & leporis coagulum est ex aceto. Contra pastinacam vero & omnium marinorum ictus vel morsus, coagulum leporis, vel hœdi, vel agni, drachmæ pondere ex vino. Leporis coagulum & contra venena additur antidotis. Papilio quoque lucernarum luminibus advolans, inter mala medicamenta numeratur. Huic contrarium est jecur caprinum: sicut fel veneficiis ex mustela rustica factis. Hinc deinde revertemur ad genera morborum.

XLVI. 11. Capilli defluvia ursinus adeps admixto ladano & adianto continet, alopeciasque emendat, & raritatem superciliorum, cum fungis lucernarum, ac fuligine, quæ est in rostris earum. Porrigini cum vino prodest. Ad hanc & cornus cervini cinis e vino, utque non tædia animalium capillis increscant. Item fel caprinum cum creta Cimolia & aceto, sic ut paulum capiti inarescant. Item fel scrofinum cum urina tauri. Si vero vetus sit, etiam furfures adjecto sulphure emendat. Cinere genitalis asinini spissari capillum putant, & a

canitie vindicari, si rasis illinatur, plumboque tritus cum oleo. Densari & asinini pulli cum urina: admiscentque nardum fastidii gratia. Alopecias felle taurino cum Ægyptio alumine tepefactis illinunt. Capitis ulcera manantia urina tauri efficaciter sanat: item hominis vetus, si cyclaminum adjiciatur, & sulphur. Efficacius tamen & vitulinum fel: quo cum aceto calfacto & lendes tolluntur. Sevum vitulinum cum sale tritum, capitis ulceribus utilissimum. Laudatur & vulpium adeps; sed præcipue felis fimum cum sinapis pari modo illitum. Caprini cornus farina vel cinis, magisque hircini, addito nitro & tamaricis semine, & butyro oleoque, prius capite raso, mire continent ita fluentem capillum. Sicuti carnis cinere ex oleo illito supercilia nigrescunt. Lacte caprino lendes tolli tradunt: fimo cum melle alopecias expleri: item ungularum cinere cum pice, fluentem capillum contineri. Leporinus cinis cum oleo myrteo capitis dolorem sedat: item aqua pota, quæ e bovis aut asini potu relicta est: &, si credimus, vulpis masculæ genitale circumligatum: cornus cervini cinis illitus ex aceto, aut rosaceo, aut ex irino.

XLVII. Oculorum epiphoras bubulo sevo cum oleo cocto illinunt. Cervini cornus cinere scabritias eorumdem inungunt: mucrones autem ipsos efficaciores putant. Lupi excrementis circumlini suffusio-

nes prodest. Cinere eorum cum Attico melle inungi obscuritates: item felle ursino. Epinyctidas, adipe aprugno cum rosaceo. Ungulæ asininæ cinis inunctus e suo lacte, cicatrices oculorum, & albugines tollit. Medulla bubula e dextro crure priore trita cum fuligine, pilis, & palpebrarum vitiis angulorumque occurrit: calliblephari modo fuligo in hoc usu temperatur: optime ellychnio papyraceo, oleoque sesamino, fuligine in novum vas pennis detersa. Efficacissime tamen evulsos ibi pilos coercet. Felle tauri cum ovi albo, collyria fiunt, aquaque dissoluta inungunt per quatriduum. Sevum vituli cum anseris adipe & ocimi succo, genarum vitiis aptissimum est. Ejusdem medullæ cum pari pondere ceræ & olei vel rosacei, addito ovo, duritiæ genarum illinuntur. Caseo molli caprino imposito ex aqua calida epiphoræ sedantur: si tumor sit, ex melle. Utrumque vero sero calido fovendum. Sicca lippitudo, lumbulis suum exustis atque contritis, & impositis tollitur. Capras negant lippire, quoniam eæ quasdam herbas edant: item dorcadas: & ob id fimum earum cera circumdatum nova Luna devorare jubent. Et quoniam noctu æque quoque cernant, sanguine hircino sanari lusciosos putant, nyctalopas a Græcis dictos: capræ vero jocinere, in vino austero decocto. Quidam inassati jocineris sanie inungunt, aut felle capræ, carnesque

eas vesci, & dum coquantur oculos vaporari his præcipiunt. Id quoque referre arbitrantur, ut rutili coloris fuerit. Volunt & oculos suffiri, jocinere in ollis decocto: quidam inassato. Fel quidem caprinum pluribus modis adsumunt: cum melle, contra caligines: cum veratri candidi tertia parte, contra glaucomata: cum vino, contra cicatrices, & albugines, & caligines, & [a] pterygia, & argema: ad palpebras vero evulso prius pilo, cum succo oleris, ita ut unctio inarescat. Contra ruptas tunicu-las, cum lacte mulieris. Ad omnia inveteratum fel efficacius putant. Nec abdicant fimum ex melle illitum, epiphoris: contraque dolores, medullam: item pulmonem leporis. Et ad caligines fel cum passo aut melle. Lupino quoque adipe, vel medulla suum, fricari oculos contra lippitudines præcipiunt. Nam vulpinam linguam habentes in armilla, lippituros negant.

XLVIII. Aurium dolori & vitiis medetur urina apri in vitro servata: fel apri vel suis, vel bubulum cum oleo cicino & rosaceo æquis portionibus. Præcipue vero taurinum, cum porri succo tepidum, vel cum melle, si suppuret. Contraque odorem gravem per se tepefactum in malicorio. In ea parte rupta cum lacte mulierum efficaciter sanat.

a) & abest.

Quidam etiam ingravatas aures sic perluendas putant. Alii cum senecta serpentium & aceto includunt lana collutas ante calida aqua. Aut si major sit gravitas aurium, fel cum myrrha & ruta in malicorio excalfactum infundunt: lardum quoque pingue: item fimum asini recens cum rosaceo instillatur: omniaque ea tepefacta. Utilior equi spuma, vel equini fimi recentis cinis cum rosaceo. Sevum bubulum cum adipe anserino, butyrum recens. Urina capræ, vel tauri, aut fullonia vetus calfacta, vapore per lagenæ collum subeunte. Admiscent & aceti tertiam partem: & aliquid urinæ vituli, qui nondum herbam gustaverit. Fimum etiam mixto felle ejusdem. Et cutem, quam relinquunt angues, excalfactis prius auribus. Lana autem medicamina ea includuntur. Prodest & sevum vituli cum anseris adipe, & ocimi succo: ejusdem medulla admixto cumino trito infusa. Virus verrinum e scrofa exceptum priusquam terram attingat, contra dolores. Auribus fractis glutinum e naturis vitulorum factum, & in aqua liquatum. Aliis vitiis adeps vulpium. Item fel caprinum cum rosaceo tepido, aut porri succo: aut si sint rupta ibi aliqua, e lacte mulieris. Si gravitas sit audiendi, fel bubulum cum urina capræ, vel hirci, vel si pus sit. In quocumque autem usu putant hæc efficaciora in cornu caprino per dies viginti infumata. Laudant & coagu-

lum leporis tertia denarii parte, dimidiaque sacopeni in amineo vino. Parotidas ursinus adeps comprimit pari pondere ceræ & taurini sevi. Addunt quidam hypocisthidem: & per se butyrum illitum, si prius foveantur feni Græci decocti succo. Efficacius cum strychno. Prosunt & vulpium testes, & taurinus sanguis aridus tritus. Urina capræ calfacta instillata auribus: fimumque ejusdem cum axungia illitum.

XLIX. Dentes mobiles confirmat cervini cornus cinis, doloresque eorum mitigat, sive infricentur, sive colluantur. Quidam efficaciorem ad omnes eosdem usus crudi cornus farinam arbitrantur. Dentifricia utroque modo fiunt. Magnum remedium est in luporum capitis cinere. Certumque est in excrementis eorum plerumque inveniri ossa. Hæc adalligata eumdem effectum habent. Item leporina coagula per aurem infusa contra dolores: & capitis eorum cinis dentifricium est, adjectoque nardo mulcet graveolentiam oris. Aliqui murinorum capitum cinerem miscuisse malunt. Reperitur in latere leporis acui os simile: hoc scarificari dentes in dolore suadent. Talus bubulus accensus, eos, qui labant cum dolore, admotus confirmat. Ejusdem cinis cum myrrha, dentifricium * est. Ossa quo-

*) *denfricium*, sph. Ed. Brot.

que ex ungulis suum combusta, eumdem usum præbent: item ossa ex acetabulis pernarum, circa quæ coxendices vertuntur. Iisdem sanari, demissis in fauces jumentorum, verminationes notum est: sed & combustis dentes confirmari. Asinino quoque lacte percussu vexatos, aut dentium ejusdem cinere: lichene item equi cum oleo infuso per aurem. Est autem hoc non hippomanes, quod alioqui noxium omitto, sed in equorum genibus, ac super ungulas. Præterea in corde equorum invenitur os, dentibus caninis maximis simile: hoc scarificari dolorem, aut exempto dente emortui equi maxillis, ad numerum ejus, qui doleat, demonstrant. Equarum virus a coitu in lychnis accensum Anaxilaus prodidit, equinorum capitum visus * repræsentare monstrifice: similiter ex asinis. Nam hippomanes tantas in veneficio vires habet, ut adfusum æris mixturæ in effigiem equæ Olympiæ, admotos mares equos ad rabiem coitus agat. Medetur dentibus & fabrile glutinum, in aqua decoctum, illitumque, & mox paulo detractum, ita ut confestim colluantur vino, in quo decocti sunt cortices mali Punici dulcis. Efficax habetur & caprino lacte collui dentes, vel felle taurino. Talorum capræ recentium cinis dentifricio placet, & omnium fere villaticarum quadrupedum, ne sæpius eadem dicantur.

*) *usus*, sph. ut videtur, Ed. Brot.

L. 12. Cutem in facie erugari, & teneresce-re, &[a] candorem custodire lacte asinino putant. Notumque est quasdam quotidie septingenties custodito numero fovere. Poppæa hoc Neronis Principis instituit, balinearum quoque solia sic temperans, ob hoc asinarum gregibus[b] eam comitantibus. Impetus pituitæ in facie, butyro illito tolluntur: efficacius cum cerussa. Sincero vero vitia, quæ serpunt, insuper imposita farina hordeacea. Ulcera in facie membrana e partu bovis madida. Frivolum videatur, non tamen omittendum, propter desideria mulierum: talum candidi juvenci, quadraginta diebus noctibusque, donec resolvatur in liquorem decoctum, & illinitum[c] linteolo, candorem, cutisque erugationem præstare. Fimo taurino malas rubescere ajunt: non ut[d] crocodileam illini melius: sed foveri frigida & ante & postea jubent. Æstates, & quæ decolorem faciunt cutem, fimum vituli cum oleo & gummi manu subactum emendat. Ulcera oris ac rimas, sevum vituli vel bovis cum adipe anserino, & ocimi succo. Est & alia mixtura, sevo[e] vituli cum medulla cervi, & albæ spinæ foliis una tritis. Idem præstat & medulla cum resina, vel si vaccina sit, & jus e carne vaccina. Lichenas oris præstantissime vincit glutinum factum e geni-

a) & abest. b) *a. g. o. h.* c) *illitum.*
d) *ut* abest. e) *e s.*

talibus vitulorum, liquatum, aceto cum sulphure vivo, ramo ficulneo permixtum, ita ut bis die recens illinatur. Item lepras ex melle & aceto decoctum, quas & jecur hirci calidum illitum tollit: sicut elephantiasin fel caprinum: etiamnum lepras ac furfures, tauri fel addito nitro: urina asini circa Canis ortum: maculas in facie, fel utriusque per sese aqua infractum, evitatisque Solibus ac ventis post detractam cutem. Similis effectus & in taurino vitulinove felle, cum semine cunilæ, ac cinere e cornu cervino, si Canicula exoriente comburatur. Asinino sevo cicatricibus ac licheni leprisque maxime color redditur. Hirci fel & lentigines tollit, admixto caseo, cum vivo sulphure spongiæque cinere, ut mellis sit crassitudo. Aliqui inveterato felle uti maluere, mixtis calidis furfuribus pondere oboli unius, quatuorque mellis, prius defricatis maculis. Efficax ejusdem & sevum cum melanthio, & sulphure & iride. Labrorum fissuris cum adipe anserino, ac medulla cervina resinaque & calce. Invenio apud auctores, his, qui lentigines habeant[a], negari magices sacrificiorum usum.

LI. Lacte bubulo aut caprino tonsillæ & arteriæ exulceratæ juvantur. Gargarizatur tepidum, ut est expressum, aut calefactum. Caprinum utilius, cum malva decoctum & sale exiguo. Linguæ exul-

a) *habent*. Mox: *usus*.

cerationi & arteriarum prodest jus omasi gargarizatum[a]: tonsillis autem privatim renes vulpium aridi, cum melle triti illitique: anginæ fel taurinum vel caprinum cum melle. Jecur melis ex aqua oris gravitatem, ulceraque butyrum emendat. Spinam aliudve quid faucibus adhærens, extrinsecus fimo perfricatis, aut reddi aut delabi tradunt. Strumas discutit fel aprinum, vel bubulum tepidum illitum. Nam coagulum leporis e vino in linteolo exulceratis dumtaxat imponitur. Discutit & ungulæ asini vel equi cinis, ex oleo, vel aqua illitus, & urina calefacta: & bovis ungulæ cinis ex aqua: fimum quoque fervens ex aceto. Item sevum caprinum cum calce, aut fimum ex aceto decoctum, testesque vulpini. Prodest & sapo: Galliarum hoc inventum rutilandis capillis. Fit ex sevo, & cinere. Optimus fagino & caprino: duobus modis, spissus ac liquidus: uterque apud Germanos majore in usu viris quam feminis.

LII. Cervicum dolores butyro aut adipe ursino perfricantur: rigores bubulo sevo: quod & strumis prodest cum oleo. Dolorem inflexibilem (opisthotonon vocant) levat urina capræ auribus infusa, aut fimum cum bulbis illitum: ungues contusos fel cujuscumque animalis circumligatum: pterygia digitorum fel tauri aridum aqua calida dissolutum. Qui-

a) *gargarizatu.*

dam adjiciunt sulphur & alumen, pari pondere omnium.

LIII. Tussim jecur lupi ex vino tepido sanat: ursinumque fel admixto melle, aut ex cornus bubuli summis partibus cinis: vel saliva equi triduo pota: at equum mori tradunt: pulmo cervinus cum gula sua arefactus in fumo, dein tusus ex melle, quotidiano ecligmate. Efficacior est ad id subulo cervorum generis. Sanguinem exspuentes, cervini cornus cinis: coagulum leporis tertia parte denarii cum terra Samia & vino myrteo potum sanat. Ejusdem fimi cinis in vino vesperi potus, nocturnas tusses: pili quoque leporis suffiti, extrahunt pulmonibus difficiles exscreationes. Purulentas autem exulcerationes pectoris pulmonisque, & a pulmone graveolentiam halitus, butyrum efficacissime juvat, cum pari modo mellis Attici decoctum, donec rufescat, & matutinis sumptum ad mensuram lingulæ. Quidam pro melle, laricis resinam addere maluere. Si sanguis rejiciatur, efficacem tradunt bubulum sanguinem, modice & cum aceto sumptum: nam de taurino credere, temerarium est. Sed glutinum taurinum tribus obolis cum calida aqua bibitur in vetere sanguinis exscreatione.

LIV. 13. Stomachum exulceratum lactis asinini potus reficit: item bubuli. Rosiones ejus caro bubula admixto aceto & vino cocta. Rheumatismos

cornus cervini cinis. Sanguinis exscreationes hœdinus sanguis recens, ad cyathos ternos cum aceto acri pari modo fervens potus: coagulum tertia parte ex aceto potum.

LV. Jocineris dolores, lupi jecur aridum ex mulso: asini jecur aridum cum petroselini partibus duabus, ac nucibus tribus, ex melle tritum & in cibo sumptum: sanguis hircinus cibo aptatus. Suspiriosis ante omnia efficax est potus equiferorum sanguinis. Proxime lactis asinini tepidi cum bulbis decocti, ita ut serum ex eo bibatur: addito in tres heminas cyatho nasturtii perfusi aqua, deinde melle diluti. Jecur quoque vulpinum, aut pulmo, in vino nigro, aut fel ursinum in aqua, laxat meatus spirandi.

LVI. Lumborum dolores, & quæcumque alia molliri opus sit, ursino adipe fricari convenit: cinerem aprini aut suilli fimi inveterati adspergi potioni vini. Adferunt & magi sua commenta. Primum omnium, rabiem hircorum, si mulceatur barba, mitigari: eadem præcisa, non abire eos in alienum gregem. Huic admiscent fimum caprinum, & subdito linteolo uncto cava manu, quantum pati possit, fervens sustinere jubent: ita ut si læva pars doleat, hæc medicina in dextra manu fiat, aut e contrario. Fimum quoque ad eum usum acus æreæ punctis tolli jubent. Modus curationis est, donec vapor ad lumbos pervenisse sentiatur. Postea vero

manum porro tuso illinunt, item lumbos ipso fimo cum melle: suadentque in eodem dolore & testes leporis devorare. Ischiadicis fimum bubulum imponunt, calfactum in foliis cinere ferventi. In renum[a] dolore leporis renes crudos devorari jubent, aut certe coctos, ita ne dente contingantur. Ventris quidem dolore tentari negant talum leporis habentes.

LVII. Lienem sedat fel apri vel suis potum, vel cervini cornus cinis in aceto. Efficacissime tamen inveteratus lien asini, ita ut in triduo sentiatur utilitas. Asinini pulli fimum, quod primum edidit (poleam vocant Syri) dant in aceto mulso: datur & equi lingua inveterata ex vino præsentaneo medicamento, ut[b] didicisse se ex barbaris Cæcilius Bion tradidit: & lien bubulus simili modo: recens autem assus vel elixus in cibo. In vesica quoque bovis alii capita xx tusa, cum aceti sextario, imponuntur ad lienis dolores. Eadem ex causa emi lienem vituli, quanti indicatus sit, jubent magi, nulla pretii cunctatione: quoniam hoc quoque religiose pertineat: divisumque per longitudinem adnecti tunicæ utrimque, & induentem pati decidere ad pedes: dein collectum in umbra arefacere. Cum hoc fiat, simul residere lienem ægri vitiatum, li-

a) *I. renumque.* b) *ut* deest.

betarique morbo dicitur. Prodest & pulmo vulpium cinere siccatus, atque in aqua potus. Item hœdorum lien impositus.

LVIII. 14. Alvum sistit cervi sanguis: item cornus cinis: jecur aprinum ex vino potum citra salem recensque: item assum suillum, vel hircinum decoctum ad quintam heminam in vino. Coagulum leporis in vino ciceris magnitudine: aut si febris sit, ex aqua. Aliqui & gallam adjiciunt, alii per se leporis sanguine contenti sunt lacte cocto. Equini fimi cinis in aqua potus. Taurini cornus veteris ex parte ima cinis, inspersus potioni aquæ. Sanguis hircinus in carbone decoctus: corium caprinum cum suo pilo decoctum, succo epoto.

Coagulum equi, & sanguis caprinus, vel medulla, vel jecur, alvum solvit: fel lupi cum elaterio umbilico illigatum. Vel lactis equini potus: item caprini cum sale & melle. Capræ fel cum cyclamini succo & aluminis momento. Aliqui & nitrum & aquam adjecisse malunt. Fel tauri cum absinthio tritum ac subditum pastillo. Butyrum largius sumptum.

Cœliacis & dysentericis medetur jecur vaccinum. Cornus cervini cinis tribus digitis captus in potione aquæ. Coagulum leporis subactum in pane: si vero sanguinem detrahunt, in polenta. Aprini vel suilli vel leporini fimi cinis, inspersus potioni tepidi vini.

Vituli quoque jus vulgariter datum, inter auxilia cœliacorum & dysentericorum tradunt. Lactis asinini potus utilior, addito melle. Nec minus efficax fimi cinis ex vino utrique vitio. Item polea supra dicta. Equi coagulum, quod aliqui hippacen adpellant, etiam si sanguinem detrahant, vel fimi cinis, dentiumque ejusdem tusorum farina, salutaris dicitur: & bubuli lactis decocti potus. Dysentericis addi mellis exiguum præcipiunt: & si tormina sint, cornus cervini cinerem: aut fel taurinum cumino mixtum, & cucurbitæ carnes umbilico imponere. Caseus recens vaccinus immittitur ad utrumque vitium. Item butyrum heminis quatuor, cum resinæ terebinthinæ sextante, aut cum malva decocta, aut rosaceo. Datur & sevum vitulinum, aut bubulum. Item medullæ excoquuntur cum farina ceræque exiguo, & oleo, ut sorberi possint. Medulla & in pane subigitur. Lac caprinum ad dimidias partes decoctum. Si sint & tormina, additur protropum. Torminibus satis esse remedii in leporis coagulo poto e vino tepido, vel semel, arbitrantur aliqui. Cautiores & sanguine caprino cum farina hordeacea & resina ventrem illinunt. Ad omnes epiphoras ventris illini caseum mollem suadent: veterem autem in farina tritum, cœliacis & dysentericis dari, cyatho casei in cyathis vini tribus. Sanguis caprinus decoctus cum medulla dysentericis. Jecur assum ca-

præ *cœliacis* subvenit, magisque etiam hirci, in vino austero decoctum potumque, vel ex oleo myrteo umbilico impositum. Quidam decoquunt a tribus sextariis aquæ ad heminam, addita ruta. Utuntur & liene asso capræ hircive, & sevo hirci in pane, qui cinere coctus sit: capræ, a renibus maxime, ut per se hauriatur protinus: inque modice frigida sorberi jubent. Aliqui & in aqua decoctum sevum admixta polenta, & cumino, & anetho, acetoque. Illinunt & ventrem cœliacis, fimo cum melle decocto. Utuntur ad utrumque vitium & coagulo hœdi in vino myrtite, magnitudine fabæ poto: & sanguine ejusdem in cibum formato, quem sanguiculum vocant. Infundunt dysentericis & glutinum taurinum aqua calida resolutum. Inflationes discutit vitulinum fimum in vino decoctum. Intestinorum vitiis magnopere prodest coagulum cervorum, decoctum cum lente betaque, atque in cibo sumptum. Leporis pilorum cinis cum melle decoctus. Lactis caprini potus, decocti cum malva, exiguo sale addito. Si & coagulum addatur, majoribus emolumentis fiat. Eadem vis est & in sevo caprino in sorbitione aliqua, uti protinus hauriatur frigida aqua. Item feminum hœdi cinis rupta intestina sarcire mire traditur. Fimum leporis cum melle decoctum, & quotidie fabæ magnitudine sumptum, ita ut deploratos sana-

verint. Laudant & caprini capitis cum suis pilis decocti succum.

LIX. Tenesmos, id est, crebra & inanis voluntas desurgendi, tollitur poto lacte asinino: item bubulo. Tæniarum genera pellit cervini cornus cinis potus. Quæ in excrementis lupi diximus inveniri ossa, si terram non attigerint, collo medentur, adalligata brachio. Polea quoque supra dicta magnopere prodest in sapa decocta. Item suilli fimi farina addito cumino in aqua rutæ decoctæ. Cornus cervini teneri cinis, cochleis Africanis cum testa sua tusis mixtus, in vini potione.

LX. 15. Vesicæ calculorumque cruciatibus auxiliatur urina apri, & ipsa vesica pro cibo sumpta: efficacius, si prius fumo maceretur utrumque. Vesicam elixam mandi oportet: & a muliere, feminæ suis. Inveniuntur & in jocineribus eorum lapilli, aut duritie lapillis similes, candidi, sicuti in vulgari sue: quibus contritis atque potis in vino, pelli calculos ajunt. Ipsi apro tam gravis sua urina est, ut nisi egesta, fugæ non sufficiat, ac velut devinctus opprimatur. Exuri illa tradunt eos. Leporis renes inveterati, in vino poti, calculos pellunt. In perna suum articulos esse diximus, quorum decoctum jus facit urinæ utile. Asini renes inveterati, tritique, & in vino mero dati, vesicæ medentur. Calculos

expellunt lichenes equini ex vino aut mulso poti diebus XL. Prodest & ungulæ equinæ cinis, in vino, aut aqua. Item fimum caprarum in mulso, efficacius silvestrium. Pili quoque caprini cinis. Verendorum carbunculis, cerebrum apri vel suis, sanguisque. Vitia vero, quæ in eadem parte serpunt, jecur eorum combustum, maxime juniperi ligno, cum charta & arrhenico sanat: fimi cinis: fel bubulum cum alumine Ægyptio ac myrrha ad crassitudinem mellis subactum, insuper beta ex vino cocta imposita: caro quoque. Manantia vero ulcera, sevum cum medulla vituli in vino decoctum: fel caprinum cum melle rubique succo: vel si serpant, fimum etiam prodesse cum melle dicunt, aut cum aceto, & per se butyrum. Testium tumor sevo vituli, addito nitro cohibetur: vel fimo ejusdem ex aceto decocto. Urinæ incontinentiam cohibet vesica aprina, si assa mandatur. Ungularum apri vel suis cinis potioni inspersus. Vesica feminæ suis combusta ac pota: item hœdi, vel pulmo: cerebrum leporis in vino: ejusdem testiculi tosti, vel coagulum cum anserino adipe in polenta: renes asinini in mero triti potique. Magi verrini genitalis cinere poto ex vino dulci demonstrant urinam facere in canis cubili, ac verba adjicere, ne ipse urinam faciat, ut canis, in suo cubili. Rursus ciet urinam vesica suis, si terram non attigerit, imposita pubi.

LXI. Sedis vitiis præclare prodest fel ursinum cum adipe. Quidam adjiciunt spumam argenti ac thus. Prodest & butyrum cum adipe anserino ac rosaceo. Modum ipsæ res statuunt, ut sint illitu faciles. Præclare medetur & taurinum fel, in linteolis concerptis: rimasque perducit ad cicatricem. Inflationibus in ea parte, sevum vituli, maxime ab inguinibus cum ruta: ceteris vitiis medetur sanguis caprinus cum polenta. Item fel caprinum condylomatis per se. Item fel lupinum ex vino. Panos & apostemata in quacumque parte sanguis ursinus discutit: item taurinus aridus tritus. Præcipuum tamen remedium traditur in calculo onagri: quem dicitur, cum interficiatur, reddere urina, liquidiorem initio; sed in terra spissantem se. Hic adalligatus femini, omnes impetus discutit, omnique suppuratione liberat. Est autem rarus inventu, nec ex omni onagro, sed celebri remedio. Prodest & urina asini cum melanthio. Et ungulæ equinæ cinis cum oleo & aqua illitus. Sanguis equi, præcipue admissarii: & sanguis bubulus: item fel. Caro quoque eosdem effectus habet calida imposita: & ungulæ cinis ex aqua aut melle: urina caprarum: hircorum quoque carnes in aqua decoctæ: aut fimum ex his cum melle decoctum: verrinum fel: urina suum in lana imposita. Femina adteri adurique equitatu notum est. Utilissimum est ad omnes inde causas, spumam equi

ex ore, inguinibus illinire. Inguina & ex ulcerum causa intumescunt. Remedio sunt equi setæ tres totidem nodis adligatæ intra ulcus.

LXII. 16. Podagris medetur ursinus adeps, taurinumque sevum pari pondere & ceræ. Addunt quidam hypocisthida & gallam. Alii hircinum præferunt sevum cum fimo capræ, & croco, sinapive, vel caulibus ederæ tritis, ac perdicio, vel flore cucumeris silvestris. Item bovis fimum cum aceti fæce. Magnificant & vituli, qui nondum herbam gustaverit, fimum: aut per se sanguinem tauri: vulpem decoctam vivam, donec ossa tantum restent: lupumve vivum oleo cerati modo incoctum: sevum hircinum, cum helxines parte æqua, sinapis tertia: fimi caprini cinerem cum axungia. Quin & ischiadicos uri sub pollicibus pedum eo fimo fervente, utilissime tradunt. Articulorumque vitiis fel ursinum utilissimum esse, & leporis pedes adalligatos. Podagras quidem mitigari pede leporis viventis absciso[a], si quis secum adsidue habeat. Perniones ursinus adeps, rimasque pedum omnes sarcit: efficacius alumine addito: sevum caprinum: dentium equi farina: aprinum vel suillum fel: cum adipe pulmo impositus: etsi subtriti sint contusive offensatione: si vero adusti frigore, leporini pili cinis.

a) *abscisso*.

Ejusdem pulmo contusis dissectus, aut pulmonis cinis. Sole adusta, sevo asinino aptissime curantur: item bubulo cum rosaceo. Clavos & rimas callique vitia, fimum apri vel suis recens illitum, ac tertio die solutum sanat: talorum cinis, pulmo aprinus, aut suillus, aut cervinus. Adtritus calceamentorum, urina asini cum luto suo illita. Clavos sevum bubulum cum thuris polline. Perniones vero corium combustum: melius si ex vetere calceamento: injurias e calceatu, ex oleo corii caprini cinis. Varicum dolores sedat fimi vitulini cinis, cum lilii bulbis decoctus, addito melle modico: itemque omnia inflammata, & suppurationes. Sed podagricis prodest, & articulariis morbis, e maribus præcipue vitulis. Articulorum adtritis, fel aprorum vel suum, linteo calfacto impositum: vitulique qui nondum herbam gustaverit, fimum: item caprinum cum melle in aceto decoctum. Ungues scabros sevum vituli emendat: item caprinum admixta sandaracha. Verrucas vero aufert vitulini fimi cinis ex aceto: asini urinæ lutum.

LXIII. Comitiali morbo testes ursinos edisse prodest, vel aprinos bibisse ex lacte equino aut ex aqua: item aprinam urinam ex aceto mulso: efficacius, quæ inaruerit in vesica sua. Dantur & suum testiculi inveterati tritique in suis lacte, præcedente vini abstinentia, & sequente continuis diebus. Dan-

tur

cur & leporis sale custoditi pulmones, cum thuris tertia parte, in vino albo, per dies xxx. Item coagula ejusdem. Asini cerebrum ex aqua mulsa, infumatum prius in foliis, semuncia per dies: vel ungularum ejus cinis cochlearibus binis toto mense potus. Item testes sale adservati & inspersi potioni, in asinarum maxime lacte, vel ex aqua. Membrana partus earum, præcipue si marem pepererint, olfactata accedente morbo comitialium resistit. Sunt, qui e mare nigroque cor edendum cum pane sub dio prima aut secunda Luna præcipiant. Alii carnem, aliqui sanguinem aceto dilutum per dies XL bibendum. Quidam urinam equi aquæ ferrariæ ex officinis miscent, eademque potione & lymphaticis medentur. Comitialibus datur & lactis equini potus, lichenque in aceto mulso bibendus. Dantur & carnes caprinæ in rogo hominis tostæ, ut volunt magi. Sevum earum cum felle taurino pari pondere decoctum, & in folliculo fellis reconditum, ita ne terram attingat, potum vero ex aqua sublime[a]. Morbum ipsum deprehendit caprini cornus, vel cervini usti nidor. Sideratis urina pulli asinini nardo admixto perunctione prodesse dicitur.

LXIV. Regio morbo cornus cervini cinis: sanguis asinini pulli ex vino. Item fimum asinini pulli,

a) *sub limine*.

quod primum edidit a partu, datum fabæ magnitudine e vino medetur intra diem tertium. Eadem & ex equino pullo similiterque vis est.

LXV. Fractis ossibus præsentaneus maxillarum apri cinis vel suis. Item lardum elixum atque circumligatum mira celeritate solidat. Costis quidem fractis laudatur unice caprinum fimum ex vino vetere: aperit, extrahit, persanat.

LXVI. Febres arcet cervorum caro, ut diximus. Eas quidem, quæ certo dierum numero redeunt; oculus lupi dexter salsus, adalligatusque, si credimus magis. Est genus febrium, quod amphemerinon vocant. Hoc liberari tradunt, si quis e vena auris asini tres guttas sanguinis in duabus heminis aquæ hauserit. Quartanis magi excrementa felis cum digito bubonis adalligari jubent, & ne recidant, non removeri septeno circuitu. Quis hoc, quæso, invenire potuit? quæve est ista mixtura: cur digitus potissimum bubonis electus est? Modestiores jecur felis decrescente Luna occisæ inveteratum sale, vino[a] bibendum ante accessiones quartanæ dixere. Iidem magi fimi bubuli cinere consperso puerorum urina illinunt digitos pedum, manibusque leporis cor adalligant. Coagulum ante accessiones propinant. Datur & caseus caprinus recens cum melle, diligenter sero expresso.

a) *ex v.*

LXVII. 17. Melancholicis fimum vituli in vino decoctum remedio est. Lethargicos excitat asini lichen, naribus illitus ex aceto: caprini cornus nidor aut pilorum: jecur aprinum. Itaque & veternosis datur. Phthisicis medentur, jecur lupi ex vino, macræ suis feminæ herbis pastæ lardum, carnes asininæ ex jure sumptæ. Hoc genere maxime in Achaia curant id malum. Fimi quoque aridi, sed pabulo viridi pasto bove, fumum arundine haustum prodesse tradunt. Bubuli quoque cornus mucronem exustum, duorum cochlearium mensura, addito melle, pilulis devoratis. Capræ sevo in pulte ex alica & phthisin & tussim sanari, vel recenti, cum mulso liquefacto, ita ut uncia in cyathum addatur, rutæque ramo permisceatur, non pauci tradunt. Rupicapræ sevi cyatho, & lactis pari mensura, deploratum phthisicum convaluisse certus auctor adfirmat. Sunt & qui suum fimi cinerem profuisse scripserint in passo: & cervi pulmonem, maxime subulonis, siccatum in fumo, tritumque in vino.

LXVIII. Hydropicis auxiliatur urina vesicæ apri paulatim data in potus: efficacius, quæ inaruerit cum vesica sua. Fimi taurini maxime, sed & bubuli, de armentivis loquor (quod bolbiton vocant,) cinis cochlearium trium in mulsi hemina, bovis feminæ in mulieribus, & ex altero sexu in viris, quod veluti mysterium occultarunt magi. Fimum

vituli masculi illitum: fimi vitulini cinis cum semine staphylini, æqua portione ex vino: sanguis caprinus cum medulla. Efficaciorem putant hircorum, utique si lentisco pascantur.

LXIX. Igni sacro ursinus adeps illinitur: maxime qui est ad renes: vitulinum fimum recens, vel bubulum: caseus caprinus siccus cum porro: ramenta pellis cervinæ dejecta pumice, ex aceto trita. Rubori cum prurigine, equi spuma, aut ungulæ cinis. Eruptionibus pituitæ, asinini fimi cinis cum butyro. Papulis nigris, caseus caprinus siccus ex melle & aceto in balineis, oleo remoto. Pusulis suilli fimi cinis aqua illitus, vel cornus cervini cinis.

LXX. Luxatis recens fimum aprinum vel suillum: item vitulinum: verris spuma recens cum aceto: fimum caprinum cum melle: bubula caro imposita. Ad tumores fimum suillum in testa calfactum tritumque cum oleo. Duritias corporum omnes mollit optime adeps e lupis illitus. In his, quæ rumpere opus est, plurimum proficit fimum bubulum in cinere calfactum, aut caprinum in vino vel aceto decoctum. In furunculis sevum bubulum cum sale: aut si dolor est, intinctum oleo, liquefactum sine sale: simili[a] modo caprinum.

LXXI. In ambustis ursinus adeps cum lilii radi-

a) *similique*.

cibus: aprinum aut suillum fimum inveteratum: sectarum ex his e penicillis tectoriis cinis cum adipe tritus: tali bubuli cinis cum cera & medulla cervina, vel tauri: fimum leporis. Et caprarum fimus sine cicatrice sanare dicitur. Glutinum præstantissimum fit ex auribus taurorum, & genitalibus. Nec quidquam efficacius prodest ambustis. Sed adulteratur nihil æque, quibusvis pellibus inveteratis, calceamentisque etiam decoctis. Rhodiacum fidelissimum: eoque pictores & medici utuntur. Id quoque quo candidius, eo probatius. Nigrum & lignosum damnatur.

LXXII. Nervorum doloribus, fimum caprinum decoctum in aceto cum melle, utilissimum putant, vel putrescente nervo. Spasmata, & percussu vitiata, fimo aprugno curant, vere collecto & arefacto. Sic & quadrigas agentes[a] tractos, rotave vulneratos: & quoquo modo sanguine contuso, vel si recens illinatur. Sunt, qui incoxisse aceto utilius putent. Quin & in potu farinam eam ruptis, convulneratisque, & eversis, ex aceto salutarem promittunt. Reverentiores[b] cinerem ejus ex aqua bibunt. Feruntque & Neronem Principem hac potione recreari solitum, cum sic quoque se trigario adprobare vellet. Proximam suillo fimo vim putant.

a) *quadrigis agendis.* b) *Recentiores.*

LXXIII. 18. Sanguinem sistit coagulum cervinum ex aceto: item leporis. Hujus quidem & pilorum cinis: item ex fimo asini cinis illitus. Efficacior vis e maribus aceto admixto, & in lana ad omne profluvium imposito: similiter ex equino capite & femine. Aut fimi vitulorum cinis illitus ex aceto. Item caprini cornus vel fimi ex aceto. Hircini vero jocineris dissecti sanies efficacior: & cinis utriusque ex vino potus, vel naribus ex aceto illitus. Hircini quoque utris vinarii dumtaxat cinis, cum pari pondere resinæ: quo genere sistitur sanguis, & vulnus glutinatur. Hœdinum quoque coagulum ex aceto, & feminum ejus combustorum cinis, similiter pollere traduntur.

LXXIV. Ulcera sanat in tibiis cruribusque adeps ursinus, admixta rubrica. Quæ vero serpunt, fel aprugnum cum resina & cerussa: maxillarum apri vel suum cinis: fimum suum illitum siccum: item caprinum ex aceto subfervefactum. Cetera purgantur & explentur butyro: cornus cervini cinere, vel medulla cervi: felle taurino cum cyprino oleo, aut irino. Fimum recens suum, vel inveterati farina illinitur vulneribus ferro factis. Phagedænis & fistulis immittitur fel tauri, cum succo porri, aut lacte mulierum, vel sanguis aridus cum cotyledone herba. Carcinomata curat coagulum leporis, cum pari pondere capparis adspersum vino: gangrænas

ursinum fel penna illitum: asini ungularum cinis ea, quæ serpunt ulcera inspersus. Sanguis equi adrodit carnes septica vi: item fimi equini inveterati favilla. Ea vero, quæ phagedænas vocant in ulcerum genere, corii bubuli cinis cum melle. Caro vituli recentia vulnera non patitur intumescere: fimum bubulum cum melle. Feminum vituli cinis sordida ulcera, & quæ cacoethe vocant, e lacte mulieris sanat. Recentes vero plagas ferro illatas, glutinum taurinum liquefactum, tertio die solutum. Caseus caprinus siccus ex aceto ac melle, purgat ulcera. Quæ vero serpant, cohibet sevum cum cera: item addita pice ac sulphure percurat. Similiter proficit ad cacoethe, hœdi feminum cinis e lacte mulieris. Et ad carbunculos, suis feminæ cerebrum tostum illitumque.

LXXV. Scabiem hominis, asininæ medullæ maxime abolent, & urinæ ejusdem cum suo luto illitæ. Butyrum etiam, quod in jumentis proficit cum resina calida: glutinum taurinum in aceto liquefactum, addita calce: fel caprinum cum aluminis cinere: boas fimum bubulum: unde & nomen traxere. Canum scabies sanatur * bubulo sanguine recenti, iterumque, cum inarescat, illito, & postero die abluto cinere lixivio.

LXXVI. Spinæ ac similia corpori extrahuntur

*) *sanantur*, sph. Ed. Brot.

felis excrementis: item capræ ex vino: coagulo quocumque, sed maxime leporis, cum thuris polline & oleo, aut cum visci pari pondere, aut cum propoli. Cicatrices nigras sevum asininum reducit ad colorem. Fel vituli extenuat calfactum. Medici adjiciunt myrrham & mel & crocum, æreaque pyxide condunt. Aliqui & florem æris admiscent.

LXXVII. 19. Mulierum purgationes adjuvat* fel tauri in lana succida adpositum. Olympias Thebana addit hyssopum & nitrum. Cornus cervini cinis potus. Item vulvas laborantes, illitu quoque: & fel taurinum cum opio adpositum obolis binis. Vulvas & pilo cervino suffire prodest. Tradunt cervas, cum senserint se gravidas, lapillum devorare: quem in excrementis repertum, aut in vulva (nam & ibi invenitur) custodire partus adalligatum. Inveniuntur & ossicula in corde & in vulva, perquam utilia gravidis parturientibusque. Nam de pumice, qui in vaccarum utero simili modo invenitur, diximus in natura boum. Lupi adeps illitus vulvas mollit: dolores earum, jecur. Carnes lupi edisse parituris prodest: aut si incipientibus parturire sit juxta qui ederit, adeo ut etiam contra illatas noxias valeat. Eumdem supervenire, perniciosum est. Magnus & leporis usus mulieribus. Vulvas adjuvat pulmo aridus potus: profluvia jecur cum Samia terra ex aqua

*) *adjuvant*, sph. Ed. Brot.

potum: secundas coagulum: caventur pridiana balinea. Illitum quoque cum croco & porri succo, vellere adpositum, abortus mortuos expellit. Si vulvæ leporum in cibis sumantur, mares concipi putant. Hoc & testiculis eorum, & coagulo profici. Conceptum leporis utero exemptum his, quæ parere desierint, restibilem fecunditatem adferre. Sed pro conceptu, leporis saniem & viro magi propinant. Item virgini novem grana fimi, ut stent perpetuo mammæ. Coagulum quoque ob id cum melle illinunt: sanguinem, ubi evulsos pilos renasci nolunt. Inflationi vulvæ, fimum aprugnum suillumve cum oleo illini prodest. Efficacius sistit farina aridi, ut adspergatur potioni, vel si gravidæ aut puerperæ torqueantur. Lacte suis poto cum mulso adjuvantur partus mulierum. Per se vero potum, deficientia ubera puerperarum replet. Eadem circumlita sanguine feminæ suis, minus crescent. Si dolent, lactis asinini potu mulcentur: quod addito melle sumptum, & purgationes earum adjuvat. Sanat & vulvarum exulcerationes ejusdem animalis sevum inveteratum, & in vellere adpositum duritiem vulvarum emollit. Per se vero recens vel inveteratum, ex aqua illitum, psilothri vim obtinet. Ejusdem animalis lien inveteratus, ex aqua illitus mammis, abundantiam facit: vulvas suffitu corrigit. Ungulæ asininæ suffitæ par-

tum maturant, ut vel abortus evocetur: nec aliter adhibentur, quoniam viventem partum necant. Ejusdem animalis fimum si recens imponatur, profluvia sanguinis mire sedare dicitur. Necnon & cinis ejusdem fimi, qui & vulvæ prodest impositus. Equi spuma illita per dies XL, prius quam primum nascantur pili, restinguuntur. Item cornus cervini decocto: melius, si recentia sint cornua. Lacte equino juvantur vulvæ collutæ. Quod si mortuus partus sentiatur, lichen ex aqua dulci potus ejicit. Item ungulæ suffitu, aut fimum aridum. Vulvas procidentes butyrum infusum sistit. Induratam vulvam aperit fel bubulum rosaceo admixto, foris vellere cum resina terebinthina imposito. Ajunt & suffitu fimi e mare bove, procidentes vulvas reprimi, partus adjuvari: conceptus vero vaccini lactis potu. Sterilitatem ob partus vexationem fieri, certum est. Hanc emendari Olympias Thebana adfirmat felle taurino, & adipe serpentium, & ærugine, ac melle, medicatis locis ante coitus. Vitulinum quoque fel, in purgationibus sub coitu adspersum vulvæ, etiam duritiam ventris emollit, & profluvium minuit umbilico peruncto, atque in totum vulvæ prodest. Modum statuunt fellis pondere denarii, opii tertia, admixto amygdalino oleo, quantum esse satis adpareat: hoc in vellere imponunt. Masculi fel vituli, cum mellis dimidio tritum, ser-

vatur ad vulvas. Carnem vituli si cum aristolochia inassatam edant circa conceptum, mares parituras promittunt. Medulla vituli in vino ex aqua decocta cum sevo, exulcerationibus vulvarum imposita prodest. Item adeps vulpium, excrementumque felium: hoc cum resina & rosaceo impositum. Caprino cornu suffiri vulvam, utilissimum putant. Silvestrium caprarum sanguis cum palma marina pilos detrahit. Ceterarum vero fel, callum vulvarum emollit inspersum, & a purgatione conceptus facit. Sic quoque psilothri vis efficitur, si evulsis pilis triduo servetur illitum. Profluvium, quamvis immensum, urina capræ pota sisti, obstetrices promittunt, & si fimum illinatur. Membrana caprarum, in qua partus editur, inveterata, potuque sumpta in vino, secundas pellit. Hœdorum pilis suffiri vulvas, utile putant, & in profluvio sanguinis coagulum bibi, aut hyoscyami semen imponi. E bove silvestri nigro si sanguine ricini lumbi perungantur mulieri, tædium Veneris fieri, dicit Osthanes. Idem amoris, pota hirci urina, admixta[a] propter fastidium nardo.

LXXVIII. Infantibus nihil butyro utilius, per se & cum melle: privatim & in dentitione, & ad gingivas, & ad oris ulcera. Dens lupi adalligatus infantium pavores prohibet, dentientique morbos: quod & pellis lupina præstat. Dentes quidem eo-

a) *admixto*.

rum maximi equis quoque adalligati, infatigabilem cursum præstare dicuntur. Leporum coagulo illito ubere sistitur infantium alvus. Jecur asini, admixta modice panace, instillatum in os, a comitialibus morbis & aliis infantes tuetur: hoc XL diebus fieri præcipiunt. Et pellis asini injecta, impavidos infantes facit. Dentes, qui equis primum cadunt, facilem dentitionem præstant infantibus adalligati: efficacius, si terram non attigere. Lien bubulus in melle editur: & illinitur ad lienis dolores: ad ulcera manantia cum melle. Lien vituli in vino decoctus, tritusque & illitus, ulcuscula oris. Cerebrum capræ magi per anulum aureum trajectum, prius quam lac detur, infantibus instillant contra comitiales, ceterosque infantium morbos. Caprinum fimum inquietos infantes adalligatum panno cohibet, maxime puellas. Lacte caprino, aut cerebro leporum perunctæ gingivæ, faciles dentitiones faciunt.

LXXIX. Somnos fieri lepore sumpto in cibis Cato arbitratur: vulgus & gratiam corpori in IX dies, frivolo quidem joco, cui tamen aliqua debeat subesse causa in tanta persuasione. Magi felle capræ, sacrificatæ dumtaxat, illito oculis, vel sub pulvino posito, somnum adlici dicunt. Sudores inhibet cornus caprini cinis e myrteo oleo perunctis.

LXXX. Coitus stimulat fel aprugnum illitum: item medullæ suum haustæ: sevum asininum, anse-

ris masculi adipe admixto illitum. Item a coitu equi Virgilio quoque descriptum virus, & testiculi equini aridi, ut potioni interi possint; dexterve asini testis in vino potus pro portione, vel adalligatus brachiali. Ejusdem a coitu spuma collecta roseo panno, & inclusa argento, ut Osthanes tradit. Salpe genitale in oleum fervens mergi jubet septies, eoque perungi pertinentes partes. Bialcon cinerem ex eodem bibi, vel tauri a coitu urinam, lutoque ipso illini pubem. At e diverso muris fimo illito cohibetur virorum Venus. Ebrietatem arcet pulmo apri aut suis assus, jejuni cibo sumptus eo die: item hædinus.

LXXXI. 20. Mira præterea traduntur in eisdem animalibus. Vestigium equi excussum ungula (ut solet plerumque) si quis collectum reponat, singultus remedium esse recordantibus quonam loco id reposuerint. Jecur luporum equinæ ungulæ simile esse, & rumpi equos, qui vestigia luporum sub equite sequantur. Talis suum discordiæ vim quamdam inesse. In incendiis, si fimi aliquid egeratur e stabulis, facilius extrahi, nec recurrere oves bovesque. Hircorum carnes virus non resipere, si panem hordeaceum eo die, quo interficiantur, ederint, laserve dilutum biberint. Nullas vero teredinem sentire, Luna decrescente induratas sale. Adeoque nihil omissum est, ut leporem surdum celerius pin-

guescere reperiamus. Animalium vero medicinas: si sanguis profluat jumentis[a], suillum fimum ex vino infundendum. Boum autem morbis sevum, sulphur vivum, allium silvestre, ovum coctum: omnia hæc trita in vino danda, aut vulpis adipem. Carnem caballinam discoctam, potu suum morbis mederi. Omnium vero quadrupedum morbis, capram solidam cum corio, & ranam rubetam discoctas. Gallinaceos non attingi a vulpibus, qui jecur animalis ejus aridum ederint: vel si pellicula ex eo collo inducta, galli inierint. Similia in felle mustelæ. Boves in Cypro contra tormina, hominum excrementis sibi mederi. Non subteri pedes boum, si prius cornua pice liquida perungantur. Lupos in agrum non accedere, si capti unius pedibus infractis, cultroque adacto, paulatim sanguis circa fines agri spargatur: atque ipse defodiatur in eo loco, ex quo cœperit trahi. Aut si vomerem, quo primus sulcus eo anno in agro ductus sit, excussum aratro, focus Larium, quo familia convenit, absumat: ac lupum nulli animali nociturum in eo agro, quamdiu id fiat. Hinc deinde revertemur ad animalia sui generis, quæ aut placida non sunt, aut fera.

FINIS TOMI SEXTI.

a) *jumenti.*

N O T Æ

IN LIBRUM XXIV.

Pag. 2, lin. 8 *Surdis etiam*. Surdis etiam rebus, & omnis sensus expertibus. Mox: *Philyra*. Philyra est tilia. Ejus foliis adhuc involvuntur carnes salitæ, ut salsura diluatur. Porro: *Qua de causa in saccos*. Mss. Reg. 2, & 5, & editio princeps.

3, 9 *Alias plura*. Infra Libr. XXIX, sect. 1. Mox: *Diximus suis locis*. Supra Libr. XIII, sect. 32. Porro: *Lotos, quæ faba Græca*. De hac loto Africana dictum supra Libr. XVI, sect. 53.

4, 5 *Eadem & ilici vis*. Ita distinguunt Mss. Reg. 1, & 2, & editio princeps, sed post hæc incipit sectio in Ed. Hard. Mox: *Epiphoris*. Epiphora est immodica oculorum defluxio, cum oculi, humore seroso acri & genas excoriante, fere continuo depluunt.

Ib. 10 *Ejus genera diximus*. Supra Libr. XVI, sect. 12.

Ib. 16 *Et vino exstinctæ*; Mss. Reg. 1, & 2, & editio princeps.

5, 1 *Viscum — diximus*. Supra Libr. XVI, sect. 11, 93 & 94.

Ib. 14 *Comitialibus mederi*. Quod multis recentioribus experimentis confirmatum. De visco, ejusque vi medica jam dixi supra Libr. XVI, Cap. 44, not. 15.

7, 1 *Cedri succus ex ea*. Vide supra Libr. XVI, sect. 21. Mox: *Magni ad lumina usus*. Ad candelas unguendas, de quibus vide supra Libr. XVI, sect. 70. Sed & cedria oculis inuncta claritatem conciliat, teste Dioscoride I, 105.

Ib. 6 *Ob hæc*. Mss. Reg. 1, & 2.

Ib. 12 *Phthiriases*. In Mss. Reg. 1, 2, 5, & editione principe, *ptiriasis*. Inde forte legendum, *pityriases*. Nam pityriasis & porrigo morbus est capitis furfuraceus, in parte capillata vulgaris. Huic morbo sanando utilis cedria. Utilis quoque est adversus phthiriases, seu pediculares morbos. Mox: *Illinunt*. Sic fuit emendandum e Ms. Reg. 1, licet corrupte habeat, *si illinant*.

8, 3 *De galbano diximus*. Supra Libr. XII, sect. 57.

Ib. 23 *Similis Hammoniaci — diximus*. Supra Libr. XII, sect. 49.

9, 9 *Nitro, utile*. Mss. Reg. 1, & 2, & editio princeps. Mox: *Styracis naturam — exposuimus*. Supra Libr. XII, sect. 55.

Ib. 20 *Spondylion una demonstratum*. Supra Libr. XII, sect. 58.

Ib. 25 *Ulceribus quæ serpunt*. Mss. Reg. 2, & 5, & editio princeps.

10, 8 *Sphagnos — ut indicavimus*. Supra Libr. XII, sect. 50.

11, 6 *Chamæpitys*. Non est flore pini, sed flore albo, vel luteo, teste Dioscoride III, 176. Est chamæpitys moschata, foliis serratis, flore albo, aut flore luteo. Tournefortius. Mox: *Incurvæ similis*. Ramis cubitalibus, in speciem ancoræ incurvatis, ut habet Dioscorides loc. cit. Porro: *Tertia eodem odore*. Odore pini. Est chamæpitys lutea, vulgaris, sive folio trifido, C. B. Tum: *Cauliculo digitali*. Mss. Reg. & editio princeps. In recentioribus, *cauliculo crassitudine digitali*.

Ib. ult. *Et pityusa*. Est tithymalus foliis pini, forte Dioscoridis pityusa, C. B.

12, 8 *Resinam — gigni docuimus*. Supra Libr. XIV, sect. 25.

Ib. 12 *Larice, lentisco*. E lentisco non fluit resina liquida, sed sicca; de qua vide Cl. Tournefortium, *Voyage*, Tom. II, pag. 69.

13, 20 *Pix quoque — indicavimus*. Supra Libr. XIV, sect. 25.

14, 11 *Phthisicis cyathi mensura*. Mss. Reg. & editio princeps.

Ib. 20. *Liquida pix*. De liquida pice dictum supra Libr. XVI, sect. 21, de pisselæo, Lib. XV, sect. 7.

15, 9 *Zopissam — diximus*. Supra Libr. XVI, sect. 23. Mox: *A tyrocinio navium*. A navibus primum fluctus expertis. Porro: *Teda decocta*. E pinu resinosissima fiunt tedæ.

Ib. 20 *Capillum tinguunt*. Non male recentiores editiones. Fronde enim lentisci canos capillos nigrum colorem induere docet Q. Serenus in Carmine. Mss. Reg. & editio princeps, *capillum tinguit lacryma*.

16, 13 *Melaniasque*. Melania est vitiligo nigra. Vide Celsum, V, 28. Mox: *Corticis autem*. Decoctum autem corticis.

Ib. 18 *Oculis inutilis*. Auribus & oculis nocet; ut habet & Dioscorides I, 107. Mox: *Fraxinus — indicavimus*. Supra Libr. XVI, sect. 24.

17, 6 *Populi albæ — exposuimus*. Supra Libr. XII, sect. 61.

Mox:

Mox: *Intertrigo non metuitur*. Ita Ms. Reg. 2, & editio princeps. Intertrigo autem malum est, quo femora laborant, cum equitatu aliave causa conteruntur: est & herpetis genus, quo femora adultorum invaduntur.

Ib. 17 *Æque propoli*. Id est, æque ac propolis. Mox: *Interior tilia*. Est interior cortex.

18, 7 *Uti diximus*. Supra Libr. XVI, sect. 74. Mox: *Arbor tilia*. Tilia easdem virtutes, quas ulmus, maxime in glutinandis vulneribus habet.

Ib. 12 *Decocta urinam*. Has vites & sequentes phillyreæ tribuit Dioscorides I, 125. Et cum Græci tiliam appellent φιλυραν, Plinius videtur hic tiliam cum phillyrea confudisse. Nos autem inter remedia antispasmodica maxime utimur floribus tiliæ. Hæc est tilia femina, folio minore, C. B. Mox: *Sambucus habet*. Alterum hoc sambuci genus est sambucus humilis, sive ebulus, C. B.

19, 2 *Has & foliorum decocta*. Ita Ms. Reg. 2. Decocta foliorum emolliunt vulvas feminarum insidentium. His autem insessionibus in vulvæ, renum, coli, vesicæque morbis supplentur balnea, cum hæc desunt, aut ferri non possunt.

Ib. 9 *Boa adpellatur*. Boa morbus est papularum rubentium. Teste quoque Festo, *crurum tumor viæ labore collectus boa adpellatur*.

Ib. 13 *Cedro alias similis*. Bene Ms. Reg. 2, & editio princeps. Male in recentioribus editionibus, *cedro adsimilis*. Mox: *Altera major, altera minor*. Major, est juniperus vulgaris, arbor C. B. Minor, est juniperus minor, montana, folio latiore fructuque longiore, C. B.

Ib. ult. *In araneam abit*. In araneosa fila. Sunt spicæ stamina, & semina pappis instructa. De salice dictum Libr. XVI, sect. 46.

20, 19 *Amerinæ nigræ*. Est salix vulgaris, nigricans, folio non serrato, C. B.

Ib. 24 *Thesmophoriis*. Thesmophoria sunt Cereris sacra, ut apud Romanos Cerealia. Mox: *Duo ejus genera*. Major, est vitex latiore folio, C. B. Minor, est vitex foliis angustioribus, cannabis modo dispositis, C. B.

22, 8 *Ericen*. De hac dictum supra Libr. XIII, sect. 35. Mox: *Colore rorismarini*. Ms. Reg. 2, & ed. pr.

Ib. 13 *Græci auctores sparton*. Græci σπάρτον dictum est linum, cannabis, aliaque id genus vitilia & textilia. Mox: *Docuerim*. Supra Libr. XIX, sect. 2. Porro: *Designaverit Homerus*. Iliad. II, 135.

23, 6 *Tamaricen*. Est tamarix fruticosa, folio crassiore, sive Germanica, C. B. Recte arbitrantur myricen esse tamaricen.

Ib. 10 *Sine liene inveniri*. Fabulam esse jam observavit J. Bauhinus.

Ib. 15 *Adseveravit*. Mss. Reg. & editio princeps. Mox: *Vulgus — ut diximus*. Libr. XVI, sect. 45.

Ib. 19 *Bryam vocat*. De brya dictum supra Libr. XIII, sect. 37.

Ib. 24 *Compositionibus, quas antheras*. Compositiones ἀνθηρὰ, ita dictæ vel a colore florido vel a florum mixtione, & adversus oris ulcera, aphthas, aliaque id genus adhibentur.

24, 24 *Virga sanguinea*. Est cornus femina, C. B. Sanguineos ejus frutices jam memoravit Plinius Libr. XVI, sect. 30. Cur autem infelix diceretur, vide supra sect. 41. Mox: *Quæ præsanavere*. Quæ celerius quam opus esset, sanata sunt.

Ib. ult. *Sileris folia*. Siler videtur esse evonymus vulgaris, granis rubentibus, C. B.

25, 4 *Ligustrum si eadem*. Ligustrum non est eadem arbor ac cypros, de qua dictum supra Libr. XII, sect. 51.

Ib. 7 *Oris exulcerationi* Ms. Reg. 2, & ed. pr.

Ib. 13 *Ederæ genera viginti*. Vide supra Libr. XVI, sect. 62.

27, 9 *Quam ex aceto utilissimam*. Mss. Reg. Mox: *Vicino vocabulo ciston*. Græci cistum dixere κισθόν. Ederam vero, κισσόν. Porro: *Duo ejus genera*. Nempe cistus mas, & cistus femina.

Ib. 17 *Hipocisthis — dicemus*. Infra Libr. XXVI, sect. 31. Mox: *Cissos erythranos*. De cisso erythrano, seu edera rubente, de smilace & clematide vide supra Libr. XVI, sect. 62, & seq.

28, 16 *Arundinis genera*. Vide supra Libr. XVI, sect. 64, & seqq.

29, 5 *Arundo Cypria*. Est arundo maxima & hortensis, J. B.

Ib. 9 *Vulgaris arundo*. Est arundo φραγμίτης.

Ib. 23 *Ebenus, ut docuimus*. Libr. XII, sect. 8.

30, 8 *Mirum, folia ejus*. Supra Libr. XVI, sect. 33.

Ib. 13 *Herba est silvestris*. Non herba, sed frutex. Est coriaria, seu rhus myrtifolia Monspeliensium, Mag. Bot.

Ib. 17 *Ut malicorio*. Malicorium est cortex mali Punici; ut videre est supra Libr. XXIII, sect. 53.

Ib. 24 *Rhus, qui erythros*. Est rhus folio ulmi, C. B.

31, 4 *Feminarum abundantiam*. Mss. Reg. & editio prin-

ceps. Mox: *Erythrodanus*. Est rubia tinctorum, sativa, C. B. de qua supra Libr. XIX, sect. 17.

Ib. 16 *Alysson vocatur*. Est rubia silvestris, lævis, C. B.

Ib. 21 *Radicula — quam struthion*. Est saponaria major, lævis, C. B.

32, 9 *Sic & pleuriticos*. Optime hæc jungit editio princeps cum superius dictis. Mox: *Semen ex aqua*. Male libri scripti & editi, *apocyni semen*. Quod jam monuit J. Bauhinus. Porro: *Apocynum frutex est*. Sic fuit emendandum, ut recte docuit J. Bauhinus. Est autem apocynum folio subrotundo, C. B.

Ib. 15 *Rosmarinum*. De rosmarino vide supra Libr. XIX, sect. 62. Mox: *Alterum sterile*. Est rosmarinus hortensis, angustiore folio, C. B. Non est sterilis. Porro: *Alterum cui & caulis*. Est cachyris semine fungoso, sulcato, plano, majore, foliis peucedani angustis, Mor.

Ib. 22 *Et ad vulvas cum vino*. Dioscorid. III, 87, ait ad ictericos, seu morbum regium: ita ut Plinius ὑστερικοῖς pro ἰκτερικοῖς perperam legisse videatur. Mox: *Cum ærina farina*. Cum farina loliacea.

33, 4 *Cachrys — ut diximus*. Supra Libr. XVI, sect. 11.

Ib. 9 *Herba sabina*. Non herba, sed frutex, sabina. Mox: *Altera tamarici*. Est sabina femina. Porro: *Altera cupresso*. Est sabina mas.

Ib. 20 *Selago adpellata*. Est camphorata hirsuta, C. B. Mox: *Legitur sine ferro*. Hinc discere est quam superstitiosa fuerit Druidarum doctrina.

34, 1 *Samolum herbam*. Est anagallis aquatica, folio rotundo, non crenato, C. B.

Ib. 18 *Et calculosis*. Calculosis maxime prodesse cerasorum gummim scribit Galenus, Libr. de Fac. simp. med. pag. 189. Mox: *Vulnerum utilitatibus*. In Mss. Reg. & editione principe, *vulnerum inutilitatibus*. Porro: *Spinæ Ægyptiæ — diximus*. Supra Libr. XIII, sect. 19.

Ib. ult. *Spinæ albæ*. Juxta Dalecampium est eryngium Alpinum, cæruleum, capitulis dipsaci, C. B.

35, 2 *Spina illa, quam Græci acanthion*. Est carduus tomentosus, acanthi folio, vulgaris. Tournefortius.

Ib. 8 *Est & acacia*. Acacia est succus, qui e spinæ Ægyptiæ, quæ ipsa est arbor acacia, fructu exprimitur. Mox: *Deterrima*. Ita Ms. Reg. 2, & editio princeps. In Ms. Reg. 1, *teterrima*. Dioscorid. III, 132, memorat quidem

in Cappadocia & Ponto acaciam teneriorem. Inde tamen non satis certo emendatur, *tenerrima*.

Ib. 19 *Aut leucophæa*. Succus ille, sive acacia leucophæa, est fuscus, nempe ex albo nigroque mixtus.

36, 4 *Vulgaris quoque hæc spina*. Est hippophæston, de quo plura infra Libr. XXVII, sect. 66. Mox: *Radicis usus habet*. Radix illa est quæ radicula adpellatur.

Ib. 8 *In Oriente* (*ut diximus*) Supra Libr. XII, sect. 52.

Ib. 12 *Diatiron*. Ita Ms. Reg. 1, & in Indice. Mox: *Rubens & in purpuram vergens*. Est aspalathus; de quo vide supra Libr. XII, sect. 52.

Ib. 22 *Spina est adpendix adpellata*. Est mespilus apii folio, silvestris, spinosa, sive oxyacantha, C. B. Mox: *Alvum citam*. Mss. Reg. & editio princeps *alvum citant*. Porro: *Pyracanthæ baccæ*. Est oxyacantha Dioscoridis, sive spina acuta, pyri folio, C. B.

37, 1 *Paliurus*. De paliuro dictum supra Libr. XIII, sect. 33.

Ib. 8 *Agrifolia*. In hujus arboris nomine variant Mss. codices. Sed certe pertinet ad aquifoliam; ut patet ex ejus virtutibus.

Ib. 17 *Per se recubitu*. Bene Ms. Reg. 1.

39, 3 *Genus rubi est, in quo rosa*. Est rosa silvestris. Mox: *Pilulam castaneæ similem*. Pilulam hanc Marcellus Empiricus Cap. 26, appellat, spongiam. Porro: *Cynorrhoda*. De hac dictum Libr. XXV, sect. 6.

Ib. 7 *Cynapanxin*. Ita Mss. Reg. In editione principe, *cynapaxin*. Mox: *Vestigio hominis*. Plinius legit ἰχνῶδες. At Theophrastus, Hist. Plant. III, 18 habet φύλλον ἀχνῶδες, folium tenue. Quod melius.

Ib. 22 *Idæus rubus*. Est rubus Idæus, spinosus, C. B.

40, 7 *Genus est silvestre*. Est rhamnus tertius, flore herbaceo, baccis nigris, C. B.

Ib. 16 *Pyxacanthon Chironiam*. Ad rhamnum quoque pertinet, & est lycium Hispanicum, folio buxi, C. B. Mox: *In Indicis arboribus diximus*. Supra Libr. XII, sect. 15.

41, 9 *Sarcocollam*. De ea dictum supra Libr. XIII, sect. 20.

Ib. 15 *Quod oporicen vocant*. Oporice est confectio ex fructibus, δι' ὀπωρῶν.

Ib. ult. *Chamædrys*. Est chamædrys major, repens, C. B.

42, 7 *Pituita in gula cohærescente*. Ms. Reg. 1.

Ib. 18 *Chamædaphne*. De hac vide supra Libr. XV, sect. 39. Mox: *Adnexum solis*. Bene Ms. Reg. 2.

Ib. 24 *Chamælea*. Est Chamelæa tricoccos, C. B.
43, 8 *Chamæsyce*. Est tithymalus exiguus, glaber, nummulariæ folio. Tournefortius.
Ib. 15 *Chamæcissos*. Chamæcissos spicata est bugula, Dod. Consolida media, pratensis, cærulea, C. B.
Ib. 20 *Chamæleucen*. Est tussilago vulgaris, C. B.
Ib. 25 *Chamæpeuce*. Est cistus ledon, foliis rorismarini subtus incanis, C. B. Quod & helianthemum foliis rorismarini splendentibus subtus incanis. Tournefortius. Mox: *Laricis folio*. Mss. Reg. 1, & 2.
44, 1 *Chamæcyparissos*. Est santolina foliis teretibus. Tournefortius. Mox: *Ampeloprason*. Est porrum silvestre vinearum, C. B.
Ib. 8 *Quæ stachys vocatur*. Quæ sit illa stachys, porro similis, incompertum. Stachys Dioscoridis non habet folia porri, sed marrubii: est scordotis, de qua dicetur infra Libr. XXV, sect. 27. Mox: *Clinopodion*. Est clinopodium arvense, ocimi facie, C. B.
Ib. 14 *Altitudine*, *in petrosis — præbentem*. Mss. Reg. 1, & 2.
Ib. 20 *Centunculum*. Est gnaphalium vulgare majus, C. B.
45, 2 *Unam*, *quam aliqui echiten*. Est clematitis peregrina, foliis pyri incisis, C. B.
Ib. 16 *Clematis*, *Ægyptia cognomine*. Cl. Tournefortio clematis daphnoides est pervinca. At cum pervincam aliosque effectus memoraverit Plinius Lib. XXI, sect. 99, hæc mihi videtur esse clematitis, sive flammula repens, C. B. quam observavit Cl. Shaw.
Ib. 21 *Aron*, *de qua — diximus*. Supra Libr. XIX, sect. 30.
46, 2 *Draconis convoluti modo*. Dracunculus non habet radicem draconis convoluti modo; sed ejus caulis anguium modo maculosus.
Ib. 7 *Aron miris laudibus*. Ari & dracunculi virtutes permiscuit Plinius; & multa habent communia.
47, 19 *Dracunculus*, *quem dixi*. Supra sect. 91. Mox: *Ajunt majorem*. Est dracunculus polyphyllus, C. B. cujus vis adversus serpentes certissima.
Ib. 26 *Hoc est simile aro*. Est dracunculus polyphyllus, de quo modo dixi. Mox: *Radice longa*. Est bistorta major, radice minus intorta, C. B.
48, 2 *Tertia demonstratio*. Est dracunculus aquatilis, Dod.
Ib. 7 *Est & aris*. Est arisarum latifolium majus, C. B.
Ib. 17 *Myriophyllon*. Est millefolium aquaticum foliis feniculi, ranunculi flore & capitulo, C. B.

Ib. 23 *Herbam in pratis tenuem*. Est millefolium vulgare, album, aut purpureum.

49, 3 *Pseudobunion*. Multis est eruca silvestris, major, lutea, caule aspero, C. B.

Ib. 7 *Myrrhis*. Est myrrhis major, vel cicutaria odorata, C. B.

Ib. 16 *Onobrychis*. Est onobrychis foliis viciæ, fructu echinato, major, floribus dilute rubentibus, C. B.

Ib. ult. *Et calycia*. Ms. Reg. 1. Mox: *Aquam glaciari*. Id supra sect. 72 de flore aquifoliæ arboris prodidit Pythagoras.

50, 7 *Monstrifica prorsus natura*. Crediderim non fuisse herbam aliquam peculiarem, sed magos venenis acerrimis illusisse.

Ib. 9 *Aproxis adpellatur*. Forte est dictamnus albus vulgo, sive fraxinella, C. B. Certe concipit ignes: at non radix, sed ipsa folia. Mox: *Ut naphtha*. Vide Libr. II, sect. 109.

Ib. 12 *Florente brassica*. Mss. Reg. 1, & 2.

Ib. ult. *Aglaophotin*. Ita dictam esse pæoniam docet Apuleius, Cap. 64. Aliæ autem sunt herbæ, qua noctu lucent, ut cardamindum.

51, 3 *Marmoritin*. Ms. Reg. 2. Mox: *Achæmenida*. Ex viribus patet eam herbam pertinere ad narcoticas, qualis hioscyamum, solanum, &c. Porro: *In Taradistilis*. Ms. Reg. 1.

Ib. 10 *Theonbrotion*. Ms. Reg. 1. Apud Garciam I, 3, princeps regni Brisnagariæ, cum Lusitano colloquens, assam fœtidam, Deorum cibum appellabat. Et adhuc est in exquisitissimis Indorum saporibus.

Ib. 14 *Semnion*. Venerandam. A σεμνός. Mox: *Adamantida*. Invictam, & quæ nulli materiæ cedat.

Ib. 18 *Quod conteri nequeat*. Non crediderim, quod conteri nequeat, sed quod artus resolvat. Mox: *Therionarca*. Θηριονάρκη, quod serpentibus torporem inferat. Porro: *Æthiopida*. Æthiopis est sclarea vulgaris, lanuginosa, amplissimo folio. Tournefortius.

52, 6 *Potamaucis*. Mss. Reg. 1, & 2, & ed. pr. Mox: *Theangelida*. Multus adhuc in Perside usus herbarum illarum, quæ *benk*, *taft hendi*, *mic-heb gengueli*, *mouranna* dicuntur; & ex iis fiunt pilulæ, quæ mentem movent, & ad magicas illas divinationes accendunt. Vide P. Angelum de Sancto Josepho, *Pharmacopæa Persica*, pag. 366. Insignis est ille Plinii locus, quo magorum artes, quæ tamdiu miseris mortalibus illusere, perdocemur.

Ib. 10 *Gelotophyllida*. Gelotophyllis, γελωτοφυλλίς, folium

risum ciens. Hæc herba videtur esse, quæ adhuc in Oriente celebratissima est, similis cannabi. De hac herba ejusque effectu vide P. Angelum de Sancto Josepho, loc. cit.

Ib. 14 *Hestiatorida*. Hestiatoris videtur esse *l'Areque*, cujus tantus adhuc est usus in Perside & remotioribus Orientis partibus. Arboris iconem vide apud P. Tachard, *Voyage de Siam*, pag. 369. Ejus vim expertus est P. Angelus de Sancto Josepho, ibid. pag. 368.

53, 1 *Sed compositio*. Talium compositionum mercatores in Perside plurimi sunt, & dicuntur *Keïf-frousch*, id est ebrietatis stultitiæque mercatores, iisque herbis, de quibus jam dixi, parantur.

Ib. 8 *Æschynomenen*. Αἰσχυνομένη, verecunda. Est mimosa, frutex sensibilis. Tournefortius. Mox: *Œnotheridem*. œnotheris est lysimachia chamænerion dicta, latifolia, C. B. De ea plura vide infra Libr. XXVI, sect. 69. Porro: *Anacampserotem*. Est anacampseros vulgo faba crassa, J. B. Tum: *Celeber arte grammatica*. Is est Apion, sæpe a Plinio laudatus.

Ib. 17 *Eriphiam*. Eriphia sane dicta ab ἔριφος, hœdus. A Ruellio inter ranunculos adscribitur. Mox: *Herba lanaria*. Est radicula, de qua jam dictum supra Libr. XIX, sect. 18.

Ib. 22 *Lactoris*. Est hieracium fruticosum latifolium, hirsutum, C. B. Mox: *Militarem vocant*. Est millefolium stratiotes, pennatum, terrestre, J. B. seu millefolium vulgare, album, C. B. de quo jam dictum supra sect. 95.

54, 2 *Ea in Ægypto tantum*. Est aloe, sive aizoon palustre, J. B.

Ib. 9 *Et illigata*. Ita Mss. Reg. 1, & 2, & editio princeps.

Ib. 15 *Lingua herba*. Est ranunculus longifolius, palustris, major, C. B. Maximæ est acrimoniæ.

55, 1 *Rumpotinum arborem*. Ita Ms. Reg. 2. De rumpotino jam dictum supra Libr. XIV, sect. 3. Mox: *Galli rhodoram*. Rhodora est barba capræ, floribus oblongis, C. B.

Ib. 12 *Herba impia*. Est filago, seu impia, Dod.

Ib. 21 *Itaque & suibus dari*. „ Pro *suibus* contracte *subus* „ habet vet. Davinion. Cod. Et sic alibi. Hinc veteres dixere „ *subulcum a subus*, ut *bubulcum a bubus*. Observatio hæc „ est Marq. Gud. in Phæd. lib. II. Fab. IX, not. 2. " Ed. Ven.

Ib. ult. *Veneris pectinem*. Est scandix semine rostrato vulgaris, C. B.

56, 4 *Ea mularis*. In Ms. Reg. 2, & *villaris*. Quæ sit hæc herba, ignotum.

Ib. 8 *Philanthropon*. Est aparine vulgaris, C. B. Mox: *Canaria adpellatur lappa*. Est caucalis arvensis, echinata, latifolia, C. B.

Ib. 14 *In colluviem*. Colluvies est aqua furfuribus aliisque, quæ subus dantur, mixta.

Ib. 18 *Tordylon alii*. Tordylon, vel tordylium est seseli Creticum, de quo jam dictum supra Libr. XX, sect. 18.

Ib. ult. *Gramen ipsum*. Est gramen caninum arvense, C. B.

57, 3 *In Parnasso tantum*. Et dicitur gramen Parnassi.

58, 4 *Aculeatum gramen*. Est gramen dactylon, folio arundinaceo, C. B.

Ib. 8 *Altero, quod est aizoo simile*. Est anthyllis maritima, alsinefolia, C. B. Mox: *Tertium genus dactyli*. Est sempervivum minus, vermiculatum, acre, C. B.

Ib. 20 *Suo loco docuimus*. Libr. XVIII, sect. 39.

IN LIBRUM XXV.

Pag. 63, lin. ult. *Grammaticæ artis*. Bene Mss. Reg. 1, Voss. & editio princeps. Nec addendum, *peritum*. Sic locutus est Plinius Libr. VII, sect. 40, IX, sect. 8, & Libr. XXX, sect. 6.

65, 2 *Eamque num*. Sic jam Plinius Libr. XXII, sect. 16.

Ib. 9 *In Marsis*. Vide supra Libr. VII, sect. 2.

Ib. 13 *Ægyptus illa non esset*. Pars est inferioris Ægypti, quæ Delta dicitur. Vide supra Libr. II, sect. 87. Mox: *Illud nepenthes*. De nepenthe jam dictum supra Libr. XXI, sect. 91. Juxta Cl. Barchusen, *Historia medicinæ*, in fin. nepenthes Homericum est ipsum opium; quod in oratione hac de re habita probandum suscepit.

Ib. 21 *Polion herbam*. De qua vide supra Libr. XXI, sect. 21, & 84.

66, 4 *Ut adfirmaverit*. Ms. Reg. 1, & ed. pr.

Ib. 9 *Revocatum ad vitam*. Non a morte, sed ab asphyxia ad vitales sensus. Mox: *Alite, quam retulimas*. Libr. X, sect. 20.

67, 3 *Illi, quam retulimus*. Supra Libr. XVIII, sect. 45.

Ib. 10 *Insanabile*. Malum insanabile. Mox: *Silvestris rosæ*. Est rosa silvestris vulgaris, flore odorato, incarnato, C. B.

Ib. 15 *In Lacetania*. Pyrenæis montibus proxima.

Ib. 24 *Dracunculum*. Est dracunculus caule maculis notato. Est & caule immaculato.

68, 3 *In priore volumine*. Libr. XXIV, sect. 93.

Ib. 14 *Fons erat aquæ*. Apud Frisios ex vitio aquarum multi adhuc stomacace laborant. Frequentesque sunt fontes, quarum aqua dentibus nocet. Mox: *Sceloturben*. In Ms. Reg. 2. *Sceloturbin*. Græcis σκελοτύρβη dicitur a σκέλος & τύρβη, quod morbus ille tentet & turbet crura.

Ib. 18 *Herba, quæ vocatur brittanica*. Ms. Reg. 1. Est lapathum aquaticum, folio cubitali, C. B.

Ib. 22 *Florem vibones*. Flos brittanicæ Frisiis dicebatur vibones, nomine, ut opinatur eruditus Langius, ducto a confirmandis dentibus.

69, 19 *Judicavere ævi experimenta*. Mss. Reg.

Ib. ult. *Optimi portus sit*. In Ms. Reg. 2, *optimis*. Vide supra Libr. VII, sect. 54. Ferdinandus Pintianus, eruditus Plinii interpres, Salmanticæ sepulcro suo inscribi jussit: OPTIMVM VITÆ BONVM MORS.

70, 8 *Amatorio periisse*. Amatorium illud poculum dederat Callisthenes libertus, ut a Lucullo magis diligeretur.

Ib. 13 *Homero teste*. Homer. Odyss. κ', vers. 302. Mox: *Moly*. Sunt qui existiment esse herbam aglaophotin, de qua dictum supra Libr. XXIV, sect. 102. Quod minime probabile est. Moly Homericum esse rutam silvestrem adfirmat Galenus, Libr. VIII, de Fac. simp. med. pag. 129. Quod verius crediderim.

Ib. ult. *Dodecatheon*. Herba ita est appellata a duodecim Diis majoribus. Est autem sanicula montana flore calcari donato, C. B.

71, 4 *Pæonia est*. Nomen habet a Pæone medico, qui ea herba Plutonem ab Hercule vulneratum curavit, ut habet Homerus, Iliad. ε'. vers. 401.

Ib. 11 *Faunorum in quiete ludibriis*. Fauni illi, infra Libr. XXX, sect. 24 & nocturni Dii dicti, sunt incubus, Græcis ἐφιάλτης.

Ib. 16 *Unum quippe Asclepion*. Ita appellatum ab Æsculapio. Est ferula minor, ad singulos nodos umbellifera. Tournefortius. Mox: *Qualem diximus*. Libr. XII, sect. 57.

72, 1 *Alterum genus Heraclion*. Est panax sphondylii folio,

sive Heracleum, C. B. Mox: *De quo origano diximus.* Supra Libr. XX, sect. 62.

Ib. 5 *Tertium panaces Chironion.* Est helenium vulgare, C. B. Mox: *Radix parva.* Immo, magna longave, teste Theophrasto, Hist. Plant. IX, 12. Perperam ergo Plinius legit *μικρά*, pro *μακρά*.

Ib. 11 *Centaurion cognominatur.* Est centaurium majus.

Ib. 16 *Alterum tenuius.* In Mss. Reg. & editione principe, *tenuis.* Mox: *Heracleon siderion.* Est geranium Robertianum 1, viride, C. B.

Ib. 23 *De qua diximus.* Est bryonia, de qua dictum supra Libr. XXIII, sect. 17. Mox: *Sicuti de herba.* Est parthenium, de quo dictum supra Libr. XXII, sect. 20.

73, 1 *Unum nigro semine.* Est hyoscyamus vulgaris, vel niger, C. B. Mox: *Vulgare autem candidius.* Est hyoscyamus albus, vulgaris, Clus. Porro: *Tertii semen irionis.* Est hyoscyamus Creticus, luteus, C. B.

Ib. 5 *Quartum genus.* Est hyoscyamus albus, major, vel tertius Dioscoridis, & quartus Plinii, C. B.

Ib. 17 *Oleum — ut diximus.* Supra Libr. XV, sect. 7, XXIII, sect. 49.

Ib. 25 *Mercurialem.* Mercurialis masculus, est mercurialis testiculata, C. B. femina, est mercurialis spicata, C. B.

75, 6 *Achilleos vocatur.* Achilleos, seu millefolia, est millefolium nobile, Trag. Tanacetum minus, album, odore camphoræ, sive Achillæa Dioscoridis, C. B.

Ib. 15 *Scapo cæruleo pedali.* Juxta Langium est lunaria, quæ glauca est, & foliis rotundis. Mox: *Alii quadrato caule.* Hæc videtur esse sideritis hirsuta procumbens, C. B.

Ib. 19 *Sideritin in maceriis.* Est tanacetum montanum, inodorum, minore flore, C. B. Mox: *Candidioribus foliis.* Eadem herba est. Differt tantum foliorum candore.

Ib. 23 *Aliam vero binûm cubitorum.* Juxta Dalecampium est sideritis altera Dioscoridis; urtica aculeata, foliis non serratis, C. B.

Ib. 26 *Scopas regias.* Mss. Reg. & editio princeps. Juxta Dalecampium est tanacetum minus album, odore camphoræ, sive Achillæa Dioscoridis.

76, 2 *Hemionion vocant.* Est hemionitis vulgaris, C. B.

Ib. 14 *Melampodis fama.* De Melampode jam dictum supra Libr. VII, sect. 33.

78, 23 *Trahit ex alvo bilem.* Ms. Reg. 2.

80, ult. *Spasticis cynicis*. Est σπασμὸς κυνικὸς, quo de morbo, qui est oris distentio, vide Celsum IV, 2.

81, 16 *Mithridatiam*. Est dens leonis latiore & rotundiore folio, Bot. Monsp. Mox: *Scordotin*. Est cataria Cretica, humilis, scordioides. Tournefort. Corollar pag. 13.

Ib. 23 *Alterius generis*. Est scordium alterum, sive salvia silvestris, C. B.

Ib. ult. *Polemoniam, alii Philæteriam*. Diversum nomen, certantibus de inventione regibus, Polemone Ponti Polemoniaci, & Philætero Cappadociæ. Est Lychnis silvestris, quæ been album vulgo, C. B.

82, 6 *Eupatoria*. A Mithridate Eupatore appellata. Est eupatorium veterum, sive agrimonia, C. B.

Ib. 13 *Centaurio*. Est centaurium majus, folio in lacinias plures diviso, C. B.

83, 3 *Alterum centaurion*. Est centaurium minus, C. B.

Ib. 14 *Tertia est centauris*. Hæc videtur esse lapathum folio acuto rubente, C. B.

Ib. 21 *Clymenus a rege*. Clymenus herba dicta est a Clymeno, filio Cænei, Arcadiæ rege Videtur esse periclymenos, vel caprifolium, de quo plura infra Libr. XXVII, sect. 94. Juxta alios est scrophularia vulgaris & major J. B.

84, 13 *Lysimachiam*. Est salicaria vulgaris, purpurea, foliis oblongis. Tournefortius.

Ib. 20 *Adoptata herba*. Est artemisia vulgaris, major, caule & flore purpurascentibus, C. B. Mox: *Ab Artemide Ilithyia*. Artemis Εἰλείθυια, est Diana, Artemisve, parturientibus propitia.

Ib. 26 *Altera tenera tenerioribus*. Ita Mss. Reg. & editio princeps. Hæc est artemisia rubra, maritima, Mentz. In recentioribus editionibus, *tenuioribus*.

85, 3 *Quam quidam botryn*. At hi recte eam non appellabant. Alia enim est botryx, quæ dicetur infra Libr. XXVII, sect. 31. Mox: *Nymphæa*. Est nymphæa alba, major, C. B.

Ib. 7 *Rhopalon*. Græcis ῥόπαλον est clava.

Ib. 15 *Alia nymphæa*. Est nymphæa lutea, major, C. B.

Ib. 23 *Sicut apud Homerum*. Iliad. χ'. vers. 444.

86, 1 *Vis tanta est*. Vis inflammatoria. Inde cum vel concretus succus tunditur, magnopere cavendum ne nares, guttur, oculosque inflammet.

Ib. 10 *In Gallia fit*. In Gallia Circumpadana. Mox: *Ex*

herba chamelaea. Est thymelæa, quæ chamelæa quoque vocatur, ut dictum est supra Libr. XIII, sect. 35.

Ib. 17 *Minor angustioribus foliis*. Est plantago angustifolia, major, C. B. Mox: *Altera major*. Est plantago latifolia, glabra, C. B.

Ib. 22 *Et angulosus*. Ita vetus exemplar a Cornario laudatum. Mox: *Nascitur in humidis*. Est plantago aquatica, latifolia, C. B. Ranunculus palustris, plantaginis folio ampliore. Tournefortius. Porro: *Densandoque corpore*. Id est adstringendo corpore.

87, 1 *Euglossos*. Est buglossum latifolium, borrago flore cæruleo, C. B. Mox: *Cynoglossos*. Est buglossum silvestre, caulibus procumbentibus, C. B.

Ib. 8 *Alia similis ei*. Est buglossum angustifolium, semine echinato, C. B. Mox: *Est & buphthalmus*. Mss. Reg. & editio princeps. Est buphthalmum tanaceti minoris foliis, C. B.

Ib. 16 *Circa Bœotiam*. Ita quidem libri scripti & editi. At ex Theophrasto, Hist. Plant. IX, 13, ipsoque Plinio XXVII, 1, emendandum videtur, *circa Mæotin*. Scythice autem est glycyrrhiza, de qua dictum supra Libr. XXII, sect. 14.

Ib. 21 *Hippace dicta*. A Scythis sciri forte adhuc potest quæ sit illa herba. Forte est Canadensis magna longa radix, de qua jam dixi.

Ib. ult. *Ischæmonem*. Est gramen dactylon, folio latiore, C. B.

88, 5 *Vettonica*. Est betonica purpurea, C. B.

Ib. 15 *Cantabrica*. Est scorzonera latifolia, sinuata, C. B.

89, 1 *Vocatur consiligo*. Videtur esse helleborus albus, flore subviridi, C. B. Certe veterinarii μάλιν, quod est pulmonum vitium, in veterinis sanant helleboro albo, quod Vegetius consiligine fieri scribit. Observandum autem non in Europa tantum, sed & in Asia ad pecudum morbos promiscuum usum esse hellebori albi & nigri. Aliis consiligo est helleborus niger, tenuifolius, buphthalmi flore, C. B. Mox: *Demonstrabimus suo loco*. Infra Libr. XXVI, sect. 21. Porro: *Iberida*. Est lepidium gramineo folio, sive iberis. Tournefortius.

90, 6 *Canariam*. Est gramen caninum arvense.

Ib. 13 *Elaphoboscon — diximus*. Supra Libr. XXII, sect. 37. Mox: *Seseli*. Vide supra Libr. VIII, sect. 50.

Ib. 15 *Dictamnum — indicavimus*. Supra Libr. VIII, sect. 41.

Ib. 19 *Flos nullus, aut semen*. Bene Ms. Reg. 2. Est qui-

dem dictamno flos, semen, & caulis; sed nullius sunt usus.

Ib. 22 *Pseudodictamnum*. Est pseudodictamnus acetabulis moluccæ, C. B.

91, 4 *Tertium genus dictamnum*. Est pseudodictamnus verticillatus, inodorus, C. B.

91, 20 *Aristolochiæ*. Aristolochia ita dicta quod ἀρίςη λεχώσαις, optima gravidis. Mox: *Unum tuberibus*. Est aristolochia rotunda, flore ex purpura nigro, C. B.

Ib. 25 *Alterum masculæ*. Est aristolochia longa, vera, C. B. Mox: *Tertium longissimæ*. Est aristolochia clematitis, recta, C. B.

92, 4 *Et quæ plistolochia*. Est aristolochia polyrrhizos, J. B. Plistolochia autem, vel pistolochia, dicitur quod fida optimaque sit puerperis.

Ib. 14 *Rotunda contra serpentes*. In insula Cayanna alia quoque aristolochia contra serpentes utuntur Africani. Ea est aristolochia folio hederaceo, trifido, maximo flore, radice repente, Plum.

Ib. 25 *Satyrion esse*. Eadem est Veneris concitatrix.

93, 24 *Argemonia*. Argemone dicta supra Libr. XXI, 1, sect. 94. Est papaver erraticum, capite oblongo hispido. Tournefortius. Alia ejus genera sunt capite longiore, & longissimo.

94, 7 *Agaricon*. De hoc vide supra Libr. XVI, sect. 13.

Ib. 14 *Echios*. Est echium majus & asperius flore albo, aut dilute purpureo. Mox: *Altera, quæ lanugine*. Est echium vulgare, C. B.

Ib. 18 *Personatam vocant*. Est lappa major, arctium Dioscoridis, C. B.

Ib. 24 *Hierabotane*. Est verbenaca.

95, 22 *Blattaria*. Est blattaria lutea, folio longo, laciniato, C. B. Mox: *Lemonium*. Videtur esse scolymus chrysanthemos, C. B.

Ib. 26 *Quinquefolium*. Est quinquefolium majus, repens, C. B.

96, 7 *Sparganion*. Est sparganium ramosum, C. B. Mox: *Probatissimi in Creta*. Est daucus tenuifolius, Creticus, radiis umbellæ longioribus. Tournefortius.

Ib. 14 *In saxosis nascitur*. Bene Mss. Reg. & editio princeps. Perperam recentiores omisere, *nascitur*. Mox: *Reliqua genera*. Est daucus vulgaris, Clus. Pastinaca tenuifolia, silvestris Dioscoridis, vel daucus officinarum, C. B. Hu-

jus est semen, quod in officinis dauci Cretici semini substituitur.

Ib. 22 *Tertium genus*. Est pastinaca tenuifolia, sativa, radice lutea, C. B.

97, 4 *Therionarca*. Hæc videtur esse chamænerion angustifolium, Alpinum, flore purpureo. Tournefort. De magica dictum supra Libr. XXIV, sect. 102.

Ib. 8 *Persolata*. Est petasites major, vulgaris, C. B.

Ib. 13 *Cyclamini radix*. Est cyclamen orbiculato folio, inferne purpurascente, C. B.

Ib. 26 *Cyclaminos cognomine cissanthemos*. Est bryonia lævis, sive nigra, racemosa, C. B.

98, 6 *Tertia cyclaminos*. Est Parnassia palustris & vulgaris. Tournefortius. Gramen Parnassi albo simplici flore, C. B.

Ib. 9 *Peucedanum*. Est peucedanum majus, Italicum, C. B.

Ib. 25 *Ebuli quoque*. De ebulo dictum supra Libr. XXIV, sect. 35. Mox: *Polemoniæ*. De Polemonia dictum sect. 28.

99, 6 *Verbascum — album*. Est verbascum mas, latifolium, luteum, C. B. Mox: *Alterum nigrum*. Est verbascum nigrum flore ex luteo purpurascente, C. B. Porro: *Tertium genus*. Tertium genus, quod & silvestre mox dicitur, est verbascum latis salviæ foliis, C. B. Phlomis fruticosa, salviæ folio latiore & rotundiore. Tournefortius.

Ib. 14 *Phlomides duæ*. Sunt phlomis fruticosa, salviæ folio longiore & angustiore. Tournefortius. Altera, phlomis fruticosa, flore purpureo, foliis rotundioribus. Mox: *Tertia lychnitis*. Est phlomis lychnitis, Clus. Verbascum angustis salviæ foliis, C. B.

Ib. 23 *Telyphonon*. Est ranunculus cyclaminis folio, asphodeli radice, major. Tournefortius. Aconitum pardalianches 1, seu thora major, C. B.

100, 10 *Alii poterion*. Est tragacantha altera, J. B. Mox: *Bene olentibus*. Juxta Dioscoridem III, 17, non radix, sed fructus bene olet. Porro: *Alisma, quam alii damasonium*. Est plantago aquatica, stellata, C. B.

Ib. 18 *Alterum genus ejusdem*. Est verbasculum pratense, odoratum, C. B.

Ib. 23 *Cynorrhodum, de quo diximus*. Supra sect. 6.

Ib. ult. *Peristereos*. Est verbena tenuifolia, C. B.

101, 4 *Proxima his malis*. Ms. Reg. 2, & ed. pr.

Ib. 17 *Antirrhinon*. Est antirrhinum vulgare, J. B.

Ib. 23 *Similiter ea, quam eupliam vocant*. Hæc sunt omit-

tenda. Aliter Plinius gravissimum in errorem incidit. Cum enim Theophrastus, Hist. Plant. IX, 21 dixerit antirrhinon conferre ad famæ commendationem, περί τῆς εὐκλείας ἢ εὐδοξίας: eupliam, vel potius euclian, pro planta accepit Plinius. Forte tamen scripserat: *& hoc perunctos venustiores fieri, nec ullo malo medicamento — arbitrantur magi: tradunt quoque eo perunctos commendatioris esse famæ.*

102, 5 *Pericarpum.* Est hyacinthus comosus, major, purpureus, C. B. Mox: *Cortice rubro alterum.* Est hyacinthus racemosus, cæruleus, major C. B.

Ib. 14 *Nymphææ & heracliæ.* In recentioribus editionibus, *& cicutæ*, sine ulla librorum auctoritate. Hic quidem corrupti sunt Mss. & editio princeps, in quibus, *nymphææ lacitæ.* In Indice est *nymphæa Heraclia.* Vide & Libr. XXVI, sect. 28. Mox: *Polythrix.* De polythrice & callitriche dictum supra Libr. XXII, sect. 30.

103, 6 *Cacalia.* Est cacalia tormentosa, C. B. Lingulaca autem, est lingua, de quâ Libr. XXIV, sect. 108.

Ib. 11 *Ex callitriche.* Est trichomanes, de quo infra Libr. XXVII, sect. 3.

Ib. 15 *Hyssopum.* Hyssopum, quod hic memorat Plinius, & infra Libr. XXVI, sect. 70, & 76, non est nostra hyssopus; sed videtur esse hyssopus Græcorum, P. Alp. clinopodium Creticum, fruticosum, foliis lanceolatis. Tournefortius.

Ib. 22 *Lonchitis.* Cum Plinius lonchitin a xiphio & phasganio distinguat, lonchitis multis videtur esse iris tuberosa, folio anguloso, C. B. Radices tamen prælongas non habet hæc iris.

104, 4 *Xiphion.* Est gladiolus utrimque floridus. Mox: *Psyllion.* Est psyllium majus, supinum, C. B.

105, 6 *Rhyssellium.* Ita Ms. Reg. & ed. pr. In recentioribus, *thysselinum.* Est apium silvestre, lacteo succo turgens, C. B.

Ib. 11 *Culices, nubeculas.* Culices illi videntur esse signa apparentia, quæ ut muscæ, araneæ, aliave id genus oculis obversantur, & sunt sæpe guttæ serenæ nascentis prævia indicia.

Ib. 24 *Ad hypochysin.* Hypochysis, suffusio, cataractave, est pupillæ obstructio, ab opaco aliquo interposito inducta, quæ visum minuit, aut exstinguit.

106, 4 *Anagallida*. Anagallis est, altera mas, phœniceo flore: altera femina, & cæruleo vel albo flore.

Ib. 12 *Paracentesis fit*. Paracentesis, cum catarača acu curatur.

Ib. 18 *Asyla adpellatur*. Quæ herba sit asyla, vel ferus oculus, ignotum.

107, 1 *Ægilopas*. Ægilops est tumor, seu parvum ulcus, carunculæ majoris ad internum oculi canthum. De herba autem ægilope dictum supra Libr. XVIII, sect. 44.

Ib. 5 *In trimestri farina*. In farina e trimestri semine, de quo dictum supra Libr. XVIII, sect. 12.

Ib. 10 *Mandragoram*. Nobis quidem est mandragora mas & femina. Neutra tamen est Plinii ac Theophrasti mandragora, cum nostra sit sine caule. Mandragoram veterum fuisse *le Ginseng* opinatur P. Lafitau, *Mémoire sur le Ginseng*; pag. 75.

108, 14 *Cicuta*. Est cicuta major, C. B.

109, 2 *Ad resolvenda*. Ad diluenda medicamenta.

Ib. 10 *Semper staturas*. Cicuta non sinit mammas crescere.

Ib. 17 *Crethmos agrios*. Est halimus, seu portulaca marina, C. B. Atriplex maritima, angustissimo folio. Tournefortius. Mox: *Gramias tollit oculorum*. Gramia est pituita oculorum. Gramiosi vero oculi, teste Cæcilio, sunt lippitudine adfecti.

Ib. 19 *Molybdæna, id est, plumbago*. Plumbago est lepidium dentelaria dictum, C. B. Nunc viget ejus usus ad cancros, sanandos. Mox: *Folio lapathi*. Ita Mss. Reg. & ed. pr. Porro: *Plumbum — ex oculo*. Apud Festum, *calces*, *ampullæ plumbeæ*. Videtur ergo plumbum esse lividas in palpebris maculas.

Ib. 24 *Capnos prima*. Est fumaria officinarum, flore purpureo, C. B.

110, 3 *Alia est capnos*. Est fumaria minor, tenuifolia, caulibus surrectis, flore hilari purpura rubente, C. B. Nomen autem a καπνός, fumus.

Ib. 9 *Acoron*. Est calamus aromaticus, de quo dictum supra Libr. XII, sect. 48. Mox: *Longiore pediculo*. Nec acori, nec iridis folia habent pediculos. Porro: *Ructu faciles*. Quæ ructum facilem cient.

Ib. 15 *Virus majus*. Virus est odor, sapor. Mox: *Qui oxymyrsinæ*. De oxymyrsine dictum supra Libr. XV, sect. 7.

Ib. 23 *Cotyledon*. Est cotyledon major, C. B. Mox: *Est*

aliud

aliud genus. Est sedum majus, montanum, dentatis foliis, C. B.

Ib. ult. *Sordidis foliis*. Verius, pinguibus foliis, ut habet Dioscorides IV, 93. Legit ergo Plinius, ῥυπαρὰ, sordida, pro λιπαρὰ, pinguia.

111, 3 *Quæ iris*. Melius, quæ aizoum; ut habet Dioscorides IV, 92. Mox: *Aizoi duo genera*. Majus, est sedum majus, vulgare, C. B.

Ib. 6 *Stergethron*. Philtrum amatorium est στέργηθρον, a στέργω, amo. Mox: *Hypogeson, quoniam in subgrundiis*. Subgrundia dicuntur τὰ γεῖσα. Est porrecta & depressior tecti pars, qua imbres procul dejiciuntur a tegulis, ne parietes vitient. Porro: *Amerimnon*. Curam sedantem, ἀμέριμνον.

Ib. 10 *Alterum minusculum*. Est sedum parvum, acre, C. B.

Ib. 22 *Andrachnen agriam*. Est sedum minus, teretifolium, album, C. B.

113, 12 *Erigeron — senecio*. Est senecio minor, vulgaris, C. B.

Ib. 17 *Nascitur in tegulis*. Mss. Reg. & ed. pr. Mox: *Vere canescit*. Quod græce dicitur ἦρι γέρων.

114, 13 *Ephemeron*. Videtur esse ephemerum, quod aliqui silvestrem irin appellant, C. B. Aliis est polygonatum angustifolium, non ramosum, C. B.

Ib. 18 *In cavis*. Mss. Reg. & ed. pr. Mox: *Labrum Venereum*. Est dipsacus silvestris, aut virga pastoris major, C. B. Porro: *Est ei vermiculus*. Viget adhuc hujus medicinæ usus; & vermiculus ille inter medium Augusti & Septembris colligitur.

115, 2 *Unum pinguioribus*. Est ranunculus silvestris; Aprili mense floret; Maio mense perit.

Ib. 6 *Alterum foliosius*. Est apiastrum, de quo dictum supra Libr. XX, sect. 45. Ranunculus nempe palustris, apii folio, lanuginosus, C. B. Mox: *Tertium minimum*. Est ranunculus minor, & tota æstate floret. Porro: *Quartum simile huic*. Est ranunculus montanus, aconiti folio, albus, flore majore, C. B. Tum: *Flore lacteo*. Perperam libri scripti & editi, *flore luteo*. Emendandum certe est *lacteo*. Est enim flore albo, & Dioscoridi II, 206, recte dicitur ἄνθος γαλακτίζον.

IN LIBRUM XXVI.

Pag. 118, lin. 3 *Mentagram.* Ad lichenas rodentesque herpetas referenda est hæc mentagræ lues.

Ib. 21 *H-S* cc. Perperam in editione principe, *solidis* cc. Bene Mss. Reg. H-S cc. Minime probabiliter edidit eruditus Harduinus H-S c̄c. Mox: *Gregatim sentirentur.* A grege humilique plebe sentirentur.

119, 3 *Q. Marcio Censoribus.* Anno Urbis conditæ DXC. Mox: *Carbunculum.* Carbunculus sævit & in provincia nostra Nivernensi: sed facillime sanatur. Paratissimum enim ibi remedium. Ubi sentitur, novaculæ ictibus transverse datis inciditur malum, & statim exinanitur.

Ib. 8 *Pollici læve manus evulso.* Optime Mss. Reg. & editio princeps. Pessime in recentioribus editionibus, *pollice.* Pollex non potest evelli acu, tam parvo vulnere, ut vix cerni possit. At carbunculus pollici, aut e pollice, acu potuit evelli, tam parvo vulnere.

Ib. 12 *Vari modo.* Varus est tumor parvus & durus, ex rubedine in summitate tandem albescens. Tales vari in facie & collo, magnitudine seminis cannabis, ut plurimum oriuntur.

Ib. 19 *Diximus.* Sect. 52. Ad lepram aliquatenus pertinet hæc elephantiasis.

120, 1 *Ægypti peculiare hoc malum.* Viget adhuc illa elephantiasis in Ægypto, & in urbe Cairo vulgaris; quam accurate descripsit oculatus testis, Prosper Alpinus, Hist. nat. Ægypti, I, 19, & de Medicina Ægyptior. I, 16. Mox: *Solia temperabantur.* Solium, vas erat, in quo sedentes lavabantur in balineis.

Ib. 6 *Quem gemursam.* Festo teste: *Gemursa, sub minimo digito pedis tuberculum, quod gemere faciat eum qui id gerat.*

Ib. 26 *Subtilioris sectæ * conditori.* In musicos pedes Herophilus venarum pulsus descripserat per ætatum gradus; ut dicetur infra Libr. XXIX, sect. 5.

121, 3 *Defendente.* Bene eruditus Harduinus e Ms. Reg. 1. Infeliciter Cl. Rezzonicus, *peculiariter utique medicina ad*

*) *doctrinæ*, sph. Ed. Brot.

verba garrulitatemque descendente. Quid enim tunc regeret, *celebratam rationem eam*? Mox: *Auditioni operatos*. Sic Ms. Reg. 1, & eleganter. In Ms. Reg. 2, *operatus*. Male Ms. Reg. 5, & Cl. Rezzonicus, *occupatum*.

Ib. 15 *Conjecturæ fecit*. Ita Mss. Reg. 2, 5. In editione principe, *conjecturas*. Mox: *Communium auxiliorum*. Titulus fuit libri ab Asclepiade scripti. Memoratur a Celso II, *Asclepiades — in eo volumine, quod Communium Auxiliorum scripsit*. Porro: *Alias vini*. Aliquando etiam vini.

122, 2 *Cognominari se frigida danda*. Cognominatus videtur Δοσίψυχρος. Revaluit ille Asclepiadis usus; & in multis morbis vulneribusque datur frigida. Hac de re egregiam dissertationem scripsit anno 1729 Cl. Nicolaus Cyrillus, medicus Neapolitanus, quam vide in *Transact. Philosophical.* Hujus quoque doctrinæ nuper insignis promotor fuit Cl. Hahn, quem secutus est Cl. Theden, *Progrès ultérieurs de la Chirurgie*, pag. 179.

122, 9 *Relato homine*. Homo ille lethargo tantum laborabat, ut patet ex Apuleio, Floridorum, Cap. 19. Hac de re jam dictum supra Libr. VII, sect. 37. Mox: *E levissima gente*. Ex Asiatica gente. Prusiensis erat Asclepiades.

Ib. 18 *In urbe nimbosa*. Roma totaque Italia per æstatem nimbosa. Vide supra Libr. II, sect. 51. Mox: *Pensili balinearum usu*. De pensilibus balineis, earumque inventore, dictum supra Libr. VII, sect. 79.

Ib. 25 *Quod est magna ex parte vetitum*. Bene Ms. Reg. 1. Nempe quod magna medicorum pars vetat. Male vulgo Mss. & editio princeps, *quod est magna ex parte verum*.

123, 10 *Lucullus tot reges magorum*. Lucullus anno U. C. DCLXXXV Mithridatem, Tigranem, multosque regulos in iis regionibus, ubi vigebant magicæ vanitates, devicit. Mox: *Cur Cæsaris miles*. Bene Mss. & editio princeps. Frustra in recentioribus editionibus additum, *cur Hercule Cæsaris miles*.

Ib. 18 *Pomptinæ paludes*. De quibus jam dictum supra Libr. III, sect. 9.

124, 2 *Suo loco probaturi*. Infra Libr. XXIX, sect. 5.

Ib. 11 *Radix albuci*. Asphodeli. Vide supra Libr. XXI, sect. 68. Mox: *Cum glutino*. Facto e lupini farina. Vide supra Libr. XXII, sect. 74. Porro: *Rumicis radix*. Rumex est lapathum folio acuto, plano, C. B. Tum: *Flos visci*. Est visci pars levior, quæ inter coquendum supernatat.

Ib. 17 *Inde nomine invento*. A sanandis lichenibus, seu im-

petiginibus, herba dicta est lichen. Mox: *Nascitur in saxosis, folio uno*. Videtur esse lichen petræus, pileolum cauliculo sustinente, C. B. Porro: *Aliud genus lichenis*. Est lichen petræus, latifolius, sive hepatica fontana, C. B.

Ib. 26 *Thapsiæ radice*. De thapsia dictum supra Libr. XIII, sect. 43.

125, 4 *Proserpinaca*. De proserpinaca, quæ dracontium est, dicetur infra Libr. XXVII, sect. 104.

Ib. 10 *Radix persolatæ*. De persolata dictum Libr. XXV, sect. 66. Mox: *Sideritis latifolia — adalligatur*. Ms. Reg. 2, editio princeps. De sideriti latifolia vide supra Libr. XXV, sect. 19, de damasonio Libr. XXV, sect. 77.

Ib. ult. *Condurdum*. Condurdum aliis est valeriana rubra, C. B. Aliis lychnis segetum rubra, foliis perfoliatæ, C. B.

126, 17 *Scythica herba*. Est glycyrrhiza, ut jam dixi.

127, 5 *Sine caule, sine flore*. Tussilago habet & caulem, & florem luteum, & semen. Sed flos nascitur ante folia. Inde error. Mox: *Chamæleucen*. Chamæleuce est ipsa tussilago. Vide supra Libr. XXIV, sect. 85.

Ib. 12 *Salvia adpellatur*. Hæc non est salvia: sed, ut videtur, horminum vulgare.

128, 4 *Molon*. Est allium angustifolium, umbellatum, flore albo, Tournefortius. Mox: *Scapo est striato — radice IV digitorum*. Cl. Guettard ex Dioscoride III, 54, emendat *scapo est stricto — caule IV digitorum*.

Ib. 12 *Cissanthemos*. De cyclamino cissanthemo dictum supra Libr. XXV, sect. 68.

Ib. 18 *Teucria*. Est teucrium, de quo vide Libr. XXV, sect. 20.

Ib. 24 *Capnon herbam*. De qua supra Libr. XXV, sect. 99.

129, 1 *Ephedera*. Est polygonum bacciferum, maritimum majus, sive uva maritima, major, C. B.

Ib. 9 *Geum*. Est caryophyllata vulgaris, C. B.

Ib. 15 *Herbæ consiliginis*. Vide supra Libr. XXV, sect. 48.

Ib. 24 *Adludit unda*. „ Gesnerus ad C. IV, 20, malit, „ quod ante Gelenium legebatur, *allidit*. Ed. Ven.

130, 2 *Suo loco diximus*. Supra Libr. XXI, sect. 21. Mox: *Gromphæna*. Herba nobis non nota; ut & malandrum.

Ib. 9 *Chalcetum*. Multis videtur esse valeriana campestris, inodora, major, C. B.

Ib. 14 *Molemonium*. Sic quidem libri omnes. Forte tamen est lemonium, de quo dictum Libr. XXV, sect. 61. Mox: *Et silybo*. Est carduus albis maculis notatus, vulgaris, C. B.

130, 25 *Halus*. Est symphytum petræum, foliis thymi, C. B. Mox: *Quam Galli*. Galli circumpadani.

131, 5 *Chamærops*. Est chamædrys, sive trixago, de qua dictum Libr. XXIV, sect. 80.

132, 7 *Imponitur, ut dictum est*. Supra Libr. XXV, sect. 40.

Ib. 15. *Astralagus*. Est astralagus Bæticus, lanuginosus, radice amplissima, C. B.

133, 2 *Ledon adpellatur herba*. Est cistus ladanifera, de qua dictum Libr. XII, sect. 37.

Ib. 20 *Nascitur, ut diximus*. Supra Libr. XXIV, sect. 48.

134, 5 *Laver*. Est sion, de quo dictum supra Libr. XXII, sect. 41.

Ib. 7 *Potamogeton*. Est potamogeton rotundifolium, C. B.

Ib. 12 *Castor hanc aliter noverat*. Hæc est potamogeton flosculis ad foliorum nodos. Tournefortius.

Ib. 18 *Statice*. Apud nos servat nomen. Est caryophyllus montanus, major, flore globoso, C. B. Mox: *Ceratia*. Est dentaria triphyllos, C. B.

Ib. 22 *Leontopodion*. Est leontopetalon, de quo plura vide infra Libr. XXVII, sect. 72.

135, 1 *Lagopus*. Est trifolium arvense, humile, spicatum, sive lagopus, C. B.

Ib. 23 *Epithymon*. Est epithymum, sive cuscuta minor, C. B.

136, 8 *Pycnocomon*. Quæ sit hæc herba non satis compertum. Juxta Fabium Columnam est succisa glabra, sive morsus diaboli: quæ est scabiosa folio integro, hirsuto. Tournefortius.

Ib. 16 *Polypodion*. Nunc ejus florem & semen novimus.

137, 1 *Scammonium*. Est convolvulus Syriacus & scammonia Syriaca. Tournefortius.

Ib. 7 *Ut in ipsam confluat*. Bene Mss. Reg. 1, & 2, & editio princeps.

138, 5 *Primus cognominatur characias*. Est tithymalus characias, rubens, peregrinus, C. B.

139, 4 *Myrsiniten*. Est tithymalus myrsinites, latifolius, C. B. Mox: *Caryiten*. Est tithymalus myrtifolius, arboreus, C. B.

Ib. 19 *Paralium*. Est tithymalus maritimus, C. B.

Ib. 24 *Helioscopion*. Est tithymalus helioscopius, C. B.

140, 5 *Cyparissian*. Est tithymalus cyparissias, C. B.

Ib. 9 *Platyphyllon*. Est tithymalus silvaticus, lunato flore, C. B.

Ib. 14 *Dendroiden*. Ms. Reg. 2, & editio princeps. Est ti-

thymalus minimus, angustifolius, annuus, J. B. Frequens est autumno juxta vias, & in incultis locis.

Ib. 19 *Apios ischas*. Est tithymalus tuberosa pyriformi radice. C. B.

Ib. 24 *Aliquando & herbosis*. Ms. Reg. 2, & editio princeps.

141, 13 *Duabus lingulis*. Ms. Reg. 2, & ed. pr.

Ib. 20 *Teucria*. Hemionitis teucria, seu teucrion, de quo dictum supra Libr. XXXV, sect. 20.

142, 1 *Ut contra serpentes*. Vide supra Libr. XXV, sect. 55.

Ib. 18 *Cruciatibus, ut diximus*. Libr. XXV, sect. 7. Mox: *Vettonica, ut*. Ms. Reg. 2, & editio princeps. Vide autem supra sect. 19.

143, 19 *Eadem vis crethmo*. De crethmo jam dictum Libr. XXV, sect. 96.

144, 8 *Et alceæ siccæ*. Sine auctoritate in recentioribus editionibus, *althææ*. Ex Mss. Reg. 1, & 2, emendandum, *alceæ*. Est damasonium. Vide supra sect. 12, & 28.

Ib. 13 *Anthyllion*. Est vulneraria rustica, J. B. Mox: *Altera est anthyllis*. Est chamæpitys moschata, foliis serratis, C. B.

Ib. 17 *Vel magis medetur cepæa*. Bene Ms. Reg. 1, & editio princeps. Male in recentioribus omissum, *medetur*. Cepæa autem est sedum cepæa dictum. H. L. B.

Ib. 21 *Hypericon*. Est hypericum vulgare, C. B.

145, 1 *Aliud hypericon*. Est hypericum saxatile, tenuissimo & glauco folio. Tournefortius.

Ib. 13 *Perpressa*. Juxta Anguillaram Romanis dicitur *Repressa*, & æstuantibus equis datur. Mox: *Anthemum*. Juxta eumdem Anguillaram est saxifraga.

Ib. 19 *Silaus*. Est angelica pratensis, apii folio. Tournefortius. Mox: *Ut olus acidum*. Quod videtur esse olusatrum, de quo dictum supra Libr. XIX, sect. 48.

Ib. 23 *Malum erraticum*. Videtur esse aristolochia, de qua dictum supra Libr. XXV, sect. 54.

146, 1 *Herba Fulviana*. Est prorsus ignota.

147, 1 *Argemonem vocant*. Videtur esse lappa canaria, quam argemonem dictam vidimus supra Libr. XXIV, sect. 116.

Ib. 10 *Manu supina*. Manus est supina, cum vola cælo obvertitur: retrorsa, cum vola in terram versa.

Ib. 16 *Chrysippæa*. Ignota herba. Sic scientiæ nocent data plantis hominum nomina. Mox: *Adimit, ut diximus*. Supra Libr. XV, sect. 37.

148, 2 *Gemina radice*. Satyrion unicam habet radicem, & in eo differt ab orchi.

Ib. 13 *Distinguitur internodiis*. Hæc, ut observavit J. Bodæus, pertinent ad crateogonon.

149, 7 *Cratægin — thelygonon, & arrhenogonon*. Multa hic confunduntur a Plinio, ut monuit eruditus Langius. Unum arregonon testibus simile semen habet: non vero thelygonon, & minus etiam crateogonon.

Ib. 11 *Tradidit Theophrastus*. Hist. Plant. IX, 20.

Ib. 23 *Iberis, uti dictum est*. Supra Libr. XXV, sect. 49.

150, 8 *Mollugo*. Est gallium montanum, latifolium, ramosum. Tournefortius. Mox: *Asperugo*. Est rubia silvestris, aspera, C. B.

Ib. 13 *Fucus marinus — conchyliis substernitur*. Colore fuci marini, lana primum imbuitur, ut vestis conchyliatæ tinctura præparetur. Mox: *Latum*. Est fucus lactucæ folio. Tournefortius. Porro: *Alterum longius*. Est fucus longo, angusto, crassoque folio, C. B. Tum: *Tertium crispis foliis*. Est fucus folliculaceus feniculi folio longiore. C. B.

Ib. 21 *Psyllion adpellavimus*. Supra Libr. XXV, sect. 90.

151, 10 *Lappæ boariæ*. Lappa boaria creditur esse caucalis Monspeliaca echinato magno fructu, C. B.

Ib. 19 *Dodecatheum, de qua diximus*. Supra Libr. XXV, sect. 9.

Ib. ult. *Geranion — myrtidan*. Bene Ms. Reg. 2. Est geranium cicutæ folio, moschatum, C. B.

152, 3 *Foliis candidioribus — malvæ*. Est geranium folio malvæ rotundo, C. B.

Ib. 7 *Alterum genus foliis anemones*. Est geranium tuberosum, majus, C. B.

Ib. 22 *Alias ulcerum*. De his phagedænis vide supra Libr. XX, sect. 13.

153, 1 *Onothera*. Ita Mss. Reg. 1, & 2, & editio princeps. Est lysimachia chamænerion dicta, latifolia, C. B.

Ib. 11 *Iberis, ut dictum est*. Supra Libr. XXV, sect. 49.

Ib. 19 *Archezostis*. Est vitis alba, de qua dictum supra Libr. XXIII, sect. 16.

Ib. 23 *Hyssopi baccæ*. Vide quæ de hyssopo dixi supra Libr. XXV, sect. 87.

154, 16 *Ajunt febri liberari*. Mss. Reg. 1, & 2. Sic & supra *liberandum febri* in Mss. Reg. & editione principe.

155, 3 *Perfrictionibus resistit*. Perfrictiones illæ, Græcis dictæ ῥῖγη, sunt rigor frigusque, quod initium est febris.

Ib. 11 *In conspectu restincto*. Ms. Reg. 1, & 2, & editio princeps.

Ib. 23 *Hyperici, quod coris*. De hoc hyperico jam dictum supra sect. 54. Mox: *Acte*. Acte est sambucus.

156, 3 *Chamæactes succus*. Chamæacte est sambucus humilis sive ebulus, C. B.

Ib. 8 *Igni sacro*. Ignis sacer est erysipelas. Mox: *Secatur in asses*. In asses, id est in orbiculos. In Mss. Reg. 1, & 2, & editione principe, *siccatur*.

Ib. 15 *Qui zoster adpellatur*. Ignis ille sacer, qui zoster, vel zona appellatur, non semper lethalis est, nisi phthisis fuerit prænuntius.

157, 5 (*Ut diximus*) *poto*. Supra Libr. XXV, sect. 30.

Ib. 9 *Potus cum sale & melle*. Paulo aliter, & melius Dioscorides, IV, 42. *Celeriter quoque regio morbo medetur* (quinquefolii) *foliorum succus tribus cyathis aliquot diebus potus. Eadem cum sale & melle imposita tam vulneribus, quam fistulis medentur.*

Ib. 21 *Si nondum caput fecerint*. Si in caput, acuminatumve verticem nondum intumuerint.

158, 22 *Quod corion adpellavimus*. Supra sect. 54.

159, 15 *Ischæmon*. De qua vide supra Libr. XXV, sect. 45.

Ib. 20 *Unctis esculentis*. Esculentis oleo adipeve conditis.

160, 6 *Nasci in arbustis*. Apuleius Cap. 39 *in silvis & arundinetis*. Est equisetum silvaticum, tenuissimis setis, C. B.

Ib. 18 *Sideritis*. De qua dictum supra Libr. XXV, sect. 15. Mox: *Fungus vero*. En styptica vis fungorum.

Ib. 25 *Stephanomelis*. Juxta plurimos est pentaphylloides argenteum, alatum, seu potentilla. Tournefortius.

161, 1 *Ad erraticum*. Ad erraticum sanguinem, qui in erysipelatis huc illuc discurrit. Vidimus supra sect. 74. *igni sacro mederi radicem personatæ*.

Ib. 7 *Et eversis*. Ex alto præcipitatis.

Ib. 12 *Erysithales*. Est carduus pratensis foliis tenuibus, laciniatis, C. B.

Ib. 18 *Uvæ taminiæ*. De ea dictum supra Libr. XXII, sect. 16.

Ib. 25 *Chironiam diximus*. Supra Libr. XXV, sect. 13.

162, 3 *Heraclion quoque*. De quo supra XXV, sect. 15.

163, 14 *Contra steatomata*. Σπεάτωμα est, juxta Pollucem, effusio adipis sub cute.

Ib. 19 *Cum cerato*. Mss. Reg.

164, 17 *Polycnemon*. Est mentha arvensis, verticillata, hirsuta, J. B.

165, 1 *Melanias veteres*. Melaniæ sunt maculæ nigræ. In

Mss. Reg. & editione principe, *malandrias veteres*.

Ib. 6 *Verrucarum omnium*. Ita Ms. Reg. 2, & editio princeps.

166, 20 *Nymphææ Thessalæ*. De nimphæa Thessaliæ dictum supra Libr. XXV, sect. 37.

167, 6 *Ardens alias, ut diximus*. Supra Libr. XXV, sect. 109.

Ib. 18 *Polygonus pota menses ciet*. Adstringentis naturæ est polygonus, ut Dioscorides omnesque norunt. Errore ergo librariorum in Plinio *ciet* scriptum pro *sistit*. De polygono vide infra Libr. XXVII, sect. 91. Mox: *Et alceæ radix*. Male recentiores editiones, *altheæ*. De alcea jam dictum supra sect. 12, & inter herbas, quæ alvo medentur, recensetur sect. 28.

168, 22 *Arsenogonon*. Est androsace Alpina, perennis, angustifolia, villosa & multiflora. Tournefortius. Sedum Alpinum, hirsutum, luteo flore, C. B. Mox: *Thelygonon*. Est geum folio subrotundo, minori, pistillo floris rubeo. Tournefortius. Cotyledon media foliis subrotundis, C. B.

169, 3 *Aizoum, quod digitellum*. De eo supra Libr. XXV, sect. 102. Mox: *Mastos vocatur*. Quæ sit illa herba incompertum. Nomen habet a μαςὸς, mamma.

Ib. 7 *Testas in facie, aliaque*. Mss. Reg. 1, & 2. Testes sunt maculæ, quæ testam colore referunt.

Ib. 15 *Ophrys herba*. Est ophris bifolia, C. B.

IN LIBRUM XXVII.

Pag. 171, lin. 4 *Brittanicam*. De hac herba vide supra Libr. XXV, sect. 6.

Ib. 21 *In digitum*. Quo venenum uxoribus suis illiniverat. De M. Cæcilio Rufo oratore vide supra Libr. VII, sect. 50. De vi autem aconiti dictum Libr. XXV, sect. 75. Mox: *Ad inferos aditus*. Est specus Acherusia, de qua vide Plinium supra Libr. VI, sect. 1.

172, 13 *Duobus malis*. Elleboro & scorpioni. Est elleborum aconiti peculiare malum: scorpio, commune omnium.

Ib. 18 *Pardalianches*. Quod pantheras necet, ἀπὸ τῆ παρδάλεις ἄγχειν. Mox: *Demonstratum*. Supra Libr. VIII, sect. 41.

173, 8 *Aconitum — folia habet cyclamini.* Aconitum pardalianches est ranunculus cyclaminis folio, asphodeli radice. Tournefortius. Aconitum pardalianches 1, seu thora major, C. B. Mox: *Cammaro similem.* Cancro marino similem.
Ib. 23 *Æthiopis.* De ea dictum supra Libr. XXIV, sect. 102.
174, 9 *Ageraton.* Est ptarmica lutea suaveolens. Tournefortius. Agetatum foliis serratis, C. B.
Ib. 14 *Aloe.* Est aloes vulgaris, C. B.
Ib. ult. *Metallicam ejus naturam.* Fossilis est aloes, quam memorat quoque Sextius Niger apud Dioscoridem in Præfat. pag. 2.
176, 14 *Alcea.* Est alcea vulgaris major, flore ex rubro roseo, C. B.
Ib. 18 *Alypon.* Est globularia fruticosa, myrti folio tridentato. Tournefortius.
Ib. 26 *Alsine.* Est alsine media, C. B. Alsine vulgaris, sive morsus gallinæ, J. B.
177, 3 *Quæ justius myosotis.* De qua infra sect. 80.
Ib. 11 *Androsaces herba.* Est andtosace vulgaris, latifolia, annua. Tournefortius. Nascitur frequens in Dalmatia, in valle *Slosella*, teste Cl. Fortis.
Ib. 18 *Androsæmon.* Est Andtosæmum maximum, frutescens, C. B. Androsæmum, ut & hypericum & ascyrum, folia habet velut multis punctis perforata. Autumno quoque pulchre rubent androsæmi folia. De hyperico dictum supra Libr. XXVI, sect. 53.
178, 8 *Ambrosia.* Est abrotanum campestre, C. B.
Ib. 16 *Anonin.* De hac dictum supra Libr. XXI, sect. 58.
Ib. 23 *Anagyros.* Est anagyris fœtida, C. B.
179, 7 *Anonymos.* Videtur esse consolida media, quibusdam bugula, J. B.
Ib. 15 *Aparinen.* Est aparine vulgaris, C. B.
Ib. 24 *Arction, aliqui arcturum.* Videtur esse lappa major, montana, capitulis tomentosis, C. B.
180, 5 *Asplenon.* Mss. Reg. & editio princeps. Est asplenium, sive ceterach, J. B. Mox: *Foliis trientalibus.* Foliis, quæ tertiam pedis Romani partem habent.
Ib. 10 *Per dies* XXX. Ita Mss. Reg. & editio princeps. In recentioribus ex Dioscoride III, 151, emendatum, *dies* XL.
Ib. 14 *Asclepias.* Est asclepias albo flore, C. B.
Ib. 19 *Aster.* Est asteriscus annuus, foliis ad florem rigidis. Tournefortius. Aster luteus, foliolis ad florem rigidis, C. B.
181, 1 *Ascyron.* Hoc videtur esse ascyrum exiguo folio, flo-

re magno. Tournefortius. Hypericum Olympi montis Wheler. Mox: *Ascyroides*. Hoc debet esse ascyrum magno flore, C. B. Androsæmum flore & theca quinquecapsulari, omnium maximis. Morisonus.

Ib. 10 *Aphaca*. Est vicia vulgaris, acutiore folio, semine parvo nigro, C. B. Alia est aphace, de qua dictum supra Libr. XXI, sect. 52.

Ib. 17 *Alcibion*. Ex Dioscoride videtur esse buglossum silvestre, majus, nigrum, C. B.

Ib. 23 *Alectorolophos*. Est pedicularis pratensis, lutea, vel crista galli, C. B.

182, 6 *Alum nos vocamus*. De hac herba dictum supra Libr. XXVI, sect. 26. Nos autem, inquit, Itali & circumpadani Galli, ubi Verona est, Plinii patria. Quod recte adnotaverat eruditus Harduinus in priore sua editione.

Ib. 22 *Ossibus quoque fractis*. Aliter distinguunt Ms. Reg. 2, & editio princeps; ac forte melius. *Ossibus quoque fractis medetur alga rufa, & scorpionum ictibus*. Mox: *Alga rufa*. De ea dictum supra Libr. XXVI, sect. 66. Porro: *Actæa*. Est Christophoriana vulgaris, nostras, racemosa & ramosa. Morisonus. Aconitum racemosum, C. B.

183, 1 *Ampelos agria — diximus*. Supra Libr. XXIII, sect. 14. Mox: *Adpellavimus in violis*. Supra Libr. XXI, sect. 38.

Ib. 5 *Radix ejus*. Hæc totidem verbis Plinius supra Libr. XXIII, sect. 14. Nunc enim medicamenta, servato literarum ordine, iterum memoravit, ut facilius occurrerent.

Ib. 11 *Absinthii*. Est absinthium Ponticum, seu Romanum officinarum, C. B. Mox: *Santonicum*. Est absinthium Santonicum, Gallicum, C. B. Porro: *Sine felle reperiuntur*. Vide supra Libr. XI, sect. 75.

Ib. 18 *Latinarum feriis*. Latinarum supplicationum; quæ mense Aprili vulgo peragebantur in honorem Jovis Latiarii, de quo infra Libr. XXXIV, sect. 18. Peractæ & aliquando III Nonas Maii, & Juniis Kalendis.

185, 25 *Absinthium marinum*. Est absinthium Seriphium, Gallicum, C. B. Mox: *In Taposiri Ægypti*. Alexandriæ versus Occidentem vicina fuit Taposiris. De hoc absinthio vide adhuc infra Libr. XXXII, sect. 31.

186, 6 *Balloten*. Est marrubium nigrum, fœtidum, ballote Dioscoridis, C. B. Mox: *Porrum nigrum*. Male Plinius πράσον, porrum, accepit pro πράσιον, marrubium. Porro: *Quam porri*. Eodem errore Plinius *quam porri*, pro *quam marrubii*, scripsit.

Ib. 13 *Botrys*. Est chenopodium ambrosioides, folio sinuato. Tournefortius.

Ib. 18 *Brabyla*. Brabyla Græcis dicuntur Damascena. Videtur esse prunus silvestris, C. B. Nec inter herbas fuit adnumeranda. Illi pruno vis est spissandi, id est, adstringendi. Mox: *Bryon marinum*. Est fucus lactucæ folio. Tournefortius.

Ib. 22 *Ab una radice*. Bene Ms. Reg. 1, & 2. Nec aliter Theophrastus, Hist. Plant. IV, 7. *ἀπὸ μιᾶς ἀρχῆς*. Male editio princeps aliæque, *ab ima radice*.

187, 2 *Bupleuri*. De bupleuro vide supra Libr. XXII, sect. 35. Mox: *Catanancen*. Quæ sit illa catanance minime certum. Nobis catanance dicitur chondrylla cærulea, cyani capitulo, C. B.

Ib. 11 *Cemos*. Ex Dioscoride in Nothis, pag. 471, cemos est leontopodium. Leontopodium autem nobis est gnaphalium Alpinum magno flore & folio, C. B. Mox: *Calsa — una similis aro*. Est arum venis albis, C. B. Porro: *Quos arum*. In Mss. Reg. & editione principe, *quos arsa*. Unde forte emendandum, *quos arisarum*; de quo dictum supra Libr. XXIV, sect. 94.

Ib. 18 *Anchusam vocant*. De anchusa dictum supra Libr. XXII, sect. 23. Mox: *Plumosa*. Id est, hirsuta. Porro: *Circæa*. Est circæa Lutetiana. Tournefortius. Solanifolia circæa dicta major, C. B.

188, 6 *Cirsion*. Est cirsium majus, singulari capitulo magno, vel incanum varie dissectum, C. B. Mox: *Bovis linguæ*. Buglosso. Porro: *Minora*. Immo, ut habet Dioscorides, Hist. Plant. IV, 119, *majora*.

Ib. 11 *Dolores varicum sanare*. Ita & Dioscorid. loc. cit. ex Andrea; & inde herbæ nomen, a *κιρσὸς*, varix. Mox: *Cratæogonon*. Ex Pliniana descriptione cratæogonos est persicaria urens sive hydropiper, C. B. Quibusdam tamen creditur esse melampyrum purpurascente coma, C. B.

Ib. 19 *Alia cratæogonos, quæ thelygonos*. Est persicaria mitis, C. B.

189, 3 *Cratægon, sive cratægona*. Est cratægus, de qua jam dictum supra Libr. XV, sect. 33. Mox: *Crocodilion*. Est carlina caulescens magno flore albicante, C. B.

Ib. 10 *Cynosorchin*. Est orchis, de qua dictum supra Libr. XXVI, sect. 62.

Ib. 20 *Chrysolachanum*. Juxta Ruellium est soncho affinis

lampsana domestica, C. B. Pinetum autem, locus est pinis consitus.

Ib. 5 *Cuculi folia*. Cuculus est alsine altissima nemorum, C. B.

Ib. 12 *Conferva*. Est alga viridis, capillaceo folio, C. B.

Ib. 17 *Aquam suam adspergentibus*. Mss. Reg. & editio princeps.

Ib. 21 *Cocco Cnidio*. De cocco Cnidio, vel Gnidio, dictum supra Libr. XIII, sect. 35,

Ib. 25 *Dipsacos*. De dipsaco, sive labro Venereo, dictum supra Libr. XXVI, sect. 108.

191, 3 *Ros salsus*. Salsum esse illum rorem negant Bodæus & Dalecampius.

Ib. 10 *Dryopteris*. Est filix ramosa, minor, pinnulis dentatis. Tournefortius. Filix querna, C. B.

Ib. 15 *Dryophonon*. Est lepidium humile, incanum, arvense. Tournefortius.

Ib. 21 *Elatine*. Est linaria segetum, nummulariæ folio villoso. Tournefortius. Mox: *Folia habet helxinæ*. Ita Dioscorides IV, 40. In Mss. Reg. 1, & 2 *folia habet casiæ*.

192, 1 *Empetros*. Est chrithmum sive fœniculum maritimum, majus, odore apii, C. B.

Ib. 11 *Epipactis*. De epipacti, sive elleborine, dictum supra Libr. XIII, sect. 35.

Ib. 20 *Enneaphyllon*. Est helleborus niger, fœtidus, C. B. Mox: *Filicis duo genera*. Mas, est filix non ramosa, dentata, C. B. Femina, est filix ramosa, major, pinnulis obtusis, non dentatis, C. B. Porro: *Nec florem habent, nec semen*. Filix mas florem semenque habet foliis inhærentia, & plerumque bino ordine disposita.

193, 2 *Nymphæam pterin*. In Mss. Reg. & editione principe, *nymphæapterin*. Alterum autem illud genus est filix femina.

Ib. 26 *Femur bubulum*. Creditur esse cardiaca, Dod. marrubium cardiaca dictum, forte 1. Theophrasti, C. B.

194, 1 *Galeopsis*. Est lamium purpureum, fœtidum, folio subrotundo, sive galeopsis Dioscoridis, C. B.

Ib. 9 *Glaux*. Est glaux maritima, C. B.

Ib. 16 *Glaucion*. Est glaucium flore luteo. Tournefortius.

195, 1 *Glycyside*. Est ipsa pæonia, de qua dictum supra Libr. XXV, sect. 10. Mox: *Qualia isatis*. Verius, *qualia juglandis*; ut habet Dioscorides, III, 157.

Ib. 6 *Duo autem genera*. Mas, est pæonia folio nigricante,

splendido, quæ mas, C. B. Femina, est pœonia communis vel femina, C. B. Mox: *Mas plures habet*, *quoniam non una*. Hæc forte librariorum errore corrupta, & legendum, *mas non plures habet*, *quoniam una*. Pæonia mas unam habet radicem, ut recte scribit Dioscorides, loc. cit.

Ib. 10 *Gustu adstringit*. Mss. Reg. & editio princeps.

196, 7 *Gnaphalion*. De gnaphalio dictum supra Libr. XXIV, sect. 88. Mox: *Gallidragam*. Gallidraga est dipsacus, labrumque Venereum; de quo jam sæpe dictum.

Ib. 16 *Crescente æstate*. Bene Ms. Reg. 1. In Ms. Reg. 2, & editione principe, *arescente æstate*. Pessime emendatum in recentioribus editionibus, *crescente ætate*. Vermiculi illi a medio ferme mense Augusto ad medium Septembrem in capitibus dipsaci reperiuntur. Multis autem experimentis certa eorum vis adversus dentium dolores.

Ib. 19 *Si terram non attigerit*. Bene Mss. Reg. & editio princeps. Mox: *Holcus*. Est gramen spicatum, vulgare, secalinum. Tournefortius.

197, 1 *Hyoseris*. Mss. Reg. 1. Est carduus Creticus, spinosus, rapi folio. Tournefortius. Mox: *Holosteon*. Est juncus palustris, humilior, erectus. Tournefortius. Porro: *Ex adverso*. Id est, per ἀντίφρασιν. Licet enim sit sine duritia, appellatur tamen holosteon, quasi ὅλον ὀστέον, totum os.

Ib. 8 *Vulnera quoque*. Ms. Reg. 1, & editio princeps. Mox: *Coguntur*. In Mss. Reg. *coquuntur*, vel *concoquuntur*. Porro: *Hippophæston*. Est carduus stellatus, sive calcitrapa, J. B. Carduus stellatus, foliis papaveris erratici, C. B. Tum: *Fiunt æneæ fulloniæ*. Id est, cortinæ fulloniæ implentur, ad lavandas poliendasque vestes. Vide supra Libr. XXIV, sect. 68.

Ib. 17 *Paralyses incipientes*. Magna quoque hippophæsti vis adversus febres, ad vulnera, in oculorum morbis doloribusque nephreticis. Mox: *Hypoglossa*. Est ruscus myrtifolius aculeatus. Tournefortius. Porro: *Hypecoon*. Est hypecoon latiore folio. Tournefortius.

Ib. 24 *Idææ herbæ*. Est ruscus angustifolius fructu folio innascente. Tournefortius.

198, 2 *Spissandi*. Id est, adstringendi, ut sæpe monui. Mox: *Isopyron*. Juxta Cæsalpinum est ochrus folio integro, capreolos emittente, semine subluteo, C. B.

Ib. 6 *Seminis melanthii*. Id est, cujus semen accedit ad saporem melanthii; ut habet Dioscorides IV, 44. Mox: *La*-

thyris. Est tithymalus latifolius, cataputia dictus, H. L. Bat. Lathyris major, C. B.

Ib. 13 *Facilia purgatu*. Certe lathyris maximam habet purgandi vim. Videtur tamen *facilia purgatu* interpretanda esse, facilia decorticatu. Ea decorticata laudat Dioscorides IV, 167.

Ib. 19 *Leontopetalon*. Est leontopetalon foliis costæ ramosæ innascentibus. Tournefortius. Illud vidit & in agro Smyrnensi Cl. Antonius Galland, *Voyage Ms.* quale a Plinio & Dioscoride describitur.

Ib. 25 *Lycapsos*. Est echium majus & asperius flore dilute purpureo, Bot. Monsp.

199, 5 *Lithospermo*. Lithospermum est lacryma Job, Clus.

Ib. 23 *Ut ejus species etiam*. Bene Ms. Reg. 2, & editio princeps.

200, 5 Φεύγετε κανθαρίδες. Id est, *Cantharides fugite hinc: vobis lupus improbus instat*. Mox: *Limeum herba*. Est ranunculus cyclaminis folio, asphodeli radice, major. Tournefortius. Porro: *Adpellatur a Gallis*. A Gallis Transpadanis. Elleboro autem nostri Galli sagittas suas tingebant; ut dictum est supra Libr. XXV, sect. 25. Tum: *Venenum cervarium*. Toxicum quoque illud cervarium, Gallis familiare, memorat Festus. Et: *In tres modios salivati*. Potionem, qua salivabatur ægrotum pecus, tradit Columella VI, 5. Sed limeum non memorat.

Ib. 15 *Leuce*. Est polium, de quo dictum supra Libr. XXI, sect. 21.

Ib. 19 *Quæ leucas*. Leucas ille forte est polii species. Aliter nobis ignota.

Ib. 23 *Leucographis*. Est silybus lacteus, de quo dictum supra Libr. XXVI, sect. 25.

201, 3 *Medion*. Videtur esse campanula hortensis, folio & flore oblongo, purpureo, C. B. Dioscoridi tamen in Nothis dicitur medion a Romanis appellari trifolium odoratum. Μήδιον... Ῥωμαῖοι τριφόλιουμ ὀδοράτουμ. Mox: *Iridis sativæ*. Ex Dioscoride IV, 18 emendandum videtur, *seridis sativæ*. Ibi enim dicitur ὅμοια σέριδι.

Ib. 10 *Myosota sive myosotis*. Est lithospermum arvense, minus. Tournefortius.

Ib. 17 *Mensis, quem Thothi vocant*. In Mss. Reg. 2, & Chiffl. *Thoti*. Male eruditus Harduinus in altera sua editione, *Thiatin*. Is est Thoth, primus Ægyptiorum mensis. Mox: *Die* XXVIII. Ita Mss. Reg. 1, 2, & Chiffl. Ma-

le editio princeps & eruditus Harduinus in altera sua editione, *die* XXVII. Dies XXVIII Thoth incidit in diem 25 Septembris.

Ib. 22 *Myagros*. Quæ sit herba myagros ignotum. Nobis quidem est myagron monospermon, latifolium, C. B. sed a myagro Plinii & Dioscoridis omnino diversum. Nec satis feliciter divinant, qui volunt myagrum herbam esse erysimum, de quo dictum supra Libr. XVIII, sect. 22. Mox: *Ferulacea*. Dioscoridi, IV, 117, non dicitur ferulacea, ναρθηκώδης; sed surculacea, φρυγανώδης.

202, 1 *Herba, quæ vocatur nyma*. Mss. Reg. 1, & 2. Est autem prorsus ignota. Mox: *Natrix*. Est anonis viscosa, spinis carens, lutea, major, C. B. Anonis illa hirci virus redolet.

Ib. 6 *Fatuos vocant*. Ex vulgari populorum omnium superstitione sic appellant spiritus incubos. Mox: *Odontitis*. Est lychnis pratensis, flore laciniato, simplici, Mor. Caryophyllus pratensis, flore laciniato simplici, sive flos cuculi, C. B.

Ib. 17 *Othonna*. Juxta J. Bauhinum est tagetes maximus, rectus, flore maximo, multiplicato.

Ib. 24 *Onosma*. Videtur esse buglossum silvestre, minus, C. B.

203, 1 *Sine flore, sine semine*. Forte, quod aut juniorem, aut effœtam plantam viderat. Mox: *Onopordon*. Est carduus tomentosus, acanthi folio angustiori. Tournefortius.

Ib. 7 *Osyris*. Juxta plurimos est linaria vulgaris lutea, flore majore, C. B. Aliis est casia Pœtica Monspeliensium, an Theophrasti, Lob. Osyris frutescens, baccifera, C. B. Mox: *Nigrum initio, dein — rubescens*. Id non de semine, sed de foliis prodidit Dioscorides IV, 143. Porro: *Radicum decoctum*. Immo totius plantæ. Dioscorid. ibid.

Ib. 16 *Oxys*. Est oxys flore albo. Tournefortius. Oxys, sive trifolium acetosum, vulgare, flore lacteo, C. B. Mox: *Polyanthemum, quam quidam batrachion*. De ranunculo seu batrachio jam dictum Libr. XXV, sect. 109. Polyanthemum autem est ranunculus folio aconiti, flore albo multiplici, C. B.

Ib. 22 *Polygonon*. Est polygonum latifolium, C. B.

204, 5 *Hanc feminam esse*. Juxta Dalecampium hæc est herniaria glabra, J. B. Polygonum minus, sive millegrana major, C. B.

Ib. 17 *Tertium genus oreon*. Est equisetum arvense, longioribus setis, C. B. Mox: *Et in se infarctis*. Male Ms. Reg.

2, &

2, & editio princeps, *infractis*. Recentiores, *fractis*. Emendandum fuit, *infarctis*; ut patet ex Dioscoride IV, 5, qui ait genicula alia aliis, tubarum modo, inseri, aut infarciri, γόνατα ἐγκείμενα ἀλλήλοις.

Ib. 21 *Quartum genus silvestre*. Hoc videtur esse ephedra maritima. Tournefortius. Polygonum bacciferum, maritimum, majus, sive uva maritima, major, C. B.

205, 12 *Pancration*. Est narcissus maritimus, C. B.

Ib. 25 *Peplis*. Est tithymalus rotundis foliis non crenatis. Tournefortius. Peplus, sive esula rotunda, C. B. Peplin cum porcilaca confudit Plinius supra Libr. XX, sect. 81.

206, 1 *Minore quam candidi papaveris*. In Ms. Reg. 2, & editione principe, *minus candido, quam papaveris*. Mox: *Subjectis*. Subjectis linteis, tabulisve.

Ib. 8 *Periclymenos*. Est caprifolium Germanicum, Dod. Periclymenum non perfoliatum Germanicum, C. B.

Ib. 18 *Partum quoque adjuvant*. In eo usu adhuc est apud nos caprifolium. Mox: *Pelecinum in segetibus diximus*. Est securidaca, de qua dictum supra Libr. XVIII, sect. 44.

Ib. 25 *Polygala*. Est polygala major, Massyliotica, C. B.

207, 1 *Poterion*. De poterio dictum supra Libr. XXV, sect. 76.

Ib. 14 *Phalangites*. Est phalangium parvo flore ramosum, C. B.

Ib. 24 *Phyteuma*. Est reseda minor, vulgaris. Tournefortius. Mox: *Phyllon*. Mas, est mercurialis fruticosa, incana, testiculata. Tournefortius. Femina, mercurialis fruticosa, incana, spicata. Tournefortius.

208, 2 *Mares autem mas semine*. In Ms. Reg. 1 *mares autem a semine*. Sic ex literarum similitudine orta est corruptela, & omissum, *mas*. Mox: *Phellandrion*. Est phellandrium, Dod. Cicutaria palustris tenuifolia, C. B.

Ib. 8 *Phalaris*. Est gramen spicatum semine miliaceo, albo, Tournefortius.

Ib. 13 *Polyrrhizon*. De polyrrhizo aristolochia dictum supra Libr. XXV, sect. 54. Nota aristolochiæ vis contra serpentes. Mox: *Proserpinaca*. Ex Apuleio, Cap. 18. Proserpinaca est ipsum polygonum, de quo dictum supra sect. 91. At ex Marcello Empirico, Cap. 15. Proserpinalis est dracontium, cujus notissima vis contra serpentes & venenata animalia; eadem tradit, quæ nunc Plinius, ad faucium remedia.

Ib. 18 *E mænis*. De mæna, piscium genere, quo fiebat garum, vide infra Libr. XXXII, sect. 53, & supra Libr.

XXVI, sect. 11. Mox: *Cum obmutuerint*. Cum præ lassitudine vox defecerit.

Ib. 22 *Rhacoma*. Est centaurium majus, folio helenii incano. Tournefortius.

209, 18 *Asperitates*. Hypocondriorum distentiones. Mox: *Quam resedam*. Est reseda vulgaris, C. B.

Ib. 23 *Quis hic pullus*. Ita Mss. Reg. 1, 2, 3. Chiffl. & editio princeps.

210, 1 *Stœchas*. Est stœchas purpurea, C. B. Frequens est in Stœchadibus insulis, at non ibi solum nascitur.

Ib. 5 *Solanum*. De solano dictum supra Libr. XXI, sect. 105. Mox: *Tradit Cornelius Celsus*. Celsus, II, 33. Porro: *Smyrnion*. De Smyrnio dictum supra Libr. XXI. sect. 48.

Ib. 13 *Ut apii*. Mss. Reg. & editio princeps. Recentiores, *ut anethi*. Habet quidem Dioscorides, ἀνηθοειδές. At non Dioscorides in Plinio, sed Plinius ipse quærendus est. Mox: *Unde & nomen*. Smyrnium dictum a σμύρνα, myrrha.

211, 13 *Sinon*. Est sium aromaticum, sison officinarum. Tournefortius. Sison quod amomum officinis nostris, C. B. Mox: *Telephion*. Est anacampseros portulacæ folio. Tournefortius. In Mss. Reg. *porcilacæ*.

Ib. 22 *Trichomanes*. Est trichomanes sive polytrichum officinarum, C. B. Mox: *Adianto*. De adianto dictum supra Libr. XXII, sect. 30.

212, 3 *Thalitruum*. Est thalictrum majus siliqua angulosa, aut striata, C. B.

Ib. 7 *Thlaspi*. Est thlaspi vulgatius, J. B. Thlaspi arvense, vaccariæ incano folio, majus, C. B. Mox: *Peltarum specie*. Pelta ergo fuit discus. Dicitur enim Dioscoridi, II, 186, δισκοειδές. Porro: *Infringitur, unde nomen*. Thlaspi dictum a θλάω, premo; quod fructum habeat planum & quasi compressum.

Ib. 15 *Infusum, donec sanguinem trahat*. Hic vel Plinius, vel ejus librarii aliquid peccavere. Quis enim clysterem infundit, ut sanguinem trahat. Optime monuit eruditus Harduinus ex Dioscoride, II, 186, emendandum: *prodest ischiadicis infusum: potu sanguinem trahit: menses quoque ciet, & partus necat*. Ἄγει δὲ καὶ αἷμα ποθέν. Concretum nempe sanguinem exscreando educit. Mox: *Alterum thlaspi*. Est cochlearia folio cubitali. Tournefortius. Raphanus rusticanus, C. B. Porro: *Persicum napy*. Dioscoridi, II, 186, est Περσικὸν σίνηπι.

Ib. 23 *Trachinia herba*. Nobis, ut & Plinio, ignota.

Ib. ult. *Tragonis, sive tragion*. De tragio dictum supra Libr. XIII, sect. 36.

213, 7 *Herba tragos, quam aliqui scorpion*. De trago, aut scorpio, dictum Libr. XIII, sect. 37. Alia autem est herba scorpio, de qua dictum Libr. XXII, sect. 17.

Ib. 14 *Tragopogon*. Est tragopogon pratense, luteum, majus, C. B.

Ib. 19 *Hactenus accepimus*. Mss. Reg. 1, & 2. Mox: *Alias aliis*. Mss. Reg. & editio princeps. Porro: *Ut diximus*. Supra Libr. XX, sect. 3. Tum: *Peucedanum sex. Aristolochia*. Sic recte distinguendum ex Theophrasto, Hist. Plant. IX, 14. Nec fuit addendum, *& aristolochia*. Et: *Anno in umbra servantur*. Ex Theophrasto, loc. cit. mallem, aristolochia ac vitis silvestris anno, si in umbra serventur: ἐὰν ἐν σκιᾷ ᾖ.

214, 1 *Excepta sphondyle*. Theophrasto, ibid. σφονδύλη. Est autem sphondyle, insectum de blattarum genere, & tetri odoris, ut patet ex Scholiaste Aristophanis apud Constantinum. Mox: *Genus id serpentis est*. Crediderim id non esse Plinii, sed alicujus scioli, & indocti. Est enim insectum, ut jam monui ex Theophrasto & Aristophanis Scholiaste.

Ib. 11 *Sunt & gentium differentiæ*. Sunt & gentium morbi, ut phthisis Lusitanis, struma Hispanis & Alpinis, plica Polonis, hydrocele Galiis Narbonensibus, &c.

Ib. 19 *Rerum enim omnium parens*. Ita emendandum suadent vestigia veteris scripturæ in Mss. Reg. & editione principe, quæ habet, *rursus enim rerum parens*. Ms. Reg. 1, *rursus enim eam rem parens*. Non ita bene emendatum in recentioribus editionibus, *enimvero rerum omnium parens*. Mox: *Cum surdis*. Surdæ res, id est, inanimes & ignobiles, ut dictum supra Libr. XXII, sect. 3.

Ib. 23 *Insereret*. Mss. Reg. 1, & 2. Mox: *Ex anima alia*. Hominum vitæ auxilia ex animalium vita esse voluit.

IN LIBRUM XXVIII.

Pag. 215, lin. 1 *Naturæ omnium rerum*. Mss. Reg. & editio princeps.

216, 5 *Fides tantum auctores*. Fides est penes auctores, quos appellat.

Ib. 13 *Neque illic in totum*. Neque, cum de animalibus ageretur in superioribus libris, in totum omissa.

Ib. 17 *Ut bibentibus procul sint comitiales morbi*. Optime & totidem literis Mss. Reg. 5, & 6. In editione principe, *procul sit*. Pessime emendatum in recentioribus editionibus, *ut viventibus poculis comitiales morbi*. Miror eruditum Harduinum scribere: *Sic libri omnes, tum editi, tum exarati manu, quos vidi, quosque non vidi*. Ego ne unum quidem Ms. Reg. vidi, qui haberet, *poculis*. Mss. Reg. 1, & 2, habent *populis*.

217 23 *Quadrupedes homines sanavere*. Mallem, *homine*. Litera *s* ex sequenti voce arcessita videtur.

218, 2 *Mederi poterit*. Ita Mss. Reg. 1, 2, & 6. In Ms. Reg. 5, & editione principe, omissum, *poterit*.

218, 14 *Oportere conveniat*. Sic Mss. Reg. 1, & 2. In Mss. Reg. 5, 6, & editione principe, *convenit*.

Ib. 18 *Aut Deos*. Ita Ms. Reg. 2, & editio princeps. In Ms. Reg. 5, *an deos*. Mox: *Commentationis*. Ita quidem libri omnes scripti & editi. At certe legendum, *commendationis*; ut patet ex Valerio Maximo, Cap. I, num. 1. *Prisco etiam instituto rebus divinis opera datur, cum aliquid commendandum est, precatione — cum inquirendum vel extis, vel sortibus, impetrito*.

219, 18 *Conjectatione*. Ita Mss. Reg. 1, 2, 5, 6, & editio princeps. Male in recentioribus, *conjectione*. Miror eruditum Harduinum testari Mss. omnes Reg. Colb. Chiffl. aliosque habere, *conjectione*. Mox: *Suo loco docuimus*. Supra Libr. II, sect. 54.

220, 1 *Multi vero*. Multi vero auctores sunt. Mox: *Missis ob id ad se legatis*. Bene Ms. Reg. 2. Non ita bene Mss. Reg. 1, 5, 6, & editio princeps, *a se*. Missi erant legati ad Olenum Calenum.

221, 14 *Virgilii incantamentorum*. Virgil. Eclog. VIII, 64, & seqq.

Ib. 18 *Contrahique Marsorum cantu*. Viget adhuc illa cantus scientia apud Indos, qua non modo contrahuntur, sed veluti tripudiant serpentes, ut ipse accepi ab oculatis testibus, qui sæpissime id videre. Antiquissimus autem est illius scientiæ usus; & inde intelligere est in David, Psalm. LVII, 5. *Similitudinem serpentis — vocem incantantium, & venefici incantantis sapienter*.

Ib. 22 *Quæ irridicula*. Mss. Reg.

Ib. ult. *Dixit Homerus*. Hom. Odyss. τ'. vers. 457.

222, 1 *Theophrastus*. Vide Athenæum, Libr. XIV, pag. 624. Mox: *Cato prodidit*. Cato de Re rustic. Cap. 160. Vide & Plinium supra Libr. XVII, sect. 47. Porro: *Cæsarem Dictatorem*. Idem fuit apud nos Henrico IV, regi magno & principi optimo, metus.

Ib. 21 *Sternuentes salutamus*. Bene Ms. Reg. 5, & editio princeps.

223, 9 *Pollices, cum faveamus, premere*. Apud Romanos, signum fuit favoris, pollicem premere; favor autem maximus, utroque pollice laudare. Contra vero malæ voluntatis indicium, conversus pollex. Mox: *In adorando*. Sic adhuc in salutando dexteram ori admovemus; & indè dicta adoratio. Porro: *Totumque corpus circumagimus*. Præceptum id fuit Numæ, ut videre est apud Plutarchum in Numa, pag. 69, προσκυνεῖν περιστρεφομένους. *Circumage te, cum Deos adoras*. Viget adhuc mos ille in Oriente; & Turcæ post orationem dextrorsum & sinistrorsum se circumagunt, ut angelos suos salutent. Tum: *In lævum fecisse, Galliæ religiosius*. Divonæ Cadurcorum exstat in antiquo marmore Gallicæ hujus adorationis monumentum. Cur vero in lævum converterent se Galli, ratio fuit, ut opinor, quod se Diti progènitos crederent. Inde in lævum Oceanumve se convertebant. Contra in Oriente ad dextram convertebantur, nempe ad orientem Solem.

224, 8 *Dicis causa*. Ità Mss. Reg. 1, & 2. Dicis causa aliquid fit, cum perfunctorie, nec ex animo. Talia facta a Pontifice memorat Cicero in Orat. pro Domo sua. Plura vide apud eruditum Brissonium in Lexico. In editione principe aliisque, *Ditis*.

Ib. 15 *Pagana lege*. Lege per pagos vulgata.

Ib. 19 *M. Servilius Nonianus*. Consul fuit sub extremis Tiberii temporibus, anno U. C. DCCLXXXVIII.

225, 7 *Hominum monstrificas — diximus*. Supra Libr. VII, sect. 2.

226 18 *Illata*. In domum illata.

Ib. 25 *Pelopis costa*. Corrupte. In Mss. Reg. *Pelopis ostiliam*: in editione principe, *Pelopis basta*. Emendavere recentiores, *Pelopis costa*. Legendum potius, *Pelopis scapula*. Est enim teste Virgilio, Georg. III, 7,

Humero Pelops insignis eburno.

227, 2 *Præsidio esse, docuimus*. Supra Libr. VII, sect. 2. Mox: *Despuimus comitiales morbos*. Quod ex pestilentibus morbis ortum, ne inquinata saliva corpus vitiet.

227, 20 *Malo terræ*. Malum illud terræ videtur esse cyclaminum, seu tuber terræ, inter amuleta recensitum supra Libr. XXV, sect. 67.

228, 13 *Respicere similis*. In Ms. Reg. 2, & editione principe, *recipere*. Quod revocavit eruditus Harduinus in altera sua editione. At recte fuerat emendatum, *respicere*; ut patet ex Tertulliano in Apologetic. Cap. 33. *Hominem se esse etiam triumphans in illo sublimissimo curru admonetur: Suggeritur enim ei a tergo, Respice post te. Hominem te esse memento*.

Ib. 20 *Redivias sanari*. Male Ms. Reg. 2, *rediviva*. Emendandum non fuit, *reduvias*, sed *redivias*. Sic enim Festus: *Rediviam quidam, alii reluvium adpellant, cum circa ungues cutis se resolvit; quia luere est solvere*. Idem laudat ex Titinio, *rediviæ*; ex Livio, *rediviosa*.

231, 21 *Sordes hominis — gymnasia Græcorum*. Quanti venirent hæ sordes dictum est supra Libr. XV, sect. 5.

233, 19 *In varietate victus inobservata*. Ita Mss. Reg. & editio princeps. Mox: *Non prandentium extra*. Extra certum modum. Sanus enim homo nullis obligare se legibus debet, sed liberalius vivere, ut videre est apud Celsum, II, 1. Porro: *Non epulis*. Non de epulis gulaque id dictum, sed ut sanitati consulatur.

234, 24 *Et sacris, votisve*. Mss. Reg. & editio princeps.

235, 20 *A convulsione reddito sanguine*. Cum ex nervorum ac musculorum retractione sanguinem evomuisset. Hac nostra ætate tale silentium sibi imperavit nobilissima femina *de Belle-Isle*, Polemarchi uxor.

Ib. ult. *Pronos urinam*. Pronus, cum quis ventri incumbit, terramque despicit. Contra supinus, cum quis dorso incumbit, & cælum suspicit.

236, 1 *Nodo Herculis*. Talem nodum videre est in draconibus mutuo implicatis, caduceoque Mercurii. Vide imaginem Mercurii apud Gruterum, Inscript. antiq. pag. 11. Macrob. Saturnal. I, 19. *Hi dracones parte media voluminis sua invicem nodo, quem vocant Herculis, obligantur*.

236, 16 *Aspidum, quas ptyadas vocant*. Aspides sunt, quæ venenum suum in faciem exspuunt. Tales aspides non novimus.

237, 26 *Ab ipso respergi*. Mss. Reg. 1, & 2.

238, 1 *Hesiodus juxta obstantia*. Hesiod. Ἔργων, vers. 725.

239, 5 *Si rana*. Rana rubeta, cujus venenata est saliva.

240, 4 *Et si contra epiphoras*. Mallem, & contra epiphoras, si ferventes anguli, &c.

Ib. 11 *Ipsa in mense connudata*. Locus ille sic mihi videtur distinguendus, & emendandus. *Jam primum abigi grandines turbinesque, contra fulgura ipsa in mense nudata; sic averti violentiam cæli*. Minime certæ latinitatis vox est *connudata*. In Mss *mense nudato*. In editione principe, *mense eo nudata*. Mox: *Uti suo loco indicavimus*. Supra Libr. VII, sect. 13. Fabulas esse, quæ de feminarum menstruis produntur, ibi monui.

241, 11 *Ætatis sponte*. Sponte naturæ.

242, 18 *Cum rabiem canum — diximus*. Supra Libr. VII, sect. 13.

Ib. 25 *Per se annis*. Ipsius ætatis naturæque sponte.

251, 15 *Desecratum*. Variis morbis destinatum ac consecratum.

254, 10 *Detrahendi sanguinis, ut diximus*. Supra Libr. VIII, sect. 40. Mox: *Super Saiticam præfecturam*. In inferiore Ægypto, intra Delta, Occidentem versus.

255, 10 *Ab hominis*. Mss. Reg. & editio princeps.

Ib. 17 *De novellis*. De novellis & vernantibus pratis. Mox: *Cum calculis marinis*. Igniti illi calculi lapillive in lac injiciuntur. Calculorum vice, ferreos cylindros ignitos lacti immittebat Galenus, Libr. X, de Fac. simpl. med. pag. 280. Sic ventrem adstringit.

Ib. 24 *Eruptiones pituitæ*. Sunt ἐξανθήματα, papulæve & pusulæ, quæ in facie genisque maxime erumpunt.

256, 1 *Diximus in ratione herbarum*. Supra Libr. XXV, sect. 53.

Ib. 17 *Articulariis morbis*. Ms. Reg. 2.

257, 1 *Colchicon biberint*. Est colchicum commune, C. B. Mox: *Aut dorycnium*. De dorycnio, seu solano furioso, dictum supra Libr. XXI, sect. 105.

Ib. 19 *Suillum utilissimum*. Apud Dioscoridem II, 77 lac ovillum utilissimum tenesmo & dysenteriæ dicitur. Mox: *De generibus caseorum diximus*. Supra Libr. XI, sect. 96.

258, 5 *Sapron*. Sapros est caseus putris, & vetustate putidus.

Ib. ult. *Oxygala vocatur*. Ms. Reg. 2, & editio princeps. Viget adhuc ejus usus apud Turcas. De eo multa habet & curiosa Cl. Busbequius, Epist. I, pag. 64.

259, 2 *Dicemus suis locis*. Infra sect. 58.

Ib. 17 *Multo efficacior est femina*. Ms. Reg. 2, & editio princeps.

263, 2 *Romæ publicis sacris equus*. Idibus Octobris in campo Martio equus immolabatur ob frugum eventum. Vide Festum, verbis *october* & *panibus*. Inde in Kalendario Herwartiano, IDIB. OCTOBR. EQVVS ADNIXVS FIT.

Ib. 7 *Excepta Ægira*. Ægira est insula Lesbos. Vide supra Libr. V, sect. 31.

Ib. 11 *Aut loco fiat*. Nec sentiantur venena. Mox: *Drusus Tribunus plebei*. Drusi & Cæpionis inimicitiarum initia vide infra Libr. XXXIII, sect. 6.

Ib. 17 *Ideo suis quisque*. Bene Ms. Reg. 2, & editio princeps. Mox: *Exitio his esse cervos*. Cervos esse exitio serpentibus dictum supra Libr. VIII, sect. 50.

Ib. 24 *Nidore cornu eorum*. Ms. Reg. 2, & editio princeps. Mox: *De summo gutture*. Ms. Reg. 2, & editio princeps.

264, 3 *Tractatum sit*. In Mss. Reg. & editione principe, *tractum sit*. Unde forte legendum, *tactum sit*. Mox: *Venter, quem centipellionem*. In cervis ceterisque animalibus ruminantibus geminus est venter. Vide supra Libr. XI, sect. 78.

Ib. 8 *Sevove cervi tacta aut vituli*. Ms. Reg. 2, & editio princeps.

Ib. 15 *Animal cervo minus*. Sunt qui putent esse musmonem, de quo dictum supra Libr. VIII, sect. 75.

266, 18 *Præter ea, quæ retulimus*. Supra Libr. VIII, sect. 34.

Ib. 24 *Opocarpatum*. Mss. Reg. & editio princeps. Succus est carpati, seu carpasi, ut a Dioscoride Libr. VI, in Præf. & Cap. 13 appellatur, τῆς καρπάσου ὀπός. Inter venena recensetur, & myrrhæ speciem odore mentiebatur. Mox: *Aut pharicon*. Pharicum quoque inter venena recensent Dioscorid. Libr. VI, Cap. 19, & Scribonius Largus, compos. 195. Ex pluribus erat compositum; gustumque habebat nardi. Potum autem spasmum faciebat, & cito exanimabat.

267, 8 *De equiferis*. Videtur equiferum esse alcem; de quo dictum supra Libr. VIII, sect. 16.

Ib. 17 *Si ephemerum*. Ephemeron illud est colchicum; de quo modo supra dictum est.

Ib. 25 *Omasi quoque*. Omasum est pinguius & crassius bovis intestinum.

271, 21 *Cum oleo cicino*. In Ms. Reg. 2, & editione principe, *cum oleo citreo*. Ms. Chiffl. Habdarrahmnus Ægyptius, Cap. 6, *cum oleo lauri*.

274, 4 *Verminationes*, Vermes dentium. Mox: *Lichene enim equi*. Lichenes equorum, ex Dioscoride, II, 45, *sunt calli*; tuberosæ verrucæ instar, *circa genua & ungulas in earum partium flexu indurati*.

Ib. 16 *Hippomanes tantas in veneficio vires*. De hippomane & fabulis, quas de eo commenti sunt antiqui, jam dixi supra Libr. VIII, sect. 66. Si equam Olympiam appetivere equi, id non factum hippomanis mixtura, sed odoribus quibusdam in equa inclusis. Mox: *In corde equorum*. Vide supra Libr. XI, sect. 70.

275, 1 *Cutem in facie*. Bene Mss. Reg. & editio princeps. Mox: *Poppæa hoc Neronis*. Poppæa Neronis principis uxor.

Ib. 6 *Ob hoc asinarum gregibus*. Mss. Reg. 1, & 2. Mox: *Impetus pituitæ in facie, butyro*. Impetus illi pituitæ sunt papulæ, ut jam dixi supra Cap. 9. Vidi Cl. *Astruc*, qui illos quoque butyro illito cum cerussa tolleret. Porro: *Sincero vero*. Sincerum butyrum, id est, nec sale, nec cerussa mixtum.

Ib. 16 *Non ut crocodileam*. Mss. Reg. & editio princeps. De crocodilea dictum supra sect. 28. Mox: *Æstates*. Maculæ sunt ab æstivo sole.

Ib. 21 *Sevo vituli cum medulla*. Mss. Reg. & editio princeps.

276, 2 *Ramo ficulneo permixtum*. Permixtum, id est, agitatum.

Ib. 22 *Sacrificiorum usum*. Ms. Reg. 1, & editio princeps.

277, 1 *Gargarizatum*. Ms. Reg. 2.

Ib. 7 *Aut reddi, aut delabi*. Aut reddi vomitu, aut delabi in alvum.

Ib. 16 *Optimus fagino & caprino*. Optimus sapo fit e fagino cinere & caprino sevo. Aliter nobis paratur sapo. Sed hic verius est unguenti species.

280, 4 *In foliis*. In foliis brassicæ. Mox: *In renum dolore*. Mss. Reg. & editio princeps.

285, 8 *Arrhenico*. Hoc semper cautissime utendum, ob periculum.

290, 9 *Cervorum caro, ut diximus*. Supra Libr. VIII, sect. 50. Mox: *Genus febrium, quod amphemerinum*. Hæc est febris quotidiana.

Ib. 16 *Ne recidant*. Ne febris recurrat, non removendum est remedium usque ad septimam accessionem.

291, 24 *De armentivis*. De armento. Mox: *Quod bolbiton vocant*. Fimum Græci βόλβιτον vocant.

292, 2 *Staphylini*. De staphylino pastinaca dictum supra Libr. XX, sect. 15.

Ib. 24 *Simili modo caprinum*. Mss. Reg. & editio princeps.

293, 2 *E penicillis tectoriis*. E penicillis, quibus parietes inalbantur.

Ib. 16 *Vere collecto*. Per vernum tempus. Mox: *Quadrigas agentes tractos, rotave vulneratos*. Ms. Reg. 2, & editio princeps.

Ib. 22 *Reverentiores*. Ita Mss. Reg. & editio princeps. Mox: *Trigario adprobare*. Trigarius est, qui trigas equarum in Circensibus agitat. Est & trigarium, in Glossis Philoxeni, locus in quo exercentur equi.

295, 22 *Boas*. De bois dictum supra Libr. XXIV, sect. 35.

296, 19 *Diximus in natura boum*. Supra Libr. XI, sect. 79.

297, 7 *Restibilem fecunditatem*. Quæ in sequentes annos durat. Mox: *Ut stent perpetuo*. Ne tumeant crescantve mammæ.

299, 8 *Cum palma marina*. De maritimis Hispaniæ palmis dictum supra Libr. XIII, sect. 6.

301, 2 *Virgilio quoque*. Virgil. Georgic. III, 280.

Ib. 6 *Salpe*. Salpe obstetrix, de qua dictum supra. *Vestigium equi excussum ungula*. Est ferrea equi solea. Mox: *Singultus remedium esse recordantibus*. Est in hoc vis remedii: neque id ita mirum. Nempe recordatione illa mens distrahitur. Hæc distractio sufficit, ut singultus desinat.

Ib. 22 *Facilius extrahi*. Facilius avocari e stabulis, nec eo regredi.

IN TOMO V.

Pag. 41	lin. 6	quoque &	*lege*	quoque, &
114	2	bavili		Bavili
263	9	cessit.		cessit,
283	26	acinis		Acinis

IN TOMO VI.

9	9	nitro	nitro,
28	6	efficacissimis	efficacissimis,
115	18	utuntur	utuntur.
244	12	rosacero	rosaceo
286	15	initio:	initio,
290	18	inveniri	invenire

